

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 22

(2006–2007)

Om lov om endringer i domstolloven mv.
(valg og uttaking av lekdommere)

Innhold

1	Hovedinnholdet i proposisjonen	7			
			5.4.2	Departementets vurdering	29
			5.5	Valg til de fylkesvise utvalgene av skjønnsmedlemmer	29
2	Bakgrunnen for lovforslaget	9			
2.1	Lekdommerutvalgets oppnevning og mandat	9	6	Økt representativitet i utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere	31
2.2	Utvalgets utredning og høringen	11	6.1	Innledning. Gjeldende rett	31
2.3	Arbeidsgruppe for gjennomgang og revisjon av domstoloven kapittel 5 ..	12	6.2	Lekdommerutvalgets forslag	31
2.4	Arbeidsgruppens rapport og høringen	13	6.3	Høringsinstansenes syn	32
2.5	Forholdet til andre proposisjoner	13	6.4	Departementets vurdering	33
3	Lekdommerdeltakelse i domstolene – en oversikt	15	7	Krav til personlige kvalifikasjoner for å være lekdommer	34
3.1	Innledning	15	7.1	Innledning	34
3.2	Hvor i domstolene finner vi lekdommerne?	15	7.2	Gjeldende rett	34
3.3	Kort oversikt over dagens regler om valg av lekdommere	15	7.3	Lekdommerutvalgets forslag	35
3.3.1	Innledning	15	7.4	Høringsinstansenes syn	36
3.3.2	Forliksrådsmedlemmer	16	7.4.1	Innledning	36
3.3.3	Lagrettemedlemmer og meddommere	16	7.4.2	Lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere	36
3.3.4	Skjønnsmedlemmer	17	7.4.3	Fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer	38
3.4	Fakta om lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere	17	7.4.4	Medlemmer av forliksrådet	38
			7.5	Departementets vurderinger	38
			7.5.1	Lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere	39
4	Lekdommerordningen i andre land	18	7.5.2	Fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer	40
4.1	Innledning	18	7.5.3	Medlemmer av forliksrådet	40
4.2	Sverige	18			
4.3	Danmark	19	8	Øvrige krav til lekdommerne	41
4.4	Finland	19	8.1	Innledning	41
5	Valg til utvalgene av lekdommere og til forliksrådet	21	8.2	Innføring av en øvre aldersgrense	41
5.1	Innledning	21	8.2.1	Gjeldende rett. Lekdommerutvalgets forslag	41
5.2	Valg av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere	21	8.2.2	Høringsinstansenes syn	41
5.2.1	Dagens ordning	21	8.2.3	Departementets vurdering	42
5.2.2	Lekdommerutvalgets forslag	21	8.3	De nedre aldersgrenser	43
5.2.3	Høringsinstansenes syn	23	8.3.1	Gjeldende rett	43
5.2.4	Departementets vurdering	26	8.3.2	Lekdommerutvalgets forslag	43
5.3	Særskilte utvalg av fagkyndige meddommere	27	8.3.3	Høringsinstansenes syn	43
5.3.1	Dagens ordning	27	8.3.4	Departementets vurdering	44
5.3.2	Lekdommerutvalgets forslag	27	8.4	Krav til den enkeltes økonomi mv. ...	45
5.3.3	Høringsinstansenes syn	28	8.4.1	Gjeldende rett	45
5.3.4	Departementets vurdering	28	8.4.2	Utvalgets forslag	45
5.4	Valg av medlemmer til forliksrådet ..	29	8.4.3	Høringsinstansenes syn	45
5.4.1	Innledning	29	8.4.4	Departementets vurdering	45
			8.5	Krav til valgbarhet mv.	46
			8.5.1	Gjeldende rett	46
			8.5.2	Lekdommerutvalgets forslag	46

8.5.3	Høringsinstansenes syn	46	10.3.5.4	Departementets vurdering	61
8.5.4	Departementets vurdering	47	10.3.6	Midlertidig forbigåelse på grunn av trekning til en annen sak	61
8.6	Krav til vandel og vandelskontroll. Straffesiktelse	47	10.3.6.1	Gjeldende rett	61
8.6.1	Gjeldende rett	47	10.3.6.2	Arbeidsgruppens forslag	62
8.6.2	Lekdommerutvalgets forslag	48	10.3.6.3	Høringsinstansenes syn	62
8.6.3	Høringsinstansenes syn	48	10.3.6.4	Departementets vurdering	62
8.6.4	Departementets vurdering	49	10.4	Varamedlemmer for lagrette- medlemmer og meddommere	62
8.6.4.1	Vandelskrav. Straffesiktelse	49	10.4.1	Innledning	62
8.6.4.2	Vandelskontroll	50	10.4.2	Fortsatt varamedlemmer for lagrettemedlemmer og meddommere?	63
8.7	Utelukkelse på grunn av stilling	51	10.4.2.1	Gjeldende rett	63
8.7.1	Gjeldende rett	51	10.4.2.2	Arbeidsgruppens syn	63
8.7.2	Lekdommerutvalgets forslag	51	10.4.2.3	Høringsinstansenes syn	64
8.7.3	Høringsinstansenes syn	52	10.4.2.4	Departementets vurdering	64
8.7.4	Departementets vurdering	52	10.4.3	Fravær mv. – trekning av ny med- dommer eller opprykk for varamedlem?	66
8.8	Sletting fra utvalget	53	10.4.3.1	Innledning og gjeldende rett	66
9	Tjenestehyppighet og fritak	54	10.4.3.2	Arbeidsgruppens syn	67
9.1	Gjeldende rett	54	10.4.3.3	Høringsinstansenes syn	68
9.2	Lekdommerutvalgets forslag	54	10.4.3.4	Departementets vurdering	68
9.3	Høringsinstansenes syn	54	10.4.4	Fra hvilket geografisk område skal varamedlemmene trekkes?	68
9.4	Departementets vurdering	55	10.4.4.1	Gjeldende rett	68
10	Uttak av lagrettemedlemmer og meddommere til den enkelte sak	56	10.4.4.2	Arbeidsgruppens forslag	68
10.1	Innledning	56	10.4.4.3	Høringsinstansenes syn	68
10.2	Sentrale hensyn ved utformingen av reglene	56	10.4.4.4	Departementets vurdering	69
10.3	Trekningen	57	10.4.5	Tidspunktet for innkalling av vara- medlemmer	69
10.3.1	Innledning	57	10.4.5.1	Gjeldende rett	69
10.3.2	Inndeling av lagsogn og domssogn i flere trekningskretser	57	10.4.5.2	Arbeidsgruppens forslag	69
10.3.2.1	Gjeldende rett	57	10.4.5.3	Høringsinstansenes syn	70
10.3.2.2	Arbeidsgruppens forslag	58	10.4.5.4	Departementets vurdering	70
10.3.2.3	Høringsinstansenes syn	58	10.5	Oppnevning av fagkyndige meddommere	70
10.3.2.4	Departementets vurdering	58	10.5.1	Innledning og gjeldende rett	70
10.3.3	Trekningskrets ved overføring av en sak til en sideordnet domstol	59	10.5.2	Arbeidsgruppens forslag	70
10.3.3.1	Gjeldende rett og arbeidsgruppens forslag	59	10.5.3	Høringsinstansenes syn	71
10.3.3.2	Høringsinstansenes syn	59	10.5.4	Departementets vurdering	71
10.3.3.3	Departementets vurdering	59	10.6	Hurtigtilkalling av lagrettemedlemmer og meddommere	72
10.3.4	Trekning til dag eller sak. Tjeneste i flere saker som behandles i sammenheng	60	10.6.1	Innledning	72
10.3.4.1	Gjeldende rett	60	10.6.2	I hvilke situasjoner skal det være adgang til hurtigtilkalling?	72
10.3.4.2	Arbeidsgruppens forslag	60	10.6.2.1	Gjeldende rett	72
10.3.4.3	Høringsinstansenes syn	60	10.6.2.2	Arbeidsgruppens forslag	72
10.3.4.4	Departementets vurdering	60	10.6.2.3	Høringsinstansenes syn	73
10.3.5	Kjønnsfordeling i saker med et ulikt antall meddommere	60	10.6.2.4	Departementets vurdering	73
10.3.5.1	Gjeldende rett	60	10.6.3	Fremgangsmåten ved hurtig- tilkalling	74
10.3.5.2	Arbeidsgruppens forslag	61	10.6.3.1	Gjeldende rett	74
10.3.5.3	Høringsinstansene	61	10.6.3.2	Arbeidsgruppens forslag	74

10.6.3.3	Høringsinstansenes syn	74	10.9.3	Høringsinstansenes syn	81
10.6.3.4	Departementets vurdering	75	10.9.4	Departementets vurdering	81
10.6.4	Virkningen av hurtigtilkalling for innkalling til andre saker	75	10.10	Beslutningsmyndighet	82
10.6.4.1	Gjeldende rett	75	10.10.1	Gjeldende rett	82
10.6.4.2	Arbeidsgruppens forslag	75	10.10.2	Arbeidsgruppens forslag	82
10.6.4.3	Høringsinstansenes syn	75	10.10.3	Høringsinstansenes syn	83
10.6.4.4	Departementets vurdering	75	10.10.4	Departementets vurdering	83
10.7	Frister	75	10.10.4.1	Generelt	83
10.7.1	Innledning	75	10.10.4.2	Nærmere om enkelte typer oppgaver og avgjørelser	84
10.7.2	Melding til den som er trukket ut til en sak	76	10.11	Enkelte spørsmål vedrørende saker om administrative tvangsvedtak	85
10.7.2.1	Gjeldende rett	76	10.11.1	Innledning og gjeldende rett	85
10.7.2.2	Arbeidsgruppens forslag	76	10.11.2	Arbeidsgruppens forslag	85
10.7.2.3	Høringsinstansenes syn	77	10.11.3	Høringsinstansenes syn	85
10.7.2.4	Departementets vurdering	77	10.11.4	Departementets vurdering	86
10.7.3	Melding til sakens parter	77	10.12	De store havfiskeriene	86
10.7.3.1	Gjeldende rett	77	11	Økonomiske og administrative konsekvenser	87
10.7.3.2	Arbeidsgruppens forslag	77	12	Merknader til de enkelte bestemmelser	88
10.7.3.3	Høringsinstansenes syn	77	12.1	Til endringene i domstolloven	88
10.7.3.4	Departementets vurdering	77	12.2	Til endringene i andre lover	95
10.8	Gyldig fravær	77	12.3	Til overgangsbestemmelsen	97
10.8.1	Gjeldende rett	77	Forslag til lov om endringer i domstolloven mv. (valg og uttaking av lekdommere).....	98	
10.8.2	Arbeidsgruppens forslag	78			
10.8.3	Høringsinstansenes syn	78			
10.8.4	Departementets vurdering	79			
10.9	Forbigåelse av meddommer og lagrettedmedlem	80			
10.9.1	Gjeldende rett	80			
10.9.2	Arbeidsgruppens forslag	80			

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 22

(2006–2007)

Om lov om endringer i domstoloven mv. (valg og uttaking av lekdommere)

*Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 22. desember 2006,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Hovedinnholdet i proposisjonen

Justisdepartementet legger med dette frem forslag om en revisjon av reglene om valg og uttaking av lekdommere i domstoloven kapittel 4 og 5. Proposisjonen omfatter regler om lagrettemedlemmer, meddommere (alminnelige og fagkyndige), skjønnsmedlemmer og medlemmer av forliksrådene. Formålet med lovendringene er blant annet å gjøre utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere mer representative og gi mer oversiktlige regler om valg og uttaking.

I proposisjonen kapittel 5 behandles spørsmål om å endre ordningen med at medlemmene til utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere velges av kommunene ved personlig valg. Det drøftes om dagens ordning skal erstattes av et system der kandidater til utvalgene av meddommere til tingretten rekrutteres tilfeldig gjennom trekning fra folkeregisteret, og medlemmer til utvalgene til lagmannsretten trekkes ut blant dem som har vært meddommere i tingretten. Departementet går ikke inn for en slik endring, særlig fordi den vil gjøre det vanskelig å oppnå tilstrekkelig sikkerhet for at alle utvalgsmedlemmene vil være egnet for dømmende virksomhet. For å markere at kommunens valg av lekdommere ikke primært skal være et politisk valg, foreslås det å endre tidspunktet for valgene, slik at dette ikke

sammenfaller med valg til de ulike politiske organer i kommunen.

Ordningen med valg av særskilte utvalg av fagkyndige meddommere i medhold av domstoloven foreslås opphevet, slik at domstolene skal oppnevne fagkyndige meddommere i den enkelte sak uavhengig av et bestemt utvalg.

Utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere bør representere et visst mangfold med hensyn til alder, etnisk bakgrunn, kultur mv. Departementet foreslår å lovfeste en regel om at utvalgene skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen (kapittel 6). Som et tiltak til å oppnå dette, foreslås det at kommunene skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater til valget.

Etter dagens lov er det bare personer som på grunn av sin «retsindighet, dyktighet og selvstendighet ansees for særlig skikket til hvervet», som kan velges som lagrettemedlemmer eller meddommere. Regelen er gammelmodig og vanskelig å praktisere, og foreslås erstattet med en regel om at den som velges må være «personlig egnet til oppgaven» (kapittel 7). Kravet om at den som skal velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, foreslås videreført. For vervet som forliksrådsmedlem, som står i en spesiell stilling fordi forliksrådene dri-

ver dømmende virksomhet uten at juridiske dommere er involvert, foreslår departementet en ny regel om at det bare skal velges personer som anses særlig egnet til oppgaven, og som behersker norsk skriftlig og muntlig godt.

Departementet foreslår også visse endringer i de mer formelle kravene til lagrettedlemmer og meddommere (kapittel 8). Den nedre aldersgrensen for å kunne velges, foreslås hevet fra 18 til 21 år, og det fremsettes forslag om innføring av en øvre aldersgrense på 70 år for å kunne velges som lagrettedlem, alminnelig meddommer eller medlem av forliksrådet. Forslaget innebærer at den enkelte vil kunne gjøre tjeneste frem til høyst ca. 74 år. Et krav om å være «vederheftig» foreslås for andre lekdommere enn forliksrådsmedlemmer erstattet med et krav om ikke å være under offentlige gjeldsforhandlinger, konkursbehandling eller i konkursskarantene. De kravene om bostedstilknytning mv. som ligger i at vedkommende må være valgbar ved kommunale valg, foreslås tatt inn i domstolloven, slik at det blir enklere å få oversikt over hvilke krav som gjelder.

Departementet foreslår å skjerpe kravene til vandel for å bli valgt til lekdommer, blant annet slik at en dom på ubetinget fengsel i mer enn ett år skal innebære varig utelukkelse fra verv som lekdommer. BøtStraff, betinget påtaleunntatelse eller domsutsettelse for forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, skal etter forslaget medføre utelukkelse i 10 år. Gjennom en forskriftshjemmel legges det til rette for at Domstoladministrasjonen skal gjennomføre halvårlige

kontroller av om lekdommerne oppfyller vandelskravene.

For å sikre domstolenes uavhengighet av andre statsmakter er personer i visse stillinger utelukket fra valg som lekdommere. Kretsen av dem som er utelukket, foreslås utvidet til å omfatte blant annet statssekretærer og personlige rådgivere for statsrådene, ansatte ved Statsministerens kontor, alle ansatte i domstolene, påtalemyndigheten, politiet og kriminalomsorgen, ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og Domstoladministrasjonen, og dessuten også ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Fengselskolen.

Videre foreslår departementet visse endringer i reglene om trekning og uttaking av lekdommere til den enkelte sak (kapittel 10). Ordningen med å trekke varamedlemmer for lagrettedlemmene foreslås erstattet med en tilsvarende økning av antallet ordinære lagrettedlemmer. Videre foreslår departementet at det som hovedregel skal trekkes to varamedlemmer for meddommere, men med en viss adgang for domstolene til å trekke bare ett varamedlem – slik ordningen er for tingrettene i dag – eller i noen tilfeller helt unnlate å trekke varamedlemmer. Departementet foreslår også noe større frihet for domstolene til å ta hensyn til lokale forhold når det gjelder hvilket geografisk område varamedlemmene skal trekkes fra.

Reglene om hva som er gyldig fraværsgrunn for en lekdommer foreslås omformulert, og reglene om domstolenes adgang til å innkalle lekdommere gjennom «hurtigtilkalling» presisert.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Lekdommerutvalgets oppnevning og mandat

Ved kongelig resolusjon 9. mars 2001 ble det oppnevnt et utvalg for å gjennomgå regler og praksis for valg og uttaking av lekdommere (Lekdommerutvalget). Utvalget fikk følgende sammensetning:

- Lagmann Rune Fjeld, leder
- Professor Ulf Stridbeck
- Kommuneadvokat Janicke Sæther Olsen
- Stud.polit., senere forbundssekretær Natacha Vallebona Rivera

Utvalgets sekretær var rådgiver Hege Feiring.

Utvalget fikk følgende mandat:

«1. Innledning

Lekdommere spiller en viktig rolle i vårt rettsystem. Særlig i strafferettspleien er lekdommerinnslaget betydelig, men også sivile saker avgjøres i stor grad av lekdommere. Forlikrådet består for eksempel utelukkende av dommere uten formell juridisk kompetanse.

Hvem som skal være lekdommere og hvordan lekdommere skal velges er derfor spørsmål av vesentlig betydning for vår rettspleie.

Domstolloven foreskriver en svært omstendelig fremgangsmåte for valg og uttaking av lekdommere. Flere av lovens bestemmelser er dessuten sterkt foreldet, f.eks. § 66 og 67 om hvem som er utelukket eller kan kreve seg fritatt for valg. Det er et klart behov for å forenkle og modernisere dette regelverket. Henvendelser fra kommuner, domstoler og andre berørte, oppslag i media og reaksjoner fra Stortinget har dessuten avdekket et behov for å vurdere sentrale forhold ved lekdommerordningen.

I 1999 ble spørsmål knyttet til lekdommerordningen flere ganger tatt opp av medlemmer av Stortinget. 13. april 1999 fattet Stortinget enstemmig følgende vedtak:

«Stortinget ber Regjeringen foreta en gjennomgang av dagens praksis ved utvelgelse av lekdommere til by-, herreds- og lagmannsrettene, herunder å fremme forslag om endring av domstolloven med sikte på å utelukke stortingsrepresentanter fra å bli valgt som lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmenn.»

På denne bakgrunn er det bestemt at det skal settes ned et utvalg som skal foreta vurdering av praksis ved og reglene for valg og uttaking av lekdommere.

Forslaget om å utelukke stortingsrepresentanter fra valg ble sendt på høring allerede 28. september 1999, sammen med flere andre forslag om endringer i rettergangslovgivningen. Justisdepartementet arbeider med den videre oppfølging av forslaget. Dette skal derfor ikke omfattes av utvalgets arbeid.

2. Utvalgets oppgave

Utvalget skal gjennomgå praksis ved og reglene for valg og uttaking av lekdommere. Med lekdommere menes i denne sammenheng forlikrådsmedlemmer, lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmenn. Reglene for valg og uttaking av disse, finnes i hovedsak i domstolloven kapittel 1, 3, 4 og 5 og i skjønnsprosessloven §§ 14 og 15. I dag gjelder domstollovens regler om valg av meddommere tilsvarende ved valg av jordskiftemeddommere, jf. jordskifteloven § 8. Utvalget skal ikke vurdere regler for valg av jordskiftemeddommere særskilt.

Utvalget skal heller ikke vurdere lekdommerordningen som sådan, dvs. spørsmålet om man i det hele tatt eller i hvilken grad man skal ha lekdommere i det norske rettsystemet.

Generelt må utvalget legge vekt på å utforme løsninger som er praktiske for brukerne (det vil i første rekke si domstolene og kommunene).

Utvalget forutsettes å rådføre seg med kommuner og aktuelle organisasjoner og interessegrupper under arbeidet.

Utvalget må vurdere de økonomiske og administrative konsekvensene av sine forslag. Minst ett forslag skal være basert på uendret ressursbruk, jf. utredningsinstruksens pkt. 3.1 annet ledd.

Arbeidet skal resultere i en utredning, som skal inneholde utvalgets vurderinger og konklusjoner, samt konkrete og begrunnede lovforslag. Lovforslagene skal være av en slik karakter at de er egnet til å sendes direkte på høring.

3. Nærmere om utvalgets arbeid

Utvalget skal vurdere og ta stilling til følgende:

Hvilke prinsipper som bør ligge til grunn for utvelgelsen av lekdommere, samt forslag til forenkling og modernisering av reglene for valg og uttaking av lekdommere

Reglene for valgforberedelse og valg av meddommere og lagrettemedlemmer i domstolloven kapittel 4 er tungvinte, omstendelige og til dels foreldet. Utvalget må vurdere en forenkling eller fullstendig endring av disse reglene. Reglene må vurderes i lys av hvilket prinsipp som bør være førende for utvelgelsen – for eksempel om lekdommerne skal velges ut i fra sine særlige forutsetninger for å påta seg slike verv, som domstolloven § 76 bygger på, eller prinsippet om at lekdommere skal utgjøre et representativt utvalg av velgermassen (bl.a. med hensyn til kjønn, etnisitet, alder og yrke). Dersom sistnevnte prinsipp legges til grunn, bør utvalget blant annet vurdere en løsning der meddommere og lagrettemedlemmer trekkes direkte fra manntallet i kommunen.

I denne sammenheng bør utvalget blant annet også vurdere om det skal innføres regler om varsling/forespørring av kandidater til verv som lekdommere. Videre bør det vurderes om lekdommere, ut fra hensynet til deres uavhengighet, bør velges på ubestemt tid, eller om det bør innføres grenser for adgangen til gjenvalg. Størrelsen på de alminnelige meddommer- og lagretteutvalgene, jf. domstolloven §§ 70 og 71, bør vurderes dersom utvalgene foreslås opprettholdt. Utvalget bør også vurdere reglene om fagkyndige utvalg, herunder behovet for utvalg med annen kyndighet enn de som i dag kan opprettes i medhold av domstolloven § 72.

Dersom kravene til lekdommernes skikkethet videreføres, må utvalget vurdere hvordan man skal kunne sikre seg at kravene oppfylles, og dessuten vurdere om det skal stilles slike krav også til forlikrådsmedlemmer.

Også reglene for valg av forlikrådsmedlemmer bør vurderes, herunder i lys av forslaget om at staten skal overta det økonomiske og administrative ansvaret for forlikrådene, jf. utredningen «Utkast til fremtidig organisering av den sivile rettspleie på grunnplanet» av 18. februar 1997, utarbeidet av Knut Helge Reinskou.

Når det gjelder reglene for uttaking av lekdommere, som i hovedsak finnes i domstolloven kap. 5, bør utvalget blant annet se nærmere på reglene om rettens forbigåelser av meddommere som blir trukket ut, jf. domstolloven §§ 91 og 95. Dette har nær sammenheng med reglene om valgbarhet.

Utvalget skal ikke foreta noen nærmere utredning av reglene om loddtrekningskretser.

Vurdere framgangsmåter for å øke antall lekdommere med annen etnisk bakgrunn.

Det har i den senere tid blitt satt fokus på behandling av minoriteter i domstolene. Advokatforeningen har overfor Justisdepartementet tatt opp rettssikkerhetsproblemer knyttet til mangel av personer med ulik etnisk bakgrunn i lagretten.

Videre er holdninger til minoriteter i norske domstoler drøftet i rapporten «Norge - en rettsstat for alle», som er utgitt av Senter mot etnisk diskriminering (SMED) og Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD) i fellesskap. En undersøkelse blant norske advokater, viser, ifølge rapporten, at personer med minoritetsbakgrunn ikke er sikret tilsvarende behandling som det personer med etnisk norsk bakgrunn får. Rekruttering av lekdommere med minoritetsbakgrunn fremsettes som et av flere forslag til tiltak for å motvirke dette.

Justisdepartementet fremhever i rundskriv G-50/99 at det er viktig at lekdommerutvalgene gjenspeiler befolkningen i Norge, og kommunene oppfordres til å velge lekdommere med ulik etnisk bakgrunn, dersom de har tilstrekkelige norskkunnskaper og ellers oppfyller domstollovens krav til skikkethet.

Utvalget bes om å vurdere framgangsmåter for å sikre et representativt antall lekdommere med minoritetsbakgrunn.

Om det bør innføres en øvre aldersgrense for valg som lekdommer

Et forslag fra Justisdepartementet om innføring av en slik øvre aldersgrense ble sendt på høring høsten 1999. Høringsuttalelsene viste at det er svært delte meninger om forslaget. Utvalget bes derfor foreta en vurdering av spørsmålet på prinsipielt og praktisk grunnlag. Det kan også være aktuelt å vurdere andre spørsmål knyttet til lekdommers alder - blant annet spørsmålet om den nedre aldersgrensen på 18 år, sett i lys av at aldersgrensen for dommere og dommerfullmektiger er hhv. 25 og 21 år, og hvordan man skal få til en lavere gjennomsnittsalder i lekdommerutvalgene.

Hvem som skal være utelukket eller kan kreve seg fritatt fra valg

Dette er i dag hovedsakelig regulert i domstolloven §§ 66 og 67. Reglene er til dels foreldet og upraktiske. Det må blant annet vurderes om andre grupper enn de som i dag er nevnt i disse bestemmelsene, skal være utelukket eller kunne fritas fra valg.

Et forslag om å utelukke stortingsrepresentanter fra valg har som nevnt vært på høring og skal ikke omfattes av utvalgets arbeid. Utvalget bør imidlertid vurdere om tilsvarende hensyn

som begrunner utelukkelse av stortingsrepresentanter også gjør seg gjeldende for personer i andre markerte politiske posisjoner eller tilitsverv.

Om oppgaven med å velge skjønnsmenn skal tillegges noen andre enn fylkestinget

Kommunenes Sentralforbund og flere fylkeskommuner har bedt Justisdepartementet vurdere endring i skjønnsprosessloven slik at fylkestinget ikke lenger skal velge skjønnsmenn. Utvalget bør vurdere om oppgaven med å velge skjønnsmenn bør legges til et annet organ.

Regler for kontroll av lekdommernes vandel

I dag er det noe uklart hvilke plikter og oppgaver kommunene og domstolene har etter domstolloven når det gjelder kontroll av lekdommernes vandel. Utvalget bør vurdere hvilke plikter og oppgaver som skal tilligge disse, og foreslå regler som klargjør dette.»

2.2 Utvalgets utredning og høringen

Lekdommerutvalgets avga 11. juli 2002 sin utredning, NOU 2002: 11 Dømmes av likemenn. Utvalget har i hovedsak behandlet spørsmål om valg av lekdommere, herunder hvilke grunnleggende krav som skal stilles til lekdommere og hvordan valget eller utvelgelsen til utvalgene av lekdommere skal foregå. Når det gjelder reglene om uttaking i den enkelte sak, har utvalget konsentrert seg om enkelte utvalgte spørsmål. I tillegg har utvalget, på eget initiativ, kommentert reglene om godtgjøring til lekdommerne.

På bakgrunn av oppdraget om å gjennomgå praksis ved valg og uttaking av lekdommere, gjennomførte Lekdommerutvalget en spørreundersøkelse blant domstoler, kommuner og et utvalg av lekdommere i Gulating lagdømme. Undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av konsulentfirmaet rhKnoff AS. Utvalget har redegjort for resultatene fra spørreundersøkelsen under behandlingen av de enkelte spørsmål. Rapporten fra undersøkelsen ble lagt ved utredningen.

Forslagene i Lekdommerutvalgets utredning er enstemmige.

Justisdepartementet sendte utredningen på høring 5. september 2002, med høringsfrist 5. desember 2002. Utredningen ble sendt til følgende instanser:

Departementene
Riksadvokaten
Regjeringsadvokaten
Fylkesmennene

Politidirektoratet
Domstoladministrasjonen
Høyesterett
Lagmannsrettene
Alta tingrett
Asker og Bærum tingrett
Bergen tingrett
Dalane tingrett
Drammen tingrett
Fosen tingrett
Hadeland og Land tingrett
Heggen og Frøland tingrett
Horten tingrett
Karmsund tingrett
Kongsberg tingrett
Kristiansand tingrett
Lofoten tingrett
Midhordland tingrett
Nedre Romerike tingrett
Nedre Telemark tingrett
Nordfjord tingrett
Nordmøre tingrett
Nord-Troms tingrett
Oslo tingrett
Ringerike tingrett
Salten tingrett
Sand tingrett
Stavanger tingrett
Sør-Østerdal tingrett
Trondenes tingrett
Trondheim tingrett
Vardø tingrett
Kommunenes Sentralforbund
Alta kommune
Arendal kommune
Bergen kommune
Brønnøy kommune
Bodø kommune
Bø kommune
Eigersund kommune
Førde kommune
Hamar kommune
Lillehammer kommune
Kristiansand kommune
Kristiansund kommune
Molde kommune
Moss kommune
Narvik kommune
Namsos kommune
Oppdal kommune
Oslo kommune
Røros kommune
Stavanger kommune
Tromsø kommune
Trondheim kommune

Tønsberg kommune
 Vadsø kommune
 Volda kommune
 Voss kommune
 Vågan kommune
 Årdal kommune
 Forliksrådene i Oslo, Drammen, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø
 Senter mot etnisk diskriminering (SMED)
 Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OM-OD)
 Statens seniorråd
 Den Norske Advokatforening
 Den norske Dommerforening
 Samarbeidsutvalget for forliksråd og hovedstevnevitner, nå Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn (SFN)
 Skattedirektoratet
 Rettsvesenets IT- og fagtjeneste (RIFT), nå Domstoladministrasjonen
 Datatilsynet

Ved brev 25. november 2002 ble utredningen også sendt til Sametinget.

Følgende høringsinstanser har uttalt seg om innholdet i utredningen:

Finansdepartementet
 Kommunal- og regionaldepartementet
 Barne- og familiedepartementet
 Sosialdepartementet
 Arbeids- og administrasjonsdepartementet
 Regjeringsadvokaten
 Frostating lagmannsrett
 Gulating lagmannsrett
 Borgarting lagmannsrett
 Agder lagmannsrett
 Oslo tingrett
 Asker og Bærum tingrett
 Trondheim tingrett
 Vardø tingrett
 Nord-Troms tingrett
 ØKOKRIM
 Hordaland statsadvokatembeter
 Den Norske Advokatforenings lovutvalg for straffere rett og straffeprosess
 Oslo Politidistrikt
 Fylkesmannen i Vestfold
 Fylkesmannen i Hedmark
 Fylkesmannen i Oslo- og Akershus
 Fylkesmannen i Rogaland
 Fylkesmannen i Vest-Agder
 Oslo kommune
 Stavanger kommune
 Bergen kommune

Bodø kommune
 Hamar kommune
 Alta kommune
 Nittedal kommune
 Kommunenes Sentralforbund
 Asker Kristelig Folkeparti
 Bergen forliksråd
 Samarbeidsutvalget for forliksråd og hovedstevnevitner (SFH)
 Trygderetten
 Rettsvesenets IT- og fagtjeneste (RIFT), nå en del av Domstoladministrasjonen
 Statens seniorråd
 Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OM-OD)
 Skattedirektoratet
 Vegdirektoratet
 Datatilsynet

Også etter at høringen formelt ble avsluttet, har Justisdepartementet mottatt synspunkter på de spørsmål Lekdommerutvalget har behandlet, blant annet ved brev 4. mai 2006 fra Ålesund kommune.

Innholdet i høringsuttalelsene vil bli behandlet nedenfor, i tilknytning til de enkelte lovendringsforslagene.

2.3 Arbeidsgruppe for gjennomgang og revisjon av domstolloven kapittel 5

Etter initiativ fra sorenskriver Arild Kjerschow, og i samråd med Justisdepartementet, nedsatte Domstoladministrasjonen i januar 2004 en arbeidsgruppe for å revidere domstolloven kapittel 5 om uttaking av lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner. Bakgrunnen var blant annet departementets arbeid med oppfølgingen av NOU 2002: 11 og forslag i delrapport 2 i Domstoladministrasjonens prosjekt «Domstoler i endring» (2003). Lekdommerutvalget behandlet bare i liten grad reglene om uttaking i domstolloven kapittel 5, og det var behov for å vurdere om også dette regelverket kunne forenkles og effektiviseres. Formålet med en slik gjennomgang var blant annet å sikre at reglene praktiseres likt i forskjellige doms- og lagsogn, og å vurdere om det bør åpnes for større grad av delegasjon av avgjørelsesmyndighet til administrativt personale.

Arbeidsgruppens mandat lød:

«1. Bakgrunn

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven) § 14 reguleres spørsmålet om når

retten skal settes med lagrette eller meddommere gjennom en henvisning til straffeprosesslovens og tvistemålslovens regler om dette. Domstoloven kapittel 5 regulerer hvordan trekningen eller oppnevningen i den enkelte sak skal skje. Kapittelet inneholder også regler om oppnevning av rettsvitner, og regler om godtgjørelse til lagrettemedlem, jordskifte-mann og meddommer.

Domstoladministrasjonen har, på initiativ fra sorenskriver Arild Kjerschow og i samråd med Justisdepartementet, opprettet en arbeidsgruppe som skal gjennomgå reglene i domstoloven kapittel 5. Bakgrunnen for initiativet fra Kjerschow er at det i praksis har vist seg å være behov for en forenkling og effektivisering av regelverket, blant annet for å sikre lik etterlevelse av regelverket.

Arbeidsgruppen har følgende medlemmer:

Sorenskriver Arild Kjerschow (leder)

Lagdommer Anders Bøhn

Tingrettsdommer/ nestleder Tor Langbach

Opprettelsen av arbeidsgruppen for gjennomgang av domstoloven kapittel 5 kan også sees i sammenheng med at Justisdepartementet for tiden arbeider med en proposisjon på grunnlag av NOU 2002:11 «Dømmes av likemenn», som i det alt vesentlige omhandler domstoloven kapittel 4.

2. Arbeidsgruppens oppgaver

Arbeidsgruppen skal gjennomgå reglene i domstoloven kapittel 5, og fremsette et kommentert lovforslag for Domstoladministrasjonen innen den frist som fremgår av punkt 3. Arbeidsgruppen skal foreslå lovendringer som kan gjøre regelverket enklest mulig for brukerne. Det er viktig å oppnå regler som bidrar til lik etterlevelse av regelverket i domstolene. Arbeidsgruppen skal videre søke å komme frem til et lovforslag som kan gjøre at uttakingen av lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner blir så effektiv som mulig.

Domstolene har siden begynnelsen av 1990-tallet benyttet IT-systemer for gjennomføringen av uttrekk av meddommere. IT-systemer vil bli benyttet til uttrekk også i fremtiden. Dette innebærer at reglene om uttrekk av meddommere må kunne modelleres, og utvikles i programkode. Det har vært fremhevet som et problem både i SAKS og Lovisa-prosjektene at dagens regler om uttrekk åpner for betydelig tolkningstvil, noe som har skapt usikkerhet i forhold til om uttrekksmekanismene i SAKS og Lovisa er i samsvar med gjeldende rett. Det er følgelig også i forhold til tilpasningen av Lovisa viktig at arbeidsgruppens forslag ikke medfører tolkningstvil på grunnleggende punkter.

3. Frist for arbeidsgruppens arbeid

Arbeidsgruppen skal innen 20. juni 2004 fremsette sitt lovforslag med kommentarer for Domstoladministrasjonen. »

2.4 Arbeidsgruppens rapport og høringen

Arbeidsgruppens rapport ble avgitt i oktober 2004. Arbeidsgruppen kom med forslag til nye regler om trekning eller oppnevning av lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner (domstoloven kapittel 5), og til visse øvrige endringer. Justisdepartementet sendte rapporten på høring 2. november 2004, med frist 12. februar 2005. Rapporten ble sendt til følgende instanser:

Departementene

Riksadvokaten

Regjeringsadvokaten

Fylkesmennene

Politidirektoratet

Domstoladministrasjonen

Høyesterett

Lagmannsrettene

Tingrettene (ved brev fra Domstoladministrasjonen 24. november 2004)

Kommunenes Sentralforbund

Den Norske Advokatforening

Den norske Dommerforening

Datatilsynet

Følgende høringsinstanser har uttalt seg om innholdet i rapporten:

Nord-Troms tingrett

Drammen tingrett

Oslo tingrett

Tønsberg tingrett

Datatilsynet

Sametinget

Frostating lagmannsrett

Agder lagmannsrett

Regjeringsadvokaten

Gulating lagmannsrett

Også for denne høringens del vil innholdet i høringsuttalelsene bli behandlet i tilknytning til de enkelte forslagene i proposisjonen.

2.5 Forholdet til andre proposisjoner

I Ot.prp. nr. 74 (2005-2006) om endringer i tvisteloven (lov 17. juni 2005 nr. 90) er det fremsatt forslag om endring i en lang rekke lover for å tilpasse dem

til tvisteloven. Departementet tar sikte på at disse endringene skal tre i kraft samtidig med tvisteloven, 1. januar 2008, dvs. trolig noe etter at endringene som følge av proposisjonen her er trådt i kraft. I denne proposisjonen foregripes innholdet i

Ot.prp. nr. 74 (2005-2006) særlig på ett punkt, ved at lovforslaget benytter det kjønnsnøytrale uttrykket «skjønnsmedlem» fremfor betegnelsen «skjønnsmann» i gjeldende lovgivning. Lovforslaget er ellers søkt tilpasset den nye tvisteloven.

3 Lekdommerdeltakelse i domstolene – en oversikt

3.1 Innledning

Lekdommere har alltid hatt en sentral plass i det norske rettssystemet. Vårt rettssystem begynte med lekdommere, og lenge rådde de grunnen alene. Fremdeles har vi et relativt stort innslag av lekdommere i våre domstoler. Lekdommerne deltar særlig i strafferettspleien, men også i sivile saker.

Det er ikke noe krav om lekdommerdeltakelse etter internasjonale eller folkerettslige konvensjoner, men de er heller ikke til hinder for det. Den europeiske menneskerettsdomstol har lagt til grunn at det ikke er noe vilkår for at et organ skal kunne betraktes som domstol, at det utelukkende eller overveiende består av fagdommere. De fleste vestlige land bruker lekdommere i domstolene i større eller mindre grad.

Dette kapitlet gir en kort oversikt over hvilke domstoler og hvilke saker lekdommere deltar i (punkt 3.2). Videre gis det en kort oversikt over reglene om valg av de forskjellige typer lekdommere, herunder om vilkårene for å bli valgt som henholdsvis medlem av forliksrådet, meddommer eller lagrettemedlem og skjønnsmedlem (punkt 3.3). I punkt 3.4 refereres det fra en undersøkelse i regi av Lekdommerutvalget om praksis ved valg av meddommere og lagrettemedlemmer i Gulating lagdømme.

Lekdommerutvalget har gjort utførlig rede for reglene om valg av lekdommere, se NOU 2002: 11, særlig kapittel 4. Den historiske bakgrunnen for bruken av lekdommere i norske domstoler i dag er beskrevet i utredningen side 16 flg.

3.2 Hvor i domstolene finner vi lekdommerne?

Høyesterett og Høyesteretts kjæremålsutvalg settes ikke med lekdommere. Dette har vært situasjonen siden 1984, da en ordning med forretningskyndige medlemmer av Høyesteretts kjæremålsutvalg i enkelte saker etter konkurslovgivningen, ble opphevet.

I lagmannsrettene deltar det meddommere og lagrettemedlemmer i straffesaker, og meddom-

mere og skjønnsmedlemmer i sivile saker. Meddommere og skjønnsmedlemmer inngår i et kollegium sammen med juridiske dommere, og de deltar og har stemmerett på linje med disse. Lagrettemedlemmene virker i et kollegium som består utelukkende av lagrettemedlemmer (lagrette, også kalt jury), og avgjør spørsmål om straffeskyld.

I tingrettene deltar det meddommere i straffesaker og sivile saker, og skjønnsmedlemmer i visse sivile saker (skjønn). I tingrettene virker lekdommerne alltid i et kollegium sammen med minst én juridisk dommer.

Forliksrådene består av tre medlemmer, som gjør tjeneste uten at juridiske dommere er involvert.

Når en domstol settes med lekdommere, er lekdommerne alltid i flertall. For en nærmere beskrivelse av lekdommernes deltakelse i de alminnelige domstolene vises til NOU 2002: 11 side 29 flg.

Særdomstolene er domstoler som utelukkende behandler visse typer saker, slik som jordskifterettene, Arbeidsretten og Riksretten. Blant annet jordskifterettene og Arbeidsretten har et betydelig innslag av lekdommere.

Lekfolk gjør tjeneste i domstolene også som rettsvitner. Rettsvitnene dømmer ikke, men følger forhandlingene i en del saker hvor retten er satt med bare én dommer, for eksempel ved pådømmelse av tilståelsessaker etter straffeprosessloven § 248. Rettsvitnet skal følge forhandlingene nøye og gjøre oppmerksom på misforståelser eller feil i oppfatningen eller nedtegningen av det som foregår, jf. domstolloven § 103. Det skal protokolleres om rettsvitnet har noe å bemerke til gjennomføringen av rettsmøtet.

3.3 Kort oversikt over dagens regler om valg av lekdommere

3.3.1 Innledning

Reglene om valg og uttaking av lekdommere finnes hovedsakelig i domstolloven kapittel 3 til 5. Justisdepartementet har i rundskriv G-50/99, som ble sendt til kommunene og domstolene i forbindelse med valget av lekdommere etter kommune-

og fylkestingsvalget 1999, gitt retningslinjer for hvordan valget skal gjennomføres. Departementet sendte ikke ut et tilsvarende rundskriv i forbindelse med valget i 2003, men et brev 24. juni 2003 med påminnelse om sentrale frister og redegjørelse for enkelte endringer.

Nedenfor gis en kort oversikt over ordningen med valg av medlemmer til forliksrådene, meddommere, lagrettemedlemmer og skjønnsmedlemmer. I senere kapitler i proposisjonen redegjøres det mer utførlig for valgreglene.

3.3.2 Forliksrådsmedlemmer

Etter domstoloven § 1 er forliksrådene domstoler. I Ot.prp. nr. 74 (2005-2006) er det foreslått at forliksrådene skal betegnes som «meklingsinstitusjoner med begrenset domsmyndighet», men de skal fortsatt regnes som domstoler, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) side 98. Dermed må medlemmene av forliksrådene fortsatt anses som dommere.

Domstoloven § 53 krever at dommere skal være norske statsborgere, vederheftige (som kort sagt betyr at de må kunne dekke sine økonomiske forpliktelser) og ikke fradømt stemmeretten i offentlige anliggender. I tillegg følger det av domstoloven § 56 at de må ha fylt 25 år og ikke kan være embetsmann i dømmende stilling eller dommerfullmektig. For øvrig er det ingen formelle begrensninger med hensyn til hvem som kan velges som medlem av forliksrådet. For eksempel kan både jurister og lensmenn velges. I motsetning til det som gjelder for meddommere og lagrettemedlemmer, jf. punkt 3.3.3, har ikke loven krav om særskilte personlige kvalifikasjoner for å bli valgt som forliksrådsmedlem.

Medlemmene av forliksrådet velges av kommunestyret hvert fjerde år. Den som velges, er i utgangspunktet forpliktet til å påta seg vervet. Den som ikke bor i kommunen, eller som har fylt 65 år eller som har vært forliksrådsmedlem i de siste åtte år, kan imidlertid nekte å ta imot valg, jf. domstoloven § 56. Etter § 59 annet ledd kan kommunestyret dessuten tillate at et medlem av forliksrådet fratrer sin stilling før valgperioden er over. Kommunestyret har ingen tilsvarende myndighet til å frita andre typer lekdommere.

Så lenge et medlem av forliksrådet oppfyller vilkårene for å bli valgt, er det ingen grenser for hvor mange ganger medlemmet kan gjenvelges.

3.3.3 Lagrettemedlemmer og meddommere

I hvert lagsogn skal det være to alminnelige utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere for lag-

mannsrettssaker, jf. domstoloven § 70. Det ene utvalget skal bestå av kvinner, det andre av menn. Videre skal det i hvert domssogn være to alminnelige utvalg av meddommere for tingrettssaker, ett med kvinner og ett med menn, jf. § 71. I tillegg skal det i noen kommuner være et utvalg av meddommere som har særskilt kyndighet innen ett eller flere nærmere angitte fagområder, jf. domstoloven § 72. Medlemmene til alle disse utvalgene velges av kommunestyret hvert fjerde år.

Den som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere, må ha fylt 18 år og være vederheftig og valgbar ved kommunale valg, jf. domstoloven § 65. I dette siste ligger blant annet at den som velges må være norsk statsborger (eventuelt nordisk med visse særregler) eller ha vært folkeregistrert som bosatt i riket de tre siste årene før valgdagen, jf. valgloven kapittel 3 jf. kapittel 2.

Videre stiller domstoloven § 76 første ledd krav til personlige egenskaper hos den som skal velges til utvalgene av meddommere og lagrettemedlemmer:

«Til lagrettemedlemmer og meddommere bør bare vælges folk, som på grund av sin rettsindighet, dygtighet og selvstændighed ansees for særlig skikket til hvervet, og som ikke paa grund av utilstrækkelig kjendskap til det norske sprog eller av andre aarsaker vil ha vanskelig for at opfylde de pligter, som hvervet fører med sig.»

Enkelte personer er utelukket fra valg som meddommer og lagrettemedlem på grunn av annen stilling. Blant annet gjelder dette stortingsrepresentanter, medlemmene av regjeringen, dommere, tjenestemenn innen politi- og påtalemyndighet, praktiserende advokater og prester, jf. domstoloven § 66. Videre er personer som er idømt betinget fengselsstraff i løpet av de siste fem år før valgperiodens begynnelse, eller er idømt ubetinget frihetsstraff og ikke løslatt innen ti år før valgperiodens begynnelse, utelukket, jf. domstoloven § 66 a.

I likhet med vervet som medlem av forliksrådet, er man som hovedregel forpliktet til å motta valg som meddommer og lagrettemedlem. Enkelte yrkesgrupper, herunder leger og jordmødre, kan imidlertid kreve seg fritatt, jf. § 67. Det samme gjelder personer som er fylt 65 år og personer som «tilveiebringer antagelig opplysning om, at de ikke kan gjøre tjeneste uten fare for helbreden eller uten at forsømme viktige private eller offentlige forretninger, eller som gjør det sandsynlig, at de ikke uten vanskelighet kan bære det tap av arbeidsfortjeneste, som hvervet fører med sig», jf. samme bestemmelse.

Valgperioden er fire år, jf. domstolloven § 64. Så lenge man oppfylder vilkårene for å kunne velges, er det ikke begrensninger i adgangen til gjenvalg.

Den som er valgt til utvalgene av meddommere og lagrettemedlemmer kan i utgangspunktet ikke frasi seg vervet i løpet av valgperioden. Man kan imidlertid kreve seg slettet fra utvalget dersom man kommer i en stilling som er fritaksberettiget etter domstolloven § 67 (men ikke på grunn av alder). Etter § 81 skal et medlem av utvalgene dessuten slettes i visse tilfelle, for eksempel hvis det flytter fra domssognet eller lagsognet, idømmes frihetsstraff eller er blitt varig ute av stand til å gjøre tjeneste pga. «åndelige eller legemlige mangler».

Fra utvalgene av meddommere og lagrettemedlemmer trekker domstolene meddommere og lagrettemedlemmer til den enkelte sak. Reglene om dette blir behandlet nedenfor i kapittel 10.

3.3.4 Skjønnsmedlemmer

Etter skjønnsprosessloven § 12 skal det være et utvalg av «skjønnsmenn» (skjønnsmedlemmer) i hvert fylke. Utvalget velges av fylkestinget etter forslag fra tingrettene og kommunestyrene. Ved oppnevningen av utvalget skal det tas sikte på at utvalget får en allsidig sammensetning, og at de som oppnevnes har kyndighet på ett eller flere områder som vanligvis berøres ved skjønn, jf. skjønnsloven § 14 annet ledd. I rundskriv G-50/99 side 42 er det uttalt at det særlig må påses at det kommer med et tilstrekkelig mange i utvalget med innsikt i bygningsvesen og i jord- og skogbruk.

Domstolloven §§ 64-69 om blant annet valgperiodens lengde, utelukkelse på grunn av annen stilling eller straffedom og rett til fritak, gjelder på samme måte for skjønnsmedlemmer som for meddommere og lagrettemedlemmer.

Etter skjønnsloven § 15 skal fylkesrådmannen slette et skjønnsmedlem fra utvalget når vedkommende flytter fra fylket eller de øvrige vilkårene for sletting etter domstolloven § 81 er oppfylt, dvs. de samme regler som gjelder for meddommere og lagrettemedlemmer. Også reglene i domstolloven § 82 om klage over urettelig føring m.m. gjelder tilsvarende. Klagen går til lagmannsretten. Fylkesrådmannen skal oppnevne nye skjønnsmedlemmer når noen slettes.

3.4 Fakta om lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere

Det er i dag om lag 70 000 alminnelige meddommere og lagrettemedlemmer i Norge. Omlag 55

000 av disse er meddommere i tingrettene. I tillegg er det litt over 7 000 fagkyndige meddommere og tilsvarende mange skjønnsmedlemmer.

Lekdommerutvalget engasjerte i februar 2002 konsulentfirmaet rhKnoff AS til å foreta en spørreundersøkelse blant domstolene, kommunene og et utvalg av meddommere i Gulating lagdømme. Hovedresultatene av undersøkelsen kan sammenfattes slik:

Sammensetningen av meddommer- og lagrettemedlemmer:

- aldersgruppen 18-44 år er kraftig underrepresentert, mens gruppen 50-64 år er kraftig overrepresentert
- andelen meddommere og lagrettemedlemmer med politisk bakgrunn er høy
- andelen meddommere og lagrettemedlemmer med minoritetsbakgrunn er lav
- meddommere og lagrettemedlemmer har generelt enten høyere utdanning enn folk flest, eller svært lite utdanning
- blant meddommere og lagrettemedlemmer er det en overvekt av ansatte i offentlig sektor og av selvstendig næringsdrivende, mens det er underrepresentasjon av ansatte i næringslivet
- inntektsnivået er betraktelig bedre blant meddommere og lagrettemedlemmer enn i befolkningen totalt
- et flertall av meddommere og lagrettemedlemmer har vært valgt flere perioder.

Valg

- i halvparten av kommunene får de politiske partiene i kommunestyret ansvar for å skaffe kandidater
- de aller fleste kommunene tar utgangspunkt i listene fra forrige periode når de skal velge nye meddommere og lagrettemedlemmer
- halvparten av meddommerne og lagrettemedlemmene oppgir partimedlemskap som hovedgrunn til at de ble valgt
- få kommuner gjør noe for å sikre at etniske minoriteter blir representert i utvalgene
- ut over personlig kjennskap, gjennomfører kommunene i liten grad kontroll av lekdommernes skikkethet. Drøyt 20 % av kommunene kontrollerer kandidatensandel.

Ajourhold og kontroll

- få kommuner kontrollererandel i perioden
- drøyt 60 % kontrollerer adresser.

4 Lekdommerordningen i andre land

4.1 Innledning

Dette kapitlet gjør rede for hovedelementer i lekdommerordningen i Sverige, Danmark og Finland, som alle har utstrakt bruk av lekdommere i rettspleien. Mangfoldighet i lekdommerutvalgene er et tema som har vært drøftet i alle landene i den senere tid.

Om bruk av lekdommere utenfor Norden vises til NOU 2002: 11 s. 39-41.

4.2 Sverige

Lekdommerinnslaget i Sverige består i hovedsak av meddommere (nämndemän) ved de alminnelige domstoler og ved forvaltningsdomstolene. I visse saker brukes lekdommere med spesialkompetanse, dvs. en form for fagkyndige meddommere. Dessuten deltar lekdommere som interesse-representanter i visse sakstyper, blant annet i arbeidsrettssaker og husleiesaker. Jury brukes bare i saker om trykkefrihet etter Trykkefrihetsforordningen 1949:105 og i ytringsfrihetssaker etter Yttrandefrihetsgrunnlagen. Sverige har aldri hatt jury i alminnelige straffesaker.

Av Sveriges ca. 8 000 meddommere tjenestegjør ca. 5 000 ved landets 56 førsteinstansdomstoler (tingsrätter), og ca. 500 ved noen av de seks anneninstansdomstolene (hovrättene). De øvrige tjenestegjør i forvaltningsdomstolene. I snitt innkalles hver meddommer ca. en gang i måneden.

Meddommerne velges av kommunestyret eller fylkestinget, avhengig av om det dreier seg om meddommere til tingsrätten eller til de øvrige domstolene. Antallet meddommere som skal velges bestemmes av domstolene – som hovedregel av anneninstansen etter forslag fra førsteinstansene (med unntak av førsteinstansdomstolene i de største byene, som bestemmer antallet selv). Meddommerne velges for fire år om gangen fra en personkrets som er foreslått av de politiske partiene representert i kommunestyret eller fylkestinget. Valgperioden sammenfaller med perioden for de politiske valgene. Alle myndige svenske statsborgere som er registrert i folkeregisteret som bosatt

i kommunen (for valg til tingsrätten) eller i länet (for valg til de øvrige domstolene) er valgbare. Det stilles ingen spesifikke krav til meddommernes skikkethet. Men visse grupper er utelukket fra valg, deriblant dommere og andre ansatte ved domstolene, tjenestemenn ved påtalemyndigheten eller politiet og advokater, jf. rättegångsbalken (RB) 4. kapittel 6 §. For forvaltningsdomstolene gjelder det ytterligere begrensninger med hensyn til hvilket yrke meddommerne kan ha.

Etter RB 4. kapittel 7 § skal det velgende organ tilstrebe at meddommerutvalgene får en allsidig sammensetning med hensyn til alder, kjønn og yrke. Det har imidlertid vært kritisert at lekdommerutvalgene ikke gjenspeiler befolkningssammensetningen når det gjelder blant annet alder og sosial og etnisk bakgrunn.

Det finnes ingen bestemmelser om hvordan sammensetningen av meddommerne skal være i den enkelte sak. I lovforarbeidene angis det imidlertid at det kan være hensiktsmessig om domstolen tar i betraktning regelen om allsidig sammensetning. Denne regelen gjelder ikke partitilhørighet, men det forekommer likevel at domstoler tar i betraktning fordelingen mellom de ulike politiske partier (meddommernes politiske tilhørighet fremgår av valgorganets beslutning).

Den svenske regjeringen nedsatte høsten 2000 en komité som fikk i oppdrag å vurdere rekrutteringen av meddommere med tanke på å få til en mer allsidig rekruttering. Det var forutsatt i mandatet at valgansvaret fortsatt skulle ligge i kommunene. Komiteen leverte sin betenkning «Framtidens nämndemän» i juni 2002 (SOU 2002:61). Komiteen foreslår ingen grunnleggende forandring av valgsystemet. Den går inn for å avhjelpe den skjeve rekrutteringen blant annet gjennom informasjon rettet mot både de nominerende organene (dvs. de politiske partiene) og aktuelle meddommerne. Videre foreslår komiteen at det innføres en «fri» kvote på innledningsvis 20 prosent som allmennheten skal kunne foreslå kandidater til. Komiteen foreslår også at målsettingen om etnisk mangfold bør komme til uttrykk i loven ved at det angis at allsidig sammensetning med hensyn til etnisk bakgrunn skal tilstrebes.

Ved proposisjon 2005/06:180 «Ett styrkt nämndemannainstitut» fremmet regjeringen sitt forslag. I likhet med komiteen gikk regjeringen inn for at det skal fremgå av loven at det ved valg av meddommere skal legges vekt på en allsidig sammensetning også med hensyn til etnisk bakgrunn. Regjeringen ville også lovfeste en regel om at det, dersom det finnes flere alternative måter å oppnå en allsidig sammensetning, bør velges de personer som ikke tidligere har tjenestegjort som meddommer eller de som har tjenestegjort kortest tid. Videre gikk regjeringen inn for å innføre en regel om at det som meddommer bare bør velges personer som med hensyn til dømmekraft, selvstendighet, lovlidighet og øvrige forhold er egnet for oppdraget. I proposisjonen uttaler regjeringen blant annet også at valgorganet i fremtiden ikke bør angi meddommernes politiske tilhørighet, ettersom domstolene ikke har behov for slike opplysninger.

Proposisjon 2005/06:180 er vedtatt av riksdagen, og lovendringene har trådt i kraft. Valgorganene skal anvende de nye reglene for første gang i høst.

4.3 Danmark

I den danske strafferettspleien deltar det lekfolk som meddommere (domsmænd) i byretten og landsretten, og som jurymedlemmer (nævninger) i landsretten.

Domsmænd og nævninger velges hvert fjerde år. Personer som anses kvalifisert til vervet settes opp på en grundliste i kommunen. Formelt er det en kommunal komité, grundlisteudvalget, som tar ut medlemmene til listen. I de fleste kommunene er det de politiske partiene som nominerer kandidater til listen, som sendes til landsrettens president. Byrettens domsmandsutvalg og landsrettens nævninge- og domsmandsutvalg dannes deretter ved loddtrekning fra listen.

Hver lekdommer forventes å gjøre tjeneste ca. fire ganger per år, jf. retsplejeloven § 78.

Lekdommerne skal anses «egnede til at virke som nævninger eller domsmænd», jf. retsplejeloven § 68. For øvrig kan man etter retsplejeloven § 69 velges som lekdommer dersom man har stemmerett til Folketinget, og man ikke fyller 70 år innen utløpet av fireårsperioden eller på grunn av åndelig eller legemlig svakhet eller utilstrekkelig kjennskap til dansk er ute av stand til å oppfylle forpliktelsene som lekdommer. En rekke yrkesgrupper er utelukket fra valg, herunder blant annet advokater og domstolenes og anklagemyndighetenes personale og prester, jf. retsplejeloven § 70. En

rekke andre persongrupper kan be seg fritatt fra vervet, jf. retsplejeloven § 71.

Lekdommerne skal utgjøre et allsidig sammensatt utsnitt av den danske befolkning, jf. bekendtgørelse om grundlister nr. 809 av 5. desember 1990 § 4 med senere endringer. Det skal tilstrebtes en lik representasjon av de ulike aldersklasser og av menn og kvinner. I 2000 fikk nevnte regelverk et tillegg om at det også skal tilstrebtes en representasjon av etniske minoriteter «svarende til deres andel af befolkningen i kommunen». Verken Danmark eller Sverige har særskilte utvalg for menn og kvinner.

De danske reglene om behandling av nævningesaker er nettopp endret. Endringene, som trer i kraft 1. januar 2008, endrer ikke grunntrekkene for hvordan nævninger tas ut. Hovedtrekkene i de nye reglene er at nævningesaker nå starter i byretten med mulighet til å anke også skyldspørsmålet til landsretten, og at dommen i nævningesaker skal begynnes på samme måte som andre straffedommer.

4.4 Finland

I Finland deltar meddommere (nämndemän) i straffesaker av en viss alvorlighet i første instans (tingsrätten) og i enkelte sivile saker i tingsrätten. I de høyere rettsinstansene brukes ikke nämndemän, og Finland har aldri hatt jury. Den nåværende ordningen er fra 1993, da den finske «underrettsreformen» fant sted.

Som i Norge og Sverige velges meddommerne av kommunestyrene for fire år om gangen. Valgbare er finske statsborgere som har fylt 25 men ikke 63 år, og som er bosatt i en kommune som tilhører tingsrättens rettskrets. Personen kan ikke være konkurs eller umyndiggjort, og må «anses vara lämplig att verka som nämndeman», jf. tingsrättslagen § 6. Visse yrkesgrupper er utelukket fra valg, herunder advokater og ansatte ved domstolene og i straffanstalter. I så stor grad som mulig skal meddommerne være representative i forhold til kommunens alders-, nærings-, språk- og kjønnsfordeling.

Det er det finske Justitieministeriet som fastsetter antallet meddommere ved tingsrättene i lys innbyggertallet i kommunen (tingsrättsförordningen § 13). Totalt er det ca. 3 700 meddommere i Finland. Det lave antallet innebærer at hver enkelt meddommer gjør tjeneste betydelig oftere enn i Norge. I henhold til tingsrättsforskriften § 15 er målsetningen at hver meddommer i gjennomsnitt skal gjøre tjeneste ca. 12 dager per år.

Nämndemannsystemet er vurdert i en betenkning fra 2003 (Betänkande av kommittéen för utveckling av domstolsväsendet 2003:3). Her drøftes begrunnelsen og behovet for nämndemän i

domstolene. Det foreslås blant annet en reduksjon i bruken av nämndemän, samtidig som det foreslås at utvelgelsen av nämndemän bør være mindre politisk og at allsidigheten i utvalgene må økes.

5 Valg til utvalgene av lekdommere og til forliksrådet

5.1 Innledning

I dette kapitlet behandles en rekke spørsmål om valgordningen for lagrettemedlemmer, meddommere, skjønnsmedlemmer og medlemmer til forliksrådet. Det første som drøftes, er om det skal gjøres endringer i reglene om valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere (punkt 5.2). De sentrale spørsmålene for disse lekdommere er om dagens ordning med personlig valg skal erstattes av en ny valgmodell med større grad av tilfeldighet med hensyn til hvem som velges, og om det skal gjøres endringer vedrørende hvem som skal forestå valget og på hvilket tidspunkt valget skal finne sted.

I en del kommuner skal det etter dagens regler velges et særskilt utvalg av meddommere som har særlig fagkyndighet innenfor ett eller flere bestemte fagområder. Lekdommerutvalget har foreslått at ordningen med egne utvalg av fagkyndige meddommere skal oppheves. Spørsmålet om opphevelse behandles i punkt 5.3.

Enkelte spørsmål om valg av medlemmer til forliksrådene og til utvalgene av skjønnsmedlemmer blir tatt opp i punkt 5.4 og 5.5.

5.2 Valg av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere

5.2.1 Dagens ordning

Utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere velges i dag av kommunestyret, jf. domstolloven § 75. Valget finner sted hvert fjerde år, på nyåret etter hvert kommunestyrevalg. Prosessen starter i august samme år som kommunestyrevalget, ved at lederne for de domstolene som kommunen sogner til, underretter kommunen om hvor mange som skal velges, jf. §§ 70 og 71. Innen 15. januar skal så formannskapet – eller et fast utvalg som kommunestyret har lagt oppgaven til – holde et forberedende valgmøte, jf. § 74. På det forberedende valgmøtet avgjøres fritaksbegjæringer, og det fremsettes forslag om hvem som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddom-

mere. Forslagene legges ut til alminnelig ettersyn i to uker.

Senest 15. februar velger kommunestyret lagrettemedlemmer og meddommere, jf. § 75. Kommunestyret avgjør også de søknader om fritak m.v. som er fremsatt etter det forberedende møtet, og tar stilling til eventuelle innsigelser. Valget foregår etter kommunelovens alminnelige regler, med anledning til å benytte forholdstallsvalg, jf. Justisdepartementets rundskriv G-50/99 side 29. I kommuner som skal velge et særskilt utvalg av fagkyndige meddommere, velges dette først, jf. § 75. Dette valget skal skje gruppevis, slik at kyndige i handel velges for seg, osv. Etter det særskilte utvalget av fagkyndige meddommere, velges det to utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten, ett for hvert kjønn. Til slutt velges det på samme måten to utvalg av meddommere til tingretten. Samme person kan ikke velges både til utvalget til lagmannsretten og til utvalget til tingretten, jf. § 75 siste punktum.

Kommunen bestemmer selv hvordan den vil finne kandidater til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. En undersøkelse som Lekdommerutvalget foretok, viste at de aller fleste kommunene tar utgangspunkt i listene fra forrige periode. I mer enn halvparten av kommunene i undersøkelsen hadde de politiske partiene i kommunestyret ansvaret for å finne kandidater. Av de meddommerne og lagrettemedlemmene som deltok i undersøkelsen, oppga halvparten partimedlemskap som hovedgrunnen til at de ble valgt. Det vises til NOU 2002: 11 vedlegg 1 for flere opplysninger om resultatene fra undersøkelsen.

Kommunen skal føre fortegnelse over dem som er valgt, og sende kopi til tingretten og lagmannsretten. Domstolloven § 80 gir nærmere regler om hvilke opplysninger fortegnelsene skal inneholde. Kommunen har også ansvar for å holde opplysningene à jour og for å melde fra om endringer til domstolene, jf. §§ 81 og 83.

5.2.2 Lekdommerutvalgets forslag

Lekdommerutvalget har pekt på fire ulike modeller for valg av lagrettemedlemmer og alminnelige

meddommere. To av modellene tar utgangspunkt i dagens modell, mens de to øvrige er basert på at lekdommerne skal trekkes fra folkeregisteret. Modellene er (NOU 2002: 11 punkt 8.4):

Dagens modell med krav om aldersfordeling

Samme ordning som i dag, men med den endringen at kommunene må sørge for at alderssammensetningene i utvalgene følger en lovbestemt fordeling. Utvalget har antatt at denne modellen ikke vil gi større mangfold i utvalgene, ut over aldersmessig representativitet, og at dagens rekrutteringspraksis i hovedsak vil bli videreført.

Dagens modell med krav om aldersfordeling og skifte av valgansvarlig organ

Samme ordning som førstnevnte modell, men slik at et annet organ enn kommunestyret skal gjennomføre valget. Utvalget har antatt at en slik ordning vil medføre at man unngår en ensidig rekruttering fra det lokalpolitiske miljøet, men at ordningen likevel – siden den vil være basert på personlig kjennskap til den som velges – vil utelukke en stor del av befolkningen fra å bli valgt.

Trekning fra folkeregisteret til den enkelte sak

Modellen går ut på at lagrettemedlemmer og meddommere skal trekkes direkte fra folkeregisteret for hver sak. Utvalget har pekt på at en slik ordning innebærer at det løpende må foretas kontroll av lekdommernes egnethet og vandel, hvilket etter utvalgets syn vil være både arbeidskrevende og upraktisk. Siden trekningss grunnlaget vil være stort, vil lekdommerne dessuten ikke opparbeide seg erfaring med den dømmende virksomheten.

Trekning fra folkeregisteret til utvalg

Modellen går ut på at det trekkes kandidater til et utvalg fra folkeregisteret. Trekningen kan skje på en måte som gir en bestemt kjønns- og aldersmessig fordelingen. Antallet kandidater som trekkes måtte være større enn det antallet som endelig skal velges. De som er trukket ut, kontrolleres for egnethet og vandel. Når alle er kontrollert, trekker man så ved loddtrekning ut dem som skal utgjøre det endelige utvalget.

Utvalget har anbefalt at kontrollen av om den enkelte er egnet for vervet, kan gjennomføres ved at de kandidatene som er trukket ut, orienteres om regelverket vedrørende rett til fritak mv., og samtidig bes melde fra om de er utelukket fra valg, krever seg fritatt eller påtar seg vervet. Utvalget legger til grunn at denne metoden, som ble brukt av

Oslo kommune ved siste valg, effektivt kan sluse ut mange av dem som av en eller annen grunn ikke ville egne seg. Etter utvalgets oppfatning sikrer imidlertid ikke denne metoden i seg selv at det ikke kommer inn personer i utvalget som er uegnet til vervet. Metoden bør derfor kombineres med strengere vandelskrav og en mer aktiv bruk av domstolenes eksklusjonsrett etter domstolloven § 82. En domstols beslutning om eksklusjon skal etter utvalgets mening til gjengjeld kunne påkjæres.

Uansett hvilken modell som velges, anbefaler utvalget at tidspunktet for valget flyttes til midt mellom to kommunevalg, slik at det blir klart at det ikke er tale om et politisk valg, jf. NOU 2002: 11 side 92.

Utvalget har konkludert med at det er den siste modellen – trekning fra folkeregisteret til utvalg – som er den beste. Den byr ikke på særskilte problemer vedrørende vandelskontroll, og åpner for at lekdommere kan opparbeide seg erfaring. Trekningen fra folkeregisteret innledningsvis i prosessen vil gi stor grad av representativitet. Under henvisning til at det kan komme et stort antall fritaksøknader, har utvalget presisert at antallet personer som trekkes ut må være tilstrekkelig stort.

For lagrettemedlemmer foreslår utvalget at det skal være krav om erfaring som meddommer fra tingretten. Som en konsekvens av dette forslaget går utvalget inn for at utvalget at lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten skal trekkes tilfeldig blant meddommerne til tingretten i foregående periode.

Lekdommerutvalget har også vurdert hvem som bør ha ansvaret for gjennomføringen av valget (NOU 2002: 11 punkt 8.9, side 94-99). Forutsatt at valget skal skje gjennom trekning fra folkeregisteret, mener utvalget at det er fylkesmannen som er best egnet for denne oppgaven. Som begrunnelse har utvalget vist til at fylkesmannen generelt nyter stor tillit, at fylkesmannsembetene har større ressurser til rådighet enn de fleste kommuner, at det kan gi en betydelig effektivitetsgevinst at samme organ skal velge lagrettemedlemmer og meddommere for flere domstoler, og at domstolene, med en slik løsning, vil kunne forholde seg til bare ett valgorgan. Dersom lekdommerne skal trekkes fra folkeregisteret, vil ikke oppgaven med å gjennomføre valget innebære noen mulighet til å påvirke personvalget. Etter utvalgets syn knytter det seg dermed ikke prinsipielle betenkeligheter til å legge oppgaven til fylkesmannen.

Som begrunnelse for at kommunestyrene ikke lenger skal ha oppgaven, peker utvalget blant annet på at det - med den valgmodellen utvalget går

inn for - ikke er åpenbart at det lenger finnes noen praktisk eller prinsipiell begrunnelse for at et politisk organ skal ha ansvaret. Utvalget peker også på en generell tendens i retning av å etablere administrative ordninger som skal sikre domstolene uavhengighet i forhold til politiske myndigheter, og på en erfaring for at mange kommuner har lagt liten vekt på oppgaven og vist liten vilje til å gå utenfor det lokale politiske miljøet ved rekrutteringen. Etter utvalgets oppfatning bryter dagens ordning også med den naturlige funksjonsfordelingen mellom staten og kommunene.

Utvalget har vurdert om domstolene selv bør få oppgaven med å gjennomføre valget av lagrettemedlemmer og meddommere. Særlig fordi det etter utvalgets syn kan virke lite tillitvekkende om domstolene skal velge sine egne, har utvalget kommet til at dette ikke er den beste løsningen.

Lekdommerutvalgets konklusjoner vedrørende valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere kommer til uttrykk i utvalgets forslag til domstolloven § 74, som lyder:

«Valget foretas av fylkesmannen.

Kandidater til utvalgene for lagmannsretten trekkes tilfeldig fra de eksisterende utvalgene for tingrettene, likt fordelt mellom aldersgruppene 25-36 år, 37-46 år, 47-56 år, 57-66 år. Det endelige valget av lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten skjer deretter ved tilfeldig trekning blant de av kandidatene som oppfyller vilkårene i § 65 og som ikke er utelukket etter §§ 66 eller 66a eller kan kreve seg fritatt etter § 67. Dersom det ikke er mulig å velge et tilstrekkelig antall etter disse reglene, velges de resterende på samme måte som meddommere til tingrettene, jf. tredje ledd, men slik at det fra folkeregisteret bare trekkes kandidater over 25 år.

Kandidater til utvalgene for tingrettene trekkes tilfeldig fra folkeregisteret, likt fordelt på aldersgruppene 21-28 år, 29-36 år, 37-46 år, 47-56 år og 57-66 år. Det endelige valget av meddommere til tingrettene skjer deretter ved tilfeldig trekning blant de av kandidatene som oppfyller vilkårene i § 65 og som ikke er utelukket etter §§ 66 eller 66 a eller kan kreve seg fritatt etter § 67.

Ingen kan velges til mer enn ett av utvalgene.»

5.2.3 Høringsinstansenes syn

Høringsinstansene er delt i synet på utvalgets forslag om trekning av meddommere fra folkeregisteret. Det generelle trekket er at domstolene, særlig lagmannsrettene, er negative til denne måten å

rekruttere lekdommere på, mens de fleste høringsinstanser som ikke er domstoler, er positive. Blant dem som har uttalt seg positivt, er *Kommunal- og regionaldepartementet*, *Vardø tingrett*, *Den Norske Advokatforenings lovutvalg for strafferett og prosess*, *Hordaland statsadvokatembeter*, *Oslo politidistrikt*, *Fylkesmannen i Rogaland*, *Hamar kommune*, *Oslo kommune*, *Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering* og *Statens seniorråd*.

Den Norske Advokatforenings lovutvalg for strafferett og straffeprosess har vist til at forslaget om trekning fra folkeregisteret er det som best ivaretar representasjonsprinsippet, og til at det i dag er vanskelig å avdekke hvordan kommunene vurderer den enkeltes egnethet. Denne høringsinstansen gir blant annet uttrykk for at dagens system muligens fungerer like mye som en begrensning i representasjonsprinsippet som det ivaretar et kvalifikasjonsprinsipp.

Kommunal- og regionaldepartementet har lagt vekt på at metoden med trekning fra folkeregisteret vil være den som gir best mulighet for å oppnå etnisk representativitet i utvalgene, og har uttalt:

«Vi er enige i at den foreslåtte ordningen vil bidra til etnisk representativitet blant lekdommere på landsbasis. Dette er viktig i et kulturelt mangfoldig samfunn. Utvalget viser imidlertid til at det er en risiko for at andelen personer med minoritetsbakgrunn minsker vesentlig etter en egnethetskontroll. Departementet deler utvalgets bekymring på dette punktet. Etter vår mening bør derfor ordningen evalueres for å overvåke utviklingen på dette området når ordningen trer i kraft. Å utvikle målrettede tiltak for å motvirke underrepresentasjon av etniske minoriteter, vil være en viktig forutsetning for å gjennomføre representasjonsprinsippet når det gjelder denne delen av befolkningen.»

Også *Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering (OMOD)* har lagt vekt på hensynet til etnisk representativitet. OMOD mener at det sannsynligvis vil være betydelig vanskeligere å oppnå etnisk representativitet i lekdommerutvalgene gjennom en moderert utgave av dagens uttakssystem, og uttaler blant annet:

«Hvis rekrutteringen via personlige og politiske nettverk som utelukker etniske minoriteter skal endres i praksis, vil det kreve strenge regler og en betydelig arbeidsinnsats fra kommunale myndigheter, minoritetsorganisasjoner m.m. Da blir trekning fra folkeregistrene er raske, mer målrettet og sannsynligvis mer konfliktfri metode.»

Når det gjelder kontrollen med den enkeltes egnethet for vervet, har OMOD advart mot at denne utelukkende skal bestå i at kandidatene skal motta og returnere et skjema. Etter organisasjonens syn må de som ikke melder seg, følges opp på annen måte. OMOD har vist til at kravet om tilstrekkelige norskkunnskaper bør presiseres til å gjelde grunnskoleeksamen i norsk eller liknende, og har pekt på følgende om sammenhengen mellom kravet til språkkunnskaper og egnethetskontrollen:

«OMOD ønsker å unngå at personer med minoritetsbakgrunn ekskluderes av domstolene i stor stil eksempelvis som følge av at domstolene har en sin egen og kanskje ganske strenge fortolkning av det lite presise kravet om »tilstrekkelige norskkunnskaper». Dersom man får et egenmeldingssystem hvor etniske minoriteter selv bes vurdere om de lever opp til kravet om tilstrekkelige norskkunnskaper, er det en nærliggende risiko at en del personer som selv oppfatter at de har tilstrekkelige norskkunnskaper, ekskluderes når de møter i retten. OMOD mener ikke at det kan være i noens interesse at det skjer mange eksklusjoner på dette trinn i prosessen. De er heller ikke hensiktsmessig med norskkrav som kan fortolkes svært ulikt ved forskjellige domstolene og hos etniske minoriteter som skal vurdere egne evner.

OMOD ber derfor ennå en gang om at kravet til norskkunnskaper defineres objektivt slik at etniske minoriteter og domstolene kan ha en noenlunde lik fortolkning. Derved kan antallet av personer som ekskluderes ved domstolene begrenses. Samtidig kan det sikres at domstolene får en noenlunde lik eksklusjonspraksis. OMOD foreslår som nevnt at domstolloven kan stille krav om bestått grunnskoleeksamen i norsk eller tilsvarende eksamen eller praktiske kunnskaper. Derved vil domstolenes oppgave med å foreta en etterkontroll av norskkunnskaper i hovedsak begrense seg til personer som har oppgitt å ha praktiske norskkunnskaper tilsvarende grunnskoleeksamen, men ikke har skriftlig dokumentasjon. Dette kan sakliggjøre en vurderingsprosess og konsentrere den om personer hvor det er reell tvil.

Personer med minoritetsbakgrunn som har skriftlig dokumentasjon for gode norskkunnskaper, skal ikke utsettes for tvil og kontrolltiltak som etniske nordmenn ikke utsettes for. Dette kan oppfattes som diskriminerende.»

Oslo kommune støtter forslaget om å benytte et elektronisk uttrekk fra folkeregisteret som utgangspunkt for det videre arbeid, men mener at det er usikkert om den kontrollen med den enkel-

tes egnethet som utvalget har skissert, er tilstrekkelig til å finne frem til meddommere som kan anses egnet til oppgaven. Kommunen har redegjort for at Oslo bystyre i 1999 vedtok retningslinjer for det forberedende arbeidet for valgperioden 2000-2004 for bedre å ivareta de kvalitetskravene som ligger i domstolloven § 76. Ett av tiltakene var å gjennomføre en prosess med kontroll av egnetheten som blant annet innebar at den enkelte ble gjort kjent med fritaksreglene. Kommunen har også redegjort for positiv tilbakemelding fra domstolene med hensyn til utvalgene, og om bydelenes generelle informasjonsarbeid og kontakt med lokale grupper og organisasjoner som sannsynlige bidrag til dette. Oslo kommune mener for øvrig at utvalgets forslag til valgmodell ikke nødvendigvis behøver å føre til at flere med minoritetsbakgrunn blir valgt og benyttet i rettene, og har uttalt:

«Oslo kommune erfarer at det er få personer med minoritetsbakgrunn som blir foreslått og valgt til tross for informasjonskampanjer rettet mot målgruppen, samt at flere av de som velges fritas etter søknad. Dette kan forklares hovedsakelig i mangelfulle norskkunnskaper.»

Agder lagmannsrett, Borgarting lagmannsrett, Frostating lagmannsrett, Gulating lagmannsrett, Nord-Troms tingrett, Trondheim tingrett, Asker og Bærum tingrett, Oslo tingrett og Regjeringsadvokaten er blant dem som er kritiske til forslaget om trekning fra folkeregisteret. Noen av dem gir uttrykk for sterk skepsis. Det er særlig manglende sikkerhet for at kandidatene vil være egnet til vervet, som begrunner skepsisen.

Nord-Troms tingrett har pekt på at det er vesentlig at meddommere er i stand til å utføre vervet, og at det blir vanskelig for rettens leder, og systemet uten hensikt, dersom meddommerne ikke klarer å følge med. Før hovedforhandlingen vil rettens formann normalt ikke vite om meddommerne er tilstrekkelig oppegående. Som regel vil dette vise seg først et stykke ut i hovedforhandlingen eller under domskonferansen. Å avbryte eller gjenoppta forhandlingene da, fordi en meddommer ikke er skikket, skal svært mye til. Man må derfor ha en slags sikkerhet for at meddommerne er egnet, *før* rett settes. Etter tingrettens syn vil ikke dette være tilfelle dersom meddommere skal trekkes fra folkeregisteret. En adgang for domstolene til å «luke ut» uegnede meddommere, med rett til kjæremål for den avgjørelsen gjelder, kan ikke påregnes brukt i særlig utstrekning fordi domstolene vil se det som særdeles ubehagelig å treffe slike avgjørelser.

Asker og Bærum tingrett har påpekt at et utgangspunkt med tilfeldig trekning fra folkeregisteret vil gi flere personer som er lite egnede enn etter nåværende system. Fylkesmannen vil ha liten mulighet til «å sile». Egnethetskontrollen vil måtte skje ved bruk av spørreskjema og egenerklæringer. De som har rett til fritak, vil sannsynligvis kunne siles ut på denne måten, og noen vil gjennom sitt svar eller manglende svar gi grunnlag for utelukkelse. Den egentlige egnethetskontrollen vil imidlertid måtte skje i domstolene. Om denne oppgaven, uttaler domstolen:

«Dette er en til dels vanskelig oppgave og vil ofte kunne oppleves ydmykende for den det gjelder. Dette er personer som ikke selv har valgt å komme i situasjonen, men tvert i mot har oppfattet vervet som en plikt. Problemer med syn og hørsel vil som regel være greit å ta opp. Sviktende mental helse og grunnleggende lite egnethet er vanskeligere både å vurdere og å ta opp. Et annet praktisk forhold er språkkunnskaper. Det bør stilles større krav til språklig forståelse enn å kunne føre en enkel samtale. Tiltalte og vitner kan være preget av situasjonen, snakke lavt og i dialekt. Hvordan skal dette testes? For alle tilfeller gjelder at domstolene som regel vil stå overfor situasjonen umiddelbart etter at rettsmøtet er begynt. Dommerne er i et dilemma om hvorvidt saken kan fortsette eller må utsettes.»

Borgarting lagmannsrett har uttalt at den ikke er enig i at den fremgangsmåten som utvalget har skissert for kontakt med dem som trekkes fra folkeregisteret, på en enkel måte vil «sluse ut» mange av dem som ikke vil egne seg som lekdommere. Domstolen har pekt på at mange av dem som er lite egnede, må antas å gi et positivt svar, og at utvalget ikke har drøftet en situasjon der flere enn ventet svarer negativt på en forespørsel om å påta seg vervet. Etter Borgarting lagmannsretts syn er det mye som kan tale for at langt flere vil kvie seg for å bli valgt når det ikke lenger vil være noen form for ære knyttet til det å bli foreslått. For øvrig uttaler domstolen blant annet:

«Tillit til domstolene må først og fremst base- res på en tro i befolkningen på at det gjøres godt arbeid der. I så måte utgjør lekdommernes personlige egnethet et langt mer vesentlig moment for tilliten enn at de utgjør et statistisk sett representativt utvalg av befolkningen.»

Etter Borgarting lagmannsretts syn bør ikke en lav andel lekdommere med innvandrerbakgrunn lede til kvotering eller loddtrekning. Domstolen ser situasjonen som utslag av et mer generelt pro-

blem med at det er vanskeligere å få folk med innvandrerbakgrunn til å delta i samfunnslivet, og mener at det ikke er grunn til at dette problemet skal søkes løst på noen særskilt måte for rettslivet.

Regjeringsadvokaten er på generelt grunnlag skeptisk til at lekdommere skal trekkes tilfeldig fra folkeregisteret. Hvis dette blir vedtatt, må en etter hans mening legge større vekt på at personer som er lite egnede, skal utelukkes. Regjeringsadvokaten stiller spørsmål ved om det fremgår tydelig nok av utvalgets forslag til lovtekst at domstolene i så fall får en helt annen rolle i å vurdere eksklusjon enn de har i dag.

Trondheim tingrett og *Oslo tingrett* har foreslått at dagens ordning videreføres, eventuelt med en lovbestemt aldersfordeling, og mener at man bør stimulere til økt representativitet på andre måter enn ved trekning fra folkeregisteret, for eksempel gjennom informasjonskampanjer, forhåndsmøter mellom domstolleder og kommunen mv.

Agder lagmannsrett, *Nord-Troms tingrett*, *Asker og Bærum tingrett*, *Regjeringsadvokaten* og *Den Norske Advokatforeningen* er negative til at en domstols beslutning om eksklusjon av en lekdommer fra utvalgene skal kunne påkjæres. Regjeringsadvokaten har begrunnet sitt syn slik:

«Ein må gå ut frå at domstolane i utgangspunktet vil ha ein viss terskel for å ekskludera ein lekdommar. Misbruk av eksklusjonsretten kan vanskeleg tenkjast å bli eit problem. Ein domstol som går til dette steget vil vonleg gjera det på grunn av røynsle med personen i ei konkret sak. Dette er eit tema som vanskeleg let seg overprøva av overordna rett ved skriftleg handsaming av kjæremål. Også av omsyn til personen som blir ekskludert, kan det stundom vera betre at spørsmålet er endeleg avslutta med avgjerda i fyrsteinstansen, utan at det fullstendige grunnlaget for eksklusjonen blir drøfta i full breidd.»

De fleste av høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, har sluttet seg til forslaget om at ansvaret for gjennomføringen av valget skal overføres til fylkesmannen. Flere fylkesmenn har imidlertid påpekt at ressursituasjonen i fylkesmannsembetene er svært anstrengt, og at det ikke er mulig å pålegge dem nye oppgaver uten en inngående vurdering av de økonomiske og administrative konsekvensene og tilstrekkelig kompensasjon. Fem høringsinstanser har gått imot forslaget om at det er fylkesmannen som skal stå for gjennomføringen av valget. *Fylkesmannen i Hedmark* mener at det er uheldig at et forvaltningsorgan skal ha oppgaver tilknyttet domstolene.

5.2.4 Departementets vurdering

Departementet ser det som et mål at utvalgene av meddommere og lagrettemedlemmer skal være både representative for befolkningen som helhet og bestå av personer som har gode personlige forutsetninger for oppgaven. Å dømme folk i retten er – og må være – en ansvarsfull gjerning.

Trekning av kandidater fra folkeregisteret vil kunne gi mer representative utvalg enn det en ordning med personlige valg i praksis ofte fører til. Samtidig er det, slik blant annet Kommunal- og regionaldepartementet har påpekt, ikke gitt at en ordning med trekning fra folkeregisteret vil medføre at de endelige utvalgene får samme grad av mangfold. Om mangfoldet «blir med» inn i utvalgene, vil avhenge både av de uttruknes holdning til et verv som lekdommer og av innholdet av en eventuell ytterligere kontroll med den enkeltes egnethet. Dersom det er behov for krav eller kontroll som stenger mange ute, kan dette være en indikasjon på at trekning fra folkeregisteret ikke er et godt utgangspunkt for utvelgelsesprosessen.

For å ivareta partenes rettssikkerhet og kravene til en forsvarlig saksbehandling, er det nødvendig at retten settes med lagrettemedlemmer og meddommere som kan fylle dommeroppgaven. I dette ligger blant annet at medlemmene av utvalgene må kunne se, høre og konsentrere seg om forhandlingene lang tid i sammenheng, ta stilling til de spørsmål saken reiser også der det er argumenter som peker i hver sin retning, og fremføre sitt syn på saken. De må også kunne innrette seg etter reglene for når det skal stilles spørsmål mv., og kunne bevare taushet om innholdet i rådslagninger og domskonferanser ut over det som er offentlig. Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at en stor del av befolkningen vil være i stand til utføre oppgaven på en forsvarlig og god måte. Men, som også utvalget legger til grunn, er det mange som – av ulike grunner – ikke vil være i stand til dette.

Det systemet for egnethetskontroll som utvalget har skissert, vil kunne avklare mange tilfeller. En kan imidlertid ikke regne med at det er fullt samsvar mellom den enkeltes oppfatning av egen egnethet og de reelle behovene. Departementet er enig med utvalget i at det skisserte systemet med utsending av en orientering om regelverket og spørsmål om den enkelte påtar seg vervet, alene ikke er tilstrekkelig til å sikre at den som trekkes ut til det endelige utvalget er egnet for oppgaven.

Lekdommerutvalget har vist til to tiltak som etter utvalgets oppfatning bør supplere den skisserte egenkontrollen. Det ene er innføring av

strengere vandelskrav. Det andre er at domstolene skal ha en klar eksklusjonsrett, og at domstolene «i fremtiden [må] påregne å være noe mer aktive og bevisst i bruken av eksklusjonsadgangen enn utvalget har inntrykk av at de er i dag» (NOU 2002: 11 side 84).

Departementet er enig i at vandelskravene bør skjerpes, og viser til behandlingen av dette i kapittel 8 nedenfor. Når det gjelder domstolenes eksklusjonsrett, konstaterer departementet at mange domstoler er skeptiske til at kontrollen av lekdommernes egnethet i større grad skal legges på dem. Departementet viser til uttalelsene fra Nord-Troms tingrett og Asker og Bærum tingrett, og er enig med disse domstolene i at vi må ha et system som gir en rimelig grad av sikkerhet for at meddommerne er egnet for oppgaven *før* retten settes. Domstolenes eksklusjonsrett kan forhindre at en uegnet meddommer skal gjøre tjeneste i nye saker. Både fordi muligheten til å ekskludere på grunn av manglende egnethet i praksis forutsetter at domstolen allerede *har* en erfaring med personen, og fordi retten ofte ikke vil ha kapasitet til å treffe beslutninger ut over det som er nødvendig for den saken som enhver tid er til behandling, er imidlertid ikke denne mekanismen egnet til å gi sikkerhet for at domstolene alltid settes med meddommere som er egnet. På denne bakgrunnen ser ikke departementet at domstolenes eksklusjonsadgang kan avhjelpe det behovet for kontroll med den enkeltes egnethet som etter både utvalgets og departementets syn foreligger.

Departementet har vurdert muligheten for en mer omfattende kontroll med den enkeltes egnethet, eksempelvis i form av intervjuer eller nye vilkår for å kunne trekkes til utvalgene, slik som en viss grad av formell utdanning, yrkeserfaring, førerkort for bil, legeerklæring for syn og hørsel mv. Både intervjuer og krav om legeerklæring vil kreve betydelige ressurser, og fremstår allerede av den grunn som lite aktuelle tiltak. For vilkår som krav om formell utdanning over et visst nivå, yrkeserfaring eller førerkort for bil, gjelder at det er vanskelig å finne ett eller noen få kriterier som treffer godt i forhold til den kompetansen som lekdommere rent faktisk må ha. Eksempelvis nevnes at formell utdanning ut over et visst nivå muligens kan ses som en indikasjon på at en person er egnet, samtidig som det finnes mange meddommere med liten formell utdanning som fyller vervet på en god måte, og som det ville være et stort tap å gå glipp av. Muligheten for representativitet, som er utgangspunktet for forslaget om trekning fra folkeregisteret, vil dessuten svekkes med denne typen vilkår.

Dagens ordning med personlig valg i kommunene byr ikke på de samme utfordringene med hensyn til kontroll av den enkeltes egnethet som en ordning med trekning fra folkeregisteret. Også i dag forekommer det at en lekdommer ikke har de nødvendige forutsetningene, men dette synes etter departementets oppfatning å være et mindre problem enn man må være foreberedt på med utvalgets forslag.

På denne bakgrunn tar departementet ikke opp utvalgets forslag om trekning av meddommere fra folkeregisteret. Departementet foreslår å opprettholde ordningen med personlige valg, og kommer nedenfor i kapittel 7 tilbake til andre mulige tiltak som kan bidra til større mangfold i utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere.

Med en videreføring av ordningen med personlige valg mener departementet at det ikke bør være ulike ordninger for valg til utvalgene til henholdsvis lagmannsretten og tingretten. Selv om tjeneste som lagrettemedlem utøves noe mer selvstendig i forhold til juridiske dommere enn tjeneste som meddommer, er det ikke åpenbart at lekdommere i lagmannsretten har større behov for tidligere erfaring som meddommer. Departementet legger også vekt på at et krav om erfaring som meddommer i tingretten for å kunne velges til utvalgene til lagmannsretten ville komplisere valgordningen.

Når ordningen med personlige valg blir videreført, er det heller ikke nærliggende å flytte oppgaven med å velge lagrettemedlemmer og meddommere fra kommunestyret til fylkesmannen. Det er kommunene som først og fremst har nærkontakt med innbyggerne, og som således har de beste forutsetningene for å finne egnede kandidater. Ved at det er kommunestyrene som velger medlemmene til utvalgene, får utvalgene dessuten en demokratisk legitimitet som ikke oppnås dersom de skal oppnevnes av fylkesmannen.

Lekdommerutvalget foreslår å flytte valgperiodens start fra 1. mai året etter kommunestyrevalget til 1. januar samme år som stortingsvalgene (utvalgets forslag til domstolloven § 64). Begrunnelsen for forslaget er at valgperioden ikke lenger skal være knyttet til valget av politiske utvalg etter kommunestyrevalget, jf. utvalgets særmerknader til § 64 jf. § 57 (NOU 2002: 11 side 105-106). De *høringsinstansene* som har uttalt seg om dette, har vært positive til å endre tidspunktet for valget. *D e p a r t e m e n t e t* er enig i at det kan være hensiktsmessig på denne måten å markere at det ikke er partipolitiske preferanser som bør være styrende for valget av lagrettemedlemmer og meddommere. Etter departementets syn er det imidlertid ikke nødvendig å flytte valgtidspunktet og valg-

periodens start med mer enn noen måneder for å bryte forbindelsen mellom disse valgene og valgene til de ulike politiske organer. Departementet foreslår derfor at kommunene skal velge medlemmer til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere innen 15. oktober året etter kommunestyrevalget, og at valgperioden skal løpe i fire år fra 1. januar påfølgende år (forslaget til § 66).

Dagens lagrettemedlemmer og meddommere er valgt for perioden 1. mai 2004 til 1. mai 2008. Med en bestemmelse tilsvarende § 66 i lovutkastet, skulle det i utgangspunktet velges nye lekdommere innen 15. oktober 2008, og ny valgperiode løpe fra 1. januar 2009. For å unngå at man står uten lagrettemedlemmer og meddommere i perioden 1. mai 2008 til 1. januar 2009, foreslår departementet en overgangsbestemmelse som går ut på at kommunene, etter kommunestyrevalget høsten 2007, skal velge medlemmer til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere innen 15. februar 2008. Valgperioden for dem som velges da, skal være 1. mai 2008 til 1. januar 2013, det vil si fire år og åtte måneder.

5.3 Særskilte utvalg av fagkyndige meddommere

5.3.1 Dagens ordning

Etter domstolloven § 72 skal kommunene der Domstoladministrasjonen har bestemt det, velge et særskilt utvalg av meddommere som har særlig kyndighet innen ett eller flere av de fagområdene som bestemmelsen nevner. I inneværende valgperiode er det ett eller flere fagkyndige utvalg i 149 kommuner, det vil si under halvparten av alle kommunene. Der det skal velges slike utvalg, skjer valget etter samme prosedyre som for valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere.

5.3.2 Lekdommerutvalgets forslag

Lekdommerutvalget har foreslått av ordningen med valg av egne utvalg av fagkyndige meddommere opphører. Forslaget er begrunnet slik (NOU 2002: 11 side 94):

«Som nevnt kan domstolen i dag fritt velge om den vil bruke personer som er oppført i utvalgene, eller om de vil gå utenfor disse. Etter det utvalget erfarer, gjøres ofte det siste. Mange domstoler har dessuten ikke en eneste kommune innenfor domssognet der det er opprettet slike utvalg. På et av de viktigste rettsområdene for bruk av fagkyndige meddommere, barneverns- og barnefordelingssakene, er det ikke

opprettet slike utvalg i det hele tatt. Dette viser at domstolene klarer seg uten utvalg, og at de utvalgene man har pr. i dag ikke helt samsvarer med behovet for fagkyndighet.

Selv om egne utvalg av fagkyndige meddommere nok i visse tilfelle kan lette domstolens arbeid med å få tak i egnede personer, er dette etter utvalgets vurdering ingen nødvendighet. Uten at utvalget har foretatt noen undersøkelse av ressursbruken forbundet med opprettelsen og vedlikeholdet av utvalgene, har utvalget mistanke om at ressursbruken ikke står i forhold til nytten av utvalgene, og at utvalgene derfor bør opphøre. Domstolene vil dermed få ansvar for selv å skaffe fagkyndige meddommere ved behov. Utvalget har kunnskap om at enkelte domstoler også i dag har utarbeidet egne oversikter over fagkyndige meddommere innen bestemte yrkeskategorier.

De arbeidsmiljøkyndige utvalgene som opprettes i medhold av arbeidsmiljøloven § 61 B før fortsatt bestå. Her gjør særlige hensyn seg gjeldende, blant annet forholdet mellom arbeidsgiversiden og arbeidstakersiden.»

Hvis utvalgene av fagkyndige meddommere skal bestå, mener utvalget at det bør være fylkesmannen som oppnevner dem (NOU 2002: 11 side 98-99).

5.3.3 Høringsinstansenes syn

Flertallet av høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, støtter forslaget om å oppheve ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere.

Frostating lagmannsrett uttaler at det i dag ikke er et stort behov for fagkyndige utvalg. Der det er behov for fagkyndighet, oppnevnes det slike meddommere uavhengig av om de er i utvalg eller ikke.

Agder lagmannsrett uttaler at det, i tillegg til utvalget av arbeidslivskyndige meddommere, er behov for å ha i hvert fall et utvalg av bygningskyndige meddommere. *Agder lagmannsrett* anmoder dessuten om at det opprettes et nytt utvalg av meddommere i saker om overprøving av fylkesnemndvedtak i barnevernssaker.

ØKOKRIM opplyser at det oppnevnes fagkyndige dommere etter straffeprosessloven § 277 annet ledd i så å si alle deres saker, og at meddommerne alltid oppnevnes utenfor de særskilte utvalgene. For *ØKOKRIM* vil det således ikke ha noen betydning om de egne utvalgene opphører. *ØKOKRIM* understreker behovet for at domstolene i den enkelte sak tar ansvaret for å skaffe meddommere med den nødvendige kyndigheten tidlig nok, blant annet for å unngå at saker må utsettes.

Skattedirektoratet uttaler at det benyttes fagkyndige meddommere i skatte- og avgiftssaker i både straffeprosessen og sivilprosessen, og at det i kompliserte saker regelmessig har vist seg vanskelig å finne fram til fagkyndige meddommere med tilstrekkelig erfaring. Direktoratet ser ikke betenkeligheter ved at det i enkle saker trekkes lekdommere «fra det alminnelige utvalg». Skattedirektoratet reiser imidlertid spørsmål om ikke sakens parter vil være best tjent med å kunne velge meddommere fra «et kvalifisert utvalg av meddommere bestående av personer som representerer begge sider og det akademiske miljø.»

Arbeidsgruppen nedsatt av Domstoladministrasjonen for revisjon av domstolloven kap. 5 (se punkt 2.3 foran) uttaler i sin rapport av oktober 2004 (side 15) at den har forespurt domstolene om ordningen med særlige utvalg av fagkyndige meddommere bør opphøre. Av de ti domstolene som uttalte seg om dette, var ni positive til forslaget om å oppheve ordningen. Ved høringen av denne rapporten uttaler *Regjeringsadvokaten* at det «neppe er tilstrekkelig grunn til å videreføre den nåværende ordningen med særlige utvalg.»

5.3.4 Departementets vurdering

En opphevelse av den generelle ordningen med fagkyndige meddommerutvalg etter domstolloven § 72 vil innebære en forenkling av regelverket. Kommunene vil få en oppgave mindre, og således få frigitt ressurser til andre oppgaver. Forutsetningen for å oppheve ordningen, må imidlertid være at endringen ikke vil gjøre det mer ressurskrevende enn før for domstolene å skaffe kvalifiserte fagkyndige meddommere. Blir ordningen opphevet, må fagkyndige meddommere alltid oppnevnes etter regler tilsvarende § 94 i lovforslaget (dagens § 88 i domstolloven)

Høringen og det som er opplyst fra Domstoladministrasjonens arbeidsgruppe for revisjon av domstolloven kapittel 5 gir inntrykk av at de aller fleste domstolene mener at det ikke vil være noen nevneverdig ulempe for dem om ordningen med særlige utvalg etter domstolloven oppheves. Departementet foreslår derfor at ordningen blir opphevet.

Enkelte lover har regler om særskilte utvalg av fagkyndige meddommere til bruk for saker innenfor det området loven gjelder, jf. arbeidsmiljøloven 2005 §§ 17-6 og 17-7. Videre gir tvisteloven § 36-4 «Kongen» hjemmel til å opprette ett eller flere utvalg av personer med fagkyndighet i saker om administrative tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren som behandles etter tvisteloven kapittel 36.

Disse reglene er utslag av behov som knytter seg særskilt til de aktuelle sakstypene. Enkelte domstoler har påpekt at det fortsatt kan være slike behov, jf. uttalelsen fra Agder lagmannsrett. Departementet foreslår ikke noen endring i slike særskilte ordninger, og peker på at reglene i tvisteloven og arbeidsmiljøloven 2005 nylig har vært vurdert av Stortinget.

Oppheving av ordningen etter domstoloven § 72 står ikke i veien for at den enkelte domstol kan lage lister over fagkyndige som det kan være aktuelt å oppnevne som meddommere, forutsatt at de tilfredsstillt kravene til oppnevning etter domstoloven kapittel 5, jf. lovforslaget § 94.

5.4 Valg av medlemmer til forliksrådet

5.4.1 Innledning

I likhet med utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere velges forliksrådsmedlemmene av kommunestyret, jf. domstoloven § 57. Det skal velges tre medlemmer og like mange varamedlemmer, jf. domstoloven § 27 første ledd. Valget skal skje innen 15. januar i året etter kommunestyrevalget. Valgperioden er fire år og løper fra 1. mai samme år. Valget skal følge de generelle reglene om valg til kommunale nemnder m.v. i kommuneloven kapittel 6, men med enkelte avvik etter domstoloven §§ 57 og 27. Valget holdes som forholdsvalg når minst ett kommunestyremedlem krever det, og ellers som flertallsvalg. Etter at kommunestyret har valgt medlemmer og varamedlemmer, velger det ett av medlemmene som formann, jf. § 27 annet ledd. Resultatet av valget skal innberettes til fylkesmannen, som foretar den formelle oppnevningen.

Lekdommerutvalget har gitt uttrykk for at det er behov for en vurdering av valgordningen for forliksrådsmedlemmer. På grunn av det generelle arbeidet med organiseringen av den sivile rettspleien på grunnplanet, fant imidlertid ikke utvalget det fornuftig å gå dypt inn i spørsmålet om hva som er en hensiktsmessig valgordningen for forliksrådsmedlemmer (NOU 2002: 11 side 98-99). På samme måte som for valgene av lagrettemedlemmer og meddommere, har utvalget foreslått at kommunestyrets valg av medlemmer til forliksrådet skal forskyves i tid, slik at det i mindre grad skal knyttes til valgene til de ulike politiske kommunale organer (utvalgets forslag til § 57 første ledd i domstoloven).

5.4.2 Departementets vurdering

Staten overtok det administrative ansvaret for forliksrådene 1. januar 2006. Det skal imidlertid fortsatt være ett forliksråd i hver kommune. Vervet som medlem av forliksrådet er viktig, og det er av stor betydning for tilliten til forliksrådene at det velges personer som har forutsetninger for å fylle oppgaven. Særlig på grunn av kommunens lokal-kunnskap og gode forutsetninger for å finne frem til egnede kandidater, går departementet inn for at det fortsatt skal være kommunene som velger medlemmer til forliksrådene, jf. forslaget til endring av domstoloven § 57. Departementet ser heller ikke grunnlag for andre endringer i hovedtrekkene for dette valget.

Også for valg av medlemmer til forliksrådet mener departementet at det vil være en fordel å flytte valget noe i tid. På samme måte som for lagrettemedlemmer og meddommere foreslås det derfor at valget skal skje innen 15. oktober i året etter kommunestyrevalget, og at valgperioden skal løpe i fire år fra 1. januar året deretter. Endringen forutsetter en overgangsordning, som i prinsipp kan være den samme som for lagrettemedlemmer og meddommere, se lovforslaget del XIII.

5.5 Valg til de fylkesvise utvalgene av skjønnsmedlemmer

Etter skjønnsprosessloven § 14 skal det være et utvalg av «skjønnsmenn» (skjønnsmedlemmer) i hvert fylke. Antallet skjønnsmedlemmer i hvert domssogn bestemmes av Justisdepartementet. Utvalget velges av fylkestinget på grunnlag av forslag fra tingrettene og kommunestyrene. Oppnevningens myndigheten kan delegeres til fylkesutvalget, jf. Justisdepartementets rundskriv G-50/99 side 42.

Valget skal skje etter hvert fylkestingsvalg og gjelder for fire år fra 1. mai i påfølgende år, jf. skjønnsprosessloven § 14 jf. domstoloven § 64. For øvrig gir ikke loven særskilte frister eller regler for valget av skjønnsmedlemmer. Justisdepartementet har i nevnte rundskriv anbefalt at valget finner sted til samme tid som kommunene skal velge medlemmer til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Det henvises også til de alminnelige saksbehandlings- og avstemmingsreglene som gjelder for fylkestinget.

Lekdommerutvalget har gått inn for at ordningen med fylkesvise utvalg av skjønnsmedlemmer skal opprettholdes. Etter utvalgets syn bør imidlertid fylkesmannen overta oppgaven med å opp-

nevne utvalget, med rett og plikt for kommunene til å foreslå kandidater. Siden utvalgene etter utvalgets mening fortsatt bør være fylkesvise, har Lekdommerutvalget ikke anbefalt at oppgaven med å velge utvalget overføres til kommunene.

Departementet har mottatt flere henvendelser, også forut for Lekdommerutvalgets utredning, med anmodning om å vurdere en endring, slik at det ikke lenger skal være en oppgave for fylkeskommunene å velge skjønnsmedlemmer. Som begrunnelse pekes det gjerne på at oppnevningen skal skje på faglig grunnlag, og ikke etter politiske vurderinger. Flere fylkeskommuner har tatt til orde for at oppgaven bør overføres til kommunene, og også enkelte domstoler har anmodet om dette. Det er også foreslått at oppgaven skal overføres til tingretten eller lagmannsretten.

Departementet er enig i at skjønnsutvalgene fortsatt bør være fylkesvise og at det er gode grun-

ner for at fylkeskommunene bør fritas fra oppgaven med å velge medlemmer til utvalgene, eksempelvis ved at oppgaven overføres til fylkesmannen. Slik departementet ser det, bør imidlertid spørsmålet om hvem som skal ha ansvaret for å velge eller oppnevne de fylkesvise skjønnsrettsutvalgene vurderes i en bredere sammenheng, enten i forbindelse med den generelle gjennomgåelsen av oppgavefordelingen mellom de ulike forvaltningsnivåene (regionalreformen), eller i en fremtidig revisjon av skjønnsprosesssloven. På denne bakgrunnen foreslår ikke departementet en endring for denne oppgaven nå.

På samme måte som for utvalgene av lagrette-medlemmer og meddommere foreslår departementet fristen for valget til utvalgene av skjønnsmedlemmer flyttet til 15. oktober i året etter kommune- og fylkestingsvalgene, jf. utkastet til skjønnsprosesssloven § 14 annet ledd jf. § 66.

6 Økt representativitet i utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere

6.1 Innledning. Gjeldende rett

De hovedhensyn som ligger til grunn for ordningen med lekdommere, tilsier at utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere bør representere et visst mangfold med hensyn til alder, kjønn, bakgrunn og kultur. Lekdommerordningen innebærer en fordeling av formell innflytelse, som etter demokratiske idealer bør favne bredt. Deltakelse som lekdommer kan dessuten dessuten fungere som et bindeledd mellom ulike befolkningsgrupper på den ene siden og domstolene og andre offentlige myndigheter på den annen. Regjeringen har et mål for inkludering som blant annet går ut på at andelen lekdommere med innvandrerbakgrunn skal økes, jf. særskilt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006-2007) «Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og mål for inkludering». I inneværende valgperiode (2004-2008) har 2,8 prosent av lagrettemedlemmene og meddommerne innvandrerbakgrunn, mens andelen innvandrere i befolkningen er 8,3 prosent.

Som det fremgår av kapittel 5, velges det i dag to like store utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere, ett med kvinner og ett med menn. I den enkelte sak skal det trekkes fra dem begge, slik at kjønnene blir likt representert. For øvrig stiller ikke loven bestemte krav til sammensetningen av utvalgene. I rundskriv G-50/99 har Justisdepartementet uttalt at «utvalgene bør være sammensatt slik at de representerer alle samfunnslag og forskjellige aldersgrupper. Departementet uttaler også at det er «viktig at utvalgene gjenspeiler den norske befolkning», og at det derfor er «naturlig at det velges inn personer med ulik etnisk bakgrunn».

6.2 Lekdommerutvalgets forslag

Lekdommerutvalget foreslår å opprettholde ordningen med ett utvalg for hvert av kjønnene. Som det fremgår av kapittel 5, går utvalget dessuten inn

for at kandidater til utvalgene av meddommere til tingretten skal trekkes tilfeldig fra folkeregisteret. Trekningen skal fordeles likt på aldersgruppene 21-28 år, 29-36 år, 37-46 år, 47-56 år og 57-66 år, jf. utvalgets forslag til ny § 74 i domstolloven. Utvalget legger videre til grunn at ordningen med trekning fra folkeregisteret på landsbasis i utgangspunktet vil gi full representativitet også med hensyn til minoritetsbakgrunn. Utvalget uttaler videre blant annet (NOU 2002: 11 side 82-83):

«Men forskjellene kommunene i mellom vil være stor. Og uten andre tiltak vil representativiteten antakelig reduseres etter at egnethetskontrollen av de uttrukne er gjennomført. En del av de uttrukne vil for eksempel ikke ha tilstrekkelige norskkunnskaper. Andre vil vegre seg mot å påta seg vervet – for eksempel ved ikke å svare på informasjonsbrevet fra valgorganet ... Slik vegring vil for eksempel kunne skyldes manglende kjennskap til det norske rettssystemet, mistillit til myndigheter generelt, manglende selvtillit etc. Utvalget antar at særlig kvinner vil falle fra i denne runden.

Det vil imidlertid være praktisk vanskelig å lovfeste en bestemt fordeling etter etnisk bakgrunn. Utvalget antar at det går an å utarbeide beregningsmodeller for etnisk representasjon, slik at man kan regne seg frem til mål for etnisk representasjon, også lokalt. Det er imidlertid ikke entydig hva som kvalifiserer til betegnelsen minoritetsbakgrunn. Dessuten er det tvilsomt om valgorganet vil ha tilgang til offentlige registre der etnisk bakgrunn fremkommer (annet enn utenlandsk statsborgerskap). Etter utvalgets syn vil det være vanskelig å sette en klar og praktisk grense i lovteksten. Hvilke opprinnelsesland lekdommerne skal ha, om personer med blandet etnisk bakgrunn kan velges, om det er tilstrekkelig å være tredje-generasjonsinnvandrere etc. er spørsmål som raskt vil dukke opp. Økt innslag av personer med minoritetsbakgrunn må etter utvalgets syn derfor søkes oppnådd ved å etablere et valgsystem med en mer tilfeldig uttrekning enn i dag. På den måten vil man som nevnt få en statistisk representativ andel personer med minoritetsbakgrunn, i hvert fall i utgangspunktet.

Et mer realistisk alternativ til lovfesting av en bestemt andel med minoritetsbakgrunn, vil være å fastsette en bestemmelse i loven om at det så vidt mulig bør velges (en nærmere bestemt andel) lekdommere med minoritetsbakgrunn. En slik bestemmelse vil nok ha en viss signaleffekt, men vil etter utvalgets syn neppe være tilstrekkelig.

Utvalget heller til at det ikke bør være lovgivers ansvar å sørge for at andelen personer med minoritetsbakgrunn ikke minsker vesentlig etter en egnethetskontroll.»

Faren for at folk skal vegre seg mot oppgaven som lekdommer, bør etter utvalgets syn bekjempes gjennom informasjon, også særlig rettet mot minoritetsorganisasjoner og innvandremiljøer. Også med et valgsystem tilnærmet slik som i dag, mener utvalget at «god informasjon vil være vesentlig for å få personer med minoritetsbakgrunn på banen» (NOU 2002: 11 side 83).

Lekdommerutvalget har vurdert om vi bør ha regler som sikrer etnisk representativitet i den enkelte sak, slik at der hvor en av partene har minoritetsbakgrunn, skal retten settes med lekdommere som har slik bakgrunn. Under henvisning blant annet til at det i internasjonal forskning ikke er påvist at etnisk representativitet i den enkelte sak spiller noen rolle for resultatet, foreslår ikke utvalget slike regler. Tilliten til rettssystemet vil etter utvalgets syn bli tilstrekkelig godt ivaretatt gjennom representativitet i utvalgene (samme sted side 83-84).

6.3 Høringsinstansenes syn

Barne- og familiedepartementet er den eneste høringsinstansen som eksplisitt har uttalt seg om forslaget om å videreføre dagens ordning med egne utvalg for kvinner og menn, og har støttet forslaget.

Alle høringsinstanser som har uttalt seg om forslaget om å lovfeste en jevn aldersfordeling, støtter dette. *Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering* har imidlertid pekt på at det, på grunn av barnepass, skolesituasjon, usikre ansettelsesforhold, liten kontroll over egen arbeidssituasjon mv., vil være større tilbøyelighet til å søke om fritak i de yngre aldersgruppene. Organisasjonen har derfor foreslått at det innføres et system med vekting av alder i den endelige loddrekningen. Den har også pekt på at tiltak som sikrer yngre aldersgrupper representasjon, samtidig vil bidra til at etniske minoriteter blir bedre representert, siden det er en

langt større andel etniske minoriteter blant de yngre enn de eldre.

Den Norske Advokatforening har gått inn for å lovfeste prinsippet om at en nærmere bestemt andel av de som velges bør ha minoritetsbakgrunn, da dette kan være bevisstgjørende. Det samme gjelder *Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering (OMOD)*, som har gått inn for at etnisitet skal være et fordelingskriterium også ved uttaket til den endelige listen. Organisasjonen har uttalt blant annet:

«Uten et slikt tiltak ser OMOD en opplagt risiko for at lekdommerutvalgene får lav etnisk representasjon trass i tilfeldig trekning fra folkerregistrene. Etniske minoriteter er allerede dårligere representert ved at mange flere faller utenfor trekningene på grunn av krav til botid, norskkunnskaper osv. I tillegg er etniske minoriteter dessverre en marginalisert og sårbar gruppe bl.a. på arbeidsmarkedet som har større vansker med å be om fri. Hvis barna passes hjemme er det et praktisk barnepassningsproblem. Manglende selvtillit og tro på egne ferdigheter kan spille inn i høyere grad enn ellers i befolkningen. Negative erfaringer med autoriteter i Norge for eksempel politikontroller og utlendingsmyndigheter kan også virke demotiverende.

Et viktig hinder for deltakelse som lekdommer vil dessuten være etniske minoriteters generelt dårlig boligsituasjon som gjør at de flytter betydelig mer enn andre befolkningsgrupper. Skiftende jobber og jobbsøking fører også til mer flytting mellom kommuner i Norge enn i andre befolkningsgrupper. Kravet om at lekdommere skal stå innført i folkerregisteret i den aktuelle kommunen på valgdagen, jf. forslag til domstolloven § 65, vil derved føre til at en større andel personer med etnisk minoritetsbakgrunn blir uaktuelle som lekdommere sammenlignet med etniske nordmenn. Offentlige myndigheter er også selv medvirkende til mye flytting blant etniske minoriteter.

I noen tilfeller kan det også være holdninger blant etniske minoriteter selv som er hinder, for eksempel i forhold til kvinnedeltakelse noe som kan ramme den etniske representativitet i kvinneutvalgene.»

OMOD ser at det vil være større praktiske problemer forbundet med å lovfeste en bestemt fordeling etter etnisk bakgrunn enn å lovfeste en bestemt aldersfordeling, men mener at dette vil være mulig ved hjelp av Statistisk sentralbyrås «fødelandsfil». Det ideelle ville etter *OMODs* syn være et system med en kategori for etniske minoriteter og en for den øvrige befolkning, og som sikrer at disse er likt representert i de endelige lek-

dommerutvalgene. Organisasjonen beklager også at Lekdommerutvalget ikke har foreslått regler om representativitet ved behandlingen av den enkelte sak.

Kommunal- og regionaldepartementet påpeker at Lekdommerutvalget bare har hatt fokus på personer med innvandrerbakgrunn, og ikke mot urfolk og nasjonale minoriteter, selv om problemstillingene kan være de samme. Departementet har videre bemerket at sedvaner tilknyttet urfolk og minoriteter – i større grad enn for minoriteter med innvandrerbakgrunn – vil kunne anses som rettskilder, og har uttalt at:

«I saker hvor for eksempel samisk sedvane er et sentralt punkt, vil det for tilliten til rettsvesenet være ønskelig ... at personer med samisk kulturkunnskap er representert i juryen.»

6.4 Departementets vurdering

Departementet ser ikke grunn til å endre dagens system med at det skal velges ett utvalg for hvert kjønn, jf. lovforslaget §§ 64 og 65.

Som det fremgår under punkt 5.2 foran, viderefører ikke departementet forslaget om trekning av meddommere fra folkeregisteret. Utgangspunktet for vurderingen av om det skal lovfestes en viss representativitet i utvalget med hensyn til alder og etnisk bakgrunn, blir dermed et annet enn for utvalget. For departementet blir spørsmålet om det skal gis presise regler for sammensetningen av utvalgene med hensyn til alder og/eller andre egenskaper, eller om det skal gjelde en mer generell regel om krav til mangfold i utvalgene.

Statistisk sentralbyrå definerer «innvandrerbefolkningen» som «personer med to utenlandsfødte foreldre: førstegenerasjonsinnvandrere som har innvandret til Norge, og personer som er født i Norge med to foreldre som er født i utlandet» (se www.ssb.no, «Innvandring og innvandrere – temaside», under «Ordforklaringer»). I tillegg benytter Statistisk sentralbyrå uttrykket «Annen innvandringsbakgrunn», som omfatter utenlandsadopterte, utenlandsfødte med en norskfødt forelder og norskfødte med en utenlandsk forelder. Byrået gir ikke samme sted noen definisjon av betegnelsen «innvandrer». Departementet har inntrykk av at det er en viss uenighet blant dem som arbeider

med denne typen statistikk om alle som inngår i definisjonen av «innvandrerbefolkningen» skal betegnes som innvandrere, eller om denne betegnelsen skal forbeholdes for personer som selv har innvandret. Dersom domstolloven skal stille krav om en bestemt andel innvandrere i utvalgene, vil det samtidig være nødvendig å definere hvem som skal være «innvandrer» i lovens forstand.

Departementet ser ikke bort fra at det i prinsippet ville være mulig å utarbeide de definisjoner og få frem de opplysningene om befolkningen som ville være nødvendig dersom det stilles krav om at utvalgene skal være et nøyaktig «speilbilde» av befolkningen med hensyn til aldersfordeling, andel innvandrere eller andel personer med minoritetsbakgrunn. Etter departementets syn er det imidlertid ikke hensiktsmessig å etablere så presise regler for sammensetningen. Det vises til at oppgaven med å velge utvalgene da ville bli vesentlig mer ressurskrevende for kommunene, og at det finnes også andre, mindre ressurskrevende tiltak som kan bidra til større mangfold i utvalgene, jf. straks nedenfor. Krav om en helt bestemt fordeling i utvalgene med hensyn til eksempelvis alder og innvandrerbakgrunn vil for øvrig ikke kunne gjøres absolutt, siden man da ville risikere at kommunene ikke klarer å etablere utvalg som tilfredsstiller lovens krav.

Departementet går isteden inn for å lovfeste en regel om at utvalgene skal ha en allsidig sammensetning, slik at utvalgene i størst mulig grad representerer alle deler av befolkningen. Den vil innebære en plikt for kommunene til å sørge for spredning i utvalgene med hensyn til blant annet alder, innvandrer- og minoritetsbakgrunn og kultur. For å legge til rette for allsidighet og mangfold i utvalgene, bør kommunene også ha plikt til å oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater. Departementets forslag kommer til uttrykk i § 67 i lovforslaget.

En regel om etnisk representasjon i *den enkelte sak* vil stride mot de prinsippene vi ellers har for lekdommerdeltakelse. Behov for særskilt kunnskap, eksempelvis om en minoritets sedvane, bør dekkes på samme måte som andre kunnskapsbehov, det vil si ved bruk av sakkyndig og/eller fagkyndige meddommere. På denne bakgrunnen slutter departementet seg til utvalgets forslag om at det ikke skal vedtas regler om en bestemt representasjon i den enkelte sak.

7 Krav til personlige kvalifikasjoner for å være lekdommer

7.1 Innledning

Den som skal delta ved pådømmelsen av en sak, må nødvendigvis kunne møte frem i en rettssal og oppfatte det som blir fremført der. Hvilke krav som nærmere bestemt skal stilles, avhenger av hvilke hensyn lekdommerdeltakelsen skal ivareta.

De hensynene som ligger til grunn for at vi har lekdommere i rettspleien, kan deles inn i to hovedgrupper. Den ene hovedgruppen er hensyn som knytter seg til et mål om kvalitativt gode avgjørelser i den enkelte sak. Til denne gruppen hører blant annet hensynet til at retten skal ha lokalkunnskap, gjenspeile en «folkelig» rettsfølelse og sunn fornuft, og at avgjørelsene skal overveies grundig. Den andre hovedgruppen er hensyn knyttet til at domstolene skal være en integrert del av samfunnet for øvrig. Til denne gruppen hører blant annet hensynet til en demokratisk kontroll av rettsvesenet, til offentlighet i rettspleien og til at allmennheten skal ha tillit til det som skjer i domstolene. Den første hovedgruppen hensyn tilsier at lekdommere bør velges på grunnlag av den enkeltes kvalifikasjoner eller særlige kompetanse, av Lekdommerutvalget betegnet som et *kvalifikasjonsprinsipp*. Den andre gruppen hensyn tilsier at lekdommere bør velges på en måte som innebærer at de – som gruppe – i størst mulig grad gjenspeiler befolkningen. Lekdommerutvalget betegner dette som et *representasjonsprinsipp*.

I det følgende drøftes hvilke krav til personlige egenskaper som skal gjelde for henholdsvis lagrettedlemmer og meddommere, medlemmer av forliksrådet og skjønnsmedlemmer. De kravene som behandles her, kommer i tillegg til en rekke krav av mer formell art, som at lekdommerne må være over en viss alder, ha tilknytning til det geografiske området der saken pådømmes og så videre. Denne typen krav behandles i kapittel 8.

7.2 Gjeldende rett

Domstolloven § 76 første ledd har regler om lagrettedlemmer og meddommeres personlige kvalifikasjoner, og lyder:

«Til lagrettedlemmer og meddommere bør bare vælges folk, som paa grund av sin rettsindighet, dygtighet og selvstændighet ansees for særlig skikket til hvervet, og som ikke paa grund av utilstrækkelig kjendskap til det norske sprog eller av andre aarsaker vil ha vanskelig for at opfylde de pligter, som hvervet fører med sig.»

Som det fremgår, inneholder bestemmelsen blant annet et krav om at lagrettedlemmer og meddommere skal være «særlig skikket til hvervet». Regelen bygger på det som i foregående punkt er betegnet som et kvalifikasjonsprinsipp. Det har imidlertid lenge eksistert en tanke om representativitet ved siden av kravet om kvalifiserte lekdommere. Allerede i 1885, i Jurykommissionens utkast til straffeprosesslov, ble det lagt vekt på at alle lokale, politiske og sosiale oppfatninger skulle bli representert i utvalgene av lagrettedlemmer. I rundskriv G-50/99 fra Justisdepartementet, som ble sendt til kommunene og domstolene i forbindelse med valget av lekdommere etter kommune- og fylkestingsvalget i 1999, er det uttalt at utvalgene av lagrettedlemmer og meddommere bør være sammensatt slik at de representerer alle samfunnslag og forskjellige aldersgrupper, og at det er viktig at utvalgene gjenspeiler den norske befolkning. Lekdommerutvalget har oppsummert dagens bilde slik (NOU 2002: 11 side 66):

«Sammenfatningsvis kan det ... hevdes at mens loven klart gir uttrykk for et kvalifikasjonsprinsipp, har praksis utviklet seg slik at man i økende grad ønsker – og prøver å få – en representativ lekdommerstand. Samtidig har man ikke forlatt kravet om at den enkelte lekdommer skal inneha visse kvalifikasjoner. Man kan derfor hevde at valgene av meddommere og lagrettedlemmer i dag bygger på et sammensatt prinsipp; et kvalifikasjonsprinsipp med innslag av et representasjonsprinsipp.»

Etter skjønnsprosessloven § 14 skal det oppnevnes *fylkesvise utvalg av skjønnsmedlemmer*. Skjønnsmedlemmer oppnevnes på bakgrunn av faglige kvalifikasjoner, men reglene inneholder også et krav om representativitet, idet det ved oppnevning av utvalget blant annet «skal tas sikte på at

utvalget får en allsidig sammensetning», jf. skjønnsprosessloven § 14 annet ledd. I Husaasutvalgets utredning 12. juni 1969 om skjønnsordningen og erstatningsutmålingen ved ekspropriasjon er den aktuelle delen av § 14 annet ledd kommentert slik:

«Med dette siktes ikke bare til at det bør sørges for å få med i utvalget folk med forskjellig erfaring og sakkunnskap, men også at de mest mulig kommer fra forskjellige samfunnslag og interessegrupper. Utvalgene bør ikke være slik at de for ensidig representerer grunneierinteresser og heller ikke bør de i for stor grad komme med folk som kan antas å ha interesser som faller i tråd med ekspropriantenes. En bør søke å få med i utvalgene folk som står mest mulig fritt til alle kanter, men det er selvsagt bare mulig til en viss grad, og det er derfor meget om å gjøre at det for øvrig blir så stor jamnvekt som mulig mellom de forskjellige syn og interesser».

For *medlemmer av forliksrådet* er det i dag ikke noe lovbestemt krav til personlig egnethet.

7.3 Lekdommerutvalgets forslag

Lekdommerutvalget går inn for at representativitetshensynet skal være det førende for utvelgingen av *alminnelige meddommere* og *lagrettemedlemmer*. Utvalget viser til at det er et grunnleggende hensyn bak ordningen med lekdommere at ulike sosiale, økonomiske og politiske lag i befolkningen, og alle aldersgrupper, til en viss grad skal gjenspeiles i lekdommerstanden. Etter utvalgets oppfatning bør derfor sosiale, økonomiske, kulturelle og verdmessige forskjeller i befolkningen søkes representert blant lekdommerne. For meddommere mener utvalget at man, i tillegg til syn, hørsel og tilstrekkelige norskkunnskaper, må kreve at de har «evne til å forstå problemstillingene som reises og til å utføre sin oppgave på en tilfredsstillende måte» (NOU 2002: 11 side 70). Etter utvalgets oppfatning er dette egenskaper som de aller fleste av landets innbyggere har. Utvalget mener derfor at det ikke er nødvendig å stille ytterligere krav til meddommernes kompetanse eller egnethet, for eksempel i form av dagens krav om særlig skikkethet. Det bør etter utvalgets mening fokuseres på å forhindre at ukvalifiserte velges fremfor å velge personer med særlige kvalifikasjoner.

I Lekdommerutvalgets lovforslag er kravet til personlige kvalifikasjoner formulert slik (forslaget til domstolloven § 65):

«Valgbar er enhver som har tilstrekkelig kjennskap til det norske språk og som for øvrig, for eksempel fysisk og mentalt, er i stand til å oppfylle de plikter som vervet fører med seg».

For *lagrettemedlemmer* mener utvalget at det i tillegg bør stilles som krav at de tidligere har tjenestegjort som meddommere (i lovforslaget utformet som en «bør-regel»). Utvalget viser til at det er store forskjeller mellom meddommernes og lagrettemedlemmenes arbeidsform, blant annet ved at lagrettemedlemmene ikke får samme grad veiledning fra fagdommere, at de treffer avgjørelser bak lukkede dører uten begrunnelse, og at de tjenestegjør i de mest alvorlige og gjerne mest medieprofilerte sakene. Utvalget antar at et krav om tidligere tjenestegjøring som meddommer vil «bidra til å øke lagrettens samlede forståelse av sin oppgave». Et krav om tidligere tjenestegjøring kan etter utvalgets mening oppfylles ved at man rekrutterer lagrettemedlemmer fra forrige periodes utvalg av meddommere i tingrettene. Av praktiske årsaker mener utvalget at de samme krav som gjelder for lagrettemedlemmene, også bør gjelde for de alminnelige meddommerne i lagmannsretten.

For *skjønnsmedlemmer* mener utvalget at oppnevning må skje på grunnlag av faglige kvalifikasjoner, slik som i dag. For øvrig bør kravene være de samme som for alminnelige meddommere og lagrettemedlemmer.

Når det gjelder *forliksrådsmedlemmer*, skriver utvalget blant annet (NOU 2002: 11 side 73):

«På grunn av sin svært selvstendige og omfattende rolle, antar Lekdommerutvalget at forliksrådsmedlemmer utøver sine oppgaver best dersom de innehar særskilte personlige egenskaper og i tillegg gjerne har en viss faglig kompetanse, for eksempel administrativ, som gjerne kan være uformell (realkompetanse). Av punkt 7.7.2.1 fremgår det at Lekdommerutvalget ikke ønsker å beholde kravet om at meddommere og lagrettemedlemmer skal være «særlig skikket til vervet, jf. domstolloven § 76. Lekdommerutvalget har overveid om et slikt eller lignende krav likevel bør innføres for forliksrådsmedlemmer. Utvalget har kommet til at det kan ha en positiv effekt å lovfeste et krav om at forliksrådsmedlemmer skal være særlig personlig egnet til vervet.»

Utvalget drøfter også om det skal stilles krav om bestemte faglige kvalifikasjoner i forliksrådet, men sluttet seg til Småkravutvalgets og Tvistemålsutvalgets konklusjoner om at dette ikke er veien å gå.

7.4 Høringsinstansenes syn

7.4.1 Innledning

I det følgende redegjøres det for høringsinstansenes syn på spørsmålet om hvilke krav som skal stilles til lekdommernes personlige kvalifikasjoner, herunder om forholdet mellom kvalifikasjonsprinsippet og representasjonsprinsippet. Temaet har nær sammenheng med spørsmålet om hvordan lekdommerne skal velges ut, som er behandlet i kapittel 5. Mange høringsinstanser har sett og kommentert spørsmålene om krav til personlige kvalifikasjoner og utvelgelsesprosess i sammenheng, og ikke oppholdt seg særskilt ved spørsmålet om kravene til den enkelte skal ta utgangspunkt i et kvalifikasjonsprinsipp eller et representasjonsprinsipp. For et dekkende bilde av høringsinstansenes syn, vises det således også til fremstillingen i kapittel 5.

7.4.2 Lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere

De fleste av de høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet om det prinsipielle utgangspunktet for kravene til lagrettemedlemmer og meddommere, er enige med utvalget i at representativitetsprinsippet bør være førende.

Den Norske Advokatforenings lovutvalg for strafferett og straffeprosess har således uttalt blant annet at:

«... hovedtyngden av de argumenter som anføres for lekmannsinnslaget i rettssystemet tilsier at representasjonsprinsippet bør være styrende for utvelgelse av meddommere. Kvalifikasjonsprinsippet ligger likevel bak de grunnleggende krav som stilles, samt egnethetskontrollen [...].»

Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering (OMOD) anfører at dersom man vil sikre et representativt antall lekdommere med minoritetsbakgrunn, så må representasjonsprinsippet styre uttaking av lekdommere:

«Lekdommerordningens berettigelse ligger i målsetningen om å sikre dømmende organer et representativt element og derigjennom styrke borgernes deltakelse i rettspleien og domstolens legitimitet i befolkningen. Behovet for juridisk sakkunnskap ivaretas av de juridiske dommere.

Skulle kvalifikasjonsprinsippet være rådende, ville det mest logiske være å avvike lekdommerordningen og overlate alle avgjørel-

ser til juridiske dommere. Det ville være uten hensikt å ha en lekdommerordning hvor kvalifikasjonskravene er så strenge at etniske minoriteter likevel vil bli lukket ute. Slik fungerer lekdommerordningen til dels i dag, noe som kan oppfattes som indirekte diskriminering.»

OMOD er kritisk til forslaget om det skal kreves tilstrekkelig kjennskap til det norske språk, og mener kravet er for upresist:

«Usaklig forskjellsbehandling (diskriminering) på grunnlag av språkkunnskaper er i strid med Norges folkerettslige forpliktelser, jf. bl.a. FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 26. Dette er ikke desto mindre hva som kan bli resultatet, dersom ikke kravet til norskkunnskaper blir mer objektivt.

...

For å hindre utilsiktet diskriminering og unødvendig frafall av etniske minoriteter etter trekning, foreslår *OMOD* at det innføres som regel at alle lekdommere som har bestått grunnskoleeksamen eller tilsvarende eksamen i norsk, f.eks. språkskoleeksamen, anses som kvalifisert til vervet som lekdommer.»

OMOD har også hatt merknader om forholdet mellom kravet til språkkunnskap og gjennomføringen av en kontroll av lekdommernes egnethet for vervet. Dette er behandlet i kapittel 5.

Gulating lagmannsrett, Agder lagmannsrett, Borgarting lagmannsrett, Trondheim tingrett og Asker og Bærum tingrett understreker betydningen av å sikre høy standard på lekdommerne, og mener at utvalget har lagt for liten vekt på dette. *Agder lagmannsrett* uttaler blant annet:

«Etter vår mening er det svært uheldig å tone ned kvalifikasjonsprinsippet på denne måten. Vi mener dette kravet, slik det er kommet til uttrykk i domstolloven § 76, har et sterkere reelt innhold enn slik utvalget fremstiller det på s. 64-66 i utredningen. Praksis til nå i kommunene har etter vårt inntrykk vært at man tilsikter lekdommerutvalg bestående av de særlig dyktige og kvalifiserte blant kommunens innvånere, og at det aldri har vært noe siktemål at utvalgene skal reflektere et middelnivå – et gjennomsnitt av kommunens befolkning – i så henseende.

Det er etter vår oppfatning intet i samfunnsutviklingen som tilsier noen lemping av kvalifikasjonskravene til meddommere. Utviklingen går i retning av mer komplekse og krevende sakstyper. Det taler etter vårt syn avgjørende i mot å prioritere representativitet fremfor personlige kvalifikasjoner.»

Borgarting lagmannsrett mener at det er vesentlig at lekdommerne er godt skikket til å oppfylle sine oppgaver, og uttaler blant annet:

«Lekdommernes oppgaver er så viktige og krevende at det er misvisende når utvalget uttaler på side 70 at «de aller fleste av oss har forutsetninger for å klare en slik oppgave». Loven bør gjenspeile at det bør velges folk som har egenskaper som gjør dem godt egnet til å være lekdommer. Formuleringene i gjeldende lovs § 76 første ledd kan gjerne beholdes, i alle fall oppsummeringen avslutningsvis om at lekdommerne bør være særlig skikket til vervet.

Å beholde kravet om skikkethet er ikke til hinder for lekdommerutvalg som er bredere sammensatt enn i dag. Lagmannsretten er for så vidt enig med utvalget at domstolens legitimitet vil øke ved at lekdommerne gjenspeiler befolkningen på en representativ måte. Men blant alle deler av befolkningen finnes mange godt skikkede personer. Imidlertid gjelder her, som innen andre deler av samfunnslivet, at det trengs aktiv innsats for å motivere mange nok til å fremme forslag og få nok skikkede personer til å akseptere å bli valgt. Tallet på lekdommere som det er behov for, kan dessuten reduseres fordi de kan delta noe hyppigere enn i dag.»

Asker og Bærum tingrett påpeker at det er særdeles viktig at domstolene har tillit i befolkningen, og at det selvfølgelig stilles store krav til fagdommernes kompetanse og personlige egenskaper:

«Meddommerne er også med på å skape grunnlaget for om domstolene har tillit eller ikke. Meddommerne er i tingrettene med på hele behandlingen av sakene og er i flertall både når det gjelder skyldspørsmål og straffutmåling. Det må derfor være et grunnleggende prinsipp at det velges meddommere som folk flest har tillit til. Hensynet til tiltalte tilsier også at det stilles visse kvalifikasjonskrav slik at de tiltalte føler at de blir behandlet med respekt og at dommerne har evne til å sette seg grundig inn i saken. Resultatet i saken har store konsekvenser for den det gjelder, og ansvaret som dommer, også meddommer, er stort.

Det må stiles visse krav til lekdommernes egnethet i forhold til den ansvarsfulle oppgaven de har. Lekdommere må som utvalget selv har formulert det, ha evne til å forstå problemstillingene som reises og til å utføre sin oppgave på tilfredsstillende måte. I denne sammenheng bør en ha i tankene at det i mange straffesaker kreves stor evne til konsentrasjon og evne til å gjøre seg opp en selvstendig mening. Det stilles også krav til dommernes forståelse og vurderingsevne. Fagdommeren vil alltid ha et veiled-

ningsansvar, men det må likevel kreves noen grunnleggende personlige egenskaper hos meddommerne. De må være i stand til å få med seg det som skjer i rettsalen. Videre pekes på at de som sitter i lekdommerutvalgene må kunne delta i alle typer saker. Fritak kan vanskelig tenkes å skje på bakgrunn av en saks kompleksitet og vanskelighetsgrad.»

Trondheim tingrett viser blant annet til behovet for selvstendig tenkning:

«Endelig er det viktig at lekdommerne har den egenskapen at de kan stille kritiske spørsmål ved fagdommerens resonnementer. Fagdommerens bevisvurdering kan lett være preget av det en kan kalle gjentakelseeffekten. Når en for eksempel utallige ganger har domfelt en promillekjører som har hevdet at det var en ukjent tredjemann som kjørte bilen, kan det være lett å henfalle til denne konklusjonen i den aktuelle saken. Da er det viktig at lekdommeren har evne og ikke minst styrke nok til å gi fagdommeren motstand.

Med utgangspunkt i den erfaring vi har som dommere, kan vi i det hele ikke nok understreke betydningen av å ha oppegående og kloke meddommere.

Utvalget har hatt som mål å sikre kvaliteten på meddommerne og etter Trondheim tingretts oppfatning er det foreslått tiltak som langt på vei vil bidra til dette. Det er likevel vår oppfatning at en har latt hensynet til en god representasjon fått for stor vekt i forhold til kravet om kvalitet ...»

Lekdommerutvalget foreslår – som nevnt i kapittel 5 foran – at medlemmene til utvalgene av meddommere til tingretten skal trekkes tilfeldig fra folkeregisteret. Forutsatt at dette forslaget gjennomføres, støtter *Den Norske Advokatforening, Fylkesmannen i Rogaland, Trondheim tingrett, Gulating lagmannsrett og Hordaland statsadvokatembeter* forslaget om at utvalgene til lagmannsretten skal velges blant dem som tidligere har vært meddommere i tingretten. *Trondheim tingrett* uttaler om dette:

«En vil gjennom tjenestetid i tingretten formodentlig bevisstgjøres på funksjonen som dommer ved at en fra fagdommerens side innprentes grunnleggende prinsipper, så som uskyldspresumsjonen og tvilsprinsippet, at man skal dømme etter loven og sakens beviser og ikke ta utenforliggende hensyn, at en skal se bort fra forhold av betydning for straffespørsmålet ved vurdering av skyldspørsmålet osv. Dette er erfaring som antas å ha betydning særlig når en sitter i lagretten og som forhåpentlig-

vis kan avbøte noen av de uheldige sider ved juryordningen.»

Gulating lagmannsrett uttaler blant annet:

«Siden lagmannsrettene i praksis dømmer i siste instans i de fleste tilfeller, burde det ideelt sett være slik at lekdommerne der hadde lekdommererfaring fra tjeneste i første instans. Forslaget om at lekdommere til lagmannsretten skal trekkes tilfeldig fra tingrettutvalgene for forutgående periode, har på denne bakgrunn mye for seg. Dette gjelder likevel bare hvis utvalgene for første instans skal bestå av lekdommere som trekkes tilfeldig fra folkeregisteret. Hvis utvalgets forslag på dette punkt ikke følges opp, er det neppe behov for å ha andre regler eller prosedyrer for utvelgelse av lekdommere til lagmannsretten enn de som gjelder for første instans.»

Oslo tingrett er uenig i at det er behov for mer erfarne meddommere i lagmannsretten enn i tingretten, og har uttalt:

«Over 90 % av alle saker avgjøres ved tingrettene, hvilket tilsier at det er behov for vel så høy kompetanse her.

...

Vi kan derimot forstå at det kan være behov for mer erfarne meddommere i de mest alvorlige straffesakene (to-instanssakene og/eller jursakene), både i tingretten og i lagmannsretten., bl.a. fordi reaksjonen ved en evt. domfellelse vil være mer inngripende. Ut fra dette kunne det være ønskelig at man fortrinnsvis trakk ut lekdommere med minst én periode bak seg til slike saker».

Heller ikke *Agder lagmannsrett* kan i utgangspunktet se grunn til å stille andre og strengere krav til lagrettemedlemmer og meddommere i lagmannsretten enn til meddommere i tingretten, og uttaler:

«Det bør følgelig ikke være noe vilkår for å kunne velges til verv i lagmannsretten at vedkommende først har gjort tjeneste en periode i tingretten. Dette kan likevel stille seg annerledes hvis hensynet til personkvalifikasjoner nedtones slik utvalget legger opp til ...»

7.4.3 Fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer

Vegdirektoratet viser til at skjønnsmedlemmens faglige kvalifikasjoner er et tema som har vært diskutert lenge, herunder i NOU 1993: 35 Lov om skjønnsprosess. Direktoratet har vist til sin høringsuttalelse 1994 til nevnte utredning, hvor det har gitt uttrykk for misnøye med kvaliteten på

skjønnsrettens avgjørelser. I 1994 uttalte direktoratet blant annet at det er store, og ofte helt uforklarlige, variasjoner i erstatningsfastsettelsen fra skjønnsrettene. Som en sentral årsak til problemene, viste direktoratet til svikt i verdsettingsfasen av prosessen. Høringsinstansen mente at det er behov for å styrke det faglige grunnlaget for utmålingen av ekspropriasjonserstatning. I høringen til Lekdommerutvalgets utredning har Vegdirektoratet uttalt blant annet:

«Ettersom skjønnsmennenes faglige kvalifikasjoner er et tema som lenge har vært diskutert synes det underlig at utvalget ikke har gått mer utførlig inn på dette. At spørsmålet om hvilke kvalifikasjonskrav som skal stilles til medlemmene i skjønnsretten ikke er utførlig drøftet, mener vi er en åpenbar mangel ved utredningen. Vi mener manglene er så stor at det er svært tvilsomt om det nødvendige grunnlag for å treffe beslutninger om hvorvidt bestemmelsen om kvalifikasjonskrav i skjønnsloven § 12 skal endres eller ikke, foreligger. Det naturlige er, mener vi, at spørsmålet utsettes og tas opp i sin fulle bredde i forbindelse med oppfølgingen av skjønnslovutvalgets innstilling. Her har det skjedd lite eller ingenting de senere åra, men vi antar at en blir nødt til å gripe fatt i saken i forbindelse med arbeidet med ny tvistemålslov.»

7.4.4 Medlemmer av forlikrådet

Samtlige høringsinstanser som har uttalt seg om spørsmålet om utformingen av kvalifikasjonskrav for medlemmene av forlikrådet, støtter forslaget om innføring av et særskilt kvalifikasjonskrav. *Samarbeidsutvalget for forlikråd og hovedstevnevitner* (nå Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn) har dessuten gitt uttrykk for at medlemmer av forlikrådet i loven bør pålegges å delta på kurs eller i annen opplæring.

7.5 Departementets vurderinger

Dømmende virksomhet er krevende. Lekdommerne må ha evne til å treffe selvstendige avgjørelser og gi uttrykk for sin mening. I motsatt fall kan de vanskelig målbare folks rettsbevissthet og være et supplement og korrektiv til juridiske dommere. Tatt i betraktning også de omfattende virkningene en dom i mange tilfeller kan ha, er det nærliggende å stille store krav til dem som skal delta. Samtidig står det å stille særskilte krav til den enkelte i prinsippet i veien for at lekdommerne kan utgjøre et representativt utvalg av befolkning

gen. Siden kravene ikke nødvendigvis skal være de samme for alle kategorier lekdommere, drøfter departementet spørsmålet i relasjon til hver kategori for seg.

7.5.1 Lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere

Som det fremgår av kapittel 5 foran, går departementet inn for å videreføre ordningen med at utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere skal velges av kommunene gjennom personlig valg. Begrunnelsen for dette er primært at det er denne ordningen som antas å gi størst grad av sikkerhet for at den enkelte er egnet for oppgaven. Loven må imidlertid fortsatt ha en regel som gir uttrykk for at kommunene skal stille krav til nettopp den enkeltes egnethet for vervet.

Dagens § 76 første ledd i domstolloven krever at den som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere skal være «særlig skikket til hvervet». Etter departementets syn bør bestemmelsen avløses av en regel om at den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, og for øvrig være personlig egnet til oppgaven. Det avgjørende bør være nettopp om vedkommende er egnet for oppgaven. I praksis er det slik bestemmelsen praktiseres i dag. Det er ikke meningen å forbeholde vervet for en «elite», intellektuelt eller på annen måte. Dermed bør heller ikke lovteksten kunne gi inntrykk av det. I kravet om at vedkommende skal være «personlig egnet til oppgaven», ligger det at personen må ha de fysiske og mentale forutsetningene som må til for å kunne være til stede i en rettssak, forstå det som blir fremført der og gi uttrykk for sin mening om saken.

Departementet er enig med Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering i at uttrykket «tilstrekkelig kjennskap til det norske språk» er upresist. Det er imidlertid problematisk å knytte kravet til et bestemt kriterium, for eksempel grunnskoleeksamen i norsk eller tilsvarende, fordi det er vanskelig å finne et objektivt kriterium som er godt egnet til å skille mellom dem som faktisk kan tilstrekkelig norsk og andre, og som ikke gir fare for uheldige utslag i det enkelte tilfelle. Også dagens lov inneholder et krav om norskkunnskaper, og departementet er ikke kjent med at manglende presisering av dette har voldt nevneverdige problemer. Samtidig ser en muligheten for at dette *kan* endre seg når kommunene får et klart pålegg om å sørge for mangfold i utvalgene. Særlig fordi lekdommerne etter departementets mening fortsatt skal velges gjennom personlige valg, synes det

imidlertid ikke å være noen stor fare for at manglende presisjon skal by på store problemer.

Etter domstolloven § 136 a jf. sameloven § 3-4, kan det benyttes samisk i de domstolene som hører under forvaltningsområdet for samiske språk. På denne bakgrunnen har departementet vurdert om det også bør kunne stilles krav om kunnskaper i samisk. Et slikt krav kan i prinsippet komme til uttrykk på forskjellige måter; enten i form av regler om at det skal velges egne utvalg av samiskspråklige i de aktuelle domssognene, eller i form av regler som gir adgang til å gå forbi lagrettemedlemmer eller meddommere som ikke kan samisk ved trekningen til saker som skal gå på samisk. Domstoladministrasjonens arbeidsgruppe for revisjon av domstolloven kapittel 5 har foreslått at manglende samiskkunnskaper skal kunne gi grunnlag for forbigåelse, jf. arbeidsgruppens rapport side 29 og dens forslag til domstolloven § 90 første ledd bokstav b.

Et krav om samiskkunnskaper hos lagrettemedlemmer og/eller meddommere vil kunne gjøre det lettere å benytte samisk som rettspråk. Fordi det er begrenset hvor mange personer som tilfredsstiller dette kravet, er det imidlertid en fare for at valget mellom norsk og samisk rettspråk i enkelte tilfeller vil kunne brukes som et virkemiddel for å oppnå – eller unngå – bestemte personer som lekdommere. Dette ville i så fall være en utilsiktet og negativ virkning av reglene om rett til å bruke samisk som rettspråk. En annen innvending er at det ikke er noe som sikrer at den eller de juridiske dommere som skal behandle saken, kan samisk. I så fall vil det være til begrenset nytte at lekdommerne kan samisk. I noen saker kan det være behov for kunnskap om samisk språk og kulturforståelse, ut over det som kan ivaretas av en tolk. Prosessreglenes system er at et slikt behov skal dekkes gjennom bruk av fagkyndige meddommere eller sakkyndige. På denne bakgrunn mener departementet at det ikke skal stilles krav til lagrettemedlemmer og meddommere om kunnskaper i samisk.

Videre foreslår Lekdommerutvalget som nevnt at det skal være et vilkår for å bli valgt til utvalgene til lagmannsretten at vedkommende «bør ha gjort tjeneste i tingretten tidligere» (utvalgets forslag til § 65 annet ledd nr. 4). Forslaget har nær sammenheng med forslaget om at meddommere til tingretten skal trekkes fra folkeregisteret. Som det fremgår av kapittel 5, viderefører ikke departementet forslaget om trekning fra folkeregisteret. Det samme gjelder forslaget om at lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten skal ha gjort tjeneste som meddommere i tingretten.

7.5.2 Fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer

Som det fremgår av punkt 5.3 foran, går departementet inn for å oppheve ordningen med særskilte utvalg av *fagkyndige meddommere*. Fagkyndige meddommere skal oppnevnes av retten for den enkelte sak, jf. lovforslaget § 85 tredje ledd og § 94. Departementet foreslår at det, i tillegg til kravet om særskilt sakkyndighet innenfor de temaer saken gjelder, som hovedregel gjelde de samme vilkår for å være fagkyndig meddommer som for å være alminnelig meddommer. Fagkyndige meddommere er omfattet av kravet til særlig skikkethet etter domstoloven § 76 første ledd. Departementet ser ingen avgjørende grunn til at ikke kravet til personlige kvalifikasjoner etter § 70 første ledd i lovforslaget skal gjelde for fagkyndige meddommere.

Kravene til *skjønnsmedlemmer* er regulert i skjønnsprosessloven § 14, som gir domstoloven §§ 64 til 69 tilsvarende anvendelse. Skjønnsprosessloven § 14 viser ikke til kravene etter domstoloven § 76. Samtidig er det angitt i overskriften til domstoloven kapittel 4 at reglene gjelder for «utvalg av lagrettemedlemmer, meddommere og *skjønnsmenn*», hvilket indikerer at kravet etter § 76 gjelder også for dem. I Justisdepartementets rundskriv G-50/99 side 42 er det uttalt at selv om det i skjønnsprosessloven § 14 ikke er henvist til domstoloven § 76 om skikkethet mv., «må dette få tilsvarende betydning for valget av skjønnsmenn».

Departementet er enig med Vegdirektoratet i at spørsmålet om hvilke krav som skal stilles til skjønnsmedlemmer naturlig hører under en fremtidig revisjon av skjønnsprosessloven. De problemer med den faglige standarden hos skjønnsmedlemmene som Vegdirektoratet har tatt opp, gjelder imidlertid ikke den typen krav som ligger i utkastet til § 70. På samme måte som for fagkyndige meddommere er det vanskelig å se noen gode grunner for at kravene til tilstrekkelige norskkunnskaper og personlig egnethet ikke skal gjelde også for skjønnsmedlemmer. Departementet foreslår derfor at skjønnsprosessloven § 14 suppleres med en henvisning til ny § 70 første ledd i domstoloven. En annen sak er at kravet til personlig egnethet for disse kategoriene lekdommeres vedkommende i praksis ofte vil komme i skyggen av og bli konsumert av kravet til faglige kvalifikasjoner.

7.5.3 Medlemmer av forlikrådet

Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at det bør lovfestes et særskilt kvalifikasjonskrav for medlemmer av forlikrådene, og viser til den begrunnelsen som utvalget har gitt for sitt forslag. Departementets viderefører således utvalgets forslag til § 56 annet ledd. Siden vervet i stor grad vil bestå i å lese saksdokumenter, avholde meklingsmøter og forfatte avgjørelser, må den som skal velges, beherske norsk, både skriftlig og muntlig. Dette er presisert i departementets forslag til domstoloven § 56 annet ledd.

8 Øvrige krav til lekdommerne

8.1 Innledning

I tillegg til visse krav til den enkeltes personlige kvalifikasjoner, gjelder det en rekke krav av formell art for å kunne velges som lekdommer. I dette kapitlet drøftes det hvilke slike krav som skal stilles. Det første som behandles, er spørsmål om det skal innføres en øvre aldersgrense (punkt 8.2), og om de nedre aldersgrensene skal justeres (punkt 8.3). Videre drøftes det om loven fortsatt skal inneholde et krav til den enkeltes personlige økonomi, og hva dette kravet i tilfelle skal gå ut på (punkt 8.4). I punkt 8.5 drøftes om kravet om valgbarhet ved kommunale valg skal videreføres, og om det fortsatt skal være krav om norsk statsborgerskap for forliksrådsmedlemmer. I punkt 8.6 drøftes hvilke krav som skal stilles til den enkeltes vandel, mens punkt 8.7 gjelder utelukkelse fra valg på grunn av annen stilling. Avslutningsvis behandles enkelte spørsmål om sletting fra utvalgene i løpet av valgperioden (punkt 8.8).

8.2 Innføring av en øvre aldersgrense

8.2.1 Gjeldende rett. Lekdommerutvalgets forslag

I dag er det ingen øvre aldersgrense for å kunne være lagrettemedlem, meddommer, medlem av forliksrådet eller skjønnsmedlem. Justisdepartementet hadde høsten 1999 på høring et forslag om å innføre en øvre aldersgrense på 70 år for meddommere og lagrettemedlemmer, men kom senere til at spørsmålet skulle inngå i Lekdommerutvalgets mandat.

Lekdommerutvalget foreslår en øvre aldersgrense for lagrettemedlemmer, alminnelige meddommere, lagrettemedlemmer og forliksrådsmedlemmer, i form av en regel om at den som skal velges til disse vervene, ikke må ha fylt 67 år. Forslaget ville innebære at disse lekdommerne maksimalt vil være ca. 70 år. Utvalget har begrunnet forslaget med at lekdommernes rolle i stor grad er lik fagdommernes, og at det da ikke er grunn til å fravike den alminnelige grensen for dommere, som er 70 år. Etter utvalgets syn vil det være hen-

siktsmessig med en øvre aldersgrense, idet man da slipper å foreta en vurdering av den enkelte kandidats egnethet på grunn av alder.

Etter utvalgets forslag skal ikke den øvre aldersgrensen gjelde for fagkyndige meddommere og skjønnsmenn. Som begrunnelse for dette har utvalget vist blant annet til at tilgangen på kandidater til disse vervene er atskillig mindre enn det som er tilfelle for lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere, og at det vil være uheldig med en ytterligere begrensning i tilgangen. Utvalget har også vist til at fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer til den enkelte sak ikke trekkes tilfeldig, og at det ved oppnevningen av dem således er større mulighet til å vurdere egnetheten enn ved trekningen av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere.

8.2.2 Høringsinstansenes syn

Mange av høringsinstansene som har uttalt seg om utvalgets forslag, støtter dette. Dette gjelder blant annet *Den Norske Advokatforenings lovutvalg for strafferett og straffeprosess*, *Nord-Troms tingrett*, *Vardø tingrett* og *Hordaland statsadvokatembeter*. *Nord-Troms tingrett* har foreslått at grensen settes ved 65 år, det vil si lavere enn utvalgets anbefaling.

Sosialdepartementet, *Borgarting lagmannsrett* og *Asker og Bærum tingrett* har forståelse for forslaget, men mener at grensen bør være høyere. *Borgarting lagmannsrett* uttaler blant annet at:

«forslaget om en øvre, absolutt aldersgrense kommer i tillegg til de generelle kvalifikasjonskrav i § 65 første ledd, og stemmer ikke godt overens med den generelle holdning til eldres deltagelse i samfunnslivet. Jeg er enig i at det er nødvendig med fast aldersgrense for å unngå personvurderinger som kan være vanskelige, men denne bør etter mitt syn settes til 70 år. Dette stemmer best overens med den aldersgrense som er forutsatt praktisert ved konstitusjonering av pensjonerte embetsdommere etter domstolloven § 55 f.»

Sosialdepartementet peker på at det er positivt at eldre deltar i samfunnslivet så lenge som mulig, ikke minst på bakgrunn av den erfaringen de kan

bidra med. De vil således også kunne være et positivt bidrag i rettsvesenet. Høringsinstansen stiller seg ikke avvisende til å innføre en øvre aldersgrense, men mener at lagrettemedlemmer og meddommere i så fall bør kunne velges inntil fylte 70 år.

Også *Agder lagmannsrett* og *Oslo tingrett*, som i utgangspunktet ikke støtter utvalgets forslag, mener at en grense på rundt 70 år kan være akseptabelt.

Trygderetten, *Oslo politidistrikt*, *Hamar kommune* og *Statens seniorråd* er imot innføring av en øvre aldersgrense. Disse peker særlig på det positive i at eldre deltar i samfunnslivet så lenge som mulig, og at de utgjør en stadig friskere gruppe som kan tilføre retten verdifull erfaring og kompetanse. *Hamar kommune* anfører blant annet at en øvre grense som foreslått vil stride mot representasjonsprinsippet. *Statens seniorråd* viser til at den undersøkelsen som Lekdommerutvalget fikk foretatt, viser at det er svært få lekdommere over 70 år. Rådet mener at problemet er skjev aldersfordeling, ikke at de eldste er for gamle. Organisasjonen mener at forslaget vil innebære at en stor del av befolkningen fratras demokratiske og statsborgerlige rettigheter, og uttaler blant annet:

«Forslaget representerer et klart brudd på FN's prinsipper om Eldres rett til deltakelse i samfunnslivet, uttrykt i resolusjon 46/91 som ble vedtatt av FN's generalforsamling 16. desember 1991. Et forbud mot usaklig diskriminering av innbyggernes sivile og politiske rettigheter på bakgrunn av alder (fødsel) er også tatt inn i Den Europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) art. 14 og FN's konvensjon om sivile og politiske rettigheter art. 2.»

Samarbeidsutvalget for forliksråd og hovedstevnevitner (nå *Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn*) uttaler seg om innføring av en øvre aldersgrense for forliksrådsmedlemmer. Samarbeidsutvalget mener at aldersgrensen kan være 67 år ved førstegangvalg, men at man bør kunne ta gjenvalg til fylte 70 år. Standpunktet er begrunnet blant annet slik:

«Erfaringsmessig blir mange medlemmer av forliksrådet valgt på grunnlag av tidligere posisjoner i politiske verv. Dette er i seg selv ikke betenkelig dersom vilkårene for øvrig er oppfylt. Konsekvensen av en slik holdning er imidlertid at mange medlemmer velges i relativt høy alder. Av hensyn til kontinuitet og bevaring av kompetanse bør slike personer kunne fortsette i minst en periode. Av den grunn bør også valg av forliksrådsmedlemmer kunne skje inntil fylte 70 år.»

Samme høringsinstans har dessuten vist til at hvert enkelt forliksrådsmedlem velges spesielt, og at det derfor kan foretas en konkret vurdering av den enkeltes skikkethet ut fra alder.

Bergen forliksråd støtter ikke forslaget om innføring av en øvre aldersgrense for å kunne bli valgt som medlem av forliksrådet, men foreslår i stedet en maksimumsgrense for forliksrådsmedlemmenes sammenlagte alder. Høringsinstansen uttaler blant annet:

«Skal en ta utgangspunkt i representasjonsprinsippet fullt ut vil en stor og voksende del av befolkningen være utelukket. Da det for forliksrådsmedlemmer også vil være et personlig egnethetskriterie, bør de eventuelle negative utslag av høy alder kunne ivaretas gjennom dette.»

For å sikre en bedre aldersmessig fordeling i forliksrådene foreslår *Bergen forliksråd* at ved valg kan forliksrådets alder til sammen ikke overstige 160 år. Dette vil åpne nødvendig fleksibilitet og sikre en mer representativ aldersfordeling.»

Bergen kommune har foreslått det samme.

8.2.3 Departementets vurdering

Eldre lekdommere tilfører domstolene verdifull erfaring og kompetanse. Samtidig er det viktig at alle dommerne har forutsetninger for å se, høre og oppfatte det som blir lagt frem for dem i retten. Det er også vesentlig at regelverket utformes på en måte som innebærer at domstolene, som ofte ikke får anledning til å bli kjent med lekdommerne før saken er i gang, så langt mulig unngår vanskelige vurderinger av den enkelte lekdommers egnethet. Ordningen med personlige valg av lekdommere og det generelle kravet til egnethet gir en viss grad av sikkerhet for den som velges, har de nødvendige forutsetningene for å fylle vervet. Særlig på grunn av de betydelige negative konsekvensene det kan få om domstolene starter behandlingen av en sak med en lekdommer som ikke fungerer, mener departementet likevel at det er behov for en øvre aldersgrense for lagrettemedlemmer, alminnelige meddommere og forliksrådsmedlemmer. Etter departementets syn vil ikke en fast øvre aldersgrense bryte med FN's prinsipper om Eldres rett til deltakelse i samfunnslivet eller innebære en usaklig diskriminering av innbyggernes sivile og politiske rettigheter. Det vises til at aldersgrensen er utslag av et saklig behov for stor grad av sikkerhet for at de lekdommerne har de nødvendige forutsetningene for tjenesten, og til at det ikke er noen

demokratisk eller borgerlig rettighet å delta i dømmende virksomhet.

I likhet med mange av høringsinstansene mener departementet at aldersgrensen bør være høyere enn 67 år. Det vises til at folk i den aktuelle alderen generelt er friskere enn før, og at det er viktig å ta vare på de ressursene som folk over 67 år representerer. I utgangspunktet mener departementet at de aktuelle kategorier lekdommere bør kunne gjøre tjeneste inntil de fyller 75 år. For at regelverket skal være enklest mulig å praktisere, bør imidlertid regelen formuleres som en aldersgrense for valgbarhet, slik også utvalget har lagt opp til. Departementet forslår at aldersgrensen settes til *70 år ved valgperiodens start*, jf. lovforslaget § 70 annet ledd nr. 1. Departementets forslag innebærer at man vil kunne gjøre tjeneste inntil man fyller 74 år. Aldersgrensen vil da ligge så vidt over aldersgrensen for konstituering av pensjonerte embetsdommere etter domstolloven § 55 f, som ikke skal løpe ut over den måneden dommeren fyller 73 år, jf. Ot. prp. nr. 44 (2000-2001) side 192.

Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at den øvre aldersgrensen ikke bør gjelde for fagkyndige meddommere og skjønnsmedlemmer. Etter departementets forslag vil fagkyndige meddommere bli oppnevnt for den enkelte sak, og retten kan da unngå å oppnevne en meddommer som ikke bør gjøre tjeneste på grunn av høy alder.

8.3 De nedre aldersgrenser

8.3.1 Gjeldende rett

I dag er det en nedre aldersgrense på 18 år for å kunne velges til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer, jf. domstolloven § 65 og skjønnsprosessloven § 14. For medlemmer av forliksrådet er aldersgrensen 25 år, jf. domstolloven § 56. For lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer ble aldersgrensen senket fra 25 til 18 år ved lov 2. juni 1995 nr. 26. Begrunnelsen for endringen var å oppnå en jevnere alderssammensetning og en lavere gjennomsnittsalder i utvalgene, jf. Innst. O. nr. 35 (1994-95) side 4. Justiskomiteen pekte også på «det ulogiske i at aldersgrensen for å kunne velges inn på Stortinget og fungere som lovgiver er 18 år, mens aldersgrensen for å være lagrettemedlem eller meddommer er 25 år» (samme sted).

Den nedre aldersgrensen for dommerfullmektiger er 21 år, og for juridiske dommere i tingretten og lagdommere 25 år.

8.3.2 Lekdommerutvalgets forslag

Lekdommerutvalget har foreslått å heve aldersgrensen fra 18 til 21 år for å kunne velges til utvalgene av meddommere til tingretten, og for å kunne oppnevnes som fagkyndig meddommer og skjønnsmedlem. For valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten, har utvalget gått inn for at aldersgrensen skal endres fra 18 til 25 år. Utvalget har begrunnet forslagene blant annet slik (NOU 2002:11 side 46):

«Vervet som meddommer og lagrettemedlem er en ansvarsfull oppgave som krever en viss livserfaring og modenhet. Det finnes helt klart mange 18-åringer som er tilstrekkelig modne. Men selv i dag skjer ikke valget av meddommere alltid på basis av inngående vurderinger av den enkelte kandidat. Dersom man, som utvalget foreslår i kapittel 8, innfører et valgsystem der lekdommerne er tilnærmet tilfeldig valgt, vil det ikke skje noen vurdering av kandidatens modenhet. Med det foreslåtte systemet øker dessuten sjansene for at to 18-åringer sammen skal gjøre tjeneste som meddommere i tingretten for eksempel i en alvorlig drapssak. Dette vil antakelig kunne vekke en del reaksjoner og neppe være heldig for den alminnelige tilliten til domstolene.

Også i vurderingen av den nedre aldersgrensen mener utvalget at det må tas utgangspunkt i rollelikheten, slik at de samme aldersgrenser bør gjelde for fagdommere som for lekdommere.»

For medlemmer av forliksrådet foreslår utvalget at aldersgrensen på 25 år opprettholdes.

8.3.3 Høringsinstansenes syn

Høringsinstansene er delt i synet på om de nedre aldersgrensene bør heves. Om lag halvparten av de høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, har støttet utvalgets forslag. *Oslo politidistrikt* har anbefalt at den nedre aldersgrensen for å være meddommer eller lagrettemedlem heves til en felles grense på 25 år, og uttaler blant annet:

«I dag starter alle sakene i tingretten, også de mest alvorlige. Det bør derfor være like krav til aldersgrense. Begrunnelsen er alvoret i oppgaven som meddommer og lagrettemedlem. Man skal som dommer foreta vurderinger og ta standpunkter som krever stor grad av modenhet. Ikke minst hensynet til tiltaltes oppfatning av rettssystemet tilsier at dommerne fremtrer som voksne med en viss livserfaring. Vi foreslår en felles aldersgrense for alle meddommere/lagrettemedlemmer. To-instansreformen medførte at også meddommere i tin-

gretten nå behandler de alvorligste straffesaker, og det synes da unødvendig med noe aldersskille.»

Agder lagmannsrett ser ingen sterke grunner for å heve den nedre aldersgrensen, men uttaler at spørsmålet kanskje kan stille seg noe annerledes dersom det blir lovfestet en bestemt aldersfordeling i utvalgene.

Statens seniorråd, Stavanger kommune, Bergen kommune, Den Norske Advokatforenings lovutvalg for strafferett og straffeopprosess og Oslo tingrett er negative til forslaget om å heve den nedre aldersgrensen. *Oslo tingrett* har begrunnet sitt syn blant annet slik:

«Av prinsipielle grunner mener vi at myndighetsalder fortsatt bør være grensen. Personer som anses modne nok til å være valgbar og stemme og til å utføre verneplikt, bør også oppfattes som modne nok til å være meddommere. Det er også verdifullt at lekdommerutvalgene tilføres yngre menneskers holdninger, erfaring og kunnskaper, både av hensyn til representativitetsprinsippet og på bakgrunn av at en stor andel av de tiltalte er under 21 år.»

Oslo tingrett ser for øvrig ikke at det er grunnlag for en høyere nedre aldersgrense for lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten enn for meddommere til tingretten.

8.3.4 Departementets vurdering

Lekdommerutvalgets forslag om å heve aldersgrensene må ses i lys av utvalgets forslag til en ordning der kandidater til utvalgene av meddommere til tingretten skal trekkes tilfeldig fra folkeregisteret, og forslaget om at det skal lovfestes en bestemt aldersfordeling i utvalgene (utvalgets forslag til domstolloven § 74). Disse forslagene er behandlet i kapittel 5 og 6 foran, og videreføres ikke i proposisjonen. Spørsmålet om de nedre aldersgrenser skal justeres, består imidlertid likefullt.

Som blant annet Oslo Politidistrikt har påpekt, byr dømmende virksomhet på vanskelige vurderinger som krever stor grad av modenhet. Individuell modenhet er dessuten ikke tilstrekkelig; det er også viktig at den eller de parter saken gjelder, får tillit til at alle dommerne er voksne nok for oppgaven. Partene selv vil som oftest være mer enn 18 år.

Oslo tingrett har vist til at myndighetsalderen fortsatt bør være grensen, og anført at den som anses moden nok til å være valgbar, avgi stemme og utføre verneplikt, også bør oppfattes som moden nok til å være meddommer. Etter departe-

mentets syn tar ikke denne betraktningmåten i tilstrekkelig grad høyde for de store faktiske ulikhetene som ligger i særlig det å utføre militærtjeneste og avgi stemme ved valg på den ene siden og det å være dommer. Dømmende tjeneste innebærer å treffe avgjørelser med direkte virkning for enkeltmennesker, ofte om noe som er av meget stor betydning for den eller dem saken gjelder, og ikke sjelden under oppmerksomhet fra pressen. Ikke minst gjelder dette for straffesaker, hvor rettens vurderinger i praksis kan bli en helt sentral premiss for en persons fortsatte livsløp. Etter departementets syn er ikke dette sammenlignbart med det å avgi stemme ved valg eller utføre verneplikten. Mer treffende er sammenligningen med det å være valgbar til politiske styringsorganer, jf. også Justiskomiteens bemerkning i Innst. O nr. 35 (1994-95) side 4 (se punkt 8.3.1 ovenfor). Også som lovgiver treffer man beslutninger av stor betydning for enkeltmennesker. Lovgivers avgjørelser vil dessuten vanligvis få betydning for langt flere mennesker enn en dom. Etter departementets syn er imidlertid heller ikke denne sammenligningen avgjørende for at aldersgrensen fortsatt skal være 18 år. Myndigheten som lovgiver utøves i et stort kollegium, hvor sakene vanligvis er grundig forberedt gjennom utredning, høringer og komitéarbeid. Lekdommerne arbeider i langt mindre kollegier (i tingretten vil det vanligvis være totalt tre dommere), uten et særskilt utredningsapparat, og i situasjoner hvor det ikke alltid har vært en grundig saksforberedelse.

Departementet er enig i at det er verdifullt at lekdommerutvalgene tilføres den kompetansen som yngre mennesker kan bidra med. Etter departementets syn veier imidlertid denne fordelene mindre enn behovet for en stor grad av sikkerhet for at retten i den enkelte sak settes med lekdommere som kan fylle oppgaven, og som gir grunnlag for tillit også hos partene. På denne bakgrunn foreslår departementet at den nedre aldersgrensen for å kunne velges eller oppnevnes som lagrettemedlem, meddommer (alminnelig eller fagkyndig) og skjønnsmedlem heves fra 18 til 21 år. I liket med blant annet Oslo tingrett ser ikke departementet at det er grunn til å ha forskjellig aldersgrense for lagrettemedlemmer og meddommere til lagmannsretten og meddommere til tingretten.

Departementet er enig i at aldersgrensen på 25 år for forlikrådsmedlemmer bør opprettholdes, og viser særlig til at forlikrådene utøver sin virksomhet på egen hånd, uten samarbeid med juridiske dommere.

8.4 Krav til den enkeltes økonomi mv.

8.4.1 Gjeldende rett

Etter domstolloven § 65 er det et krav at personer som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere eller skjønnsmedlemmer er «vederheftige». Forlikrådsmedlemmer omfattes ikke av § 65, men siden disse er dommere i domstollovens forstand, følger det samme kravet av domstolloven § 53. Også meddommere og skjønnsmedlemmer omfattes av dommerbegrepet, slik at kravet etter § 65 har selvstendig betydning bare for lagrettemedlemmer.

For juridiske dommere tolkes kravet til vederheftighet som et krav om å være solvent, det vil si i stand til å dekke sine forpliktelser etter hvert som de forfaller. Dommere skal heller ikke ha en så anstrengt økonomi at det er en nærliggende fare for at de blir insolvente. For lekdommere har Justisdepartementet i rundskriv G-50/99 uttalt at vederheftighetskravet ikke skal tolkes strengt. Lekdommerutvalget har beskrevet kravet i NOU 2002: 11 side 46-47.

8.4.2 Utvalgets forslag

Lekdommerutvalget har lagt til grunn at det ikke gjør seg gjeldende de samme hensyn for meddommere, som gjør tjeneste bare en gang i blant, som for heltidsansatte fagdommere når det gjelder vederheftighet. Under henvisning til dette, og til at et krav om vederheftighet vil være vanskelig å praktisere i et system med trekning av kandidater til lekdommerutvalgene fra folkeregisteret, har Lekdommerutvalget foreslått at kravet om vederheftighet ikke skal opprettholdes for lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer. For forlikrådsmedlemmer har utvalget gått inn for at kravet om vederheftighet skal opprettholdes.

8.4.3 Høringsinstansenes syn

Asker og Bærum tingrett har uttalt at utvalgets lovforslag har fått en noe uheldig formulering ved at det uttrykkelig sies at det for meddommere og skjønnsmenn ikke gjelder noe krav om vederheftighet.

Rettsvesenets IT- og fagtjeneste (nå en del av Domstoladministrasjonen) har påpekt at utvalgets forslag innebærer at meddommere kan være under konkursbehandling eller gjeldsordning, og har uttalt blant annet:

«Dette kan være noe vidtgående. Vi peker på at med LOVISA vil det være uproblematisk å

legge inn en automatisk rutine, som innebærer at angjeldende lekdommer kan strykes eller ikke trekkes når det er åpnet konkurs i boet til meddommer NN eller at vedkommende har søkt om frivillig gjeldsordning, eller annen tvungen gjeldsordning. Tilsvarende vil det være enkelt å lage en slik løsning i forhold til konkursskarantene hos en meddommer.»

8.4.4 Departementets vurdering

Dommere må ha integritet og en viss grad av uavhengighet for å kunne treffe de avgjørelsene saken tilsier, og for at partene og allmennheten skal ha tillit til at de gjør det. Behovet for uavhengighet tilsier at lekdommerne ikke bør være økonomisk avhengig av andres velvilje. Hensynet til allmennhetens tillit tilsier dessuten at lekdommerne har en ryddig økonomi. Disse hensynene er fortsatt aktuelle, selv om departementet er enig med Lekdommerutvalget i at de ikke gjør seg gjeldende med samme styrke for lekdommere, som gjør tjeneste bare en gang i blant, som for profesjonelle dommere. Medlemmer av forlikrådet står i en mellomstilling mellom andre lekdommere og profesjonelle dommere med hensyn til hvor omfattende dommergjerningen er.

Dagens krav til vederheftighet er ikke enkelt å praktisere overfor en så stor gruppe mennesker som alle lekdommere. Innholdet i kravet er klart nok, men det viser ikke til objektive fakta som er lett konstaterbare uten å gå inn i selvangivelser eller liknende. Siden mange er vant til en viss diskresjon med hensyn til egen privatøkonomi, og «vederheftighet» dessuten ikke er et alminnelig brukt uttrykk i dag, ligger det heller ikke godt til rette for å praktisere kravet gjennom egenrapportering.

Rettsvesenets IT- og fagtjeneste har pekt på at kravet til vederheftighet kan erstattes med et krav om at lekdommere ikke skal være under offentlige gjeldsforhandlinger eller konkursbehandling, eller underlagt konkursskarantene. Dette er objektivt konstaterbare kriterier som er relevante i forhold til det behovet for uavhengighet og ryddighet som gjør seg gjeldende. Departementet legger ikke nå til rette for å koble informasjon i LOVISA om gjeldsforhandlinger og konkurs til utvalgene av lekdommere, slik høringsinstansen har beskrevet. Etter departementets syn utelukker imidlertid ikke dette at et krav om at lekdommere ikke skal være under gjeldsforhandlinger eller konkurs eller underlagt konkursskarantene, kan være et hensiktsmessig alternativ til dagens krav om vederheftighet. Gevinsten ved en slik endring vil først og

fremst være at det «nye» kravet viser til konkrete fakta som den enkelte kandidat selv vil kunne belyse, eksempelvis gjennom avkrysning på et skjema. På denne bakgrunn går departementet inn for at kravet til vederheftighet skal erstattes av et krav som nevnt for lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer, se domstolloven §§ 53 og § 70 annet ledd nr. 3 i departementets lovfor-slag.

For forliksrådsmedlemmer foreslår departementet å videreføre kravet til vederheftighet. Denne kategorien lekdommere utgjør et lite antall mennesker i hver kommune, slik at det ikke representerer noen stor belastning for kommunene å måtte skaffe seg et inntrykk av om den enkelte er solvent. Videre legger departementet vekt på at en stor del av sakene for forliksrådene gjelder tvister om pengekrav. Både dette, og det faktum at forliksrådsmedlemmer ofte tilbringer mer tid med dømmende virksomhet enn andre lekdommere, taler for å stille et noe større krav til det enkelte forliksrådsmedlems økonomi.

8.5 Krav til valgbarhet mv.

8.5.1 Gjeldende rett

Domstolloven § 65 krever at lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer må være valgbar ved kommunale valg. Hvem som er valgbar til kommunale valg, er regulert i valgloven (lov 28. juni 2002 nr. 57) § 3-3 annet ledd, som slår fast at man må ha stemmerett ved valget, stå innført i folkeregisteret som bosatt i kommunen på valgdagen og ikke omfattes av valglovens utelukkelsesregler.

Stemmerett ved valget har den som fyller 18 år i valgåret, som ikke er fradømt stemmeretten, som er norsk statsborger eller har stått innført i folkeregisteret som bosatt i Norge de tre siste år før valgdagen (evt. registrert bosatt i Norge senest 31. mars i valgåret dersom vedkommende er statsborger i et annet nordisk land), og som er innført i et kommunemannntall på valgdagen, jf valgloven § 2-2 jf. § 2-1.

Hvem som er utelukket fra valg, fremgår av valgloven § 3-3 tredje ledd. Bestemmelsen utelukker fylkesmannen, assisterende fylkesmann og kommunens revisor, og dessuten administrasjonssjefen og enkelte andre i sentrale stillinger i den kommunen valget gjelder. Personene i de aktuelle kommunale stillingene er ikke utelukket fra valg til andre kommuner enn den de er ansatt i.

Domstolloven § 65 gjelder ikke for *forliksrådsmedlemmer*. Disse er derimot omfattet av domstolloven § 53, som krever at de må være norske statsborgere og ikke fradømt stemmeretten i offentlige anliggender. Det absolutte kravet til norsk statsborgerskap gjelder ikke for meddommere og skjønnsmenn, jf. § 53, og heller ikke for lagrettemedlemmer.

8.5.2 Lekdommerutvalgets forslag

Utvalget peker på enkelte uklårheter vedrørende forholdet mellom valglovens regler og domstolloven § 65, og mener at reglene om hvem som kan velges som lekdommer bør være så klare som mulig. Utvalget har derfor foreslått at alle valgbarhetsreglene, herunder regler om hvem som er utelukket fra valg, bør fremgå direkte av domstolloven. En slik systematikk kan også bidra til å markere at valget av lekdommere ikke er et politisk valg.

Utvalget går inn for å opprettholde kravet om at lekdommere ikke må ha mistet stemmeretten. Det samme gjelder kravet om at de enten må være norsk statsborger, ha stått innført i folkeregisteret som bosatt i riket de siste tre år, eller være statsborger i et annet nordiske land. Datogrensen for statsborgerskap i andre nordiske land (31. mars i valgåret) tilsvarer skjæringsdatoen for innføring i manntallet etter valgloven, og foreslås ikke opprettholdt. Derimot vil utvalget opprettholde regelen om at lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer må stå innført i folkeregisteret som bosatt i kommunen på valgdagen.

For *forliksrådsmedlemmer* gjelder det i dag ikke et krav om å være bosatt i kommunen på valgdagen. Etter utvalgets syn er det heller ikke grunn til å innføre et slikt krav for denne kategorien lekdommere. Utvalget har dessuten foreslått at kravet om norsk statsborgerskap skal fjernes for forliksrådsmedlemmer. Bakgrunnen for dette forslaget er at utvalget ikke har sett noen grunn til at det skal være andre regler for forliksrådsmedlemmer enn for andre lekdommere på dette punktet (NOU 2002: 11 side 48).

Utvalgets syn på spørsmålet om hvem som skal være utelukket som lekdommer på grunn av en annen stilling, fremgår av punkt 8.7 nedenfor.

8.5.3 Høringsinstansenes syn

Samarbeidsutvalget for forliksråd og hovedstevnevitne (nå Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn) og *Drammen forliksråd* har gått inn for at kravet om norsk statsborgerskap for forliksråds-

medlemmer skal beholdes. Samarbeidsutvalget har vist til at hensynene vedrørende dette er de samme som for dommere i de øvrige domstolene, og ser ikke noen grunn til at forlikrådsmedlemmene skal stå i en annen stilling selv om de er lekdommere.

8.5.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at det bør fremgå direkte av domstoloven hvem som kan velges som lekdommere. Kravene til valgbarhet kommer til uttrykk i departementets forslag til endringer i domstoloven § 53 og §§ 70-72.

Departementet er enig i at kravet om at lekdommere må ha stemmeretten i behold, skal videreføres. Det samme gjelder kravet om nordisk statsborgerskap eller tre års botid i Norge, og om at lekdommere unntatt forlikrådsmedlemmer må være bosatt i kommunen på valgdagen. Dette er krav som sikrer at lekdommerne har tilknytning til det geografiske området vedkommende de skal dømme i, og som således kan bidra til at befolkningen oppfatter dem som legitime ut over det rent juridiske. I likhet med utvalget ser ikke departementet tungtveiende grunner for å innføre et krav om å bosetting i kommunen for forlikrådsmedlemmene.

Lekdommerutvalget har som nevnt foreslått at kravet om norsk statsborgerskap skal oppheves for medlemmene av forlikrådet, under henvisning til at utvalget ikke ser noen grunn til at det skal være andre regler om dette for forlikrådsmedlemmer enn for andre lekdommere. Forslaget har møtt motstand fra dem som berøres av forslaget, jf. punkt 8.5.3, under henvisning til at det ikke er noen grunn til å ha andre regler for forlikrådsmedlemmene enn for dommere i de øvrige domstolene. Argumentasjonen bak de to ulike standpunktene er den samme, men utgangspunktet for argumentene – hvem forlikrådsmedlemmene skal sammenliknes med – er forskjellig. Forlikrådet er en meklingsinstitusjon med egen domsmyndighet. Etter departementets mening er det nok synsmåten til Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn som er mest treffende. Ut over sammenlikningen med de øvrige lekdommerne, har hverken Lekdommerutvalget eller andre pekt på tungtveiende argumenter for at kravet om norsk statsborgerskap skal oppheves. På denne bakgrunnen går departementet inn for å opprettholde kravet om at forlikrådsmedlemmer må være norske statsborgere.

Spørsmålet om hvem som skal være utelukket som lekdommer på grunn av annen stilling, behandles i punkt 8.7 nedenfor.

8.6 Krav til vandel og vandelskontroll. Straffesiktelse

8.6.1 Gjeldende rett

Domstoloven § 66 a har regler om utelukkelse fra valg til utvalgene av meddommere, lagrettemedlemmer og skjønnsmedlemmer på grunn av domfellelse for straffbare forhold. Utelukket fra valg er den som i løpet av de siste fem år før valgperiodens begynnelse er idømt betinget frihetsstraff, og den som er idømt ubetinget frihetsstraff og ikke løslatt innen ti år forut for valgperiodens begynnelse. Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 27. juni 1986 nr. 48. Tidligere inneholdt ikke loven uttrykkelige krav til vandel.

I rundskriv G-50/99 har Justisdepartementet lagt til grunn at kommunene må kontrollere vandelen for dem som skal velges. Kommunene er også oppfordret til å foreta rutinekontroller av utvalgsmedlemmenes vandel i løpet av valgperioden. Forskrift 20. desember 1974 nr. 4 om strafferegistrering § 6 a gir hjemmel for at blant annet kommunene kan få opplysninger fra strafferegisteret til bruk for valg og uttaking av lagrettemedlemmer og meddommere. Eventuelle valg i strid med § 66 a skal slettes av kommunens administrasjonssjef, som også skal slette den som idømmes frihetsstraff i løpet av valgperioden, jf. domstoloven § 81.

Når domstolene oppdager tilfeller der et utvalgsmedlem ikke skulle ha vært valgt eller skulle ha vært slettet fra utvalget, skal disse slette av eget tiltak med varsel til kommunen, jf. § 82 annet ledd. Denne bestemmelsen tar mer sikte på enkelttilfeller der feil blir oppdaget, enn på systematisk kontroll.

Det er noe varierende praksis med hensyn til hvem som kontrollerer lagrettemedlemmenes og meddommerens vandel, og hvor ofte det kontrolleres. Lekdommerutvalget foretok en undersøkelse i Gulating lagdømme i februar 2002 som viste at bare 22 % av kommunene kontrollerte lekdommerens vandel i forbindelse med valget, og at bare 12 % kontrollerte vandelen i løpet av perioden. Enkelte steder har domstolene gjennomført systematiske kontroller. Eksempelvis har Oslo tingrett ukentlig gjennomført kontroller av dem som er trukket ut til å gjøre tjeneste ved å oversende lister til Politiets datatjeneste.

Kravene til vandel etter domstolloven § 66 a gjelder *idømt* straff. Den som er *siktet* eller *tiltalt* for et straffbart forhold, er i prinsippet ikke utelukket fra å kunne velges til utvalgene. Etter domstolloven §§ 91 og 95 skal imidlertid domstolen ved trekning av lagrettemedlemmer eller meddommere til den enkelte sak gå forbi personer som er siktet for en straffbar handling som kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett.

8.6.2 Lekdommerutvalgets forslag

Som det fremgår av kapittel 5, har Lekdommerutvalget foreslått en mer tilfeldig utvelgelse av alminnelige meddommere og lagrettemedlemmer enn det som ligger i dagens ordning, jf. særlig forslaget om at meddommere til tingretten skal velges direkte fra folkeregisteret. For å avbøte enkelte uheldige sider ved en slik ordning, har utvalget foreslått strengere vandelskrav og mer presise regler om vandelskontroll. Når det gjelder *vandelskravet*, mener utvalget at ikke bare tiden siden domfellelsen/løslatelsen, men også alvorlighetsgraden i det en person er dømt for, bør ha betydning for adgangen til å bli valgt som lekdommer. Utvalget har foreslått følgende regel om krav til vandel (utvalgets forslag til § 66 a):

«Utelukket fra valg på grunn av vandel er:

1. den som er idømt ubetinget fengselsstraff i mer enn tre måneder,
2. den som er idømt særreaksjoner etter reglene i straffeloven §§ 39 – 39 c,
3. den som er idømt samfunnsstraff og den subsidiære fengselsstraffen er mer enn tre måneder,
4. den som er idømt ubetinget fengselsstraff i tre måneder eller mindre, og det er mindre enn 15 år siden dommen var rettskraftig,
5. den som er idømt betinget fengselsstraff, og det er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig,
6. den som er idømt samfunnsstraff og den subsidiære fengselsstraffen er tre måneder eller mindre, og det er mindre enn 15 år siden dommen var rettskraftig, og
7. den som er idømt bøtestraff for forbrytelse, og det er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig,
8. den som har fått betinget påtaleunntatelse for forbrytelse eller domsutsettelse og det er mindre enn 10 år siden avgjørelsen var rettskraftig.

Ved deldom vurderes hver del for seg etter reglene i første ledd.

Ansvaret for å kontrollere at ingen velges i strid med bestemmelsene i første og annet ledd, tilligger fylkesmannen.»

Når det gjelder *vandelskontroll*, foreslår Lekdommerutvalget at loven skal gi uttrykk for hvem som skal kontrollere, og for når og hvor ofte det skal kontrolleres. Utvalget har foreslått at det organet som velger medlemmer til utvalgene skal sørge for en vandelskontroll i forbindelse med valget, og at samme organ skal sørge for månedlige kontroller av medlemmene i utvalgene av meddommere, lagrettemedlemmer og skjønnsrettsmedlemmer. De domstolene som ønsker det, skal etter forslaget likevel kunne gjennomføre de månedlige kontrollene.

Reglene om vandel bør etter utvalgets syn gjelde for alle kategorier lekdommere, også for forlikrådsmedlemmer. For medlemmene av forlikrådet mener utvalget at det ikke er behov for kontroll ut over den som skjer i forbindelse med valget, jf. NOU 2002: 11 side 51-52.

Etter utvalgets forslag skal *siktelse* eller *tiltale* for et straffbart forhold fortsatt ikke stå i veien for å kunne velges til utvalgene. Utvalget går inn for å videreføre dagens regler om forbigåelse ved trekningen til den enkelte sak, men slik at den som er siktet (eller tiltalt) skal forbigås ved trekningen uansett hva siktelsen kan tenkes å resultere i, jf. NOU 2002: 11 side 51 (dog noe annerledes i utvalgets lovforslag § 91).

8.6.3 Høringsinstansenes syn

De fleste høringsinstansene har støttet forslaget om strengere krav til vandel og vandelskontroll. Støtten er i stor grad begrunnet med at skjerpede krav er en naturlig følge av forslaget om trekning direkte fra folkeregisteret. *Oslo tingrett* mener forslaget muligens går noe langt ved bøtestraffer for forbrytelser. Domstolen har vist til at mange slike forhold er av bagatellmessig art, og at det ikke synes rimelig å behandle dette på linje med betingede fengselsstraffer.

Gulating lagmannsrett har uttalt at man går for langt når det foreslås at den som er idømt ubetinget fengselsstraff i mer enn tre måneder, skal være varig utelukket fra valg:

«Jeg kan vanskelig se de tungtveiende hensyn som taler for at personer som i ung alder er idømt straff på dette nivå og har brukt et langt liv på å gjøre opp for seg for alltid bør være utelukket fra lekdommertjeneste.»

Enkelte høringsinstanser er uenige i at det er behov for å skjerpe vandelskravene, selv med trek-

ning fra folkeregisteret. *Oslo Politidistrikt* har uttalt at en endring av valgordningen krever skjerping av vandelskontrollen, men ikke av vandelskravene i seg selv.

Rettsvesenets IT- og fagtjeneste (nå en del av Domstoladministrasjonen) har kommentert forslaget om å opprettholde dagens regel om at den som er siktet for et straffbart forhold, skal forbigås ved trekningen til den enkelte sak. Høringssinstansen har vist til at det vil være domstolenes ansvar å fange opp tilfeller der en meddommer er siktet eller tiltalt, for eksempel ved å gjøre oppmerksom på reglene i innkallingen og å spørre meddommerne direkte om dette ved fremmøte. Samme høringssinstans har gitt uttrykk for at det vil være uproblematisk å lage en intern kontroll for dette i domstolenes saksbehandlingssystem LOVISA og overføre informasjon fra politiets saksbehandlingssystem for å finne ut om en meddommer er tiltalt eller siktet. Høringssinstansen har betegnet dette som et økonomisk spørsmål, men også pekt på at informasjonsoverføring fra politiets saksbehandlingssystem reiser visse personvernspørsmål. Den har anbefalt at det utvikles en generell løsning for «vasking» av meddommere mot strafferegisteret og eventuelt andre registre, og at det utvikles en sentral løsning for slik vasking.

Oslo kommune har støttet forslaget om en løpende vandelskontroll i perioden, og foreslått at den praktiske ordningen skal administreres av domstolene og bare omfatte de lagrettede medlemmer eller meddommere som blir trukket ut for å delta i en sak.

Datatilsynet har uttalt at kontrollorganets henvendelse til politiet i forbindelse med vandelskontroll bør besvares ved avkrysning av om de aktuelle personene er registrert i strafferegisteret etter de kriterier som er listet opp i den lovbestemmelsen som angir vandelskravene. Høringssinstansen har pekt på at en slik metode vil hindre unødig spredning av sensitive personopplysninger og harmonere bedre med prinsippet i personopplysningsloven § 11.

8.6.4 Departementets vurdering

8.6.4.1 Vandelskrav. Straffesiktelse

Selv om dagens ordning med personlig valg av lekdommere beholdes, er det etter departementets syn grunn til å skjerpe kravene til vandel. Etter dagens regler vil en person som har begått de alvorligste forbrytelser, kunne velges som lekdommer bare ti år etter avsluttet soning. Etter departementets syn bør det være større «avstand» mellom

alvorlige forbrytelser og dømmende virksomhet enn dette. Departementet er også enig med Lekdommerutvalget i at det kan være grunn til å sonde mellom mer og mindre alvorlige straffbare handlinger når det gjelder hvor lang «karantenetid» det skal være fra domfellelse til man igjen er valgbar.

Lekdommerutvalgets forslag innebærer *varig* utelukkelse etter en dom på ubetinget fengsel i mer enn tre måneder. Forslaget reiser spørsmål om vi bør ha regler om varig utelukkelse, og om hvilke straffedommer som eventuelt skal ha en slik virkning.

Hensynet til at en forbrytelse skal være oppgjort når straffen er sonet, og til at lekdommerne skal være representative for befolkningen, taler imot varig utelukkelse. På den annen side kan det være egnet til å svekke tilliten til domstolene om en som selv er straffedømt for et alvorlig forhold, skal delta ved pådømmelsen av en straffesak. Allmenhetens tillit til domstolene er en vesentlig premisse for hele vårt styringssystem, og hensynet til denne tilliten må etter departementets syn veie tyngst. Som også Gulating lagmannsrett har gitt uttrykk for, bør imidlertid ikke grensen for hva som skal medføre varig utelukkelse ligge så lavt som ved dom på ubetinget fengsel i mer enn tre måneder. Varig utelukkelse er en vidtrekkende konsekvens, og forhold som medfører fengselsstraff i området rundt tre måneder kan være «ungdomssynder» som ikke sier så mye om en persons skikkethet senere i livet. For å knytte varig utelukkelse til mer alvorlig kriminalitet, kvalitativt eller kvantitativt, går departementet inn for at grensen for denne virkningen settes ved dom på ubetinget fengsel i mer enn ett år. Dette kommer til uttrykk i domstolloven § 72 første ledd nr. 1 etter departementets lovforslag.

Når det gjelder virkningen av ubetinget fengsel i inntil ett år, følger departementet utvalgets forslag til virkning av korte straffer, det vil si at en person med en slik dom bare kan velges dersom det er mer enn 15 år siden rettskraftig dom. For virkningen av betingede fengselsstraffer går departementet inn for at den domfelte bare skal kunne velges dersom det er mer enn 10 år siden rettskraftig dom.

Samfunnsstraff er en reaksjon som i alvorlighet ligger mellom ubetinget og betinget fengselsstraff. Også en dom på samfunnsstraff bør medføre en viss karantenetid. Ved idømmelse av samfunnsstraff utmåles det en subsidiær fengselsstraff, jf. straffeloven § 28 a annet ledd. Departementet går inn for at det er lengden av den subsidiære fengselsstraffen som skal være avgjørende for karante-

netidens lengde, jf. domstoloven § 72 annet ledd første punktum etter departementets lovforslag. Siden den subsidiære fengselsstraffen vanligvis ikke vil overstige ett år, jf. straffeloven § 28 a første og annet ledd, vil en dom på samfunnsstraff i praksis innebære en karantenetid på 15 år, jf. utkastet til § 72 første ledd nr. 3.

Straffeloven 2005 viderefører ikke skillet mellom forbrytelser og forseelser. Lekdommerutvalgets forslag om 10 års karantenetid for den som har vedtatt eller er idømt bot for forbrytelse, kan derfor ikke legges til grunn uendret. Den mest nærliggende måten å skille mellom alvorlige og mindre alvorlige bøtestraffer er da å se hen til strafferammen i det straffebudet vedkommende har forsømt seg mot, og trekke grensen mellom forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år og forhold med en lavere strafferamme. Departementet foreslår en regel om 10 års karantenetid fra vedtakelsen, eventuelt fra rettskraftig dom, for den som har vedtatt eller er idømt en bot for overtredelse av et straffebud som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år. Vedtatt eller idømt bot for et forhold med en strafferamme på bøter eller fengsel inntil ett år vil etter departementets forslag ikke medføre noen karantenetid.

I likhet med Lekdommerutvalget ser departementet god grunn til at de samme vandelskravene skal gjelde for medlemmene av forlikrådet. Også forlikrådet er avhengig av befolkningens tillit. Departementets forslag kommer til uttrykk i forslaget til domstoloven § 56, i form av en henvisning til § 72.

Departementet er enig med Lekdommerutvalget i at en straffesiktelse (inkludert tiltale) ikke bør utelukke fra valg, men at en siktelse fortsatt skal gi grunnlag for forbigåelse ved trekning eller oppnevning til den enkelte sak. Departementet er også enig i at domstolene ikke skal måtte vurdere om en siktelse kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett, slik dagens § 91 går ut på. Samtidig mener departementet at det vil føre for langt om *enhver* straffesiktelse, som jo inkluderer tilfeller hvor det er utstedt et forelegg for forholdsvis bagatellmessige forhold, skal medføre forbigåelse. Departementet foreslår derfor å begrense regelen slik at en siktelse som har resultert i utstedelse av et forelegg, ikke skal gi grunnlag for forbigåelse, jf. domstoloven § 91 første ledd bokstav c etter departementets lovforslag. Tilfeller hvor det er vedtatt et forelegg eller idømt en bot på grunnlag av et forelegg er regulert i forslaget til domstoloven § 72 første ledd nr. 5. Det legges ikke til rette for en slik kobling mot politiets registre som Rettsvesenets IT- og fagtjeneste har nevnt. Domstolene

vil derfor fortsatt måtte undersøke om en lekdommer er siktet, typisk ved å spørre vedkommende før saken starter.

8.6.4.2 Vandelskontroll

Etter at Lekdommerutvalgets rapport var på høring, har Domstoladministrasjonen i brev 15. august 2005 til Justisdepartementet fremsatt forslag til en sentralisert ordning med regelmessig kontroll av vandel for utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Hovedtrekkene i forslaget er at Domstoladministrasjonen med jevne mellomrom skal sende en liste over alle meddommere og lagrettemedlemmer til politiet, som så sammenholder listen med strafferegisteret. Melding om «treff» sendes tilbake til Domstoladministrasjonen, som sender meldingen videre til den aktuelle domstolen for vurdering av sletting. Domstoladministrasjonen har pekt på at et slikt system bør forankres i domstoloven, som i dag legger kontrollansvaret på kommunene og den enkelte domstol, og i strafferegisterforskriften.

Departementet går inn for at det fortsatt skal være kommunene som kontrollerer at kandidatene til valg som lagrettemedlem eller meddommer oppfyller vandelskravene, jf. lovforslaget § 73. Inntil det er etablert en ordning med sentralisert kontroll, jf. lovforslaget § 77, bør kommunene dessuten ha plikt til å overvåke at kravene fortsatt er oppfylt gjennom valgperioden. De skal dessuten slette fra utvalgene personer som ikke lenger fyller kravene etter § 72, jf. lovforslaget § 76 første ledd annet punktum. I tillegg skal domstolene slette vedkommende fra utvalget når de oppdager at vandelskravene ikke er oppfylt, jf. § 78.

Behovet for kontroll er etter departementets mening mindre enn det ville ha vært dersom kandidatene til utvalgene skulle trekkes tilfeldig fra folkeregisteret. Samtidig tilsier både Lekdommerutvalgets erfaring for at kommunene i liten grad utøver kontroll gjennom valgperioden, og resultatene av en kontroll som Domstoladministrasjonen gjennomførte våren 2005 – hvor det ble avdekket tilfeller hvor utvalgsmedlemmene ikke oppfylte vandelskravene – at det kan være behov for kontroll ut over det som skjer i dag. Samtidig er det viktig at en ny kontrollordning gjøres så enkel som mulig, uten etablering av et særskilt register med opplysninger fra strafferegisteret knyttet til lekdommerne, og uten unødig spredning av opplysninger fra strafferegisteret. Etter departementets syn kan det ikke være behov for kontroll så ofte som hver måned.

En slik sentralisert kontroll som Domstoladministrasjonen har skissert, synes å være en hensiktsmessig løsning. Ordningen forutsetter at Domstoladministrasjonen får anledning til å be om opplysninger fra strafferegisteret, og at det gis nærmere regler om Domstoladministrasjonens samarbeid med politiet og formidling av utskrifter til domstolene. Etter departementets syn bør dette ivaretas gjennom forskrifter. Departementet foreslår at det vedtas en forskriftshjemmel som åpner for en ordning som beskrevet, jf. lovutkastet § 77. Som det fremgår, mener departementet at kontrollene bør være halvårlige. Ved utarbeidelse av forskrifter bør det vurderes om henvendelsen til politiet skal knyttes til kriteriene i § 72, slik Datatilsynet har tatt opp.

Departementets utkast til § 77 gjelder kontroll av vandel *i valgperioden*. Kommunene må fortsatt kontrollere vandel i forbindelse med valget, jf. lovutkastet § 73. Inntil det er etablert et annet system for regelmessige kontroller, vil kommunene dessuten også ha ansvar for å kontrollere vandelsforholdene etter valget. Departementet understreker at kommunenes henvendelser vedrørende vandel så vidt mulig bør knyttes til kriteriene i § 72.

Den kontrollordningen som lovutkastet § 77 åpner for, gjelder kontroll av utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere. Departementets foreslår at ordningen også skal omfatte de fylkesvise utvalgene av skjønnsmedlemmer, jf. ordlyden i § 77.

Hver kommune velger tre forliksrådsmedlemmer og tre varamedlemmer. Siden antallet forliksrådsmedlemmer er lite, er departementet enig med Lekdommerutvalget i at det ikke er nødvendig med regelmessige kontroller av vandelen gjennom valgperioden for dem. Ved at fagkyndige meddommere etter departementets forslag skal oppnevnes for den enkelte sak, vil heller ikke disse være omfattet. Ved oppnevning av fagkyndige meddommere er det altså domstolen som må kontrollere at vandelskravene er oppfylt.

8.7 Utelukkelse på grunn av stilling

8.7.1 Gjeldende rett

Etter domstoloven § 66 er følgende yrkesgrupper i dag utelukket fra valg til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer; stortingsrepresentanter (både faste representanter og vararepresentanter), regjeringens medlemmer, «øvrighetspersoner», embetsmenn i dømmende stilling, tjenestemenn ved påtalemyndigheten, politiet og i fengslene, prester i kirken og prester eller forstandere i registrerte trossamfunn og praktiserende advokater. I tillegg er enkelte stillingsgrupper utelukket gjennom kravet etter domstoloven § 65 om at den som velges, skal være valgbar ved kommunale valg. Dette gjelder blant annet fylkesmannen, assisterende fylkesmann, administrasjonssjefen i kommunen, leder av kommunal forvaltningsgren, regnskapsansvarlig i kommunen og revisor, jf. valgloven § 3-3.

Regelen om at stortingsrepresentanter er utelukket, ble tilføyd ved lov 15. juni 2001 nr. 60. For øvrig har bestemmelsen røtter tilbake til straffeprosessloven 1887. Bakgrunnen for reglene om utelukkelse på grunn av stilling er at domstolene skal være uavhengige av de øvrige statsmaktene, se nærmere NOU 2002: 11 side 53.

Domstoloven §§ 65 og 66 gjelder ikke for forliksrådsmedlemmer. Etter domstoloven § 56 er det bare embetsmenn i dømmende stilling og dommerfullmektiger som er utelukket fra å være forliksrådsmedlemmer. Tidligere var også fylkesmenn, embetsmenn ved påtalemyndigheten og praktiserende advokater utelukket, men denne regelen ble opphevet ved lov 27. juni 1986 nr. 48, se nærmere NOU 2002 side 56-57.

8.7.2 Lekdommerutvalgets forslag

Under henvisning særlig til uttrykket «øvrighetspersoner», har utvalget konstatert at reglene om utelukkelse på grunn av stilling er foreldet. Domstoloven § 66 reiser vanskelige avgrensningsproblemer, blant annet ved at den ikke gir klart svar på om funksjonærer i politiet og påtalemyndigheten er utelukket. Etter en avveining av hensyn blant annet til dommernes uavhengighet og til et ønske om representativitet, har utvalget foreslått følgende regel om hvem som skal være utelukket fra valg til utvalgene av lagrettemedlemmer, meddommere og skjønnsmedlemmer (forslaget til § 66):

«Utelukket fra valg på grunn av stilling er:

1. Stortingets representanter og vararepresentanter,
2. statsrådets medlemmer, statssekretærer og statsrådenes personlige politiske rådgivere,
3. fylkesmenn og assisterende fylkesmenn,
4. utnevnte og konstituerte dommere og ansatte ved domstolene,
5. ansatte ved påtalemyndigheten, politiet, fengslene og Kriminalomsorg i frihet,
6. ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Fengselsskolen,

7. ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet, Domstoladministrasjonen og dets styre,
8. praktiserende advokater og advokatfullmektiger.»

Dersom kommunene skal ha ansvaret for gjennomføring av valget, har utvalget gått inn for at også de som er direkte involvert i valget og forbedelsen av det, skal være utelukket.

Utvalget mener at de samme reglene om utelukkelse på grunn av stilling bør gjelde for forliksrådsmedlemmer. Selv om vervet som medlem av forliksrådet er personlig, og således ikke knyttet til utførelsen av et yrke, vil den som er part i en sak for forliksrådet kunne ha vanskelig for å skille mellom forliksrådsmedlemmet som privatperson og som innehaver av en annen profilert stilling. Ikke minst gjelder dette for lensmannen, som i mange bygdesamfunn har en fremtredende posisjon. Utvalget skriver videre (NOU 2002: 11 side 57):

«I tillegg har mange som har saker i forliksrådet, tidligere vært i kontakt med lensmannen som namsmann, eller de vil få det som resultat av forliksrådsbehandlingen. Mange vil nok ha liten tillit til at personer i slike stillinger klarer å fri seg fra sitt daglige virke i utøvelsen av sin dommergjerning.

Domstollovens alminnelige habilitetsregler vil etter utvalgets syn ikke være tilstrekkelig til å forhindre at det oppstår tilfelle der partenes – mer eller mindre velbegrunnede, men like fullt tilstedeværende – tillit til forliksrådet svekkes som følge av at representanter for visse yrkesgrupper siter som medlemmer i forliksrådet.»

8.7.3 Høringsinstansenes syn

Samarbeidsutvalget for forliksråd og hovedstevnevitner (nå Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn) har uttalt at utvalgets forslag går noe langt i å utelukke personer fra valg, og har vanskelig for å se hvorfor eksempelvis kokken på Politihøgskolen ikke skal kunne velges.

Den Norske Advokatforening er enig med utvalget i synet på lensmannens rolle som forliksrådsmedlem eller formann:

«Forslaget innebærer riktignok en begrensning i kompetansetilførselen til forliksrådene, men de prinsipielle hensyn veier tyngre.»

De øvrige høringsinstanser som uttaler seg om forslaget, har støttet det.

8.7.4 Departementets vurdering

Utvalgets forslag går langt i å utelukke mange fra valg til utvalgene av lagrettedlemmer, meddom-

mere og skjønnsmedlemmer. Særlig gjelder dette forslaget om at også ansatte i Justisdepartementet, Domstoladministrasjonen og Politidirektoratet, og dessuten studenter og ansatte ved Politihøgskolen og Fengselskolen, skal være utelukket. Utelukkelse av disse gruppene reduserer kommunenes valggrunnlag med personer som ellers kunne ha gode forutsetninger for å være lekdommer. Med en slik regel vil dessuten de sentrale justismyndighetene miste den muligheten til utvikling og kompetansebygging som ligger i at ansatte der kan se domstolene fra lekdommeres ståsted. Samtidig mener departementet at det er særdeles viktig at domstolene ikke bare er, men også oppfattes som, uavhengige av andre statlige myndigheter. Ikke minst gjelder dette i en tid med organisatorisk kompleksitet, der det kan være vanskeligere enn før å se «hvem som er hvem». Hensynet til domstolenes uavhengighet, og til at befolkningen skal ha tillit til uavhengigheten, veier etter departementets mening så tungt at det er riktig å gå så langt som utvalget har foreslått. I tillegg foreslår departementet at også ansatte ved Statsministerens kontor skal være utelukket fra valg.

Studentene ved Politihøgskolen og Fengselskolen har en betydelig del av sin utdanning i praktisk politi- og fengselsarbeid. Et stykke på vei er de dermed likestilt med ansatte i politi- og fengselsvesenet, som jo er utelukket etter dagens regler. Dette tilsier at også studentene skal utelukkes. Også en del av de ansatte ved skolene vil ha tett kontakt med praktisk politi- og fengselsarbeid. Rent administrativt personale er det isolert sett ikke grunn til å utelukke. Regelverket blir imidlertid komplisert og lite oversiktlig dersom en skal skille mellom de to gruppene av ansatte. På samme måte som for ansatte i domstolene, Justisdepartementet og så videre, foreslår departementet derfor at alle ansatte ved de to skolene skal være utelukket fra valg. Det vises til lovforslaget § 71.

Siden departementet går inn for at det fortsatt er kommunene som skal velge lekdommere (jf. kapittel 5 foran), bør også kommunens administrasjonssjef (medlemmene av kommunerådet i kommuner med et parlamentarisk styringssystem) og øvrige kommunale tjenestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget, være utelukket fra valg (lovforslaget § 71 nr. 9). Formålet med denne regelen er særlig å unngå grobunn for mistanke om manipulering av valget. Departementet har vurdert om også kommunestyrets representanter og andre kommunale ombudsmenn bør være utelukket, men har kommet til at en slik regel ville gå lenger enn det hensynet til domstolenes uavhengighet tilsier.

Forliksrådene behandler ikke straffesaker. Utgangspunktet for vurderingen av hvem som skal være utelukket fra valg som medlem av forliksrådet, er derfor noe annerledes enn ved vurderingen av det samme spørsmålet for lagrettemedlemmer og meddommere. Kretsen av dem som er utelukket som forliksrådsmedlem, har imidlertid vært videre enn den er i dag. Frem til 1986 var også fylkesmenn, embetsmenn ved påtalemyndigheten og praktiserende advokater utelukket. I Ot.prp. nr. 47 (1985-86) kommenterte departementet forholdet mellom lensmannen som namsmann og forliksrådet, og uttalte blant annet (side 45-46) at:

«domstollovens habilitetsregler er i alminnelighet ikke til hinder for at en person opptrer som stevnevitne, forliksrådsmedlem og senere som namsmann i samme tvist. Departementet kan ikke se at kombinasjonen forliksrådsmedlem – namsmann er prinsipielt eller praktisk uheldig.»

I ettertid har departementet fått inntrykk at av mange ser det som lite heldig at en og samme person skal kunne være både lensmann/namsmann og medlem av forliksrådet. Lekdommerutvalgets rapport har ikke endret dette inntrykket, og utvalget har altså foreslått at kretsen av dem som er utelukket skal utvides til å omfatte blant annet ansatte i påtalemyndigheten og politiet. I reformen av den sivile rettspleien på grunnplanet er sekretariatsansvaret for forliksrådene lagt til lensmennene. Også dette kan tale for å utelukke ansatte i politiet og påtalemyndigheten fra valg til forliksrådet. Under henvisning til det som er sagt ovenfor om behov for klarhet og oversikt også for befolkningen, slutter departementet seg til utvalgets forslag, jf. lovutkastet § 56 med henvisning til § 71.

8.8 Sletting fra utvalget

Etter *gjeldende rett* skal kommunen slette en lekdommer fra utvalget dersom vedkommende dør, flytter fra kretsen eller «av åndelige eller legemlige mangler» varig er blitt ute av stand til å gjøre tjeneste, jf. domstolloven § 81 første ledd. Etter annet ledd gjelder det samme dersom vedkommende mangler noen av valgbarhetsvilkårene, er i en stilling som ikke er forenlig med vervet, er valgt i strid med vandelskravene eller senere blir idømt fengselsstraff. Videre kan den som har rett til fritak fra vervet kreve seg slettet, jf. § 81 tredje ledd. Endelig

kan også domstolene slette en lekdommer fra utvalget dersom den finner at vedkommende «med urette er innført i fortegnelsen, eller er valgt med urette eller ikke er slettet i tilfeller som nevnt i § 81 første, annet og tredje ledd», jf. § 82 annet ledd.

Bortsett fra å overføre kompetansen til å slette fra kommunen til fylkesmannen (som følge av at også oppgaven med å gjennomføre valg til utvalgene foreslås lagt til samme organ), har ikke *L e k d o m m e r u t v a l g e t* foreslått vesentlige endringer i reglene om sletting.

Under høringen har *Drammen tingrett* uttalt at det forekommer at meddommere av ulike grunner ikke er innstilt på å utføre sin samfunnsplikt. Etter tingrettens syn bør disse kunne forbigås som usikket og slettes fra utvalget. Domstolen uttaler blant annet:

«Disse vil ønske sletting selv, men ikke alltid ta initiativ til det. Beslutningen bør derfor kunne tas ex officio av domstolleder, og den må kunne påkjæres.»

Som nevnt, følger det av domstolloven § 82 at domstolene i visse tilfeller kan slette en person fra utvalget. Ren motvilje mot å utføre vervet er ikke blant det som nevnes der. Slik departementet ser det, er det heller ikke åpenbart at det bør være en slik regel. Det vises til at innbyggerne er pliktige til å ta imot valg, og til at man ikke enkelt bør kunne «riste plikten av seg» ved å vise motvilje. I ekstreme tilfeller kan forholdet muligens ses som en åndelig mangel, som kan foranledige sletting av enten kommunen eller domstolen, jf. § 81 første ledd og § 82 annet ledd.

D e p a r t e m e n t e t foreslår å videreføre de aktuelle bestemmelsene i domstolloven gjennom §§ 76 og 78 i departementets lovforslag. Etter ordlyden der (henvisningen i § 76 til § 70) kan sletting skje blant annet dersom en lekdommer ikke er «personlig egnet for oppgaven». Slettingskompetansen skal imidlertid fortsatt skal være begrenset til situasjoner der det er tale om åndelige eller legemlige mangler som har gjort vedkommende varig ute av stand til å utføre vervet. Domstolen skal ikke foreta en generell overprøving av den vurderingen av personlig egnethet som kommunen har foretatt. Dette er en naturlig følge av at det ikke er domstolene som velger utvalgene av lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere, og av at domstolene ikke må kunne mistenkes for å «sensurere» lekdommerne på grunnlag av stemmegivningen.

9 Tjenestehyppighet og fritak

9.1 Gjeldende rett

Domstolloven §§ 70 og 71, begges første ledd, har regler om hvor mange medlemmer som skal velges til utvalgene av lagrettemedlemmer og lekdommere. For tingrettens vedkommende innebærer regelen at hvert medlem statistisk sett kan regne med å gjøre tjeneste én dag annenhvert år. En undersøkelse som Lekdommerutvalget foretok, viste at dette samsvarer ganske godt med den reelle tjenestehyppigheten (NOU 2002: 11 side 68). Til sammenlikning tjenestegjør danske lekdommere ca. fire ganger i året, og svenske og finske lekdommere ca. en gang per måned.

Den som har gjort tjeneste i mer enn 20 dager i løpet av en valgperiode, kan etter domstolloven § 68 kreve seg fritatt fra å bli valgt på ny. Det er også en viss adgang til å kreve seg fritatt fra valg av andre grunner enn utført tjeneste. Etter § 67 gjelder dette blant annet personer som har fylt 65 år og personer som sannsynliggjør at de ikke kan gjøre tjeneste «uten fare for helbredden eller uten at forsømme viktige private eller offentlige forretninger, eller som gjør det sandsynlig, at de ikke uten vanskelighet kan bære det tap av arbeidsfortjeneste, som hvervet fører med sig.»

9.2 Lekdommerutvalgets forslag

Utvalget mener at det antallet lekdommere som velges er for høyt til at hver av dem får en reell mulighet til å bli fortrolig med domstolsprosessen og oppgaven som dommer. Dermed er det fare for at heller ikke domstolene fullt ut nyter godt av den kompetansen lekdommerne representerer. Utvalget har veid fordelene med erfarne lekdommere opp mot faren for profesjonalisering og hensynet til at vervet skal kunne kombineres med en full stilling, og kommet til at den beste løsningen ville være at den enkelte lekdommer møter i retten tre ganger per år. I en undersøkelse svarte ca. to tredjedeler av de spurte lekdommerne at de foretrekker en til to tjenestegjøringer per år, mens svarene fra domstolene fordeler seg forholdsvis jevnt på å foretrekke en, to og tre-fire ganger i året.

For å unngå at noen risikerer å bli trukket ut til flere saker av spesielt lang varighet, har utvalget foreslått at lekdommerne skal ha anledning til å kreve seg fritatt for resten av året eller valgperioden dersom de allerede har gjort tjeneste 15 dager i løpet av et år eller mer enn 60 dager i inneværende periode. Det har også foreslått at lagrettemedlemmer og alminnelige lekdommere skal kunne kreve seg fritatt fra valg dersom de har vært valgt minst to ganger tidligere.

Når det gjelder rett til fritak av andre grunner enn tidligere valg og tjeneste som lekdommer, har utvalget foreslått at de fragmentariske reglene i dagens § 67 erstattes av en generell regel om fritak fra valg «dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det» (forslaget § 67 første ledd første punktum).

9.3 Høringsinstansenes syn

Forslaget om øket tjenestehyppighet har fått solid støtte blant høringsinstansene. *Agder lagmannsrett, Asker og Bærum tingrett, Oslo Politidistrikt, Hamar kommune, Fylkesmennen i Rogaland og Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering* er enige i at tre ganger per år er et godt kompromiss mellom de ulike hensyn. Andre mener at hyppigheten kan økes, men at tre ganger årlig er for mye. *Borgarting lagmannsrett* uttaler blant annet:

«Jo hyppigere tjenestegjøring, jo større byrde vil det utgjøre for den valgte og for det arbeid denne til daglig utfører. For mange vil forslaget innebære så mange dagers tjeneste i løpet av et år at de av hensyn til sitt arbeid vil be seg fritatt. Mange av dem som er best egnet til å gjøre tjeneste vil derved falle ut som lekdommere. Dessuten vil mange da tjenestegjøre i så mange saker at momentet om at lekdommeren «ser på saken med friske øyne/ikke er vant til at tiltalte er skyldig» mister mye av sin kraft. For lekdommere som er valgt i to fireårsperioder, vil de i gjennomsnitt ha deltatt i bortimot 24 straffesaker, og en god del av dem i mer enn 30 saker. Det kan fort gi preg av en type «semiprofesjonalitet» som ikke er ønskelig.»

Gulating lagmannsrett er enig i at meddommerne og lagrettemedlemmene bør gjøre tjeneste i et visst omfang, men minner om at straffesaker for lagmannsrett ofte går over lang tid. Det «taket» for plikt til tjenestegjøring som utvalget har foreslått, kan etter høringsinstansens syn i praksis bli nådd ganske fort. Videre uttaler *Gulating lagmannsrett*:

«Når det også foreslås at antall medlemmer i utvalgene skal bestemmes med utgangspunkt i at hvert medlem kan ventes å gjøre tjeneste i tre saker årlig, kan utvalgene bli for små. Selv i dag er det slik at vi sliter med å få «besatt» særlig de store straffesaker med meddommere/lagrettemedlemmer, fordi mange av de som står i utvalgene og blir trukket ut, ber seg fritatt pga. problemer i forhold til arbeid m.v. Etter mitt syn bør det ses nærmere på den konkrete utformingen av § 68 og § 70 annet ledd, selv om jeg kan tiltre det prinsipielle syn som ligger til grunn for utvalgets forslag her.»

Oslo tingrett og *Oslo kommune* uttaler at man ikke bør legge opp til en tjenestehyppighet ut over en til to ganger per år. På basis av erfaring tror *Oslo kommune* at økt tjenestehyppighet kan medføre flere søknader om fritak. *Oslo tingrett* foreslår at det åpnes for å innkalle meddommere til tjeneste for den enkelte dag isteden for til den enkelte sak.

9.4 Departementets vurdering

Departementet ser at det kan være en fordel med en noe større tjenestehyppighet for lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere. På bakgrunn av høringsinstansenes syn og resultatet av den spørreundersøkelsen som Lekdommerutvalget utførte, mener departementet at antallet utvalgsmedlemmer skal fastsettes med utgangspunkt i at det enkelte medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år, jf. lovforslaget §§ 64 og 65, begges annet ledd.

Videre slutter departementet seg til utvalgets forslag om rett til fritak resten av året for lagrettemedlemmer og meddommere som har gjort tjeneste i minst 15 dager i samme år, og rett til fritak for resten av valgperioden for den som har gjort tjeneste minst 60 dager i løpet av valgperioden. Systematisk hører denne regelen mest naturlig inn under kapittel 5, og den er tatt inn i § 90 første ledd i lovutkastet. Forslagene om rett til fritak fra nytt valg etter å ha vært valgt to ganger tidligere og om en generell regel om rett til fritak dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det, er ført videre i § 74 første ledd i departementets lovforslag.

Spørsmål om rett til fritak i den enkelte sak behandles i kapittel 10 nedenfor.

10 Uttak av lagrettemedlemmer og meddommere til den enkelte sak

10.1 Innledning

Lagrettemedlemmer og meddommere skal i utgangspunktet trekkes fra de alminnelige utvalgene for henholdsvis lagmannsretten og tingretten. I tillegg til ordinære medlemmer, skal det trekkes varamedlemmer. Domstolloven §§ 85–86 a har regler om trekningen. Av § 90 fremgår det at trekningen av den enkelte skal være tilfeldig. For øvrig gir ikke loven nøyaktig anvisning på hvordan trekningen skal skje.

I dette kapitlet behandles en rekke spørsmål om uttak av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer. Fremstillingen starter med en redegjørelse for visse prinsipper som er sentrale ved utformingen av regelverket (punkt 10.2). Deretter behandles enkelte spørsmål om hvordan selve trekningsprosessen skal legges opp (punkt 10.3). Videre tar departementet opp flere problemstillinger som gjelder *varamedlemmer* (punkt 10.4). Blant det som drøftes, er om varamedlemmet skal tre inn ved forfall hos en ordinær meddommer, eller om det som utgangspunkt skal trekkes en ny meddommer, og om varamedlemmene allerede i utgangspunktet skal pålegges å møte frem til saken.

I punkt 10.5 behandles spørsmål om uttak av fagkyndige meddommere.

Erfaringsmessig hender det at behovet for lekdommere i en sak ikke fullt ut dekkes av dem som er trukket ut på ordinær måte. Da kan det bli aktuelt med «hurtigtilkalling». I punkt 10.6 drøftes spørsmål om vilkår for og virkninger av å ta ut lekdommere på denne måten.

Trekningen av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer må nødvendigvis skje noen tid forut for at saken skal behandles i retten. Punkt 10.7 tar opp forskjellige spørsmål om frister, herunder for når sakens parter skal informeres om utfallet av trekningen. I punkt 10.8 behandles spørsmål om hva som kvalifiserer til gyldig fravær for en som er trukket ut til å gjøre tjeneste, og i punkt 10.9 hva som gir grunnlag for å gå forbi en person ved trekningen.

Uttaking og innkalling av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer reiser en rekke spørsmål som domstolen må ta stilling til i den enkelte sak. Blant spørsmål som ofte oppstår, er om et gitt forhold gir grunnlag for gyldig fravær, om det skal oppnevnes fagkyndige meddommere og om retten skal suppleres ved hurtigtilkalling. I punkt 10.10 behandles spørsmål om kompetanse og delegasjon av myndighet til å treffe slike avgjørelser internt i domstolen.

Avslutningsvis i kapitlet behandles enkelte spørsmål om bruk av meddommere i saker om overprøving av administrative tvangsinngrep (punkt 10.11), og saker tilknyttet de store havfiske-riene (punkt 10.12).

10.2 Sentrale hensyn ved utformingen av reglene

Domstoladministrasjonens arbeidsgruppe for revisjon av domstolloven kapittel 5 (om arbeidsgruppen se punkt 2.3 ovenfor), har pekt på en rekke hensyn som etter arbeidsgruppens syn bør stå sentralt ved utformingen av reglene om uttak av lagrettemedlemmer og meddommere. Gruppen har for det første vist til et *prinsipp om tilfeldighet*, som innebærer at uttaket bør skje på en måte som innebærer at det i utgangspunktet er tilfeldig hvem som skal gjøre tjeneste i den enkelte sak. Ikke sjelden er det dissens ved domstolenes avgjørelse av en sak. Noe av bakgrunnen for dette er at det kan være forskjellige oppfatninger om en sak, uten at noen av oppfatningene nødvendigvis er «feil», juridisk sett. Dermed er det klart at utfallet av en sak kan avhenge av hvem som dømmer. På denne bakgrunnen mener arbeidsgruppen at det er viktig at både utformingen og praktiseringen av reglene gir tillit til at rettens sammensetning i den enkelte sak beror på tilfeldigheter, og ikke «styrt» mot et bestemt resultat.

Blant de øvrige hensyn som arbeidsgruppen har pekt på, er at det er behov for *korrekte avgjørelser om forbigåelse og fritak*, at reglene må utformes på en måte som innebærer *minst mulig risiko for at*

saker må utsettes fordi retten ikke er fulltallig, at reglene om uttak *ikke må medføre større bruk av ressurser i domstolene enn nødvendig*, at innholdet i regelverket må være *lett tilgjengelig*, og at regelverket må være *tilstrekkelig «elastisk» til at det i noen grad kan tilpasses forholdene i den enkelte domstol*.

Som også arbeidsgruppen nevner, kan det være motstrid mellom disse hensynene. Eksempelvis kan et ønske om å unngå fare for utsettelse tilsi at det innkalles varamedlemmer i større grad enn ressurs hensyn tilsier. Og fleksibilitet og rom for lokale vurderinger kan gjøre regelverket mindre oversiktlig enn om uttakingen skal praktiseres likt over alt. Dette betyr imidlertid ikke at noen av hensynene er uten betydning. Departementets forslag er basert på en avveining av alle de hensyn som er nevnt.

10.3 Trekningen

10.3.1 Innledning

Etter domstoloven §§ 85 og 86 skal lagrettemedlemmer og alminnelige meddommere tas ut fra de alminnelige utvalgene i lagsognet eller domssognet «ved loddtrekning». Trekningen skal foregå på en måte som innebærer at det er tilfeldig hvem av de utvalgsmedlemmene som er med i trekningen som trekkes ut, jf. domstoloven § 90. I praksis skjer trekningen i dag maskinelt, ved bruk av domstolens elektroniske saksbehandlingsprogram. Arbeidsgruppen for vurdering av reglene i domstoloven kapittel 5 har ikke fremsatt forslag om endring av ordningen med tilfeldig trekning ved bruk av IT-systemer. Det har heller ikke for øvrig fremkommet noe som tilsier en endring i disse hovedelementene.

I dette punktet behandles enkelte andre spørsmål som gjelder selve trekningen. For det første drøftes om det er grunn til å endre dagens ordning med inndeling av et lag- eller domssogn i flere loddtrekningskretser (punkt 10.3.2), og et spørsmål om valg av trekningskrets i saker som overtas fra en sideordnet domstol (punkt 10.3.3). Videre behandles spørsmål om lagrettemedlemmer og meddommere skal trekkes ut til å tjenestegjøre en eller flere bestemte *dager* eller til en eller flere bestemte *saker*, og om plikt til å tjenestegjøre i flere saker som behandles i umiddelbar rekkefølge (*punkt 10.3.4*). Dernest drøftes et spørsmål om kjønnsfordeling i saker hvor det skal delta et ulikt antall meddommere (punkt 10.3.5). Avslutningsvis i punkt 10.3 behandles spørsmålet om hva som skal til for at et lagrettemedlem, en meddommer eller et

varamedlem til meddommere skal anses å ha gjort tjeneste, og dermed stå utenfor trekningen til nye saker frem til «bunken snus» (punkt 10.3.6).

10.3.2 Inndeling av lagsogn og domssogn i flere trekningskretser

10.3.2.1 Gjeldende rett

Hvert domssogn og lagsogn utgjør i utgangspunktet en trekningskrets. Meddommere og lagrettemedlemmer til den enkelte sak skal i utgangspunktet trekkes fra hele utvalget for doms- eller lagsognet.

Etter domstoloven § 86 a kan Domstoladministrasjonen bestemme at et lagsogn eller et domssogn skal deles i loddtrekningskretser når de stedlige forholdene gjør det hensiktsmessig. Inndeling i loddtrekningskretser betyr at lagrettemedlemmer og meddommere ikke skal trekkes fra det totale utvalget for hele domssognet (lagsognet), men fra den loddtrekningskretsen der rettsmøtet skal holdes, jf. domstoloven § 86 a annet ledd.

Domstoloven § 86 a ble tilføyd ved lov 21. juni 1963 nr. 5. Det hadde også tidligere vært adgang til inndeling i loddtrekningskretser, men ikke for uttak av lagrettemedlemmer i straffesaker. Ved vedtakelsen av § 86 a ble det ansett hensiktsmessig å ha en særskilt bestemmelse om oppdeling i loddtrekningskretser med felles regler for både meddommere og lagrettemedlemmer, jf. Ot. prp. nr. 38 (1962-63) side 10. Hovedhensynene bak bestemmelsen var å spare meddommere og lagrettemedlemmer for reisefravær og staten for utgifter til reisegodtgjøring. I tillegg har det vært et formål å sikre at meddommerne har tilstrekkelig lokal kunnskap, jf. Ot. prp. nr. 36 (1939) side 3 flg.

Regelen om trekning fra loddtrekningskretsen der rettsmøtet skal holdes er ikke absolutt. Etter § 86 a annet ledd tredje punktum kan retten, «når særlige grunner taler for det», bestemme at lagrettemedlemmene eller meddommerne kan trekkes fra en annen loddtrekningskrets. I forarbeidene til denne unntaksbestemmelsen er det nevnt at den kan være anvendelig i tilfeller der man vil få lekdommere med bedre kjennskap til de forholdene saken gjelder, ved å trekke fra en annen loddtrekningskrets enn der rettsmøtet skal holdes.

Før opprettelsen av Domstoladministrasjonen var det Kongen i statsråd som hadde myndigheten til å dele doms- og lagsogn inn i loddtrekningskretser. Myndigheten var delegert til Justisdepartementet.

10.3.2.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har foreslått at loven skal gi uttrykk for utgangspunktet om at det er domssognet som er trekningskretsen for tingretten og lagsognet som er trekningskretsen for lagmannsretten (forslag til domstoloven § 86 første ledd første punktum). Videre har arbeidsgruppen pekt på at uttrykkene «loddtrekning» og «loddtrekningskrets» bør erstattes med trekningskrets, siden trekningen nå skjer ved bruk av datasystemer.

Når det gjelder inndeling av doms- og lagsogn i flere trekningskretser, har arbeidsgruppen pekt på at dagens regel om at lagrettemedlemmer og meddommere skal trekkes fra den loddtrekningskretsen der rettsmøtet skal holdes, medfører at lekdommere fra trekningskretser som ikke har et fast rettssted i liten grad gjør tjeneste. Enkelte loddtrekningskretser er så å si aldri representert i lagretten. Arbeidsgruppen anser dette uheldig, blant annet fordi belastningen blir ujevnt fordelt mellom lekdommerne i de ulike kretsene. Innvendingen er etter gruppens syn blitt sterkere i de senere årene, ettersom domstolene i mindre grad enn tidligere setter rett utenfor sitt faste rettssted. Arbeidsgruppen legger til grunn at adgangen etter § 86 a annet ledd tredje punktum til å trekke lagrettemedlemmer og meddommere utenfor den aktuelle loddtrekningskretsen ikke kan brukes utelukkende for å få en jevnere fordeling av oppdragene eller mer spredt representasjon.

Videre har arbeidsgruppen gjort rede for at det har vært vanskelig å få oversikt over de vedtak som er truffet om inndeling av domssogn og lagsogn i loddtrekningskretser, og har uttalt at det er behov for en gjennomgåelse av ordningen. Av hensyn til gjenfinnbarheten av de vedtakene som gjøres, mener arbeidsgruppen at det bør lovfestes at inndeling i trekningskretser skal skje ved forskrift, alternativt ved en beslutning som kunngjøres på en måte som fastsettes ved lov.

Arbeidsgruppen har foreslått at ordningen med trekningskretser skal reguleres i domstoloven § 86 første og annet ledd, med følgende ordlyd:

«Trekningkretsen er for tingretten domssognet og lagmannsretten lagsognet. Domstoladministrasjonen kan ved forskrift dele domssogn og lagsogn i flere trekningskretser.

Meddommere, varameddommere og lagrettemedlemmer skal på tilfeldig måte trekkes blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Dersom det foreligger særlige grunner, kan en dommer i den enkelte sak beslutte at meddommere, varameddommere eller lagrettemedlemmer skal trekkes fra en annen krets eller andre

kretser innenfor domssognet eller lagsognet. Når det er nødvendig for å få uhildede meddommere eller lagrettemedlemmer, kan en dommer beslutte at det skal trekkes fra utvalg utenfor domssognet, lagsognet eller lagdømmet. Retten kan be vedkommende domstol foreta trekning utenfor domssognet eller lagdømmet eller gjøre det selv.»

10.3.2.3 Høringsinstansenes syn

Flere høringsinstanser, herunder *Agder lagmannsrett*, *Frostating lagmannsrett* og *Gulating lagmannsrett*, gir sin tilslutning til arbeidsgruppens forslag vedrørende inndeling av domssogn og lagsogn i flere trekningskretser. *Frostating lagmannsrett* har fremsatt en merknad til arbeidsgruppens forslag til § 86 som primært gjelder situasjonen ved overføring av en sak til sideordnet domstol, og som derfor behandles i punkt 10.3.3 nedenfor. For øvrig har ingen av høringsinstansene hatt innsigelser mot arbeidsgruppens forslag til regler om inndeling av domssogn og lagsogn i flere trekningskretser.

10.3.2.4 Departementets vurdering

Arbeidsgruppens forslag til lovtekst innebærer at Domstoladministrasjonen fortsatt skal kunne beslutte at doms- og lagsogn skal deles i flere trekningskretser, og at lagrettemedlemmer og meddommere (og varameddommere) som hovedregel fortsatt skal trekkes fra trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Det «nye» i forslaget fra arbeidsgruppen er at vedtak om inndeling i trekningskretser skal treffes som forskrift, og dermed være underlagt saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven kapittel VII.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det er en negativ side ved ordningen at den kan innebære markert ulik tjenestefrekvens for lekdommere innenfor ett og samme doms- eller lagsogn. I sin tid foreslo da også det såkalte Domstolsutvalget at adgangen til inndeling i trekningskretser ikke lenger skulle gjelde for *domssognene*, jf. NOU 1980: 12 «Distriktsrettene – herreds- og byrettene i fremtiden», særlig side 94 flg. På den annen side kan det ikke utelukkes at ordningen med inndeling i trekningskretser fortsatt kan være hensiktsmessig og ressursbesparende i både doms- og lagsogn. Departementet er kjent med at Domstoladministrasjonen nå, etter innføringen av det elektroniske saksbehandlingssystemet LOVISA, har oversikt over de avgjørelser som er truffet om inndeling i trekningskretser. Det må dessuten forutsettes at Domstoladministrasjonen,

i samarbeid med domstolene, følger med på om de individuelle vedtakene som er truffet om inndeling har negative virkninger som tilsier at de bør endres. På denne bakgrunnen går heller ikke departementet inn for å oppheve ordningen nå. Den adgangen som retten har etter domstoloven § 86 a annet ledd tredje punktum til å bestemme at lagrettemedlemmer og meddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets innenfor doms- eller lagsognet enn der rettsmøtet skal holdes, foreslås beholdt, jf. lovforslaget § 86 tredje ledd.

Avgjørelser om inndeling i trekningskretser kan ha virkninger for utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. For å sikre gode saksbehandlingsrutiner slutter departementet seg til arbeidsgruppens forslag om at avgjørelser om inndeling av doms- og lagsogn skal betegnes som forskrift, og således være omfattet av forvaltningsloven kapittel VII. En endret inndeling i trekningskretser bør først få virkning fra neste valg til utvalgene, siden det er behov for å tilpasse valget til trekningskretsene for å sikre et passende utvalg av meddommere eller lagrettemedlemmer. Tidspunkt for når en endring skal tre i kraft, bør imidlertid fastsettes i den enkelte endringsforskrift.

10.3.3 Trekningskrets ved overføring av en sak til en sideordnet domstol

10.3.3.1 Gjeldende rett og arbeidsgruppens forslag

I visse tilfeller skal en sak overføres fra en tingrett til en annen, eller fra en lagmannsrett til en annen. Eksempelvis følger det av domstoloven § 38 at en domstol kan beslutte overføring av en sak til en annen domstol av samme orden «når særlige grunner gjør det påkrevd eller hensiktsmessig». Etter dagens regler må den domstolen som skal behandle saken trekke lagrettemedlemmer og meddommere fra eget doms- eller lagsogn, også om rett settes i den opprinnelige domstols embetskrets, slik det etter domstoloven § 44 annet ledd kan være adgang til.

Arbeidsgruppens forslag til § 86 annet ledd inneholder en regulering av hvilken trekningskrets lagrettemedlemmer og meddommere skal trekkes fra (forslaget til lovtekst er gjengitt i punkt 10.3.2 ovenfor). Arbeidsgruppen har ikke uttrykkelig drøftet spørsmålet om valg av trekningskrets i tilfeller der en sak er overtatt fra en sideordnet domstol.

10.3.3.2 Høringsinstansenes syn

Under høringen har *Frostating lagmannsrett* i en merknad til arbeidsgruppens forslag til § 86 i dom-

stoloven reist spørsmål om hvilken løsning de nye reglene skal gi for valg av trekningskrets etter overføring:

«Hittil har det vært slik at meddommere og lagrettemedlemmer har måttet trekkes fra egen domstols domssogn eller lagsogn. Det har skapt problemer for saker som er overtatt fra annen sideordnet domstol, for eksempel i medhold av domstoloven § 38. Ofte vil det være naturlig og hensiktsmessig at hoved-/ankeforhandling for disse saker holdes innen doms-/lagsognet for den opprinnelige domstol. Da vil det være praktisk og kostnadsbesparende om meddommerne/lagrettemedlemmene kan tas fra de lokale utvalg.

Vi ser ikke dette omtalt i arbeidsgruppens rapport, men det kan se ut som om formuleringen av lovforslagets § 86 annet ledds første punktum, imøtekommer dette behov, jf. uttrykksmåten « i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes.»

Ser man utkastets § 86 annet ledds første og annet punktum i sammenheng, er det mulig å innfortolke at den opprinnelige domstols utvalg skal brukes, som hovedregel, men at den nye domstols utvalg kan brukes når det er særlig grunn til det. I så fall blir det en fornuftig sammenheng.

Det kan vel imidlertid være behov for å få presisert at dette virkelig er meningen. I motsatt fall kan det hevdes at «den trekningskrets der rettsmøtet skal holdes» (jf. første punktum) er ment å være «innenfor domssognet eller lagsognet» (jf. annet punktum).»

10.3.3.3 Departementets vurdering

Departementet forstår arbeidsgruppens forslag slik at domstolene fortsatt skal måtte trekke lagrettemedlemmer og meddommere fra egen trekningskrets, også om saken er overtatt fra en annen domstol. Departementet er enig med *Frostating lagmannsrett* i at dagens regel *kan* være uhensiktsmessig fordi den i praksis kan avholde en domstol fra å sette rett i den opprinnelige domstols embetskrets i tilfeller hvor dette ellers kunne vært ønskelig, eller øke kostnadene til og ulempene for dem som trekkes ut. Samtidig må en ta i betraktning at det er truffet en beslutning om overføring som forutsetningsvis bygger på en vurdering av flere forhold, blant annet de geografiske. En regel om at lagrettemedlemmer og meddommere skal kunne trekkes fra utvalgene for den domstolen som saken er overført fra, vil i praksis kunne fungere som en delvis opphevelse eller «nøytralisering» av overføringsbeslutningen. En slik myndighet er det tvilsomt at den domstolen som har fått saken overført

til seg, bør ha. På denne bakgrunn foreslår ikke departementet en slik regel.

10.3.4 Trekning til dag eller sak. Tjeneste i flere saker som behandles i sammenheng

10.3.4.1 Gjeldende rett

Lagrettemedlemmer og meddommere skal etter dagens regler trekkes til den enkelte *sak*, jf. domstolloven § 85 og § 86. Etter § 99 plikter likevel lagrettemedlemmer og ordinære meddommere å gjøre tjeneste i saker som behandles i umiddelbar rekkefølge på samme rettssted, dog slik at det så vidt mulig skal unngås at samme sett lekdommere gjør tjeneste i mer enn ti dager i lagmannsrettene og seks dager i tingrettene.

10.3.4.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har vurdert om loven bør åpne for å trekke meddommere og lagrettemedlemmer til en eller flere bestemte *dager*, slik at lekdommerne ved oppmøte fordeles på de sakene hvor lekdommere skal delta. Etter arbeidsgruppens syn kan dette være en hensiktsmessig ordning, i hvert fall i store domstoler. Gevinsten ved en slik ordning ville være at man ikke trenger å bruke ressurser på å «hurtigtilkalle» lekdommere som følge av forfall på dagen for rettsmøtet. Med trekning til dag istedenfor sak ville det på den andre siden måtte gjennomføres en trekning blant de frammøtte til den enkelte sak, slik at man sikret en tilfeldig fordeling.

Arbeidsgruppen hadde kontakt med domstolene om blant annet dette, og antok deretter at det bare er de største domstolene (i praksis Oslo tingrett) som har behov for en ordning hvor meddommere trekkes til dag istedenfor sak. Den har beskrevet en praksis i Oslo tingrett som går ut på at retten, ved forfall eller liknende fra meddommere på dagen for rettsmøtet, hurtigtilkaller varameddommere og meddommere til andre saker som det ikke har blitt behov for. Etter arbeidsgruppens oppfatning er denne fremgangsmåten praktisk, og uten store betenkeligheter i forhold til tilfældighetsprinsippet. Arbeidsgruppen har antatt at fremgangsmåten til en viss grad ivaretar behovet for å kunne trekke meddommere til dager istedenfor til bestemte saker, og foreslår derfor ikke en lovendring som åpner for å trekke meddommere til dag. I forslaget til lovtekst har arbeidsgruppen tvert imot søkt å gjøre koblingen mellom meddommer og sak tydeligere enn i dagens lov, blant annet ved at det i utkastet til § 85 sies uttrykkelig at med-

dommere, varameddommere og lagrettemedlemmer skal trekkes «til den enkelte sak».

Samtidig har arbeidsgruppen foreslått å opprettholde en adgang til å pålegge meddommere og lagrettemedlemmer å gjøre tjeneste i flere saker som behandles i umiddelbar rekkefølge. Gruppen har foreslått at bestemmelser om dette tas inn i §§ 87 og 88 om trekning av henholdsvis lagrettemedlemmer og meddommere til den enkelte sak, med slik ordlyd:

«En dommer kan i forbindelse med trekningen bestemme at de samme lagrettemedlemmene [meddommerne] skal gjøre tjeneste i flere saker, dersom sakene skal behandles i umiddelbar sammenheng og det må antas at de til sammen ikke vil vare i mer enn ti dager. Dersom det foreligger tungtveiende grunner, kan de samme lagrettemedlemmene [meddommerne] pålegges å gjøre tjeneste i flere saker i umiddelbar sammenheng også når det må antas at sakene vil vare i mer enn ti dager.»

10.3.4.3 Høringsinstansenes syn

Nord-Troms tingrett understreker at det må tas med en bestemmelse om at retten kan trekke de samme meddommerne til flere saker. Ingen høringsinstanser har hatt innvendinger til arbeidsgruppens forslag vedrørende trekning til saker (ikke til dager) og plikt til å tjenestegjøre i flere saker i umiddelbar sammenheng.

10.3.4.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at trekningen av lekdommere fortsatt skal skje til bestemte saker, og i forslaget til regler om at det kan besluttes at lagrettemedlemmer og meddommere skal tjenestegjøre i flere saker som skal behandles i umiddelbar sammenheng. Av tekniske grunner er reglene om myndighet til å beslutte at lagrettemedlemmer og meddommere skal tjenestegjøre i flere saker, skilt ut i en egen paragraf (§ 89) i departementets lovforslag.

10.3.5 Kjønnfordeling i saker med et ulikt antall meddommere

10.3.5.1 Gjeldende rett

Både lagmannsretten og tingretten har særskilte utvalg for kvinner og menn. Til den enkelte sak skal det som hovedregel trekkes samme antall lekdommere fra hvert av utvalgene, jf. domstolloven §§ 85 og 86, begges første ledd. Dette gjelder både sivile saker og straffesaker, og sikrer lik fordeling av mannlige og kvinnelige lekdommere i den

enkelte sak. Reglene om særskilte utvalg for hvert kjønn er utslag av prinsippet om likestilling mellom kjønnene, og av at dette prinsippet bør komme til uttrykk også ved lekdommeres deltakelse i rettspleien.

I noen tilfeller skal retten settes med et ulikt antall meddommere. Etter straffeprosessloven § 276 annet ledd kan domstollederens beslutning om tingsretten skal settes med to fagdommere og tre meddommere i saker som er særlig omfattende eller hvis andre særlige grunner foreligger. Det samme kan skje i sivile saker etter tvisteloven § 9-12 femte ledd. For slike tilfeller følger det av domstoloven § 86 første ledd femte punktum at det «kastes lodd» om hvilket av utvalgene den siste meddommeren skal trekkes fra. Videre følger det av straffeprosessloven § 276 femte ledd og § 332 første ledd tredje punktum, og av tvistemålsloven § 324 annet ledd, at rettens formann i vidløftige saker kan bestemme at en eller flere varameddommere skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av meddommerne får forfall. For disse tilfellene inneholder ikke loven noen klar regel om hvordan valget av kjønn skal foregå. Tvisteloven § 324 annet ledd er ikke videreført i tvisteloven.

10.3.5.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har foreslått at regelen i domstoloven § 86 første ledd femte punktum om loddtrekning for hvilket av utvalgene den siste meddommeren skal trekkes fra, skal videreføres. Forslaget er tatt inn i arbeidsgruppens utkast til domstoloven § 88 første ledd annet punktum, med slik ordlyd:

«Dersom det skal trekkes et ulikt antall meddommere eller varameddommere, skal det trekkes lodd om hvilket utvalg den siste meddommeren eller varameddommeren skal trekkes fra.»

Også for tilfeller der en eller flere varameddommere skal følge forhandlingene i henhold til beslutning etter straffeprosessloven § 276 femte ledd, samme lov § 332 første ledd eller tvistemålsloven § 324 annet ledd, anbefaler arbeidsgruppen at spørsmålet om kjønn skal avgjøres gjennom loddtrekning. Forslaget kommer til uttrykk i gruppens utkast til § 88 tredje ledd, som lyder:

«Dersom en varameddommer skal følge forhandlingene, skal det trekkes lodd om personvalget.»

10.3.5.3 Høringsinstansene

Ingen høringsinstanser har hatt innvendinger mot forslagene.

10.3.5.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til arbeidsgruppens vurdering av at det bør avgjøres på grunnlag av tilfældighet hvilket kjønn den siste meddommeren eller varamedlemmet skal ha når det skal trekkes et ulikt antall. I departementets lovforslag er arbeidsgruppens forslag til § 88 første ledd annet punktum ført videre.

Også når det gjelder forslaget om utvelgelse av varameddommer til å følge forhandlingene, er departementet enig i realiteten i arbeidsgruppens syn. Slik departementet ser det, bør det imidlertid fremgå klarere av lovbestemmelsen at det bare er ved utvelgelsen av et ulikt antall, og ved utvelgelsen av den siste, at valget av kjønn skal bero på tilfældighet. Skal det velges to, skal det velges én av hvert kjønn. På denne bakgrunn viderefører departementets arbeidsgruppens forslag til § 88 tredje ledd i en noe justert form.

En tilsvarende problemstilling oppstår også i saker om prøving av fylkesnemndas vedtak etter barneverntjenesteloven, hvor retten etter sosialtjenesteloven § 9-10 a skal settes med én fagkyndig og én lek meddommer. Denne problemstillingen behandles under punkt 10.11.

10.3.6 Midlertidig forbigåelse på grunn av trekning til en annen sak

10.3.6.1 Gjeldende rett

Domstoloven § 85 annet ledd, som etter § 86 annet ledd gjelder for trekning av både lagrettemedlemmer og meddommere, har følgende regel:

«Loddtrekningen foretas blant alle som står i vedkommende alminnelige utvalg for lagsognet, unntatt dem som har gjort tjeneste etter siste valg eller er trukket ut eller oppnevnt til et rettsmøte som ennå ikke er holdt. Blir det ikke minst dobbelt så mange tilbake som det skal trekkes, foretas trekningen blant alle som står i vedkommende utvalg.»

Av første punktum av det siterte fremgår at den som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer etter siste valg ikke skal delta ved trekningen til nye saker før utvalget av dem som fortsatt skal være med i trekningen er blitt så lite at det teller færre enn dobbelt så mange personer enn det som skal trekkes til en nye saken. Når utvalget er redusert til denne grensen, skal alle i utvalget være med i trekningen igjen («bunken snus»). Loven presiserer ikke hva som skal til for at en meddommer eller et varamedlem for meddommere skal anses å «ha gjort tjeneste», og dermed utelates fra trekningen. Domstolens saks-

behandlingssystem LOVISA fungerer i dag slik at den som er trukket ut som meddommer eller varamedlem for meddommere registreres som å ha gjort tjeneste, uavhengig av om vedkommende har møtt frem til rettsmøte eller ei.

10.3.6.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har påpekt at dagens lovtekst er uklar når det gjelder hva som skal til for å ha gjort tjeneste i lovens forstand, og at uklarheten gjelder både den som har møtt frem som enten lagrettemedlem eller meddommer uten å gjøre tjeneste, og varamedlem for meddommere som er bedt om å holde seg klar, men ikke har møtt frem i retten. Til spørsmålet om hva de nye reglene bør gå ut på, uttaler arbeidsgruppen (rapporten side 21):

«Det kan ikke være tvil om at varameddommere, på samme måte som de ordinære meddommerne, bør anses for å ha tjenestegjort i alle saker hvor de faktisk har tatt sete i retten. Varameddommerne bør etter arbeidsgruppens oppfatning også anses for å ha gjort tjeneste i tilfeller hvor de har møtt på rettsstedet uten at de har deltatt i behandlingen. Arbeidsgruppen finner det mer tvilsomt om varameddommerne som ikke har møtt skal anses for å ha gjort tjeneste. Spørsmålet er om det at de må holde seg klare til å møte, er en byrde som tilsier at de bør holdes utenfor resten av trekningsomgangen.

Arbeidsgruppen mener at den beste løsningen er at bare de varameddommere som har møtt, får dette registrert som tjenestegjøring. På samme måte bør de ordinære meddommerne (og lagrettemedlemmene) som er trukket ut men av en eller annen grunn ikke har møtt, for eksempel på grunn av lovlig forfall, ikke anses for å ha tjenestegjort, mens de som møter men dimitteres uten å delta, bør anses for å ha tjenestegjort. Samlet sett utgjør de tilfellene hvor varameddommerne må møte, et lite antall, bortsett fra i de få domstolene hvor de alltid pålegges å møte. Dagens ordning med at trekning som varameddommer automatisk registreres som tjenestegjøring, kombinert med at varameddommerne skal trekkes fra de kommunene som er nærmest rettsstedet, ikke fra hele trekningskretsen, skaper en del problemer. Blant annet blir det en overrepresentasjon av utvalgsmedlemmer fra de kommunene som ligger nærmest «hoved»-rettsstedene som stadig trekkes ut som varameddommere uten rent faktisk å gjøre tjeneste. ... Når gruppen nå foreslår at varameddommere skal trekkes fra hele trekningskretsen på linje med de ordinære meddommerne, vil slike ulemper falle bort. Men gruppen mener at den gjennomsnittlige byrden ved å måtte holde seg klar til å møte

uten at oppmøte blir nødvendig, ikke er tyngre enn at dette ikke bør regnes som tjenestegjøring.»

Arbeidsgruppen har i denne sammenhengen også vist til kontakt med det såkalte LOVISA-prosjektet om de tekniske konsekvenser av en løsning som går ut på at bare de lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere som har møtt frem til et rettsmøte skal holdes utenfor trekningen til nye saker før «bunken snus».

Arbeidsgruppen har følgende forslag til en regel om dette i § 86 tredje ledd:

«De i utvalget som har gjort tjeneste som meddommer eller lagrettemedlem, eller som har møtt som meddommer, varameddommer eller lagrettemedlem uten å gjøre tjeneste, etter at man siste gang begynte å trekke fra hele utvalget, deltar likevel ikke i trekningen. I trekningen deltar heller ikke de som allerede er trukket ut til å gjøre tjeneste som meddommere, varameddommere eller lagrettemedlemmer i krettsmøter som ennå ikke er holdt. Dersom det etter dette ikke er minst dobbelt så mange igjen i utvalget som det antallet som skal trekkes, skal det trekkes fra hele utvalget.»

10.3.6.3 Høringsinstansenes syn

Ingen høringsinstanser har innvendinger mot arbeidsgruppens forslag.

10.3.6.4 Departementets vurdering

Departementet er enig i realiteten i arbeidsgruppens forslag og viderefører forslaget med en del språklige justeringer.

10.4 Varamedlemmer for lagrettemedlemmer og meddommere

10.4.1 Innledning

Varamedlemmer for meddommere betegnes ofte som *varameddommere*. Av praktiske grunner bruker departementet likevel for det meste uttrykket *varamedlemmer for meddommere* i proposisjonen her.

Etter domstolloven § 85 første ledd skal det trekkes to varamedlemmer til lagretten, ett av hvert kjønn. Varamedlemmene skal trekkes fra den kommunen hvor rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner, jf. § 85 tredje ledd, og de skal innkalles til rettsmøtet.

Videre skal det trekkes varamedlemmer for meddommerne i saker for tingretten og lagmannsretten, jf. domstolloven § 86 første og tredje ledd.

Det skal være to varamedlemmer for meddommere i lagmannsretten, ett av hvert kjønn. For meddommere i tingretten krever loven bare ett varamedlem, jf. § 86 tredje ledd, mens det i praksis ofte trekkes to (ett fra hvert av utvalgene). Også varamedlemmer for meddommerne skal trekkes fra den kommunen der rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner. Etter domstolloven § 98 første ledd har domstolene stor frihet til å bestemme om varamedlemmene for meddommere skal innkalles til rettsmøtet eller om de bare skal varsles med beskjed om å holde seg klare.

Ved oppnevning av meddommere fra det særskilte utvalget av fagkyndige meddommere kan det oppnevnes ett varamedlem i tingretten og to i lagmannsretten i tilfeller der retten finner dette hensiktsmessig. Også disse varamedlemmene skal oppnevnes blant dem som bor nærmest rettsstedet, jf. § 87.

I dette punktet behandles en rekke spørsmål om varamedlemmer for lagrettemedlemmer og meddommere fra de alminnelige utvalgene. Det første spørsmålet er om det fortsatt skal trekkes varamedlemmer (punkt 10.4.2). Videre drøftes om varamedlemmer for meddommere skal gjøre tjeneste ved forfall hos de ordinære meddommerne, eller om utgangspunktet fortsatt skal være at det skal trekkes en ny meddommer (punkt 10.4.3). Dernest behandles spørsmål om hvilket geografisk område varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra (punkt 10.4.4), og til slutt om varamedlemmene i utgangspunktet skal innkalles til rettsmøtet eller bare varsles om trekningen med beskjed om å holde seg klare (punkt 10.4.5).

10.4.2 Fortsatt varamedlemmer for lagrettemedlemmer og meddommere?

10.4.2.1 Gjeldende rett

Som nevnt, følger det av domstolloven §§ 85 og 86 at det skal trekkes varamedlemmer både til lagretten og for meddommere til lagmannsretten og tingretten. Bakgrunnen for dette er at de lagrettemedlemmer og meddommere som innkalles til tjeneste kan få forfall, og at det i så fall kan bli nødvendig at ett eller flere varamedlemmer gjør tjeneste for at retten kan bli lovlig sammensatt.

10.4.2.2 Arbeidsgruppens syn

Etter arbeidsgruppens syn er det ikke nødvendig med *varamedlemmer til lagretten*. Den har derfor foreslått at ordningen oppheves. Arbeidsgruppen uttaler (rapporten side 15):

«Det er lovens ordning at de to varamedlemmene, av hensyn til utskyttingsretten, alltid pålegges å møte, jf. forutsetningsvis domstolloven § 97. På grunn av forfall blant og utskytning av de ordinære medlemmene vil varamedlemmene svært ofte måtte gjøre tjeneste, slik at den opprinnelige statusen som varamedlem får liten praktisk betydning. Deres status som varamedlemmer kompliserer trekningen etter strpl § 356 tredje ledd, og det gjøres i en del tilfeller feil, jf. Rt. 2003 side 308. Den unødvendig kompliserende særregelen i domstolloven § 85 siste ledd om hvor varamedlemmene skal trekkes fra, kan dermed også fjernes, jf. drøftingen nedenfor i punkt 3.3 av spørsmålet om hvor varameddommere bør trekkes fra. Gruppen foreslår at domstolloven § 85 og § 97 og strpl § 355 og § 356 endres i samsvar med dette, slik at det samme antallet som tidligere skal innkalles, men at alle får status som (ordinære) lagrettemedlemmer.»

Arbeidsgruppens forslag om at antallet ordinære lagrettemedlemmer skal økes med én, og at det ikke lenger skal trekkes varamedlemmer til lagretten, kommer til uttrykk i gruppens forslag til § 87 første ledd, som lyder:

«Når en sak skal behandles med lagrette, skal en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke åtte lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene, jf. § 70.»

Når det gjelder *varamedlemmer for meddommere (varameddommere)*, har arbeidsgruppen foreslått at domstolene får frihet til å unnlate å trekke varamedlemmer dersom de anser dette mest hensiktsmessig. Gruppens begrunnelse for forslaget refereres i punkt 10.4.2.4 nedenfor. Forslaget om at det som utgangspunkt fortsatt skal trekkes varamedlemmer for meddommerne, men at domstolene skal kunne beslutte ikke å trekke varamedlemmer, kommer til uttrykk i arbeidsgruppens forslag til § 88 første og annet ledd, som lyder:

«Når en sak skal behandles med meddommere i tingretten eller lagmannsretten, skal en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke ut like mange meddommere og varameddommere fra hvert av utvalgene, jf. § 70 og 71. Dersom det skal trekkes et ulikt antall meddommere eller varameddommere, skal det trekkes lodd om hvilket utvalg den siste meddommeren eller varameddommeren skal trekkes fra.

Domstolleder kan for alle eller enkelte saktstypers vedkommende beslutte at det ikke skal trekkes varameddommere. En dommer kan likevel i den enkelte sak beslutte at det skal

trekkes varameddommere. Domstolleder kan for alle eller enkelte sakstypers vedkommende bestemme om varameddommerne i forbindelse med at de varsles om trekningen, skal pålegges å møte til rettsmøtet eller ikke. En dommer kan i den enkelte sak endre denne beslutningen...»

10.4.2.3 Høringsinstansenes syn

Ingen høringsinstanser har hatt innvendinger mot arbeidsgruppens forslag. Vedrørende antall varamedlemmer for meddommerne, uttaler *Tønsberg tingrett*:

«Kjønnsfordeling av meddommere er ikke et så viktig prinsipp at det for den enkelte sak må ha konsekvenser som hindrer et enkelt varameddommersystem. En felles varameddommer – og i hver fall at bare en pålegges å møte – for begge meddommerne vil kunne være hensiktsmessig. Ved enten å trekke om vedkommende skal være mann eller kvinne, eller trekke fra utvalgene til annen hver sak, bør likestillingsmomentet være vel ivaretatt.»

10.4.2.4 Departementets vurdering

Varamedlemmer til lagretten

Ved et notat september 2006 om hurtigere behandling av straffesaker har departementet sendt på høring en lang rekke forslag til endringer i særlig straffeprosessloven. Blant forslagene er et forslag om opphevelse av ordningen med utskytning av lagrettemedlemmer. Forslaget går i korthet ut på at det bare skal trekkes og innkalles så mange ordinære lagrettemedlemmer som det som skal delta i saken (det vil si som hovedregel ti, fem fra hvert utvalg, jf. straffeprosessloven § 355 første ledd). Dersom en slik ordning vedtas, vil det antakelig være nødvendig at det trekkes (og innkalles) varamedlemmer for lagrettemedlemmene. Foreløpig er det åpent om forslaget vedrørende utskyttingsretten vil bli ført videre i en proposisjon. Departementet vil ikke forskuttere noen bestemt konklusjon vedrørende dette, og vurderer arbeidsgruppens forslag på grunnlag av dagens regler.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det i dag er liten realitet i statusen som varamedlem for lagretten, og at det således er liten grunn til å skille mellom ordinære lagrettemedlemmer og varamedlemmer. Ved samtidig å øke antallet ordinære lagrettemedlemmer fra syv til åtte fra hvert av utvalgene, foreligger det heller ikke noe som tilsier økt fare for at retten ikke kan bli lovlig sammensatt. Under henvisning til dette, og til at det vil bety en viss forenkling og et mer oversiktlig regel-

verk, slutter departementet seg til arbeidsgruppens forslag. Ordningen med varamedlemmer for lagretten kan måtte gjeninnføres i forbindelse med en eventuell opphevelse av ordningen med utskytning av lagrettemedlemmer, jf. foregående avsnitt. Etter departementets oppfatning bør imidlertid ikke dette stå i veien for å utforme et mest mulig hensiktsmessige system under dagens forutsetninger.

Varamedlemmer for meddommere

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at utgangspunktet må være at det skal trekkes varamedlemmer for meddommerne. Det er denne ordningen som i størst grad sikrer tilfeldighet med hensyn til hvem som skal gjøre tjeneste som meddommer.

Det fremgår ikke uttrykkelig av arbeidsgruppens lovforslag hvor mange varamedlemmer meddommerne skal ha. Forslaget til § 88 går ut på at det skal trekkes «like mange meddommere og varameddommere fra hvert av utvalgene», men denne formuleringen er det mest nærliggende å anta gjelder kjønnsfordelingen, og ikke at det skal trekkes like mange varamedlemmer som meddommere. Etter departementets syn bør det fortsatt fremgå av loven hvor mange varamedlemmer for meddommerne som skal trekkes.

Etter domstolloven § 86 tredje ledd skal det i dag velges to varamedlemmer for meddommerne i lagmannsretten. Departementet ser ikke grunn til å endre antallet. Ved denne vurderingen har departementet tatt i betraktning at det i noen grad viderefører arbeidsgruppens forslag om at domstolen skal kunne unnlate å trekke varamedlemmer for meddommerne, og at den også skal kunne bestemme at det skal trekkes bare ett, jf. nedenfor.

For tingretten foreslår departementet de samme regler som for lagmannsretten. I dette ligger at det som utgangspunkt skal trekkes to varamedlemmer også i tingretten, mot ett i dag. Begrunnelsen for økningen er dels at mange av tingrettene allerede trekker to, og dels at dette kan være hensiktsmessig av hensyn til kjønnsrepresentasjonen og muligheten for at et varamedlem av samme kjønn som den meddommer som har forfall, kan rykke opp, jf. lovforslaget § 92 og punkt 10.4.3 nedenfor. Tatt i betraktning den valgfriheten domstolene vil få med hensyn til hvorvidt det skal trekkes varamedlemmer for meddommere, jf. straks nedenfor, antar departementet at endringen ikke vil medføre en unødig merbelastning for tingrettene.

Arbeidsgruppen har som nevnt foreslått at domstollederen for alle eller for enkelte sakstypers vedkommende skal kunne beslutte at det ikke skal trekkes varamedlemmer for meddommerne. Forslaget er begrunnet blant annet slik (rapporten side 16 flg.):

«Som argument mot å videreføre plikten til å trekke varameddommere kan særlig ressursmessige hensyn trekkes fram. Dette gjelder for det første i forhold til domstolenes arbeid. Det å trekke, varsle og administrere varameddommere i tillegg til de ordinære, innebærer grovt sett at rettens arbeid og utgifter ved uttaking av meddommere fordobles. Det skal utformes og sendes brev, og antallet fritaksøknader må også anses å bli tilnærmet fordoblet. Det gjelder også for registreringsarbeidet i Lovisa. Arbeid og utgifter med å administrere de tilfellene der det på grunn av forfall blir nødvendig å innkalle nye meddommere, eventuelt hurtigtilkalle dem, vil naturlig nok bli langt lavere.

Man må også ta i betraktning de ressursmessige konsekvensene trekning som varameddommer har for dem som blir trukket ut. Det kan innebære praktiske problemer å skulle forberede seg til å gjøre tjeneste, for eksempel ved å skaffe vikar. Dette argumentet forsterkes av at problemstillingen gjelder et stort antall personer hvert år. I 2003 behandlet førsteinstansdomstolene i alt 16 626 meddomsrettsaker. Problematikken gjelder følgelig over 33 000 personer pr. år. Mange domstoler har meldt til gruppen at forfall hos meddommere forekommer svært sjelden, slik at det sjelden er behov for varameddommere eller hurtigtilkalling. I tråd med dette unnlater de fleste domstoler å innkalle varameddommerne. I domstoler med større saksmengder, og særlig i Oslo, er derimot erfaringen at det forholdsvis ofte kan oppstå inhabilitet og andre former for forfall kort tid forut for rettsmøtet.

Arbeidsgruppen finner det klart at man i alle domstoler må ha et system for innkalling av reserver. Varameddommerordningen bidrar til å styrke tilfældighetsprinsippet, ved at varameddommerne trekkes ut tilfeldig ved bruk av IT-systemer på samme måte som ordinære meddommere. Alternativet til trekning av varameddommere er å trekke ny meddommer ved forfall inntil noen dager før hovedforhandling eller å benytte hurtigtilkalling av meddommere i tilfeller hvor det oppstår forfall i løpet av de siste dagene før hovedforhandlingen. Hurtigtilkalling skjer ikke etter tilfeldig trekning på samme måte som trekning av varameddommere, jf. dagens § 97 og § 98 andre ledd og redegjørelsen nedenfor (...).

For å ivareta tilfældighetsprinsippet på en bedre måte ved hurtigtilkalling, kan man i de større domstolene utarbeide lister over meddommere som kan møte på kort varsel, slik at det skjer en tilfeldig trekning/ utvelgelse fra denne hurtiglisten. På denne måten kan man i en viss utstrekning ivareta tilfældighetsprinsippet også ved hurtigtilkalling. Men hurtigtilkalling innebærer alltid en viss fare for en form for utplukking av meddommere etter uklare kriterier.

Dersom det er trukket varameddommere, har man noe større sikkerhet for at inhabilitetsspørsmål er avklart før rettsmøtet, i hvert fall i forhold til partene og deres prosessfullmektiger. Habilitetskontrollen blir ikke like god ved hurtigtilkalling eller dersom ny meddommer må trekkes kort tid i forveien. I tillegg kommer fordelene ved å ha varameddommere parate som på forhånd er varslet om at de risikerer å måtte møte, mens ny trekning kort før hovedforhandlingen eller hurtigtilkalling ofte vil bli møtt av forfallsgrunner, særlig i forbindelse med høytider og ferier, der forfallssituasjonene kan ha en tendens til å oppstå også for de ordinære meddommerne.

Gruppen mener at unnlattelse av å trekke varameddommere først og fremst er aktuelt i det store antallet straffesaker som kan avvikles i løpet av én dag. I de mange domstoler hvor forfall sjelden forekommer, vil det antakelig heller ikke by på store problemer å trekke ny meddommer som kan møte på kort varsel, slik at bruk av hurtigtilkalling kan holdes på et minimum. Som nevnt foran i punkt 1.2 kan man for eksempel i Oslo tingrett trekke og innkalle varameddommere til saker som skal gå over flere dager. Disse kan så med hjemmel i bestemmelsen om hurtigtilkalling «omdisponeres» til endagssaker som mangler meddommere, hvis det ikke blir behov for dem i den saken de er innkalt som varameddommer til (...). Dette vil tilfredsstille tilfældighetsprinsippet i rimelig grad.

Det er en klar forutsetning at en adgang til å unnlate å trekke varameddommere brukes på en slik måte at betenkelighetene i forhold til tilfældighetsprinsippet blir ubetydelige. Utgangspunktet skal være at det skal trekkes varameddommere. Det bør gå fram av lovteksten at dersom utgangspunktet skal være et annet, må den enkelte domstolleder ta en generell beslutning om dette. En slik generell beslutning om at det ikke skal trekkes varameddommere, bør kunne fravikes av forberedende dommer eller en annen dommer i tilknytning til en konkret sak. Se forslaget til § 88 andre ledd.

En adgang til å unnlate trekning av varameddommere innebærer også at man kan unn-

late å trekke ny varameddommer når en varameddommer rykker opp fordi en meddommer har forfall.»

Departementet ser at innkallingen av varamedlemmer krever betydelige ressurser i domstolene og belastninger for dem som blir forpliktet til å stå til disposisjon. Departementet merker seg også at mange domstoler rapporterte til arbeidsgruppen at forfall hos meddommere forekommer svært sjelden, men at situasjonen synes å være en annen i domstoler med store saksmengder. På denne bakgrunn er departementet enig med arbeidsgruppen i at det bør åpnes for at domstolene kan unnlate å trekke varamedlemmer. Man bør imidlertid være forsiktig med å renonsere på den tilfeldighet ved utvelgelsen og mulighet for tidlig avklaring om inhabilitet som ligger i at varamedlemmer blir trukket, noe også arbeidsgruppen er inne på. Betenkelighetene ved å unnlate å trekke varamedlemmer er mindre i de helt kortvarige sakene, som typisk vil gjelde mindre alvorlige forhold, og det er ved kortvarige saker at det i praksis vil være lettest å få en ny meddommer til å møte ved trekning eller hurtigtilkalling etter at en som opprinnelig var trukket ut, har fått forfall. Siden mange av straffesakene er éndagssaker, vil man få fordelene ved en adgang til å unnlate å trekke varamedlemmer selv om den begrenses til disse sakene. Departementet foreslår på denne bakgrunn en adgang til å la være å trekke varamedlemmer for meddommere i saker som antas å kunne bli behandlet på én dag, og at beslutningen om dette kan treffes av en dommer som har saken til behandling (eller domstollederen). Det vises til forslaget til § 88 annet ledd tredje punktum i domstolloven. Ved vurderingen av om det skal unnlates å trekke varamedlemmer, vil det måtte legges vekt blant annet på om det erfaringsmessig er stor fare for forfall i den aktuelle domstolen til det aktuelle tidspunktet, og på utsikten til å kunne trekke (og i nødsfall hurtigtilkalle) nye meddommere ved forfall.

I saker der domstolen skal kunne la helt være å trekke varamedlemmer, bør den i stedet kunne nøye seg med å trekke én meddommer. Hensynet til lik kjønnsrepresentasjon ivaretas da ved at det trekkes lodd om hvilket av utvalgene varamedlemmet skal trekkes fra og av reglene om opprykk for varamedlem, jf. lovforslaget § 88 første ledd annet punktum og § 92.

Et ytterligere spørsmål er om også adgangen til å trekke bare ett varamedlem skal begrenses til éndagssaker, eller om domstolene bør kunne velge en slik løsning også i andre tilfeller. For saker i tin-

gretten er det i dag hovedregelen for alle saker at det skal trekkes bare ett varamedlem, jf. domstolloven § 86 tredje ledd. Det er vanskelig å se noen grunn til å stramme inn denne regelen, i den forstand at adgangen til å beslutte at det skal trekkes bare ett varamedlem skal begrenses, eksempelvis til bare å gjelde éndagssaker. Departementet ser heller ikke grunn til å begrense lagmannsrettens adgang til å beslutte at det skal innkalles bare ett varamedlem. Lagmannsretten har ut fra sitt kjennskap til de lokale forholdene og tidspunktet for saken forutsetninger for å vurdere om det i den enkelte sak er tilstrekkelig at det innkalles bare ett varamedlem. Departementets forslag til en regel om adgang til å trekke bare ett varamedlem for meddommerne fremgår av lovforslaget § 88 annet ledd annet punktum.

10.4.3 Fravær mv. – trekning av ny meddommer eller opprykk for varamedlem?

10.4.3.1 Innledning og gjeldende rett

Etter domstolloven § 91 skal lagrettemedlemmer og meddommere i visse tilfeller forbigås ved trekningen. Blant annet gjelder dette når vedkommende ville vært inhabil etter domstolloven §§ 106 og 107, når vedkommende har meldt forfall, når han eller hun skulle ha vært slettet fra utvalget etter domstolloven § 81 eller er siktet for en straffbar handling av en viss alvorlighet. Det kan imidlertid skje at slike forhold oppdages eller oppstår på et senere tidspunkt. Etter domstolloven § 95 tredje ledd skal det trekkes et nytt lagrettemedlem eller en ny meddommer dersom et lagrettemedlem eller en meddommer har gyldig forfall, vedkommende skulle vært slettet fra utvalget etter § 81 første til tredje ledd, er siktet for et straffbart forhold som kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett eller melder forfall eller nekter å møte. Videre åpner domstolloven § 97 og § 98 for at det under visse omstendigheter kan foretas hurtigtilkalling av henholdsvis lagrettemedlemmer og meddommere. Dagens lov gir ikke klare anvisninger for når det skal trekkes nye lagrettemedlemmer eller meddommere og når varamedlemmene skal innkalles.

Som det fremgår av punkt 10.4.2.4, viderefører departementet arbeidsgruppens forslag om å oppheve ordningen med trekning av varamedlemmer til lagretten. Med en slik løsning oppstår det ikke spørsmål om i hvilke situasjoner varamedlemmer til lagretten skal innkalles. I det følgende er problemstillingen derfor begrenset til å gjelde innkalling av

varamedlemmer for meddommere. Ordningen med varamedlemmer for *fagkyndige* meddommere behandles under punkt 10.5 nedenfor.

10.4.3.2 Arbeidsgruppens syn

I sin kontakt med domstolene registrerte arbeidsgruppen at det i dag er noe ulik praksis om i hvilke situasjoner det trekkes ny meddommere og i hvilke situasjoner varamedlemmer innkalles. De fleste domstolene trekker nye meddommere ved forfall, mens andre innkaller varamedlemmer. Etter arbeidsgruppens syn illustrerer domstolens svar at det er behov for en klargjøring av regelverket vedrørende dette.

Arbeidsgruppen forstår dagens lov dit hen at varamedlemmer for meddommerne ikke skal rykke opp til tjeneste hvis det er tid til å trekke en ny ordinær meddommer. Rettstilstanden bør etter gruppens syn endres, slik at det i saker hvor det er trukket varamedlemmer, som hovedregel er disse som skal gjøre tjeneste. Arbeidsgruppen uttaler blant annet (rapporten side 18 flg.):

«Arbeidsgruppen mener at i saker hvor det er trukket varameddommere, bør varameddommerne så langt som praktisk mulig gjøre tjeneste ved forfall hos de ordinære meddommerne. Arbeidsgruppen foreslår at hovedreglen bør være at varameddommere rykker opp ved forfall, istedenfor at det trekkes en ny ordinær meddommer. Det at varameddommerne pålegges å holde seg klare til å møte og at de rykker opp ved forfall, vil skape større trygghet for at retten blir fulltallig.

Dagens regler framstår som nokså motsigelsesfylte. Det synes paradoksalt at man skal trekke og varsle varameddommere, men ved senere forfall hos ordinære meddommere likevel trekke nye meddommere i stedet for å innkalle de varameddommerne som allerede er varslet. Spørsmålet om en meddommer kan anses for å ha lovlig forfall og derfor kan nekte å møte, jf. domstolloven § 105, vil til en viss grad påvirkes av hvor kort tid det er til rettsmøtet skal holdes. Risikoen for at nyuttrukne meddommere etter § 95 tredje ledd har forfallsgrunner er stor, alt etter hvor kort fristen er. Det synes ikke naturlig at henvendelsen skal gå til disse i stedet for til varameddommere som allerede er varslet og forberedt på at tjenestegjøring kan bli aktuelt. Reglene praktiseres ved enkelte domstoler slik at retten overhodet ikke varsler de uttrukne varameddommerne, og bruker ny trekning og hurtigtilkalling ved forfall. Prinsippet bør være at uttrukne varameddommere skal benyttes så sant det ikke vil medføre uforholdsmessig ulempe.

(...)

Etter gjeldende rett skal antakelig uttrukne varameddommere fra de alminnelige utvalgene anses som varameddommere for samtlige innkalte ordinære medlemmer uavhengig av kjønn, jf. Bøhn side 211 med henvisning til Ot. prp. nr. 53 (1983-84). Men hensynet til lik kjønnsfordeling i retten tilsier at varameddommer av samme kjønn som den meddommeren som ikke kan tjenestegjøre, rykker opp hvis det er mulig. Arbeidsgruppen foreslår at denne regelen videreføres, slik at varameddommer av samme kjønn fortrinnsvis skal rykke opp. Det kan stilles spørsmål om varameddommer av «feil kjønn» fortsatt skal rykke opp, eller om det bør skje hurtigtilkalling i tilfeller hvor opprykk vil medføre at retten blir kjønnsmessig skjevt sammensatt. Bøhn skriver på side 211-212 at:

«dersom forfallssituasjonen i en byrettssak for eksempel er slik at det eneste varamedlemmet som er til stede, er en kvinne, og et mannlige ordinært medlem også viser seg å være inhabil eller ha annet forfall, skal det kvinnelige varamedlemmet rykke opp som ordinært medlem, selv om dette fører til at det blir to kvinnelige meddommere. Det skal i et slikt tilfelle ikke tilkalles et nytt mannlige varamedlem. Det blir derfor ikke alltid lik kjønnsfordeling blant meddommerne.»

Som nevnt ovenfor vil opprykk av varameddommer på en bedre måte ivareta tilfældighetsprinsippet enn hurtigtilkalling av meddommere. Det vises til at varameddommere skal trekkes ut tilfeldig, mens hurtigtilkalling i de aller fleste domstoler skjer fra et mye mer begrenset utvalg, og ikke alltid tilfeldig (...). Arbeidsgruppen mener at hensynet til å ivareta tilfældighetsprinsippet tilsier at hurtigtilkalling bør være sekundært i forhold til opprykk av varameddommer, selv om det medfører at retten blir kjønnsmessig skjevt sammensatt. Men hvis det er tid til det, bør det trekkes ny varameddommer av samme kjønn som den som har forfall.»

Arbeidsgruppens syn kommer til uttrykk i forslaget til § 91 i domstolloven, som lyder:

«Dersom en uttrukket meddommer ikke skal gjøre tjeneste etter § 89, § 90 eller § 108, eller ikke møter, skal varameddommeren av samme kjønn innkalles og gjøre tjeneste. Har også varameddommeren av samme kjønn forfall, skal den andre varameddommeren gjøre tjeneste, dersom det vil medføre uforholdsmessig ulempe å trekke og innkalle ny varameddommer av samme kjønn som den meddommeren som ikke møter.

Dersom det ikke er trukket varameddommere i saken, skal det i tilfeller som nevnt i første ledd trekkes ny meddommer av samme

kjønn som den meddommeren som ikke skal gjøre tjeneste.

Hvis domstolen innkaller en varameddommer til å gjøre tjeneste i forbindelse med forfall, kan det trekkes en ny varameddommer.»

10.4.3.3 Høringsinstansenes syn

Ingen av høringsinstansene har hatt innvendinger mot arbeidsgruppens forslag.

10.4.3.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at dagens ordning med fordel kan avløses av en hovedregel om at domstolene innkaller ett av varamedlemmene når det viser seg at en av de opprinnelige meddommerne har forfall eller av andre grunner ikke kan delta. Hvis det ikke er trukket varamedlemmer, må det trekkes en ny meddommer av samme kjønn som den opprinnelige, jf. arbeidsgruppens forslag til § 91 annet ledd.

I tilfeller hvor det er bare ett varamedlem til disposisjon, og dette ikke er av samme kjønn som den meddommeren som er forhindret fra å delta, oppstår det spørsmål det hva som skal prioriteres, å sette rett med en meddommer av hvert kjønn, eller å gjøre bruk av et varamedlem som er forberedt på å skulle delta. Arbeidsgruppens forslag til lovtekst inneholder ikke en direkte løsning på dette spørsmålet (siden arbeidsgruppen, i motsetning til departementet, ikke har foreslått regler om adgang til å trekke bare ett varamedlem). Arbeidsgruppens forslag til § 91 første ledd annet punktum gjelder imidlertid reelt sett samme problemstilling, ved at gruppen der foreslår en løsning for tilfeller hvor det bare er et varamedlem av «feil» kjønn tilgjengelig. Arbeidsgruppens forslag går ut på at det aktuelle varamedlemmet skal gjøre tjeneste dersom det ville medføre uforholdsmessig ulempe å trekke og innkalle nytt varamedlem av samme kjønn som den meddommeren som er forhindret.

Departementet mener at det prinsipielt sett er viktig at begge kjønn er representert i retten, og peker på at det er reglene om meddommernes kjønnsfordeling som kan gi full sikkerhet for at dette realiseres. Dette tilsier at domstolene, i tilfelle hvor det ikke står et varamedlem til disposisjon av samme kjønn som den opprinnelige meddommeren, skal trekke og innkalle en ny meddommer av «riktig» kjønn. Samtidig bør ikke hensynet til kjønnsfordelingen veie så tungt at det medfører fare for at saker må utsettes. Departementet er også enig med arbeidsgruppen i at det er bedre å

bruke et varamedlem av «feil» kjønn enn å benytte hurtigtilkalling. Arbeidsgruppens forslag til § 91 første ledd annet punktum videreføres derfor i en noe justert form, og slik at bestemmelsen også omfatter tilfeller der det i utgangspunktet er trukket bare ett varamedlem, se departementets forslag til ny § 92 i domstolloven.

10.4.4 Fra hvilket geografisk område skal varamedlemmene trekkes?

10.4.4.1 Gjeldende rett

Etter domstolloven 86 tredje ledd skal varamedlemmer for meddommere til lagmannsretten trekkes blant utvalgsmedlemmene i den kommunen hvor rettsmøtet holdes eller i de nærmeste kommunene. Varamedlemmene til tingretten skal etter samme bestemmelse trekkes «blant de meddommerne som bor nærmest retsstedet».

10.4.4.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen mener at varamedlemmer for meddommere, i likhet med ordinære meddommere, bør trekkes fra hele trekningskretsen. Gruppen viser til forslaget om at varamedlemmene skal gjøre tjeneste ved forfall. Fordi man i dag vanligvis trekker nye meddommere fra hele trekningskretsen i stedet for å tilkalle varamedlemmer fra nærområdet (jf. punkt 10.4.3 foran), mener arbeidsgruppen at forslaget ikke vil innebære noen dårligere løsning enn i dag, heller ikke på steder med store avstander eller vanskelige kommunikasjonsforhold. For det tilfellet at forfall oppstår i løpet av de to siste virkedagene før rettsmøtet, vil det være adgang til å hurtigtilkalle meddommere. Arbeidsgruppen viser for øvrig til at man ved å trekke varamedlemmer fra hele trekningskretsen også slipper problemer med over- og underrepresentasjon som følge av dagens særregel om trekningssted for varamedlemmer.

10.4.4.3 Høringsinstansenes syn

Forslaget om at varamedlemmer for meddommerne skal trekkes fra hele trekningskretsen har møtt innvendinger fra flere av lagmannsrettene. *Agder lagmannsrett* har blant annet uttalt:

«Vi er tilbøyelige til å anta at kommunikasjonsforhold og avstander i enkelte kretser gjør det mer hensiktsmessig å beholde dagens regel i dl [...] § 86 tredje ledd. Vi har vanskelig for å se at dette vil medføre en slik grad av skjevfordeling av representasjon mellom distriktene at det utgjør en tungtveiende innvending.»

Også *Frostating lagmannsrett* og *Gulating lagmannsrett* mener det er nødvendig at ordningen med å trekke varamedlemmer fra nærområdet opprettholdes. *Frostating lagmannsrett* skriver blant annet:

«Vår erfaring i Frostating lagmannsrett er at det slett ikke sjelden er behov for å ha varameddommere som nødvendig reserve. De behøver ikke møte uten etter særlig varsel, men de må være forberedt på å kunne stille på kort varsel. De må finnes i nærheten og altså være trukket fra nærområdet. Det som noen ganger skjer, og det er ikke helt unntaksvis, er at det kvelden før, eller om morgenen samme dag, varsles forfall. Om det er en sak av lengre varighet, vil det ofte ikke la seg gjøre å finne frem til brukbare meddommere som uten videre kan forlate sine øvrige gjøremål for mange dager fremover. Resultatet vil da bli at retten bare må reise hjem igjen, utsette saken, og håpe på at det går bedre neste gang. Dette blir ganske ressurskrevende, ikke bare for retten, men også for partene, aktørene og vitnene. – Dette problemet er særlig aktuelt på rettsreiser, der kostnadene er betydelige og utvalget av meddommere for hurtigtilkalling mindre.

Hurtigtilkallingsreglene i utkastets § 92 dekker ikke behovet idet de som kan hurtigtilkalles, ikke har hatt noen plikt på seg til på forhånd å ha dagene reservert.»

10.4.4.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det kan innebære forenklinger og en jevnere belastning på medlemmene av utvalgene om varamedlemmene kan trekkes fra hele trekningskretsen. Samtidig legger departementet stor vekt på at flere av landets lagmannsretter ser behov for å beholde ordningen med at varamedlemmene trekkes fra nærområdet.

Det sentrale er at domstolene trekker varamedlemmer som i praksis har mulighet til å stille på kort varsel, og at kostnadene ved å tilkalle varamedlemmene ikke blir unødvendig høye. Dette siste har nær sammenheng med spørsmålet om varamedlemmene bare skal varsles om trekningsen, eller om de også skal innkalles (se om dette i punkt 10.4.5 nedenfor). I tillegg bør trekningsreglene utformes slik at de ikke gir en uforholdsmessig stor belastning på noen av utvalgsmedlemmene fremfor andre. Høringsinstansenes uttalelser kan tyde på at spørsmålet om hvilken løsning som best ivaretar alle disse hensynene, avhenger av forholdene i den enkelte embetskrets. På denne bakgrunnen går departementet inn for å lovfeste en

hovedregel om at også varamedlemmer for meddommere skal velges fra hele trekningskretsen, men at embetslederen kan beslutte at de skal trekkes fra den kommunen der rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner. Det vises til departementets forslag til § 86 annet ledd i domstoloven.

10.4.5 Tidspunktet for innkalling av varamedlemmer

10.4.5.1 Gjeldende rett

Etter domstoloven § 98 første ledd står domstolene i dag fritt til å velge om varamedlemmene for meddommere allerede i utgangspunktet skal innkalles til rettsmøtet eller om de bare skal varsles om å holde seg klare til å møte. Med sistnevnte løsning må varamedlemmene innkalles når det eventuelt viser seg at det blir bruk for dem, typisk fordi en meddommer får gyldig fravær.

10.4.5.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har klarlagt at det bare er Gulating lagmannsrett og Borgarting lagmannsrett som rutinemessig innkaller varamedlemmer for meddommerne. De øvrige domstolene innkaller sjelden eller aldri varamedlemmene uavhengig av forfall.

Arbeidsgruppen går inn for å videreføre dagens rettstilstand. Den viser til forslaget om at varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra hele trekningskretsen på samme måte som meddommere og lagrettedlemmer, og uttaler blant annet (rapporten side 20):

«Slik arbeidsgruppen ser det, kan det stille seg forskjellig for ulike domstoler om det er behov for å innkalle varameddommere til rettsmøtet eller ikke. Dette vil blant annet være avhengig av avstandene i den enkelte trekningskretsen, av hvor ofte forfall på selve rettsdagen erfaringsmessig oppstår og av om det i enkeltsaker foreligger en særlig fare for at forfall vil oppstå eller en utsettelse vil få særlig store konsekvenser, for eksempel hvis saken skal gå i mange dager. Arbeidsgruppen foreslår derfor å videreføre regelen om at det er valgfritt for domstolene om varameddommerne skal innkalles til rettsmøtet allerede når de varsles om at de er trukket ut, eller om de bare skal varsles om at de må være forberedt på å møte. Arbeidsgruppen foreslår at den enkelte domstolleder kan ta en generell beslutning om varameddommerne skal innkalles eller ikke, for eksempel at de rutinemessig skal innkalles i saker av en viss varighet, ellers ikke. Noen av domstolene opplyste at de innkaller varameddommerne til å

møte i spesielle saker. Behovet for å ha varameddommerne tilstede kan som nevnt variere fra sak til sak. Arbeidsgruppen foreslår derfor at det i tillegg til domstolleders generelle beslutning, åpnes for at en dommer i den enkelte sak kan treffe en annen beslutning om fram møte, enn det som følger av domstolleders generelle beslutning.»

Arbeidsgruppens syn kommer til uttrykk i forslaget til § 88 annet ledd tredje og fjerde punktum, som lyder:

«Domstolleder kan for alle eller enkelte sakstypers vedkommende bestemme om varameddommerne i forbindelse med at de varsles om trekningen, skal pålegges å møte til rettsmøtet eller ikke. En dommer kan i den enkelte sak endre denne beslutningen.»

10.4.5.3 Høringsinstansenes syn

Ingen høringsinstanser har innvendinger til arbeidsgruppens forslag på dette punktet.

10.4.5.4 Departementets vurdering

Departementet er enig i at det fortsatt bør ligge til domstolene å vurdere om varamedlemmer for meddommere allerede i utgangspunktet skal innkalles, eller om de bare skal varsles om trekningen frem til det eventuelt foreligger noe som tilsier at de skal gjøre tjeneste. Ordningen synes hensiktsmessig, selv om domstolene etter departementets forslag også får anledning til å beslutte at varamedlemmene skal trekkes fra nærområdet rundt der rettsmøtet skal holdes (jf. punkt 10.4.4 ovenfor). Departementet viderefører arbeidsgruppens forslag til lovtekst med enkelte justeringer.

10.5 Oppnevning av fagkyndige meddommere

10.5.1 Innledning og gjeldende rett

Som tidligere nevnt, er det tvistemålsloven/tvisteloven og straffeprosessloven som regulerer spørsmålet om hvilke saker som skal pådømmes med meddommere. Disse lovene inneholder også regler om når meddommerne skal tas fra de alminnelige utvalgene og når det skal oppnevnes fagkyndige meddommere, jf. særlig tvistemålsloven §§ 323-325/tvisteloven §§ 9-12 og 29-17 og straffeprosessloven §§ 276 og 277. Retten har vid adgang til å oppnevne fagkyndige meddommere etter reglene i domstoloven § 88, det vil si utenfor de særskilte utvalgene, jf. tvistemålsloven § 325 annet

ledd/tvisteloven § 9-12 tredje ledd jf. § 29-17 og straffeprosessloven § 277 annet ledd.

Domstoloven § 87 har regler for hvordan oppnevningen av meddommere fra det særskilte utvalget av fagkyndige meddommere skal skje. Av bestemmelsen fremgår det blant annet at oppnevningen skal foregå «etter tur, og den bør ikke fravikes uten når det er nødvendig av hensyn til den kyndighet som kreves i saken, eller når de som står for tur er hindret fra å gjøre tjeneste. Hvis det finnes hensiktsmessig, kan det forut for rettsmøtet oppnevnes et varamedlem, eller ved lagmannsretten to, blant de meddommere som bor nærmest rettsstedet», jf. § 87 annet og tredje punktum.

Etter domstoloven § 88 kan domstolene i en del tilfeller oppnevne fagkyndige meddommere fra de alminnelige utvalgene, utenfor utvalgene eller utenfor den trekningskretsen det som hovedregel skal oppnevnes eller trekkes fra. Regelen anvendes ofte. Sammenholdt med tvistemålsloven § 325 og straffeprosessloven § 277, innebærer den at domstolene i praksis langt på vei kan velge om de vil oppnevne fagkyndige meddommere fra de særskilte utvalgene etter § 87 eller om de vil oppnevne utenfor disse utvalgene etter § 88, jf. også arbeidsgruppens rapport side 14.

Avgjørelser om oppnevning av fagkyndige meddommere kan påkjæres, jf. eksempelvis Rt. 1995 side 1404.

Som det fremgår av kapittel 5, går departementet inn for å oppheve ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere etter domstoloven, slik at vi ikke lenger skal ha regler tilsvarende dagens § 72 og 87. Det vil imidlertid fortsatt være behov for en regel om fremgangsmåten ved oppnevning av fagkyndige meddommere.

10.5.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har lagt til grunn at ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere skal oppheves. Den har foreslått at domstoloven skal ha følgende regel om oppnevning av fagkyndige meddommere (arbeidsgruppens forslag til § 93):

«Når det trengs særlig fagkyndighet, kan en dommer beslutte at det skal oppnevnes fagkyndige meddommere. Om nødvendig kan de oppnevnes selv om de bor utenfor embetskretsen. I siste tilfelle kan retten foreta oppnevning selv eller be vedkommende domstol gjøre det.

Fagkyndige meddommere som oppnevnes etter reglene i første ledd må ha fylt 21 år. Reglene i § 65 unntatt andre ledd nr. 1, § 66 a og § 67 gjelder tilsvarende for fagkyndige med-

dommere. Retten har ansvaret for kontroll som nevnt i § 66 a tredje ledd og for avgjørelser av søknader om fritak etter § 67.

Beslutning om det skal oppnevnes fagkyndige meddommere eller ikke kan påkjæres.»

Som det fremgår, går arbeidsgruppen inn for å lovfeste at avgjørelse av spørsmål om det skal oppnevnes fagkyndige meddommere eller ei, kan påkjæres. Arbeidsgruppen har ikke ment å endre innholdet av kjæremålsinstansenes prøvingsadgang (rapporten side 15).

10.5.3 Høringsinstansenes syn

Agder lagmannsrett har pekt på at arbeidsgruppens forslag til § 93 tredje ledd om anledning til kjæremål over avgjørelse om oppnevning av fagkyndige meddommere, bare er en lovfesting av gjeldende rett. Domstolen uttaler blant annet:

«Etter vår oppfatning har en avgjørelse om dette temaet et så vidt betydelig innslag av skjønsmessige elementer at avgjørelsen bare bør kunne påkjæres på grunnlag av saksbehandlingen eller lovanvendelsen. En saksbehandlingsfeil vil for eksempel kunne være manglende kontradiksjon. Begrensningen er i samsvar med Tvistelovutkastet § 9-12, sammenholdt med § 11-3 (3).»

Frostating lagmannsrett kan ikke se at det er behov for noen adgang for retten til å «be vedkommende domstol» oppnevne fagkyndige meddommere utenfor embetskretsen. Videre har samme domstol uttalt at det ikke bør være et krav til fagkyndige meddommere at de står innført i folkeregisteret som bosatt i kommunen. Som konsekvens av dette bør unntaket i arbeidsgruppens forslag til § 93 annet ledd vedrørende § 65 gjelde både nr. 1 og nr. 3 i Lekdommerutvalgets forslag til § 65 annet ledd.

10.5.4 Departementets vurdering

Departementet mener at det fortsatt bør være tvistemålsloven/tvisteloven og straffeprosessloven som regulerer spørsmålet om det skal delta meddommere, og om disse skal være fagkyndige. Dette er lagt til grunn i tvisteloven, som i § 9-12 annet ledd slår fast at «[m]eddommerne skal være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det». Spørsmål om adgang til å få overprøvd en avgjørelse om oppnevning (eller ikke å oppnevne) fagkyndige meddommere, må likeledes besvares på grunnlag av tvistemålslovens/tvistelovens og straffeprosesslovens regler med til-

hørende rettspraksis. Det som skal reguleres i domstolloven, er hvem som kan oppnevnes som fagkyndig meddommere, og hvordan en beslutning om oppnevning for øvrig skal effektueres.

Et åpenbart vilkår for å kunne oppnevnes som fagkyndig meddommer, må være at vedkommende har særskilt kyndighet innenfor det fagområdet saken gjelder. Kyndigheten trenger ikke nødvendigvis være basert på yrke eller teoretisk utdanning, men vil i de fleste tilfeller være det. Det sentrale er at retten har stor grad av sikkerhet for at vedkommende har de kvalifikasjonene saken krever. Det er ikke meningen å endre kriteriene for hvem som kan sies å ha «særskilt» eller «særlig» kyndighet, jf. § 94 i departementets lovforslag sammenliknet med domstolloven § 88 første ledd.

Videre mener departementet at det bør være en forutsetning at den som oppnevnes, fyller vilkårene for å være meddommer. I dette ligger blant annet at vedkommende må være fylt 21 år og ikke utelukket til valg som meddommer. I likhet med arbeidsgruppen mener departementet at det ikke skal være et krav om at fagkyndige meddommere må være bosatt i kommunen, og at heller ikke den øvre aldersgrensen for lekdommere skal gjelde for fagkyndige meddommere. Dette kommer til uttrykk i § 94 første ledd i departementets lovforslag. Departementet legger til grunn at domstolene sørger for at det ikke pådras høyere kostnader til reise mv. enn det som er nødvendig.

Forutsatt at de har den nødvendige kyndigheten, er det ikke noe i veien for å oppnevne personer som er medlemmer av utvalget av lagrettedlemmer, alminnelige meddommere eller skjønnsmedlemmer. Dette er i samsvar med ordlyden i lovforslaget, og departementet har ikke funnet det nødvendig med en presisering i lovteksten.

I samsvar med prinsippet om lik representasjon fra begge kjønn foreslår departementet en regel om at det ved oppnevning av mer enn én fagkyndig meddommer så vidt mulig skal oppnevnes like mange av hvert kjønn. Dette må likevel skje under hensyn til det aktuelle behovet for fagkyndighet i saken. Siden det ofte vil være vanskeligere å finne erstatning for en fagkyndig enn for andre meddommere, går departementet videre inn for å lovfeste en hovedregel om at det skal oppnevnes minst ett varamedlem, men at det bør være opp til domstolen å avgjøre, på bakgrunn av forholdene i den enkelte sak, om det skal oppnevnes ett eller to varamedlemmer, eller om det er åpenbart unødvendig å oppnevne varamedlem. Ved forfall skal et varamedlem som hovedregel rykke opp, jf. henvisningen til § 92 i lovutkastet.

Departementet er enig med Frostating lagmannsrett i at det ikke er behov for en regel om adgang for retten til å «be vedkommende domstol» oppnevne en fagkyndig meddommer som hører til utenfor embetskretsen. Særlig fordi de fagkyndige meddommere som hovedregel ikke lenger skal tas fra et særskilt utvalg, er det vanskelig å se gode grunner for at ikke den domstolen som har saken, selv foreta oppnevningen.

10.6 Hurtigtilkalling av lagrettemedlemmer og meddommere

10.6.1 Innledning

Når det blir klart at et lagrettemedlem eller en meddommer ikke vil møte eller er forhindret fra å gjøre tjeneste, skal det i utgangspunktet trekkes et nytt lagrettemedlem eller en ny meddommer, jf. domstolloven § 95 tredje ledd. Når hindringen blir kjent, er det likevel iblant så liten tid igjen før saken skal starte at det ikke er tid til en ny trekning. For slike tilfeller åpner domstolloven § 97 og § 98 annet ledd for å tilkalle lagrettemedlemmer og meddommere etter en enklere prosedyre, ofte betegnet som «hurtigtilkalling» eller «hurtiginnkalling». I korthet går denne prosedyren ut på å finne et annet medlem av utvalget som har anledning til å gjøre tjeneste, typisk ved å ringe til utvalgsmedlemmer som kan tenkes å ha anledning til å stille. Med hurtigtilkalling blir valget av person mindre tilfeldig enn ved ordinær trekning. Samtidig dekker fremgangsmåten et praktisk behov, og det er vanskelig å tenke seg et system hvor det ikke kan oppstå behov for denne typen «krisetiltak». I likhet med arbeidsgruppen legger departementet således til grunn at det fortsatt bør være regler om hurtigtilkalling.

I det følgende behandles først spørsmålet om i hvilke situasjoner domstolene skal kunne benytte hurtigtilkalling (punkt 10.6.2). Videre drøftes den nærmere fremgangsmåten ved hurtigtilkalling (punkt 10.6.3). Til slutt i punkt 10.6 behandles spørsmålet om det å ha gjort tjeneste etter hurtigtilkalling skal ha betydning for muligheten til å bli trukket ut etter ordinær prosedyre i andre saker (punkt 10.6.4).

10.6.2 I hvilke situasjoner skal det være adgang til hurtigtilkalling?

10.6.2.1 Gjeldende rett

Domstolloven § 97 har regler om hurtigtilkalling av lagrettemedlemmer, og lyder:

«Er antallet av de lagrettemedlemmer som møter og kan gjøre tjeneste i en sak, mindre enn 12, eller når lagretten skal settes med flere enn 10 lagrettemedlemmer, mindre enn 14, varamedlemmene iberegnet, uten at lagrettelisten i sin helhet er ugyldig, tilkaller rettens formann det nødvendige antall blant de utvalgsmedlemmer som hurtigst kan komme til stede. Han forbigår såvidt mulig dem som tidligere har gjort tjeneste og trekker lodd hvis det kan velges mellom flere. Tilkallelse kan undlates såfremt partene er villige til ikke å skyte ut flere enn at det blir tilbake minst ti lagrettemedlemmer som kan gjøre tjeneste, eller i tilfelle det nødvendige større antall.»

Som det fremgår, er det i tilfeller hvor det ikke er tilgjengelig et tilstrekkelig antall lagrettemedlemmer og varamedlemmer til at partene kan utøve utskyttingsretten uten at det blir for få lagrettemedlemmer igjen, at lagretten kan suppleres gjennom hurtigtilkalling. Bestemmelsen sier ikke noe om fra hvilket tidspunkt fremgangsmåten kan benyttes, men det er antatt at den ikke er begrenset til tilfeller hvor hindringen blir kjent først på rettsdagen, jf. forutsetningsvis Bøhn: Domstolloven. Kommentartutgave (2000) side 237.

Domstolloven § 98 annet ledd har regler om hurtigtilkalling av meddommere, og lyder:

«Uteblir en meddommer, eller må han fratre, kan rettens formann i ethvert tilfelle tilkalle en av de meddommere som bor nærmest rettsstedet.»

Ordlyden i denne bestemmelsen kan reise spørsmål om adgangen til hurtigtilkalling av meddommere bare gjelder for situasjoner som oppstår på selve rettsdagen. I praksis oppfattes imidlertid også denne å gi en noe videre adgang.

10.6.2.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har pekt på at ordningen med hurtigtilkalling kan ha betenkelige sider. Tilkallingen skjer under tidspress, resultatet avhenger av hvem vedkommende funksjonær rent faktisk får tak, og det må raskt treffes avgjørelser vedrørende lovlig forfall. Av hensyn til tilfeldighetsprinsippet mener arbeidsgruppen at adgangen til hurtigtilkalling bør gjøres så snever som mulig, og at det behov for å oppstille klare vilkår for når hurtigtilkalling kan skje.

Arbeidsgruppen foreslår at hurtigtilkalling skal kunne benyttes i tilfeller der i det løpet av de to siste virkedagene før rettsmøtet eller under rettsmøtet blir klart at et lagrettemedlem eller en meddommer ikke kan gjøre tjeneste. Videre mener

arbeidsgruppen at det bør gå klart fram av loven at hurtigtilkalling i meddomsrettssaker først kan skje når heller ikke eventuelle varamedlemmer for meddommerne kan møte, eller det vil medføre uforholdsmessig ulempe å innkalle et varamedlem. Arbeidsgruppen foreslår at adgangen til hurtigtilkalling skal reguleres i domstolloven § 92 første og annet ledd, med slik ordlyd:

«Dersom det i løpet av de to siste virkedagene før eller samme dag rettsmøtet skal holdes blir klart at en meddommer ikke møter eller av andre grunner ikke kan gjøre tjeneste, og varameddommerne har forfall eller ikke møter etter innkalling eller det vil medføre uforholdsmessig ulempe å innkalle dem, eller det ikke er trukket varameddommere i saken, kan retten tilkalle en meddommer fra utvalgene som kan møte på kort varsel. Det samme kan retten gjøre dersom den ikke benytter adgangen til å fortsette forhandlingene med færre medlemmer etter § 15 første ledd og § 21 andre ledd siste punktum.

Dersom det i løpet av de to siste virkedagene før eller samme dag rettsmøtet skal holdes, blir klart at et lagrettemedlem ikke møter eller av andre grunner ikke kan gjøre tjeneste, kan retten tilkalle et lagrettemedlem fra utvalgene som kan møte på kort varsel. Er antallet lagrettemedlemmer som møter og kan gjøre tjeneste i en sak, mindre enn tolv, eller når lagretten skal settes med flere enn ti lagrettemedlemmer, mindre enn fjorten, uten at lagrettelisten i sin helhet er ugyldig, kan retten tilkalle det nødvendige antallet lagrettemedlemmer fra utvalgene som kan møte på kort varsel. Tilkalling kan unnlates dersom partene er villige til ikke å skyte ut flere enn at det blir tilbake minst ti lagrettemedlemmer som kan gjøre tjeneste, eller i tilfelle det nødvendige større antall.»

10.6.2.3 Høringsinstansenes syn

Frostating lagmannsrett mener at det, for å unngå unødige diskusjoner, bør klargjøres at det med virkedager menes hverdager unntatt lørdager, jf. uttrykket «de to siste virkedagene» i forslaget til § 92 første ledd.

10.6.2.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til forslaget om at hurtigtilkalling skal være begrenset til en periode på inntil to virkedager før den dagen rettsmøtet begynner. Med «virkedager» menes ukedagene mandag til og med fredag som ikke er hellig- eller høytidsdag. Departementet ser ikke behov for å presisere dette i selve lovteksten.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det bør fremgå klart av lovteksten at bemanningssituasjonen primært skal søkes løst gjennom innkalling av eventuelle varamedlemmer. Varamedlemmene er trukket ut på tilfeldig grunnlag og varslet med beskjed om å holde seg i beredskap, hvilket er gode grunner for å benytte dem. Med det behovet som det i enkelte tilfeller kan foreligge for å skaffe et lagrettemedlem eller en meddommer på meget kort tid, ser departementet likevel at det unntaksvis kan bli nødvendig å henvende seg til andre enn et varamedlem, eksempelvis dersom varamedlemmet ikke svarer på telefonhenvendelser. På denne bakgrunnen slutter departementet seg til arbeidsgruppens forslag vedrørende utforming av plikten til først å innkalle eventuelle varamedlemmer.

Det hender at et lagrettemedlem eller en meddommer får forfall etter at saken har startet. Etter domstolloven §§ 15 og 21 vil retten i slike tilfeller, under visse forutsetninger og tingretten bare i sivile saker, kunne fortsette saken med redusert bemanning. For tilfeller der retten ikke ønsker å benytte denne adgangen, ligger det i arbeidsgruppens forslag til § 92 første ledd siste punktum at retten skal kunne bli fulltallig igjen ved hjelp av hurtigtilkalling.

Dagens lov nevner ikke uttrykkelig at det kan foretas hurtigtilkalling i tilfeller etter at rettsmøtet har startet. Siden det må være en grunnleggende forutsetning at alle dommerne er presentert for alle deler av saken, er det dessuten i utgangspunktet heller ikke lett å se at det kan være rom for en slik regel. I Bøhn: Domstolloven. Kommentartutgave (2000) er det imidlertid antatt at dagens regler om hurtigtilkalling kan anvendes analogisk i tilfeller hvor et lagrettemedlem eller en meddommer får forfall etter at saken har startet, forutsatt at forhandlingene gjentas i nødvendig omfang (side 238 og 240). Departementet ser ikke tungtveiende innvendinger mot en slik regel for tilfeller der retten etter § 15 (eventuelt § 21 jf. § 15) kunne ha valgt å forsette saken med redusert bemanning. På denne bakgrunnen viderefører departementet arbeidsgruppens forslag, men med en presisering av at forhandlingene må gjentas i nødvendig omfang. Siden regelen – også etter arbeidsgruppens forslag – skal gjelde både for lagrettesaker og meddomssaker, er det dessuten tilføyd en henvisning til den i departementets forslag til § 93 annet ledd.

Forøvrig viderefører departementet arbeidsgruppens forslag til § 92 første og annet ledd (som § 93) med en del justeringer av språklig art.

10.6.3 Fremgangsmåten ved hurtigtilkalling

10.6.3.1 Gjeldende rett

Selve fremgangsmåten ved hurtigtilkalling er lite regulert. Det følger av § 97 andre ledd at rettens formann ved hurtigtilkalling av lagrettedømmer «forbigår så vidt mulig dem som tidligere har gjort tjeneste og trekker lodd hvis det kan velges mellom flere». Domstolloven § 98 andre ledd om hurtigtilkalling av meddommere inneholder ingen regler om hvordan slik tilkalling skal skje.

I praksis skjer tilkallingen som regel ved telefonhenvendelse til medlemmer av utvalgene som bor eller arbeider nærmest rettsstedet.

10.6.3.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har vurdert om det bør gis mer detaljerte saksbehandlingsregler for hvordan hurtigtilkallingen skal skje, og uttaler blant annet (rapporten side 22):

«Fremgangsmåten bør være enklest mulig. Både rettssikkerhetshensyn og hensynet til en jevn arbeidsfordeling for lekdommerne tilsier likevel at det stilles krav om at lekdommere også ved hurtigtilkalling tas fra et utvalg av en viss størrelse. Noen domstoler utarbeider i dag lister over lekdommere som kan møte på kort varsel, og forsøker å legge et slags «etter tur-prinsipp» til grunn ved hurtigtilkalling av dem som står på listen. For eksempel opererte Oslo tingrett i 2000-2004 med en hurtigliste med 85 navn, og Trondheim tingrett har en liste med 57 navn. Ved bruk av slike hurtiglistes av tilstrekkelig størrelse kan domstolen langt på vei ivareta tilfældighetsprinsippet også ved hurtigtilkalling. Det er imidlertid på det rene at muligheten for å utarbeide hurtiglistes av tilstrekkelig omfang vil variere i forhold til størrelsen på utvalgene av meddommere og lokale forhold for øvrig. Det bør derfor antakelig ikke stilles noe absolutt krav om at alle domstoler skal utarbeide særskilte hurtiglistes. Arbeidsgruppen foreslår isteden at det innføres en regel i loven om at hurtiginnkalling må skje så tilfeldig som mulig. I dette generelle kravet kan det ligge en plikt til å utarbeide hurtiglistes av en viss størrelse sett i forhold til samlet antall i utvalgene i den grad dette er praktisk mulig for domstolene. Arbeidsgruppen antar at en slik hurtigliste ved mindre domstoler bør inneholde minimum ti navn med noenlunde lik kjønnsfordeling, men at listen helst bør inneholde minst 30 navn for å ivareta tilfældighetsprinsippet godt nok. Man bør unngå at hurtigtilkalling skjer ved bruk av noen få «gjengangerer».»

Arbeidsgruppen foreslår altså at det skal lovfestes at hurtigtilkallingen skal skje så tilfeldig som mulig, og peker på at det i dette generelle kravet etter omstendighetene kan ligge en plikt til å utarbeide «hurtiglistes» av en viss størrelse. Arbeidsgruppen nevner også at «hurtiglistes» i praksis vil måtte bestå av personer som har sagt seg villig til å stå der, og at domstolene, med gruppens forslag til lovbestemmelse, vanligvis vil kunne benytte lagrettedømmer, meddommere og varamedlemmer som har møtt frem den aktuelle dagen for å delta i andre saker, men som det av en eller annen grunn ikke har blitt bruk for.

Videre har arbeidsgruppen påpekt at dagens lov ikke inneholder noe krav om kjønnsmessig balanse ved bruk av hurtigtilkalling, men at det er forutsatt i Ot.prp. nr. 53 (1983-84) at retten –«så langt råd er» – tar hensyn til kjønnsaspektet og tilkaller en person av samme kjønn som den som har meldt forfall. Etter arbeidsgruppens oppfatning bør det gå frem av lovteksten at det ved hurtigtilkalling fortrinnsvis bør velges en person av samme kjønn som den som ikke møter. Forslaget til en slik regel er imidlertid bare ment å gjelde for tilfeller der det skal hurtigtilkalles. Det skal ikke foretas hurtigtilkalling i tilfeller der det finnes et eller flere varamedlemmer som kan gjøre tjeneste, og ordinære medlemmer og varamedlemmer til sammen utgjør et tilstrekkelig antall. Dette gjelder selv om løsningen ikke gir den kjønnsfordelingen som vanligvis følger av trekningsreglene (rapporten side 24).

Arbeidsgruppens forslag til § 92 første og annet ledd er sitert under punkt 10.6.2.2 ovenfor. Tredje og fjerde ledd i samme bestemmelse skal etter forslaget lyde:

«Beslutning om tilkalling etter denne paragrafen skal tas av en dommer, eller godkjennes av en dommer før rettsmøtet dersom den er tatt av en tjenestemann. Beslutning om tilkalling etter at rettsmøtet er begynt tas av samlet rett. Tilkallingen skal så langt råd er skje tilfeldig.

Ved tilkalling av lagrettedømmer eller meddommer etter denne paragrafen bør det så vidt mulig tilkalles en meddommer eller et lagrettedømmer av samme kjønn som den som opprinnelig var trukket ut».

10.6.3.3 Høringsinstansenes syn

Tønsberg tingrett har vist til arbeidsgruppens forslag til § 92 tredje ledd annet punktum, om at beslutning om tilkalling etter at rettsmøtet er begynt skal tas av samlet rett. Domstolen har blant annet uttalt:

«Generelt bør det unngås at meddommere skal delta i avgjørelser om bruk av meddommere. Rettens formann bør ta avgjørelse alene når habilitetsspørsmålet kommer opp i hovedforhandlingen. Utsettelse for å tilkalle en varameddommer eller hurtigtilkalling av meddommer gir unødvendig forsinkelse hvis innsigelsen ikke fører frem. Tilkallelsen vil medføre at vedkommende også deltar i avgjørelsen om selv «å få fri» eller å fortsette som meddommer. Det kan gi grunnlag for habilitetstvil også for den tilkalte pga. egeninteressen.

For § 92 tredje ledd nevnes at «samlet rett» i tilfelle vil være rettens formann og den gjenværende meddommeren hvis en meddommer har fått forfall i form av et illebefinnende som hindrer vedkommende i å ta stilling til spørsmålet om hurtigtilkalling. Hvis det også for dette kreves at retten er domfør (§ 21 krever alltid 2 meddommere i straffesaker), må det hurtigtilkalles en meddommer for å delta i avgjørelsen av om vedkommende også skal delta som meddommer i hovedsaken. At slike spørsmål oppstår, illustrerer behov for enklere regler... »

10.6.3.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til arbeidsgruppens forslag til en generell regel om at hurtigtilkalling så langt råd er skal baseres på tilfeldig utvelgelse. Det blir opp til den enkelte domstol, på basis av størrelse og andre lokale forhold, å vurdere hvorledes tilfeldighetsprinsippet nærmere skal ivaretas, herunder om det skal etableres såkalte «hurtiglister». Videre er departementet også enig i forslaget til § 92 fjerde ledd om vektlegging av kjønnsmessig representasjon. I likhet med arbeidsgruppen legger departementet til grunn at nevnte regel ikke skal påvirke plikten til å innkalle varamedlem etter § 93 første ledd.

Departementet mener at både praktiske og i noen grad prinsipielle grunner taler for at avgjørelsen om å tilkalle en ny meddommer etter at en meddommer har fått forfall etter at retten er satt, bør treffes av den eller de fagdommere som deltar i rettsmøtet. Men en slik regel unngår man at blir reist slike spørsmål som Tønsberg tingrett har tatt opp.

10.6.4 Virkningen av hurtigtilkalling for innkalling til andre saker

10.6.4.1 Gjeldende rett

Meddommere og lagrettemedlemmer som gjør tjeneste etter hurtigtilkalling anses i dag for å ha «gjort tjeneste» i domstolloven § 85 annet ledds forstand. Dermed er de ikke med i trekningen til

andre saker før domstolen på ny har begynt å trekke blant alle som står i vedkommende utvalg, jf. samme bestemmelse.

10.6.4.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen reiser spørsmål ved om tjenestegjøring etter hurtigtilkalling bør medføre at vedkommende skal forbigås ved senere uttak inntil «bunken snus». Dette vil lett medføre at den som hurtigtilkalles, sjeldnere enn andre blir trukket ut som lagrettemedlem eller meddommer på vanlig måte. Etter arbeidsgruppens syn kan dette ses som et brudd på tilfeldighetsprinsippet. Samtidig mener arbeidsgruppen at de samme lekdommerne vil kunne bli for hardt belastet med tjenesteoppdrag dersom oppmøte på grunnlag av hurtigtilkalling ikke skal anses som en vanlig tjenestegjøring som meddommer. Arbeidsgruppen finner at dette siste bør være avgjørende, og går derfor inn for å beholde dagens ordning.

10.6.4.3 Høringsinstansenes syn

Agder lagmannsrett har uttalt blant annet:

«Vi antar at løsningen bør være at tjenestegjøring, enten det er etter ordinær trekning eller etter hurtigtilkalling, har til følge at vedkommende ikke skal delta i senere ordinære trekninger før man begynner å trekke på nytt fra hele utvalget. Derimot blir vedkommende stående på hurtiglisten. Vi er noe i tvil om det er det arbeidsgruppen har foreslått».

10.6.4.4 Departementets vurdering

Departementet forstår arbeidsgruppens forslag som å være i samsvar med det *Agder lagmannsrett* har gått inn for, nemlig at de som gjør tjeneste etter å ha blitt hurtigtilkalt fortsatt skal kunne hurtigtilkalles i senere saker, men at de ikke skal være med i ordinære trekninger før domstolen neste gang begynner å trekke fra hele utvalget. Departementet er enig i at dette er den beste løsningen og anser at den kommer tilstrekkelig klart frem gjennom departementets forslag til §§ 86 og 93 i domstolloven.

10.7 Frister

10.7.1 Innledning

Etter domstolloven §§ 85 og 86 skal trekningen av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer skje «i god tid» før hovedforhandlingen eller rettsmøtet. Med tanke på mulige fritakssøk-

nader og andre forhold som kan kreve tiltak, er det nærliggende å tenke seg at trekningen normalt bør skje umiddelbart etter berømmelsen. Enkelte domstoler berammer imidlertid så lang tid før rettssaken at det ikke er hensiktsmessig å trekke lekdommere så tidlig. *Arbeidsgruppen* foreslår derfor å opprettholde formuleringen i dagens § 85 første ledd og § 86 første ledd om at trekningen skal skje «i god tid». Ingen av *høringsinstansene* har hatt innvendinger mot dette, og også departementet foreslår at trekningen skal skje «i god tid før hovedforhandlingen», jf. utkastet til §§ 87 og 88, begges første ledd.

Når trekningen er foretatt, må de lekdommere som er trukket ut til saken, få melding om dette. Meldingen må nødvendigvis gis en viss tid før saken skal begynne. I punkt 10.7.2 behandles spørsmål om frister for når lagrettemedlemmer og meddommere skal få beskjed om trekningen. Deretter drøftes det hvilke regler som skal gjelde for orientering om trekningen til partene (punkt 10.7.3).

Frem til lov 22. mai 1981 nr. 27 inneholdt domstolloven en regel om at listen over de lagrettemedlemmene som skulle gjøre tjeneste i en sak, skulle slås opp på rettsstedet senest dagen før hovedforhandlingen (domstolloven § 96). Endringen er ikke nærmere kommentert i lovforarbeidene. Det fremgår av *NOU 2002: 11* at Norsk Redaktørforening henvendte seg til Lekdommerutvalget og ba om at plikten til å slå opp listen på rettsstedet gjeninnføres. Lekdommerutvalget valgte selv ikke å ta stilling til forslaget fra Redaktørforeningen, og uttalte (side 101):

«Utvalget ønsker ikke å ta stilling til forslaget, og vil påpeke at det reiser enkelte prinsipielle problemstillinger. Blant annet må hensynet til lagrettemedlemmene selv, særlig dersom saken har stor medieinteresse, vurderes opp mot hensynet til offentlighet i rettspleien. Utvalget anbefaler imidlertid at det foretas en vurdering av forslaget til Norsk Redaktørforening.»

Den *arbeidsgruppen* som har fremsatt forslag til en revisjon av domstolloven kapittel 5, har henvist problemstillingen videre til Justisdepartementet og Domstoladministrasjonen. Etter arbeidsgruppens oppfatning er det naturlig at den ses i sammenheng med oppfølging av forskrift 6. juli 2001 om offentlighet i rettspleien (rapporten side 26).

Høringsinstansene har ikke kommentert spørsmålet.

Departementet ser ikke noe presserende behov for å gjeninnføre den ordning som

gjaldt før 1981. Det kan hevdes at betenkelighetene – f.eks. i form av muligheter for press mot de uttrukne lagrettemedlemmene – gjør seg sterkere gjeldende i dag. En mer inngående overveielse bør eventuelt foretas når andre spørsmål om offentlighet i rettspleien blir tatt opp til vurdering.

10.7.2 Melding til den som er trukket ut til en sak

10.7.2.1 Gjeldende rett

Etter domstolloven § 95 første skal rettens formann skal sørge for at de lagrettemedlemmer og meddommere som er trukket ut, får melding om det. Etter samme bestemmelse annet ledd bør de «så vidt mulig» få én ukes varsel. Dersom saken trenger hurtig behandling, «bør de så vidt mulig gis minst én dags varsel», jf. annet ledd annet punktum. Det fremgår av ordlyden at fristene ikke er absolutte.

10.7.2.2 *Arbeidsgruppens forslag*

Arbeidsgruppen foreslår (rapporten side 25-26) at det skal lovfestes en regel om at lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere snarest mulig skal gis melding om at de er trukket ut. Etter gruppens syn er det ingen grunn til at meldingen skal utsettes til det er en uke igjen til rettsmøtet. Den ser ikke at loven bør angi noen minstefrist for lovlig innkalling, og peker på at det i enkelte tilfeller kan bli nødvendig å trekke og innkalle lekdommere med kort varsel.

Arbeidsgruppen mener videre at det bør fremgå av loven at lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere også skal varsles om hvem som er sakens parter og om tid og sted for rettsmøtet og forventet varighet av tjenestegjøringen. Den viser til at informasjon om sakens parter kan bidra til at habilitetsspørsmål blir avklart så raskt som mulig.

Som følge av forslaget om at et varamedlem som hovedregel bør rykke opp når en meddommer ikke kan gjøre tjeneste, mener arbeidsgruppen videre at det bør fremgå av loven at domstolen skal gi eventuelle varamedlemmer beskjed om at de skal møte eller holde seg klare til å møte på kort varsel.

Arbeidsgruppen har foreslått at ovenstående kommer til uttrykk i domstolloven § 94 første ledd, med følgende ordlyd:

«Retten sørger for at meddommere, varameddommere og lagrettemedlemmer snarest mulig gis melding om at de er trukket ut, om hvem som er sakens parter, samt om tid og sted

for rettsmøtet og forventet varighet av tjenestegjøringen. Dersom det er trukket ut varameddommere til saken, og disse ikke innkalles til å møte, skal de samtidig gis melding om å holde seg klare til å møte på kort varsel.»

10.7.2.3 Høringsinstansenes syn

Ingen høringsinstanser har hatt innvendinger til arbeidsgruppens forslag.

10.7.2.4 Departementets vurdering

Departementet er enig i realiteten i arbeidsgruppens forslag, og viderefører forslaget som § 95 første ledd, med visse språklige justeringer i forhold til arbeidsgruppens forslag.

10.7.3 Melding til sakens parter

10.7.3.1 Gjeldende rett

Etter domstolloven § 96 skal en liste over de lagrettemedlemmene som skal gjøre tjeneste, være meddelt sakens parter senest dagen før hovedforhandlingen. Vi har i dag ingen tilsvarende regel om underretning om hvilke meddommere som er trukket ut. Dermed er det bare i straffesaker for lagmannsretten som skal behandles med lagrette at loven sikrer partene slik informasjon på forhånd.

10.7.3.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen mener at det er hensiktsmessig at partene får oversendt listen over lagrettemedlemmer før rettsaken, blant annet for å få klarhet i habilitetsspørsmål tidligst mulig. Den peker på at slik melding i de aller fleste tilfeller bør gis i god tid, men at det kan tenkes tilfeller der dette ikke er mulig. På denne bakgrunn har arbeidsgruppen foreslått å videreføre kravet om meddelelse av listen over lagrettemedlemmer til sakens parter senest dagen før hovedforhandlingen. Arbeidsgruppen har dessuten foreslått å utvide regelen til også å gjelde melding om meddommere og varamedlemmer for slike, og slik at den skal gjelde for både sivile saker og straffesaker. Reglen skal etter arbeidsgruppens forslag komme til uttrykk i domstolloven § 94 annet ledd, med slik ordlyd:

«Senest dagen før hovedforhandlingen skal partene få en liste over de meddommere, varameddommerne eller lagrettemedlemmene som skal gjøre tjeneste i saken.»

10.7.3.3 Høringsinstansenes syn

Tønsberg tingrett mener at regelen bør være at partene inntil dagen før hovedforhandlingen kan få opplyst på forespørsel hvem som da er aktuelle meddommere.

10.7.3.4 Departementets vurdering

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at regelen om melding til sakens parter om lagretens sammensetning senest dagen før hovedforhandlingen, bør videreføres. Dette kommer til uttrykk i lovutkastet § 95 annet ledd.

Etter departementets syn er det positivt om domstolene før rettsmøtet informerer også om navn på meddommere og eventuelle varamedlemmer, både i straffesaker og i sivile saker. En slik praksis kan bidra til at eventuelle habilitetsspørsmål avdekkes og avklares før selve saken, og kan således være et bidrag til forenkling av hovedforhandlingen. Fordi antallet meddommere (inkludert varamedlemmer) i en sak er langt mindre enn antall lagrettemedlemmer, og potensialet for habilitetsspørsmål dermed også er mindre, er imidlertid det praktiske behovet for at partene på forhånd skal være kjent med navnene ikke like stort i meddomssaker. For tilfeller der det blir endring i personsammensetningen kort tid før rettsmøtet, vil en slik liste dessuten kunne virke mer forvirrende av avklarende. Av den grunn, og fordi en lovbestemt plikt til på eget initiativ å sende partene en liste over meddommere og eventuelle varamedlemmer vil medføre ekstraarbeid for domstolene, slutter ikke departementet seg til arbeidsgruppens forslag på dette punktet. Det er imidlertid ingen ting i veien for at de domstolene som anser det hensiktsmessig, kan praktisere en regel i samsvar med det arbeidsgruppen har foreslått.

I samsvar med forslaget fra *Tønsberg tingrett* foreslår departementet en regel om at partene ved henvendelse til domstolen skal få opplyst hvem som er trukket ut som meddommere og eventuelle varamedlemmer. Forutsetningen for å få opplysningene er naturligvis at trekningen er foretatt, men departementet ser på den annen side ikke behov for å begrense partenes rett etter dette forslaget til dagen før rettsmøtet.

10.8 Gyldig fravær

10.8.1 Gjeldende rett

Den som har gyldig forfall (gyldig fravær), er ikke forpliktet til å gjøre tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer. Domstolloven § 105 annet ledd

har regler om hva som er gyldig forfall for lagrette-medlemmer, meddommere og rettsvitner, og lyder:

«Til gyldig forfall medregnes omstendigheter som fører til at vedkommende ikke uten fare for helbred eller velferd eller uten å forsømme viktige og uoppsettelige forretninger eller plikter kunne ha møtt. Som gyldig forfall kan også godtas særlig lang reisetid eller reiselengde mellom bopel og rettssted. For lagrettemedlemmer og meddommere regnes ingen andre offentlige verv som gyldig forfall enn vervet som medlem av fylkesting, militærtjeneste og tjeneste ved høyere rett.»

Bestemmelsen inneholder kriterier som beror på skjønn («viktige og uoppsettlige forretninger», «særlig lang reisetid» mv.). Det foreligger en del rettspraksis av betydning for tolkningen av bestemmelsen, for eksempel avgjørelsene i Rt. 1970 side 540, Rt. 1981 side 53, Rt. 1997 side 1696 og Rt. 2003 side 476.

Oppregningen i § 105 er ikke uttømmende. Ved vurderingen av om et forhold utgjør en gyldig forfallsgrunn, kan det også være aktuelt å se hen til tvistemålslovens/tvistelovens regler om hva som er gyldig forfall for parter og prosessfullmektiger i sivile saker, jf. også Bøhn: Domstoloven. Kommentartutgave (2000) side 248.

Et lagrettemedlem, en meddommer eller et rettsvitne som har gyldig fravær, plikter å melde fra om dette «i tide», jf. domstoloven § 105 første ledd. Den som unnlater å møte uten å ha gyldig forfall, eller som unnlater å melde fra om forfallet i tide, risikerer rettergangsbot og erstatningsansvar etter domstoloven § 200.

10.8.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen påpeker at det bør være så enkelt som mulig for lagrettemedlemmer og meddommere å få klarhet i sine rettigheter og plikter. Dette tilsier at reglene skal gjøres klare og presise. Med presise regler har man også større sikkerhet for at reglene praktiseres likt i de forskjellige domstolene. Arbeidsgruppens erfaring er at det er store ulikheter i hvor strenge domstolene i dag er ved vurderingen av søknader om forfall. Samtidig viser arbeidsgruppen til at domstolene har behov for fleksibilitet, og at dette er et argument mot å gjøre forfallskriteriene mindre skjønnsmessige. Hvor strenge domstolene bør være, kan variere med omstendighetene, for eksempel med hvor lang tid det er igjen til hovedforhandlingen. Det kan også ha betydning hvilken utsikt det er til å få skaffet en erstatning, et forhold som kan variere fra domstol

til domstol. Arbeidsgruppen legger stor vekt på behovet for fleksibilitet, og går derfor inn for å beholde dagens skjønnsmessige kriterier for hva som er gyldig forfall.

Regelen i § 105 første ledd om at forfall skal meldes «i tide», er etter arbeidsgruppens syn upresis. Gruppen ser ikke noen grunn til at ikke lekdommere skal være forpliktet til å melde fra om forfallsgrunnen så snart som mulig etter at de er blitt kjent med den. Uttrykket «i tide» foreslås således erstattet med «uten ugrunnet opphold». Arbeidsgruppen mener at loven ikke bør kreve at anmodninger om fritak skal være skriftlige, men at det bør fremgå av lovteksten at anmodninger om fritak skal begrunnes.

Arbeidsgruppen foreslår at spørsmål om gyldig forfall skal reguleres i domstoloven § 89, med følgende ordlyd:

«Meddommer, varameddommer eller lagrette-medlem plikter ikke gjøre tjeneste dersom vedkommende har gyldig forfall. Det som mener å ha gyldig forfall, plikter å fremme en begrunnet begjæring om å bli fritatt for tjenestegjøring uten ugrunnet opphold.

Gyldig forfall foreligger dersom vedkommende ikke kan møte uten fare for helbred eller velferd eller uten å forsømme viktige og uoppsettlige oppgaver eller plikter. Som gyldig forfall kan også godtas særlig lang reisetid eller reiselengde mellom bopel og rettssted. Offentlige verv regnes ikke som gyldig forfall, med unntak av vervet som medlem av fylkesting, militærtjeneste eller tjeneste ved høyere rett.

Dersom det ved trekninger er på det rene at det foreligger forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 91.

Beslutning om det foreligger gyldig forfall tas av en dommer, eller av en tjenestemann ved domstolen etter retningslinjer gitt av domstolleder.

Avgjørelse av spørsmål om gyldig forfall som er tatt av tjenestemann, kan den det gjelder forlange forelagt for en dommer. Dommerens avgjørelse kan påkjæres.»

10.8.3 Høringsinstansenes syn

Agder lagmannsrett foreslår «at kriteriene for gyldig forfall i utkast til dl § 89 annet ledd skal formuleres i samsvar med tvistelovutkastet § 17-4 (1): «Gyldig forfall til et rettsmøte foreligger hvis sykdom eller andre hindringer utenfor vedkommenes kontroll gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte». Uttrykket «i tide» i § 105 første ledd bør etter denne domstolens mening erstattes med «straks», jf. det som var foreslått for tvisteloven.

Tønsberg tingrett går inn for at arbeidsgruppens forslag til § 89 annet ledd bør suppleres med «sterke velferdsgrunner», og uttaler:

«Dette gir mulighet for lovlig fritak for eksempel for en ferietur som ikke kan sies å bety fare for velferden ved nektelse. Hvor strengt en slik «kan-regel» regel bør praktiseres, vil avhenge av bl.a. hyppigheten av slike anmodninger og hvor lang tid det er til hovedforhandlingen. Praksis bør kunne variere noe fra sted til sted og tid til tid.»

Datatilsynet har pekt på personvernmessige sider ved registrering av opplysninger, og har uttalt:

«Uttaking av lagrettemedlemmer, meddommere mv forutsetter at det opprettes et register over hvilke personer som er valgt for den gitte perioden. Slik Datatilsynet vurderer det vil et slikt register være underlagt personopplysningslovens bestemmelser. I den grad det registreres sensitive personopplysninger, for eksempel opplysninger knyttet til helse og straffbare forhold, må man utvise særlig aktsomhet blant annet hva gjelder sikkerheten i datasystemet. Eksempelvis vil registreringer i medhold av lovutkastets § 90, bokstav c og § 89 (helbred og velferd dersom dette sier noe om helsetilstand) anses som sensitiv informasjon, jf. personopplysningslovens § 2, nr. 8. Det vises også til personopplysningsloven § 28 og reglene om sletting av personopplysninger når formålet er oppfylt.»

10.8.4 Departementets vurdering

I Ot.prp. nr. 74 (2005-2006) om tilpasning av annen lovgivning til tvisteloven er uttrykket gyldig forfall erstattet av uttrykket gyldig *fravær*.

Departementet er enig i at det er hensiktsmessig at det kommer til uttrykk innledningsvis i bestemmelsen at den som har gyldig fravær ikke plikter å gjøre tjeneste som lagrettemedlem, meddommer eller rettsvitne. I samsvar med anbefalingen fra Agder lagmannsrett, går lovforslaget ut på at den som mener å ha gyldig fravær, og således vil be seg fritatt, må ta dette opp med domstolen «straks», se lovutkastet § 90. Formuleringen utelukker imidlertid ikke at det skal være anledning til å se an forholdene noe dersom det kan være håp om at hindringen forsvinner. For eksempel vil den som er syk, men som regner med å bli frisk igjen innen saken begynner, kunne se an situasjonen til saken nærmere seg.

Departementet mener som arbeidsgruppen at reglene om hva som er gyldig fravær må være

skjønnsmessige, slik at de gir rom for fornuftige løsninger i det enkelte tilfellet og variasjoner som skyldes ulike faktiske forhold. Innenfor loven kan den enkelte domstol gi utfyllende retningslinjer, og på den måten sikre at like tilfeller behandles likt.

Twisteloven § 13-4 har regler om hva som er gyldig fravær for parter, vitner og sakkyndige i sivile saker. Bestemmelsens første ledd første punktum lyder:

«Gyldig fravær fra et rettsmøte foreligger hvis sykdom eller andre hindringer utenfor vedkommendes kontroll gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte.»

Parter og vitner innkalles på grunn av sin personlige tilknytning til saken, og opplysning og avvikling av saken avhenger av at det er nettopp disse som møter. For lagrettemedlemmer og meddommere er utgangspunktet et annet, i den forstand at de ikke skal ha personlig tilknytning til saken, og derfor i prinsippet kan erstattes av en annen. Denne forskjellen innebærer at domstolene må legge en annen – mer «liberal» – norm til grunn for vurderingen av hva som er gyldig fravær hos lekdommere enn ved tilsvarende vurdering for parter, vitner og sakkyndige. Men selv om vurderingene skal være forskjellige, er formuleringen i tvisteloven § 13-4 første ledd første punktum etter departementets oppfatning egnet som utgangspunkt for reguleringen i domstoloven, slik Agder lagmannsrett har pekt på. I tvistelovens uttrykk «uforholdsmessig byrdefullt» ligger jo nettopp at det må foretas en avveining av den enkeltes behov for ikke å gjøre tjeneste og konsekvensene av at vedkommende ikke møter. For å markere i lovteksten at utgangspunktet er et noe annet for vurderingen etter domstoloven enn etter tvisteloven, er vilkåret om at hindringen ligger «utenfor vedkommendes kontroll» ikke tatt med i departementets forslag til domstoloven § 90. Dette ivaretar også bedre Tønsberg tingretts merknad om fritakelse ved sterke velferdsgrunner.

Særlig lang reisetid eller reiseavstand vil etter omstendighetene kunne gi grunnlag for gyldig forfall også etter departementets forslag. Departementet har ikke funnet grunn til at lovteksten for satt skal nevne dette.

På samme måte som etter dagens § 105 annet ledd siste punktum skal utførelse av andre offentlige verv som hovedregel ikke gi gyldig fravær for lagrettemedlemmer og meddommere. Unntak skal etter departementets forslag bare gjelde for militærtjeneste og tjeneste for en høyere rett. På den annen side foreslår departementet tilføyd «vanligvis» til regelen om offentlige verv slik at det i helt

spesielle tilfeller kan gjøres unntak. Dette er imidlertid ment som en snever unntaksregel. For eksempel skal det ikke være tilstrekkelig for gyldig fravær at et lagrettemedlem eller en meddommer er medlem av et politisk organ som skal holde møte den aktuelle dagen, og møtet er avhengig av den aktuelle personen.

Departementets forslag inneholder ikke noe om registrering av helseopplysninger i fortegnelsen over utvalgsmedlemmene. Det legges ikke opp til registrering av begrunnelsen for et eventuelt fravær.

Departementet viderefører arbeidsgruppens forslag om at en dommers avgjørelse i spørsmål om gyldig fravær skal kunne kreves overprøvd av den avgjørelsen gjelder, jf. lovforslaget § 90 femte ledd. Kjæremålet skal følge de prosessuelle reglene som gjelder for hovedsaken, det vil si straffeprosessloven for straffesaker og tvistemålsloven for sivile saker. Ved tvistelovens ikrafttreden erstattes rettsmidlet kjæremål med anke. I lovforslaget brukes derfor uttrykket «kan bringes inn for overordnet domstol», som dekker både kjæremål etter någjeldende regler og anke etter de nye reglene.

Spørsmålet om hvem i domstolen som skal kunne treffe avgjørelse om et forhold gir grunnlag for gyldig fravær, behandles i punkt 10.10 nedenfor.

10.9 Forbigåelse av meddommer og lagrettemedlem

10.9.1 Gjeldende rett

Domstolloven § 91 har regler om forbigåelse av lagrettemedlemmer og meddommere ved trekningen. Etter denne bestemmelsen skal domstolen forbigå utvalgsmedlemmer som:

- ville ha vært inhabile til å dømme i saken etter domstolloven §§ 106 eller 107,
- er meldt eller vites å ha gyldig forfall,
- skulle ha vært slettet fra utvalget etter § 81 første til tredje ledd (det vil si er døde, har flyttet fra kretsen, er ute av stand til å gjøre tjeneste på grunn av fysiske eller psykiske forhold, ikke tilfredsstillende valgbarhetsvilkårene etter § 65 eller er idømt fengselsstraff),
- er siktet for en straffbar handling som kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett, eller
- ikke har tilstrekkelig kjennskap til det norske språket.

I saker hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, skal dom-

stolene ved trekningen dessuten gå forbi personer som ikke kan klareres og autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgraden.

I mange tilfeller vil et forhold som etter § 91 ville medført forbigåelse ved trekningen, bli kjent først etter at trekningen er avsluttet. For slike tilfeller følger det av domstolloven § 95 tredje ledd at det skal trekkes en ny lekdommer blant annet dersom vedkommende har gyldig forfall, skulle ha vært slettet fra utvalget etter § 81 første til tredje ledd eller er siktet for en straffbar handling som kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett. Videre følger det av domstolloven § 114 at det skal trekkes en ny lekdommer dersom det viser seg at en av dem som opprinnelig er trukket vil være inhabil etter §§ 106 eller 107.

10.9.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har foreslått å samle reglene i domstolloven § 91 og § 95 tredje ledd i én bestemmelse om forbigåelse (arbeidsgruppens forslag til § 90). Denne bestemmelsen skal gi regler om forbigåelse av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer, uavhengig av på hvilket tidspunkt det diskvalifiserende forholdet viser seg. Foruten gyldig forfall, skal den som er trukket ut forbigås dersom vedkommende

- «a. skulle vært slettet etter § 81 første, andre eller tredje ledd,
- b. ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper, jf. likevel § 136 a,
- c. er siktet for et straffbart forhold, med mindre siktelsen har ført til et forelegg,
- d. er utelukket fra å gjøre tjeneste etter § 106 eller § 107 eller
- e. skal delta i en sak hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, og ikke kan klareres og autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgrad.»

Reglene om forbigåelse på grunn av gyldig forfall er foreslått overført til bestemmelsen om gyldig forfall, jf. utvalgets forslag til § 89.

Når det gjelder straffesiktelse som forbigåelsesgrunn (bokstav c), mener arbeidsgruppen at domstolene bør slippe å vurdere om den aktuelle handlingen kan antas å medføre frihetsstraff eller tap av offentlig stemmerett, slik det følger av dagens bestemmelser. Etter gruppens forslag skal enhver siktelse medføre forbigåelse, unntatt i tilfeller hvor det er utstedt et forelegg.

Henvisningen til domstolloven § 136 a (bokstav b) innebærer at en person vil kunne forbigås dersom rettspråket skal være samisk, og vedkommende ikke har tilstrekkelige samiskkunnskaper.

Om virkningen av, og fremgangsmåten for, en beslutning om forbigåelse, har arbeidsgruppen foreslått følgende regler (forslaget til § 90 annet til fjerde ledd).

«Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger et forhold som nevnt i først ledd a-e, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 91.

Beslutning etter første ledd a-c kan tas av en tjenestemann ved domstolen. Beslutning etter første ledd bokstav d og e skal tas av en dommer.

Avgjørelser av fritaksspørsmålet som er tatt av en tjenestemann, kan den det gjelder forlange forelagt for en dommer. Dommerens avgjørelse kan påkjæres.»

Forslaget til § 90 annet ledd går ut på at det i utgangspunktet bare er når forbigåelsesgrunnen er kjent allerede ved trekningen, at det skal trekkes på nytt. I andre tilfeller skal varamedlem rykke opp etter reglene i forslaget til § 91. I tilfeller hvor det ikke er trukket varamedlem, eller heller ikke disse kan gjøre tjeneste, vil det imidlertid kunne følge av § 91 at det skal skje en ny trekning. Med forslaget til § 90 mener arbeidsgruppen at domstolloven § 114 blir overflødig, og den foreslår at denne bestemmelsen oppheves.

10.9.3 Høringsinstansenes syn

Sametinget har støttet forslaget om en henvisning til domstolloven § 136 a, og uttalt blant annet:

«Dette vil for det første kunne bidra til å styrke samisk som rettsspråk. Videre kan kravet om tilstrekkelige kunnskaper innen samisk språk også være med på å gi samiske sedvaner en mer sentral plass i rettspleien, da språket er en av de fremste bærere av samisk kultur og rettsoppfatninger.»

Tønsberg tingrett har hatt enkelte merknader av lovteknisk karakter til § 90 i arbeidsgruppens forslag. Samme domstol har også fremsatt kommentarer til den fordelingen av beslutningsmyndighet i spørsmål om forbigåelse som ligger i arbeidsgruppens forslag til § 90 tredje og fjerde ledd. Videre har *Tønsberg tingrett* påpekt at ordet «fritaksspørsmål» i arbeidsgruppens forslag til § 90 siste ledd ikke er velvalgt, i den har uttalt:

«En utelukkelse begrunnet med for dårlige norskkunnskaper vil ikke alltid oppfattes som et (positivt) fritak, men kanskje som en diskriminerende beslutning. Overskriften i § 90 har ordet «forbigåelse». Det vil være en bedre formulering også i siste ledd.»

Drammen tingrett har uttalt at det forekommer at meddommere av ulike grunner ikke er innstilt på å utføre sin samfunnsplikt, og at disse bør kunne forbigås som uskikket, samtidig som de slettes av listene. Domstolen mener at en domstolleder i slike tilfeller ex officio bør kunne ta en beslutning om sletting, som kan påkjæres. Etter *Drammen tingretts* syn bør en slik meddommer dessuten kunne forbigås.

10.9.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til arbeidsgruppens forslag om å samle reglene om forbigåelse (med unntak for gyldig fravær og allerede utført tjeneste) i én bestemmelse, som blir § 91 i departementets lovforslag.

I kapittel 7 har departementet drøftet om det bør kunne være et vilkår for valg som lagrettemedlem eller alminnelig meddommer at en person har samiskkunnskaper. Som det fremgår av punkt 7.5.1, går ikke departementet inn for en slik ordning. Av de samme grunner som er nevnt der, mener departementet at det heller ikke skal være anledning til å forbigå en person ved trekningen fordi vedkommende ikke kan samisk. I saker hvor samisk skal være rettsspråk, og det er noen av rettsmedlemmer som ikke behersker samisk, må det benyttes tolk. Dersom det er behov for kunnskap om samisk kultur, sedvaner og rettsoppfatninger, må behovet dekkes gjennom bruk av fagkyndige meddommere eller sakkyndig.

For øvrig er departementet enig i arbeidsgruppens utforming av forbigåelsesgrunnene. *Tønsberg tingrett* har korrekt bemerket at innholdet i bokstav d (om inhabilitet) er overflødig. Etter departementets syn kan det imidlertid være lettere å se sammenhengen i regelverket når også inhabilitet er nevnt som en forbigåelsesgrunn.

Departementet viderefører arbeidsgruppens forslag som § 91 første og annet ledd. Departementet foreslår ikke en regel om forbigåelse på grunn av manglende vilje til å utføre sin samfunnsplikt, slik *Drammen tingrett* har gått inn for. Det vises til at vervet som lekdommer er en plikt for den enkelte, og til det som er uttalt i punkt 8.8 ovenfor.

Departementet går som arbeidsgruppen inn for at en dommeravgjørelse om forbigåelse skal kunne overprøves. I lovforslaget bruker departementet uttrykket «kan bringes inn for overordnet domstol», som dekker både kjæremål etter dagens regler og anke etter de nye reglene i tvisteloven og straffeprosessloven.

Spørsmål om beslutningsmyndighet etter § 91 behandles i punkt 10.10 straks nedenfor.

10.10 Beslutningsmyndighet

10.10.1 Gjeldende rett

Myndigheten til å ta beslutninger eller utføre oppgaver etter domstolloven kapittel 5 er i dag i hovedsak lagt til «retten» eller «rettens formann». For et fåtall av oppgavene følger det av loven at de kan utføres av «domstolens tjenestemenn», det vil si av saksbehandlere som ikke driver dømmende virksomhet, og som vanligvis heller ikke er jurister. Etter domstolloven §§ 85 og 86 skal således selve trekningen av lagrettemedlemmer og meddommere foretas av «en av domstolens tjenestemenn». Denne ordningen ble lovfestet ved lov 27. juni 1986 nr. 48, idet man fant at det for domstolene ville innebære «en viss effektivisering at fagdommere fritas for rutinepregede oppgaver som ikke krever særskilt juridisk innsikt» (Ot. prp. nr. 47 (1985-86) side 68).

10.10.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen har pekt på at hensynet til en effektiv ressursbruk tilsier at beslutningsmyndighet etter domstolloven kapittel 5 legges på et så «lavt nivå» i domstolene som mulig, og at rutinepregede avgjørelser derfor bør overlates til domstolens tjenestemenn (saksbehandlere). På denne bakgrunn har arbeidsgruppen vurdert hvorvidt avgjørelser etter nevnte kapittel som i dag ligger til dommere, kan overlates til saksbehandlere (rapporten side 31 følgende).

Arbeidsgruppen har vist til at det etter dagens §§ 97 og 98 i domstolloven er «rettens formann», det vil si rettens administrator i den enkelte sak, som har myndig til å treffe beslutning om *hurtigtilkalling av lagrettemedlemmer og meddommere*, mens det kan overlates til saksbehandlere å stå for det praktiske omkring tilkallingen. Arbeidsgruppens mener at det fortsatt bør være en dommeroppgave å vurdere om vilkårene for hurtigtilkalling er oppfylt. Etter gruppens syn bør imidlertid dette kunne skje i form av en etterfølgende godkjenning av en foreløpig beslutning tatt av en saksbehandler. Godkjenningen bør skje før rettsmøtet, slik at dommeren har full oversikt over rettens sammensetning og bakgrunnen for den når vedkommende går i retten. Videre går arbeidsgruppen inn for at også en annen dommer i domstolen enn rettens administrator kan beslutte eller godkjenne hurtigtilkalling. Kompetansen foreslås således lagt til «en dommer» (rapporten side 31-32).

For avgjørelser om å *forbigå et lagrettemedlem eller en meddommer ved trekningen* etter domstoll-

oven §§ 91 og 95, tar arbeidsgruppen utgangspunkt i at myndigheten i dag ligger til «rettens formann eller en annen dommer». Ved vurderingen av hvor beslutningsmyndigheten bør ligge, skiller arbeidsgruppen mellom de ulike forbigåelsesgrunnene. Beslutning om forbigåelse fordi vedkommende skulle vært slettet fra utvalget etter domstolloven § 81 første, annet eller tredje ledd, ikke har tilstrekkelige språkkunnskaper eller er siktet for et straffbart forhold som ikke har medført utferdigelse av et forelegg, bør etter arbeidsgruppens syn kunne tas av en saksbehandler. Forbigåelse på grunn av inhabilitet eller fordi vedkommende lekdommer ikke kan klareres eller autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgraden i en sak som vil inneholde skjermingsverdig informasjon, bør etter gruppens syn derimot tas av en dommer. *Forbigåelse på grunn av gyldig forfall* bør kunne tas av saksbehandlere, forutsatt at domstolen har utferdiget retningslinjer for vurderingen av hva som kvalifiserer til gyldig forfall. Etter arbeidsgruppens syn bør en lekdommer kunne kreve spørsmål om gyldig forfall forelagt en dommer (rapporten side 32-33).

For avgjørelser om *oppnevning av fagkyndige meddommere*, viser arbeidsgruppen til at det etter domstolloven §§ 87 er «rettens formann», det vil si domstollederen eller forberedende dommer i den enkelte sak, som i dag har den aktuelle myndigheten. Etter arbeidsgruppens syn bør det fortsatt høre under rettens administrator (eventuelt forberedende dommer dersom ikke administrator er utpekt) å avgjøre om det skal oppnevnes fagkyndige meddommere. Også beslutningen om hvem som i tilfelle skal oppnevnes, bør etter gruppens syn tas av en dommer. En dommer bør imidlertid kunne overlates til en saksbehandler å finne frem til fagkyndige meddommere etter en nærmere angitt fremgangsmåte, for eksempel ved å bruke en liste som foreligger. Også den praktiske håndteringen av oppnevningen, herunder å kontakte den fagkyndige, kan etter arbeidsgruppens syn overlates til saksbehandlere (rapporten side 33-34).

For behandling *av flere saker i umiddelbar sammenheng*, viser arbeidsgruppen til at det ikke er regulert i domstolloven § 99 hvem som kan beslutte at de samme meddommerne eller lagrettemedlemmer skal delta. Etter arbeidsgruppens syn bør det være en dommeroppgave å beslutte dette. For foreleggssaker som skal behandles etter hverandre samme dag, mener arbeidsgruppen at det kan være praktisk at domstollederen treffer en generell beslutning om behandling med de samme meddommerne. For andre situasjoner vil det etter arbeidsgruppens syn være naturlig at det er ret-

tens administrator, forberedende dommer eller en annen dommer som treffer avgjørelsen (rapporten side 35).

10.10.3 Høringsinstansenes syn

Agder lagmannsrett peker på at dersom beslutningsmyndighet legges til saksbehandlere, bør det være en rett til å kreve slike avgjørelser fremlagt for en dommer, slik at det er dommerens avgjørelse som i tilfelle kan påkjæres. Videre har samme domstol uttalt blant annet at den finner det forsvarlig å la primærkompetansen til å beslutte hurtigtilkalling ligge hos saksbehandler, og at en antar at dette er i samsvar med praksis i mange domstoler. For øvrig er *Agder lagmannsrett* enig i arbeidsgruppens forslag vedrørende beslutningsmyndighet, og domstolen har understreket av kompetansen til å beslutte oppnevnt fagkyndige meddommere bør ligge hos saksforberedende dommer.

Tønsberg tingrett mener at det bør være betydelig frihet for den enkelte domstol til å ta beslutninger vedrørende meddommere, herunder om en dommer eller en tjenestemann skal ta avgjørelsen i det enkelte tilfelle. Samtidig peker domstolen på at tjenestemens beslutninger må baseres på fullmakt fra dommere, og at loven bør formuleres på en måte som ikke skaper tvil om dette prinsippet. Bestemmelsen om fremgangsmåten for trekningen av meddommere bør etter *Tønsberg tingretts* syn derfor gå ut på at «dommere eller tjenestemenn» kan forestå trekningen. Videre har samme domstol blant annet pekt på at beslutninger om forbigåelse på grunn av utilstrekkelige språkkunnskaper vil kunne være vanskelige, og at det ikke er god sammenheng i at slike skal kunne tas av saksbehandlere, mens avgjørelser om utelukkelse på grunn av inhabilitet skal måtte tas av en dommer. *Tønsberg tingretts* prinsipale syn er at arbeidsfordelingen bør overlates til «lokalt selvstyre». Samme domstol uttaler videre at den som mener å ha gyldig forfall eller av andre grunner forbigås ved trekningen, bør kunne kreve at en dommer avgjør spørsmålet.

Regjeringsadvokaten er enig i at spørsmålet om oppnevning av fagkyndige meddommere ikke bør kunne delegeres til saksbehandlere ved domstolen.

10.10.4 Departementets vurdering

10.10.4.1 Generelt

Myndigheten til å treffe avgjørelser under saksforberedelsen kan i prinsippet tenkes lagt til domstol-

lederen, til saksforberedende dommer, til dommere generelt eller til domstolens administrative personale (saksbehandlere). Som det fremgår av arbeidsgruppens forslag, kan det også tenkes ulike «mellomløsninger», som at avgjørelser fra en saksbehandler skal forelegges en dommer for etterfølgende godkjenning, eller at den som er berørt av avgjørelsen, kan kreve at spørsmålet forelegges en dommer.

Departementet er enig med arbeidsgruppen i at det, av hensyn til effektiviteten i domstolene, er ønskelig at avgjørelsesmyndigheten kan fordeles så langt «utover» og «nedover» i organisasjonen som mulig. Spørsmålet blir i stor grad hva som er «mulig» uten at hensynet til forsvarlighet og rettsikkerhet blir skadelidende.

Departementets forslag til domstolloven kapittel 5 går ut på at det overlates til den enkelte domstol å bestemme hvilket geografisk område varamedlemmer for meddommerne skal trekkes fra (§ 86 annet ledd), og om varamedlemmene i utgangspunktet skal innkalles til rettsmøtet eller bare varsles med beskjed om å holde seg klare (§ 88 annet ledd). Disse avgjørelsene skal etter forslaget ligge til domstollederen. Begrunnelsen for dette er at disse avgjørelsene er ment å skulle gis *i generell form, med virkning for alle eller mange saker*. Da er domstollederen det aktuelle beslutningsnivået. For avgjørelser som gjelder den enkelte, konkrete og individualiserte sak, foreslår departementet imidlertid ikke å legge avgjørelsesmyndighet til domstollederen som sådan, men til enten «retten» eller «en dommer». Bakgrunnen for dette er blant annet at domstollederen ikke står i et overordningsforhold til de øvrige dommerne ved den faglige behandlingen av den enkelte sak. Der det åpnes for at en *saksbehandler* kan treffe avgjørelse, er saksbehandlerens myndighet i noen grad gjort betinget av at domstollederen har gitt retningslinjer (se lovforslaget § 90 fjerde ledd om beslutning vedrørende gyldig fravær).

Det spørsmålet om beslutningsmyndighet som først og fremst reiser seg i relasjon til reglene om uttak av lekdommere, er i hvilken grad beslutningsmyndighet skal kunne overlates til saksbehandlere. Saksbehandlerne er vanligvis ikke jurister, og har således – i prinsippet – dårligere forutsetninger for å treffe de aktuelle avgjørelsene enn dommere og dommerfullmektiger. Mange av saksbehandlerne i domstolene har imidlertid lang fartstid i tjenesten og omfattende erfaring med reglene om trekning og uttaking av lekdommere. De reelle forutsetningene vil variere fra domstol til domstol. Dette taler for at det i noen grad bør være

opp til den enkelte domstol å avgjøre hvorvidt saksbehandlerne skal kunne treffe avgjørelser.

I det følgende kommenterer departementet spørsmålet om det bør åpnes for å legge beslutningsmyndighet til saksbehandlere i relasjon til de typer avgjørelser som typisk kan oppstå. Det mest sentrale vurderingskriteriet er i hvilken grad avgjørelsen beror på skjønn. I samsvar med det som er påpekt av Tønsberg tingrett, er det ikke tale om å legge avgjørelsesmyndighet eksklusivt til saksbehandlere, men bare å åpne for at myndighet som i utgangspunktet ligger til dommere også kan tildeles saksbehandlere. Det vil være opp til den enkelte domstol om den ønsker å benytte denne muligheten.

10.10.4.2 Nærmere om enkelte typer oppgaver og avgjørelser

Etter domstolloven §§ 85 og 86 er det «en av domstolens tjenestemenn» som skal *forestå trekningen* av henholdsvis lagrettemedlemmer eller meddommere. Departementet er enig med Tønsberg tingrett i at det bør fremgå klart av loven at myndigheten til å forestå trekningen er avledet av dommeres kompetanse, og således ikke knytter seg eksklusivt til saksbehandlere. I forslaget til §§ 87 og 88 er det derfor presisert at det er «en dommer eller en av domstolens tjenestemenn» som skal forestå trekningen.

Departementet går som arbeidsgruppen inn for at det skal kunne overlates til saksbehandlere å *treffe avgjørelser om at det skal benyttes hurtigtilkalling*. Departementet legger vekt på at slike beslutninger ofte må tas raskt for å unngå at saken må utsettes, og at domstolen kan bli bedre i stand til å takle situasjoner med uventet forfall mv. dersom en saksbehandler kan starte arbeidet med å skaffe en erstatning fremfor først å måtte involvere en dommer. Vurderingen av om det skal benyttes hurtigtilkalling, vil i praksis som regel bero på en lett konstaterbar premiss om at retten står i fare for å bli underbemannet, og av at det ikke lar seg gjøre å løse problemet gjennom innkalling av et varamedlem eller en ny ordinær trekning. Dette siste vil det gjerne være saksbehandlerne som gjennom sitt arbeid har de beste forutsetninger for å vurdere. På samme måte som Agder lagmannsrett ser departementet heller ikke at det er behov for en etterfølgende kontroll av beslutningen om å benytte hurtigtilkalling i den enkelte sak. Det vises til at en etterfølgende kontroll i hver sak nødvendigvis vil kreve noe ressurser, og til det som er uttalt fra Agder lagmannsrett om at det nok er praksis allerede i dag mange steder at det er saks-

behandlere som beslutter hurtigtilkalling. Domstolledelsen må dessuten under enhver omstendighet føre tilsyn med saksbehandlernes utføring av sine oppgaver. En må således kunne legge til grunn at en uheldig utøving av myndigheten til å beslutte hurtigtilkalling raskt vil bli korrigert, også uten en slik ordning med etterfølgende kontroll av beslutningen som arbeidsgruppen har foreslått.

Spørsmål om gyldig fravær oppstår i praksis ofte, og hensynet til effektivitet og mulighet for raskt å sette i gang en eventuell prosess med å innkalle en erstatning, tilsier at det skal kunne overlates til saksbehandlere å avgjøre om et forhold skal anses som gyldig fravær. Samtidig er regelen om hva som skal gi grunnlag for gyldig fravær utpreget skjønnsmessig, hvilket taler i motsatt retning. Departementet slutter seg til arbeidsgruppens forslag om at det, i tilfeller hvor domstolen har utferdiget retningslinjer for vurderingen av hva som skal anses som gyldig fravær, skal kunne overlates til saksbehandlere å avgjøre spørsmålet. Den som berøres av en avgjørelse om gyldig fravær tatt av en saksbehandler, skal imidlertid kunne kreve samme spørsmål forelagt for en dommer, jf. lovforslaget § 90 fjerde ledd. Det er dommerens avgjørelse som kan gjøres til gjenstand for kjæremål (anke etter tvisteloven), jf. femte ledd.

Når det gjelder *spørsmål om forbigåelse av andre grunner enn gyldig fravær*, er departementet enig med arbeidsgruppen i at det må sondres mellom de ulike forbigåelsesgrunnene. Departementet er også enig i at spørsmål om forbigåelse fordi vedkommende utvalgsmedlem skulle ha vært slettet fra utvalget eller fordi vedkommende er siktet for et straffbart forhold (og det ikke er utstedt et forelegg), jf. lovforslaget § 91 første ledd bokstav a og c, skal som hovedregel kunne overlates til saksbehandlere. Det vises til arbeidsgruppens begrunnelse, og til at avgjørelse om dette fra en saksbehandler skal kunne kreves forelagt for en dommer, jf. lovforslaget § 91 fjerde ledd. Men en saksbehandler bør ikke få treffe avgjørelser om personlig egnethet annet enn hvor det f.eks. etter en legeerklæring fremtrer som helt kurant. For spørsmål om forbigåelse på grunn av utilstrekkelige norskkunnskaper, jf. lovutkastet § 91 første ledd bokstav b, mener departementet at beslutningsmyndigheten skal forbeholdes dommere. Det vises til at spørsmål om tilstrekkelige språkkunnskaper kan være utpreget skjønnsmessig, og at det er av forholdsvis personlig karakter. Uheldige avgjørelser om dette kan ha følelsesmessige konsekvenser som kanskje ikke alltid kan «repareres» fullt ut gjennom en eventuell etterfølgende omgjø-

ring fra en dommer. Departementets syn kommer til uttrykk i § 91 tredje ledd i lovforslaget.

Spørsmålet om hvem som kan beslutte at det skal *oppnevnes fagkyndige meddommere*, reguleres i prinsippet av tvistemålsloven/tvisteloven og straffeprosessloven. I likhet med arbeidsgruppen går ikke departementet inn for i domstoloven å åpne for at saksbehandlere skal kunne avgjøre et spørsmål om oppnevning av fagkyndige meddommere. Etter departementets syn skal det heller ikke kunne overlates til saksbehandlere å avgjøre hvem som skal oppnevnes. Praktiske sider ved en oppnevning, herunder å kontakte navngitte personer som kan være aktuelle, vil imidlertid kunne overlates til saksbehandlere. Departementet finner ikke grunn til å ta dette siste inn i lovteksten.

Heller ikke *spørsmål om lagrettemedlemmer og meddommere skal pålegges å gjøre tjeneste i flere saker som skal behandles i sammenheng*, jf. lovutkastet § 89, er i utgangspunktet egnet for å kunne avgjøres av saksbehandlere. Lovutkastet inneholder således ikke noe om dette. Departementet er imidlertid enig med arbeidsgruppen i at det kan være praktisk at domstollederen treffer en generell beslutning om at foreleggssaker som skal behandles samme dag, skal behandles av de samme meddommerne, slik at saksbehandlerne kan bygge på denne, og ikke trenger å innhente en individuell beslutning ved trekningen. Det vises til at det her vil være tale om saker som avvikles i løpet av noen timer. Departementet ser ikke innvendinger av betydning mot en slik ordning. For at denne muligheten skal bli tydelig, er den uttrykkelig nevnt i siste punktum i lovforslaget § 89.

10.11 Enkelte spørsmål vedrørende saker om administrative tvangsvedtak

10.11.1 Innledning og gjeldende rett

Tvistemålsloven kapittel 33 har regler om domstolsprøving av administrative tvangsinngrep. I tillegg inneholder sosialtjenesteloven kapittel 9 særskilte regler om domstolsprøving av fylkesnemndas vedtak etter sosialtjenesteloven og barneverntjenesteloven. Sosialtjenesteloven § 9-10 annet og fjerde ledd har i dag følgende regler om rettens sammensetning i saker om prøving av fylkesnemndas vedtak etter samme lov:

«Tingretten skal settes med to meddommere oppnevnt av dommeren. Oppnevner dommeren lege meddommere, skal disse utpekes av det alminnelige utvalg.

...

Anke over tingrettens dom hører under lagmannsretten. Lagmannsretten skal settes med to fagkyndige og to lege meddommere som retten utpeker. De lege meddommere utpekes fra det alminnelige utvalg.»

For saker om prøving av fylkesnemndas vedtak etter barneverntjenesteloven, gir sosialtjenesteloven § 9-10 a tredje ledd følgende regel:

«Tingretten og lagmannsretten settes med to meddommere, hvorav en lek og en fagkyndig. I særlige tilfeller kan tingretten settes med to fagdommere og tre meddommere, hvorav en eller to skal være fagkyndige.»

Ved lov 1. desember 2006 nr. 65 om endringer i barnevernloven mv. er sosialtjenesteloven kapittel 9 vedtatt opphevet. Samtidig er barneverntjenesteloven supplert med en regel om fylkesnemndas vedtak om tvangsinngrep kan bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36 (barnevernloven § 7-24). Tvisteloven § 36-4 første ledd har følgende regel om rettens sammensetning:

«Tingretten settes med to meddommere, hvorav én lek og én fagkyndig. I særlige tilfeller kan retten settes med to fagdommere og tre meddommere, hvorav én eller to skal være fagkyndige.»

10.11.2 Arbeidsgruppens forslag

Saker om overprøving av administrative tvangsinngrep er ikke særskilt nevnt i arbeidsgruppens mandat. Gruppen har således ikke foretatt noen bred vurdering av denne sakstypen. Den har imidlertid pekt på at det etter sosialtjenesteloven § 9-10 skal «utpekes» meddommere fra de alminnelige utvalgene, og anbefalt at oppnevning etter denne bestemmelsen erstattes med trekning. Videre har arbeidsgruppen pekt på at det - på det tidspunktet arbeidsgruppen avga sin rapport, ikke fremgikk av sosialtjenesteloven § 9-10 annet ledd om det måtte benyttes enten to fagkyndige eller to lege meddommere, eller om det kunne oppnevnes en fagkyndig og en fra de alminnelige utvalgene. I den sammenhengen uttalte arbeidsgruppen blant annet:

«Ved valg av en ordning med en av hver, bør det gis en regel om leddtrekning eller lignende for å avgjøre hvilket av de alminnelige utvalgene, kvinner eller menn, det skal trekkes fra.»

10.11.3 Høringsinstansenes syn

Tønsberg tingrett har presisert at det ikke må skapes tvil om at det kan oppnevnes personer som fag-

kyndige meddommere selv om de står i et av de alminnelige utvalgene.

10.11.4 Departementets vurdering

Siden sosialtjenesteloven kapittel 9 nå er vedtatt opphevet, foreslår ikke departementet noen endring i disse reglene. Etter at arbeidsgruppen avga sin rapport, ble det gjort klart at retten skal settes med én fagkyndig og én lek meddommer. Dette er hovedregelen også etter tvisteloven § 36-4. Tvisteloven sier imidlertid ikke hvilket av utvalgene (kvinner eller menn) den lege meddommeren skal trekkes fra.

Generelt er det ønskelig at begge kjønn er representert i retten. Dette gjelder minst like mye for saker om overprøving av administrative tvangsvedtak som for andre saker. I utgangspunktet er det således nærliggende at reglene formuleres på en måte som innebærer at den lege meddommeren skal være av motsatt kjønn som den fagkyndige meddommeren og/eller rettens leder. En slik regel forutsetter imidlertid at det allerede ved trekningen er klart hvilket kjønn den juridiske dommeren og/eller den fagkyndige meddommeren vil representere. Denne forutsetningen slår ikke alltid til. Denne typen saker skal berammes raskt, og det vil etter departementets oppfatning være uheldig – gjennom reglene om oppnevning av meddommere – å «låse» domstolens tildeling av saken til dommere av det ene kjønn. På samme måte vil det være uheldig å binde oppnevningen av den fagkyndige meddommeren til trekningen av den lege. For å unngå problemer som følge av at rettens leder eller den fagkyndige meddommeren blir av et annet kjønn enn først forutsatt, slutter derfor departementet seg til arbeidsgruppens forslag om at valg

av utvalg skal avgjøres ved loddtrekning, se departementets forslag til § 36-4 i tvisteloven.

Forutsatt at vedkommende har den nødvendige kyndigheten, er det i prinsippet ikke noe i veien for at den fagkyndige meddommeren kan hentes fra utvalgene av alminnelige meddommere.

10.12 De store havfiskeriene

Etter domstolloven § 89 skal meddommere til rettsmøter under de store havfiskeriene tas ut etter regler gitt av Domstoladministrasjonen. Ved kgl. res. 2. november 1933 er det gitt enkelte særregler. Reglene i den kongelige resolusjonen fra 1933 kommer bare til anvendelse når «de almindelige regler for uttagningen (domstollovens kap. 4 og 5) ikke uten ulempe kan følges, og heller ikke annen fremgangsmåte er fastsatt ved lov».

Arbeidsgruppen har kommet til at det i dag ikke er noen grunn til å opprettholde egne regler om uttaking av meddommere til de store havfiskeriene, og har foreslått at dagens § 89 i domstolloven oppheves. Ingen av *høringsinstansene* har hatt merknader til dette.

Etter det departementet erfarer, er ikke de særskilte reglene i bruk. Departementet kan ikke se at det i dag vil være noen vesentlig ulempe å trekke eller oppnevne meddommere etter de alminnelige reglene i domstolloven kapittel 5. Et eventuelt behov for sakkyndighet vil kunne ivaretas gjennom de alminnelige reglene om bruk av fagkyndige meddommere. På denne bakgrunnen slutter departementet seg til arbeidsgruppens forslag om å oppheve innholdet i dagens § 89 i domstolloven.

11 Økonomiske og administrative konsekvenser

Som det fremgår av kapittel 5, går departementet inn for å videreføre dagens ordning med personlig valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Forslaget til § 67 innebærer at kommunene må arbeide aktivt for å få til en allsidig sammensetning av utvalgene. Samtidig spares de kommunene som hittil har valgt medlemmer til det særlige utvalget av fagkyndige meddommere, for dette arbeidet. Plikten til å sørge for at utvalgene får en allsidig sammensetning vil i praksis innebære at mange kommuner må rette informasjon og oppfordringer om å stille til valg eller foreslå kandidater til en bredere del av befolkningen enn det som hittil har vært vanlig. Plikten etter § 67 krever ikke kjøp av annonseplass i dagspressen eller andre kostbare tiltak.

En sentral ordning med kontroll av lekdommernesandel gjennom valgperioden i henhold til § 77 vil medføre visse kostnader. Domstoladministrasjonen har anslått at gjennomføring av to kontroller årlig vil bety et merarbeid for dem på ett ukeverk. I tillegg vil ordningen kreve ressurser i politiet. Dette vil bli nærmere utredet i forbindelse med en forskrift om ordningen.

Forslaget til domstolloven § 87 om at alle som trekkes til tjeneste som lagrettemedlem i en sak skal ha status som ordinære lagrettemedlemmer (ikke varamedlemmer), medfører at alle skal trekkes fra hele utvalget. Dette er en endring i forhold til dagens lov, som går ut på at varamedlemmene skal trekkes fra den kommunen der rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommunene (§ 85 tredje ledd). Endringen kan medføre en viss

økning i reisekostnadene. Det samme gjelder forslaget til en hovedregel om at varamedlemmer for meddommerne skal trekkes fra hele utvalget, jf. § 88 annet ledd. Samtidig vil forslaget om at det i stor grad skal være opp til domstolene om det skal trekkes varamedlemmer for meddommerne (jf. § 88 annet ledd), gi besparelser. Det vil også redusere belastningen på utvalgsmedlemmene. Departementet legger til grunn at domstolene, ved vurderingen av om det skal trekkes meddommere, og hvilket geografisk område det eventuelt skal trekkes fra, velger de løsninger som – innenfor det som er forsvarlig for saken – gir minst kostnader. Totalt sett ser ikke departementet at endringene vil medføre kostnadmessige endringer av vesentlig betydning.

De foreslåtte endringene i domstolloven kapittel 5 forutsetter visse justeringer i domstolenes elektroniske saksbehandlingsprogram LOVISA. Domstoladministrasjonen har beregnet kostnadene til 487 500 kroner eksklusiv mva (engangs-kostnad) og en økning av vedlikeholdsutgiften på ca. 5 000 kroner årlig, jf. brev 22. februar 2006. Forslaget om at det er fremmøtet, og ikke alene trekningen, som etter § 86 fjerde ledd skal være avgjørende for om et utvalgsmedlem skal delta i trekningen til andre saker, kan medføre behov for en manuell registrering i domstolene i tilfeller der et medlem er innkalt, men rent faktisk ikke møter. Merbelastningen ved dette antas å bli ubetydelig.

Departementet vil eventuelt komme tilbake til de administrative og økonomiske konsekvensene i den ordinære budsjettprosessen.

12 Merknader til de enkelte bestemmelser

12.1 Til endringene i domstoloven

Til § 21:

Henvisningen i siste punktum er endret som følge av at § 91 er omarbeidet.

Til § 52:

Bestemmelsen har fått et nytt annet punktum som presiserer at medlemmene av forliksrådet er dommere. Presiseringen har sammenheng med forslaget i Ot.prp. nr. 74 (2004-2005) om at forliksrådene ikke skal omfattes av oppregningen av de alminnelige domstolene i domstoloven § 1 første ledd, men betegnes som meklingsinstitusjoner med begrenset domsmyndighet, se forslaget til domstoloven § 1 annet ledd. Forliksrådet skal imidlertid fortsatt regnes som en domstol, jf. også Ot.prp. nr. 51 (2004-2005) side 98.

Til § 53:

Regelen i *første ledd annet punktum* om meddommere og skjønnsmedlemmer er endret. For meddommere følger det av § 70 annet ledd nr. 4 og 5 hvilken tilknytning de må ha til riket og kommunen. Det er således fortsatt ikke noe ubetinget krav om norsk statsborgerskap for dem. Kravet til vederheftighet er erstattet med et vilkår om at de ikke skal være under offentlig gjeldsforhandling eller konkursbehandling eller i konkursskarantene. Det vises til de generelle merknadene punkt 8.4 og merknadene til § 70. Hvem som kan velges til utvalgene av skjønnsmedlemmer, er regulert i skjønnsprosessloven § 14 annet ledd, som viser til deler av domstoloven § 70. Heller ikke for skjønnsmedlemmer er det krav om norsk statsborgerskap, og det gjelder de samme krav til økonomi som for meddommere.

Til § 56:

Første ledd er supplert med en henvisning til de reglene som gjelder for lagrettemedlemmer og meddommere om en øvre aldersgrense på 70 år for å kunne velges til vervet, utelukkelse på grunn av annen stilling eller vandel og rett til fritak fra valg. Det vises til de generelle merknadene kapittel 8 og

9 og merknadene til §§ 70-74. Henvisningen i § 56 første ledd til § 71 innebærer en vesentlig utvidelse av gruppen som er utelukket fra valg på grunn av annen stilling, og medfører at blant annet lensmenn ikke lenger kan velges som medlemmer av forliksrådet. For øvrig gjelder kravene til dommere etter § 53 første ledd.

Dagens annet ledd er tatt ut, siden det fremgår av henvisningen i første ledd til § 71 hvem som skal være utelukket på grunn av annen stilling.

Annet ledd er nytt, og stiller krav til særskilt egnethet og norskkunnskaper for å kunne velges som medlem av forliksrådet. Det vises til kapittel 7 i de generelle merknadene. I kravet til norskkunnskaper ligger at den som velges, må kunne lese, skrive og snakke norsk godt. Kravet til norskkunnskaper etter denne bestemmelsen er mer omfattende enn kravet om tilstrekkelige norskkunnskaper etter § 70 første ledd for lagrettemedlemmer og meddommere.

I tredje ledd er regelen om at man kan nekte å ta imot valg etter fylte 65 år og etter å ha vært forliksrådsmedlem de siste åtte år, fjernet. Retten til fritak følger nå av henvisningen i § 56 første ledd til § 74. Om alder som fritaksgrunn vises til merknadene til § 74.

Til § 57:

Fristen etter første ledd for gjennomføringen av valget er flyttet fra 15. januar til 15. oktober i året etter kommunevalget, mens valgperiodens start er flyttet fra 1. mai året etter kommunevalget til 1. januar påfølgende år. Fristen og valgperiodens start er nå sammenfallende med det som gjelder for valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere, jf. § 66 første ledd.

Til § 59:

Endringene er tilpasninger til endringene i § 56.

Til overskriften til kapittel 4:

Overskriften foreslås endret slik at den ikke lenger nevner skjønnsmenn. Regler om utvalg av skjønnsmedlemmer finnes i skjønnsprosessloven 1. juni 1917 nr. 1 §§ 12, 14 og 15.

Til § 64:

Bestemmelsen erstatter dagens § 70, og gjelder lagmannsrettens tilrettelegging av kommunens valg til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Angivelsen av hvorledes lagmannsrettens leder skal fastsette antallet utvalgsmedlemmer er flyttet fra første til *annet ledd*, og tar utgangspunkt i at hvert utvalgsmedlem skal gjøre tjeneste i to saker per år. Angivelsen innebærer at lagrettemedlemmer og meddommere må regne med å gjøre tjeneste noe hyppigere enn i dag. Det vises til kapittel 9 i de generelle merknadene. Tidspunktet for når lagmannsrettens leder skal underrette kommunen om fordelingen på kommuner er flyttet til 1. juli samme år som kommunene skal velge utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Bakgrunnen for endring av fristen er at tidspunktet for kommunens valg er flyttet til 15. oktober, jf. § 66.

Til § 65:

Bestemmelsen erstatter dagens § 71, og gjelder sorenskriverens tilrettelegging av kommunens valg til utvalgene av meddommere til tingretten. Bestemmelsen er parallell til § 64, og det vises til merknadene til denne bestemmelsen.

Til § 66:

Bestemmelsen erstatter §§ 64 og 84 a, og delvis § 75.

Første ledd slår fast at det fortsatt skal være kommunestyret selv som velger medlemmene til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere. Fristen for å avholde valget er flyttet fra 15. februar til 15. oktober året etter kommunevalget. Det vises til punkt 5.2 i de generelle merknadene.

Annnet og tredje ledd er en videreføring av § 84 a, men slik at henvisningene i annet ledd er tilpasset endringene i nummereringen av bestemmelsene. Henvisningen i § 84 a til § 72 er fjernet, idet ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere etter nevnte bestemmelse ikke videreføres.

Til § 67:

Bestemmelsen er ny, og stiller krav til sammensetningen av hvert av utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere til både lagmannsretten og tingretten. *Første punktum* innebærer at kommunen må ta hensyn til blant annet alder, etnisk bakgrunn og kultur, og sørge for at sammensetningen av utvalgene så langt mulig blir i samsvar med befolkningen i kommunen. Det vises til kapittel 6 i de generelle merknadene. Kommunens vedtak vil

som andre kommunale vedtak være gjenstand for lovlighetskontroll etter kommuneloven § 59.

Annnet punktum slår fast at kommunene skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater. Oppfordringen kan komme til uttrykk på forskjellige måter, eksempelvis gjennom annonser i lokalpressen, på kommunens hjemmesider på internett eller ved oppslag på steder der allmennheten ferdes.

Til § 68:

Bestemmelsen erstatter § 74 og delvis § 75, men uten å angi en eksplisitt frist for når formannskapet eller det faste utvalget skal ha forberedt valget. Indirekte ligger det en frist i at formannskapet eller utvalgets forslag til valg skal legges ut til alminnelig ettersyn i minst to uker før kommune- styrets valg.

Bortsett fra at allmennheten skal oppfordres til å foreslå kandidater, jf. § 67, er det opp til kommunene hvordan de vil finne frem til dem som skal velges. Regelen i dagens § 73, om at kommunene skal legge manntallet over dem som hadde stemmerett ved kommunevalget til grunn for valget til utvalgene, videreføres ikke, idet det ikke er noen grunn til at ikke kommunene – innenfor reglene om valgbarhet mv. – skal stå fritt med hensyn til hvem som velges. Siden vervet er en borgerplikt, er det i prinsippet ikke nødvendig å spørre kandidatene om de er villige til å ta valg. Blant annet for å unngå store mengder fritakssøknader, kan det i praksis være et behov for en viss forhåndskontakt.

Selve valget, som etter *annet ledd* skal foretas av kommunestyret selv, reguleres av kommunelovens regler om valg, som gir anledning til forholdstallsvalg. Reglene i § 75 om rekkefølgen for valgene videreføres ikke, slik at det er opp til kommunestyret hvilke utvalg som velges først.

Til § 69:

Bestemmelsen erstatter gjeldende §§ 80 og 84. Listen over opplysninger som skal gis er noe utvidet ved at det skal opplyses om yrke og stilling også for meddommere til tingretten. Siden ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere etter § 72 oppheves, inneholder ikke bestemmelsen noe om opplysninger for medlemmer av slike utvalg.

Til § 70:

Første ledd erstatter gjeldende § 76 første ledd. Om innholdet i bestemmelsen vises til kapittel 7. Kravet til «tilstrekkelige norskkunnskaper» innebærer at den som velges, må kunne forstå norsk tale og tekst og selv uttrykke seg på norsk. Innholdet i

kravet til norskkunnskaper er det samme som etter gjeldende § 76 første ledd. Med «personlig egnet til oppgaven» menes at vedkommende må kunne følge forhandlingene i retten, forstå de problemstillingene saken reiser, ta stilling til problemstillingene og gi uttrykk for sin mening. Den som velges, må også forstå betydningen av å følge opp innkallinger, og kunne innrette seg etter regler for når det kan stilles spørsmål mv.

Annet ledd inneholder andre alminnelige krav til den som skal kunne velges som lagrettemedlem og meddommer. Kravene er behandlet i kapittel 8 i de generelle merknadene. Annet ledd nr. 1 innebærer at den nedre aldersgrensen for å kunne velges heves fra 18 til 21 år, og at det innføres en øvre aldersgrense på 70 år, begge grensene basert på alder ved valgperiodens start. Annet ledd nr. 2, 4 og 5 er nye i domstolloven, men følger etter gjeldende rett av kravet i § 65 om valgbarhet til kommunale valg. Annet ledd nr. 3 er ny, og avløser kravet til vederheftighet etter § 65. Kravet om at den som skal velges ikke må være under offentlige gjeldsforhandlinger eller konkursbehandling eller i konkurskarantene gjelder både på valgtidspunktet og gjennom valgperioden. Gjeldsforhandlinger, konkursbehandling eller konkurskarantene som er avsluttet før valget, hindrer ikke valg.

Til § 71:

Bestemmelsen erstatter § 66 i gjeldende lov. Bestemmelsens *nr. 2* er utvidet med statssekretærer, statsrådenes personlige politiske rådgivere og ansatte ved Statsministerens kontor. At fylkesmenn og assisterende fylkesmenn ikke kan velges (*nr. 3*), følger etter gjeldende rett av § 65 jf. valgloven § 3-3. Utelukket er videre ikke bare embetsmenn i dømmende stilling, men både konstituerte og utnevnte dommere og ansatte ved domstolene (*nr. 4*). Regelen omfatter alle ansatte, uavhengig av om vedkommende deltar i behandlingen av enkeltsaker. Etter *nr. 5* er alle ansatte i påtalemyndigheten, politiet og kriminalomsorgen utelukket, og etter *nr. 6* alle ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og Domstoladministrasjonen. Det samme gjelder styret for Domstoladministrasjonen. *Nr. 7* utelukker ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Fengselsskolen, uavhengig av arbeidets art og om vedkommende tar del i praktisk politi- og fengselsarbeid. Prester og forstandere i registrerte trossamfunn er ikke lenger utelukket, mens ikke bare praktiserende advokater, men også advokatfullmektiger skal være utelukket (*nr. 8*).

Regelen i *nr. 9* om utelukkelse av kommunens administrasjonssjef (kommunerådets medlemmer i kommuner som er organisert i samsvar med kommuneloven kapittel 3) og kommunale tjenestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget, er ny, idet den ikke fullt ut sammenfaller med oppregningen i valgloven § 3-3 om hvem som er utelukket til valg til fylkestinget og kommunestyret. Den utelukker fra valg i den kommunen vedkommende er ansatt (eventuelt utnevnt) i, ikke fra tilsvarende valg i andre kommuner (forutsatt at vedkommende fyller valgbarhetskravene der). Uttrykket «tar direkte del i» gjelder alle typer arbeid, også utførelse av teknisk pregede oppgaver.

Til § 72:

Bestemmelsen erstatter § 66 a i gjeldende lov, og innebærer en betydelig utvidelse av reglene om utelukkelse på grunn av idømt straff. Det vises til punkt 8.6 i de generelle merknadene. Bestemmelsen innebærer at ikke bare straffens art, men også straffens lengde er av betydning for hvor lenge en person er utelukket. Etter *første ledd nr. 1* skal idømt fengselsstraff i mer enn ett år medføre *varig* utelukkelse. Det samme gjelder etter *nr. 2* den som er idømt forvaring eller særreaksjon etter straffeloven §§ 39-39 c. Varigheten av utelukkelsen på grunn av idømt ubetinget frihetsstraff i inntil ett år og betinget fengsel er betydelig lengre enn før, jf. *nr. 3* og *4* sammenlignet med gjeldende § 66 a. Videre er det nytt at også idømt eller vedtatt bøtestraff for forhold med en strafferamme på mer enn ett år skal medføre utelukkelse, og også betinget påtaleunnløstelse og domsutsettelse for samme type forhold, jf. *nr. 5* og *6*. Bøtestraff, påtaleunnløstelse eller domsutsettelse for forhold med en strafferamme som ikke overstiger ett år, medfører ikke utelukkelse.

Samfunnsstraff er en ubetinget reaksjon, og skal etter *annet ledd* medføre utelukkelse i samsvar med enten *nr. 1* eller *3* i første ledd, avhengig av lengden av den subsidiære fengselsstraffen.

En siktelse for et straffbart forhold medfører ikke utelukkelse fra valg. En straffesiktelse som ikke har ført til et forelegg, skal imidlertid medføre forbigående ved trekningen til den enkelte sak, jf. § 91 første ledd bokstav c.

Til § 73:

Bestemmelsen presiserer at den enkelte kommune må kontrollere at kandidatene til valget av lagrettemedlemmer og meddommere oppfyller vilkårene etter §§ 70-72. I praksis vil den nødvendige

informasjonen måtte innhentes dels gjennom kontakt med den enkelte kandidat og dels ved forespørsel til strafferegisteret eller politiet. Ved henvendelser om vandel bør kommunene legge vekt på at det ikke skal innhentes mer informasjon enn det som er nødvendig for å avklare forholdet til kravene etter § 72.

Inntil det er etablert en sentral ordning med regelmessige vandelskontroller i regi av Domstoladministrasjonen, jf. § 77, har kommunene ansvar for å følge med på utvalgsmedlemmenes vandel også gjennom valgperioden. Dersom noen av utvalgsmedlemmene kommer i en situasjon som nevnt i § 72, skal kommunen slette vedkommende fra utvalget, jf. § 76 første ledd.

Gjeldende § 73 oppheves som overflødig, jf. også merknaden til § 68.

Til § 74:

Bestemmelsens *første ledd* avløser gjeldende § 67. Den opphever ordningen med automatisk rett til fritak for visse yrkesgrupper og for alle som har fylt 65 år, og er en generell regel om rett til fritak «dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det, eller vedkommende har vært medlem av et utvalg av lagrettemedlemmer eller meddommere i to perioder tidligere». Yrkesmessige og økonomiske forhold vil kunne utgjøre en særlig grunn, og således fortsatt gi grunnlag for fritak. Bestemmelsen innebærer ikke i seg selv noen justering i forhold til dagens § 67 nr. 4 av hvor mye som skal til for å oppnå fritak.

Opphevelsen av den ubetingede retten til fritak etter fylte 65 år har sammenheng med at det innføres en øvre aldersgrense for å bli valgt, se § 70 annet ledd nr. 1. Med en slik aldersgrense anses det ikke nødvendig med en ubetinget rett til fritak på grunn av alder. I kombinasjon med andre forhold vil høy alder fortsatt kunne gi grunnlag for fritak, men nå altså etter den generelle regelen i § 74 første ledd.

Annet ledd slår fast at det er kommunen som treffer avgjørelse om fritak. Avgjørelsen er enkeltvedtak, og en avgjørelse om at det ikke gis fritak vil kunne påklages etter de alminnelige reglene om klage over kommunale vedtak.

Til § 75:

Bestemmelsen viderefører gjeldende § 69.

Til § 76:

Bestemmelsen gjelder sletting av medlemmer fra utvalgene. *Første ledd* erstatter gjeldende § 81 første, annet og fjerde ledd. Bestemmelsen innebærer

blant annet at kommunene har ansvar for å følge med på utvalgsmedlemmenes vandel etter valget og foreta sletting når et medlem ikke lenger oppfyller kravene til vandel etter § 72.

Annet ledd tilsvarer dagens § 81 tredje ledd.

Tredje ledd erstatter gjeldende § 82 første ledd, og innebærer at kommunens avgjørelse vedrørende sletting fra et utvalg kan bringes inn for den domstolen utvalget er opprettet for. Paragraf 76 annet og tredje ledd, sammenholdt med § 74 annet ledd, innebærer at klageordningen for en avgjørelse om fritak etter § 74 første ledd er forskjellig, avhengig av om fritaksspørsmålet tas opp før eller etter valget. Klage over avgjørelser om fritak etter valget skal etter § 74 behandles av den aktuelle domstolen.

Fjerde ledd erstatter gjeldende § 83.

Til § 77:

Bestemmelsen er ny, og åpner for at det kan etableres et sentralisert system med regelmessig kontroll av utvalgsmedlemmenes vandel gjennom valgperioden. For en nærmere beskrivelse av en slik ordning vises til punkt 8.6 i de generelle merknadene. Kontroller i regi av Domstoladministrasjonen vil ikke utelukke at også kommunene og domstolene kan kontrollere vandel.

Til § 78:

Bestemmelsen erstatter gjeldende § 82 annet ledd.

Til opphevelsen av § 79:

Etter delingsloven er det ikke lenger aktuelt med et utvalg til å foreta «skyldsetninger og lignende forretninger». Bestemmelsen oppheves derfor som overflødig.

Til opphevelsen av §§ 80-84 a:

Innholdet i bestemmelsene reguleres av andre bestemmelser.

Til § 85:

Bestemmelsen er ny.

Første ledd gir anvisning på hvilke regler som gjelder for uttaking av lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer til den enkelte sak. Varamedlemmer for lagrettemedlemmer er ikke nevnt, idet det ikke lenger skal trekkes slike, jf. § 87 og punkt 10.4 i de generelle merknadene. Første ledd omhandler trekning «til den enkelte sak». I dette ligger at det fortsatt skal trekkes lekdommere til *den enkelte sak*, og ikke (bare) til bestemte dager.

Annet ledd viderefører gjeldende § 92, men slik at ordet «loddtrekningen» er erstattet med «trekningen».

Tredje ledd slår fast at fagkyndige meddommere skal oppnevnes etter § 94. Siden ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere etter gjeldende § 72 oppheves, videreføres heller ikke en regel som dagens § 87. Om oppnevning av fagkyndige meddommere vises til punkt 10.5 og § 94 med merknader.

Til § 86:

Bestemmelsen inneholder regler om trekningskretser, tilfeldig trekning, adgang til å trekke lagrettemedlemmer og meddommere utenfor trekningskretsen, samt hvilke utvalgsmedlemmer det skal trekkes blant.

Første ledd slår fast utgangspunktet om at det er domssognet som er trekningskretsen for tingretten, og lagsognet som er trekningskretsen for lagmannsretten. Samme ledd *annet punktum* åpner for at Domstoladministrasjonen kan dele et lagsogn eller domssogn inn i flere trekningskretser. Annet punktum tilsvarende gjeldende § 86 a første ledd, men slik at en beslutning om inndeling i trekningskretser skal treffes som forskrift etter forvaltningsloven. Det vises til punkt 10.3 i de generelle merknadene. Det er fortsatt de lokale geografiske forholdene som skal være styrende for om et doms- eller lagsogn bør være inndelt i flere trekningskretser.

Annet ledd inneholder en hovedregel om at lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer skal trekkes på tilfeldig måte blant alle utvalgsmedlemmene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Regelen om at trekningen skal skje på tilfeldig måte, er en videreføring av dagens § 90, og ivaretas i praksis gjennom elektroniske systemer. Hovedregelen om at også varamedlemmer skal trekkes fra trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes, erstatter gjeldende § 85 tredje ledd, og innebærer en endring av rettstilstanden med hensyn til hvilken geografisk enhet varamedlemmene skal trekkes fra. Det vises til de generelle merknadene punkt 10.4. Etter § 86 annet ledd annet punktum kan imidlertid domstollederen beslutte at domstolen skal trekke varamedlemmer fra nærområdet til der rettsmøtet skal holdes. Myndigheten er lagt til domstollederen for at denne skal kunne treffe en generell beslutning for alle eller visse typer saker.

Tredje ledd første punktum viderefører adgangen etter § 86 a annet ledd tredje punktum til, når særlige grunner foreligger, å beslutte at lagrette-

medlemmer eller meddommere og varameddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets eller andre kretser innenfor doms- eller lagsognet enn det som følger av annet ledd. Annet punktum viderefører adgangen etter § 88 til å trekke meddommere utenfor doms- eller lagsognet eller lagdømmet når dette er nødvendig for å få uhildede meddommere. Adgangen etter § 86 tredje ledd annet punktum til å gå utenfor lagsognet eller lagdømmet, gjelder også for trekningen av lagrette-medlemmer.

Fjerde ledd erstatter gjeldende § 85 annet ledd, som etter § 86 annet ledd gjelder tilsvarende ved trekning av både lagrettemedlemmer og meddommere. Bestemmelsen slår fast at den som har vært lagrettemedlem eller meddommer i en sak, eller møtt til frem til en sak i egenskap av lagrettemedlem, meddommer eller varamedlem, ikke skal delta i trekningen til andre saker før domstolen på ny har begynt å trekke fra hele utvalget. Med den nye bestemmelsen blir det klart at det er tjenestegjøring og fremmøte til rettsmøte – uansett om tjenesten eller fremmøtet hadde grunnlag i ordinær trekning eller hurtigtilkalling – som kvalifiserer til å holdes utenfor ved trekning til nye saker. Den som ble trukket ut, men som ikke gjorde tjeneste eller møtte frem til rettsmøte i saken på grunnlag av trekningen, skal fortsatt være med ved trekningen til nye saker. For øvrig er reglene om hvem som skal omfattes av trekningen, og for når domstolene på ny skal trekke fra hele utvalget («snu bunken»), de samme som etter gjeldende § 85 annet ledd. Det vises til punkt 10.3.6 i de generelle merknadene.

Til § 87:

Første og annet ledd viderefører gjeldende § 85 første ledd, *med den forskjell at* det skal trekkes ett lagrettemedlem mer fra hvert av utvalgene og at det ikke skal trekkes varamedlemmer. Det vises til punkt 10.4 i de generelle merknadene.

Lagrettemedlemmene skal trekkes «i god tid» før hovedforhandlingen. Som oftest vil det være hensiktsmessig å trekke lagrettemedlemmene umiddelbart etter at hovedforhandlingen er berammet, slik at eventuelle fritakssøknader mv. kan behandles så tidlig som mulig.

Tredje ledd erstatter dagens § 99 annet ledd, og gjør det klart at retten står fritt til å beslutte om den skal benytte de samme lagrettemedlemmene eller trekke nye ved omberamming eller utsettelse av en sak. Forutsetningen for at det kan trekkes nye lagrettemedlemmer, er at saken skal starte helt på ny.

Til § 88:

Bestemmelsen angir fremgangsmåten ved trekning av meddommere, og erstatter gjeldende § 86 første og tredje ledd. *Første ledd første punktum* er parallell til § 87 første ledd om trekning av lagrettemedlemmer. Første ledd *annet punktum* viderefører gjeldende § 86 første ledd femte punktum om at det, i tilfeller der det skal trekkes et ulikt antall meddommere, skal trekkes lodd om hvilket av utvalgene den siste meddommeren skal trekkes fra, men presiserer at samme regel skal gjelde for varamedlemmer. Det vises til punkt 10.3.5 i de generelle merknadene.

Annet ledd slår fast at det som hovedregel skal trekkes to varamedlemmer for meddommerne. Dette innebærer en endring for saker for tingretten, hvor det etter gjeldende § 86 tredje ledd skal trekkes bare ett varamedlem. Det vises til punkt 10.4 i de generelle merknadene. For den enkelte sak kan det imidlertid bestemmes at det skal trekkes bare ett varamedlem, jf. annet ledd annet punktum. I slike tilfeller må det trekkes lodd om hvilket av utvalgene varamedlemmet skal trekkes fra, jf. § 88 første ledd annet punktum. For saker der hovedforhandlingen antas å kunne avvikles i løpet av én dag, kan det treffes en generell beslutning at det ikke skal trekkes varamedlemmer. Dette vil typisk gjelde for små saker om ikke vedtatte forelegg. Oppstår det fravær kort tid før hovedforhandlingen, vil domstolen da i praksis måtte benytte hurtigtilkalling. Ved vurdering av om det skal unnlates å trekke varamedlemmer, må domstollederen legge vekt på behovet for å unngå utsettelse, og på hensynet til at hurtigtilkalling skal være en «nødløsning». Annet ledd tredje punktum viderefører regelen i § 98 første ledd første punktum om at det er den enkelte domstol som avgjør om varamedlemmer for meddommeren skal innkalles eller bare varsles om å holde seg klare til å møte når de får beskjed om trekningen.

Tredje ledd inneholder en ny regel for tilfeller der det besluttes at et varamedlem skal følge forhandlingene. Regelen går ut på at det skal trekkes lodd om hvilket av varamedlemmene som skal følge forhandlingene, men slik at det skal være én av hvert kjønn dersom flere varamedlemmer skal følge saken.

Fjerde ledd gjelder situasjoner hvor en lagrettesak viser seg å skulle behandles som meddoms-sak, eksempelvis fordi en anke over avgjørelsen av skyldspørsmålet trekkes, mens en anke vedrørende straffutmålingen opprettholdes. I slike tilfeller kan meddommerne trekkes ut blant de uttrukne lagrettemedlemmene. Dersom ankefor-

handlingene har begynt, og noen av lagrettemedlemmene er dimittert, kan meddommerne trekkes blant de lagrettemedlemmene som er til stede.

Femte ledd tilsvare § 87 femte ledd, og det vises til merknadene til denne.

Til § 89:

Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende § 99 første ledd, men med den endring at det nå går uttrykkelig fram av lovbestemmelsen at det må «tungtveiende grunner» til før lagrettemedlemmene og meddommerne kan pålegges å tjenestegjøre i flere saker som til sammen varer et visst antall dager. Grensen for hvor mange dager tjenesten normalt kan strekke seg over er ti dager, mens den etter dagens § 99 første ledd er ti dager ved lagmannsretten og seks dager ved tingretten. Videre har bestemmelsen fått et tillegg om at domstollederen kan treffe en generell beslutning om at meddommere skal pålegges å gjøre tjeneste i flere foreleggssaker som behandles i umiddelbar sammenheng samme dag. Det vises til punkt 10.3.4 i de generelle merknadene.

Til § 90:

Bestemmelsen gjelder rett til fritak fra tjeneste i den enkelte sak på grunn av gyldig fravær eller tidligere utført tjeneste. Den gjelder for lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner. Bestemmelsen erstatter dagens § 105 (gyldig fravær) og § 68 (rett til fritak på grunn av utført tjeneste).

Første ledd slår fast at den som har gyldig fravær, eller som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer i minst 15 dager samme år eller i minst 60 dager i samme valgperiode, ikke plikter å gjøre tjeneste som lagrettemedlem, meddommer eller rettsvitne. Den som vil påberope seg retten til fritak, må «straks» gi domstolen en begrunnet melding om dette, jf. første ledd tredje punktum. Bestemmelsen krever ikke at meldingen må være skriftlig.

Annet ledd regulerer hva som regnes som gyldig fravær. Regelen har klare fellestrekk med tilsvarende bestemmelse i tvisteloven § 13-4 første ledd, men må tolkes i lys av at lekdommerne ikke har personlig tilknytning til saken, og således, i motsetning til parter, vitner og sakkyndige, ofte vil kunne erstattes. Det vises til punkt 10.8 i de generelle merknadene. Annet ledd *annet punktum* erstatter gjeldende § 105 annet ledd tredje punktum, men nevner ikke vervet som medlem av fylkestinget som særskilt fraværsgrunn.

Tredje ledd regulerer hva som er konsekvensen av fritak på grunn av gyldig fravær eller allerede

utført tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer. Dersom forholdet er klart allerede ved trekningen, skal det foretas ny trekning. Blir det klart først senere, slik tilfellet vanligvis vil være, skal domstolen følge fremgangsmåten i § 92. Utgangspunktet er da at et varamedlem skal innkalles, jf. § 92 første ledd og merknader til denne.

Fjerde ledd regulerer hvem innenfor domstolen som kan avgjøre spørsmål om rett til fritak på grunn av gyldig fravær, og åpner for at avgjørelsen kan tas av en tjenestemann når det foreligger retningslinjer for praktiseringen av annet ledd. Om tildeling av beslutningsmyndighet til tjenestemenn i domstolen vises til punkt 10.10 i de generelle merknadene. Avgjørelsen fra en tjenestemann kan kreves fremlagt for en dommer, jf. *femte ledd*, som også åpner for rett til å bringe dommerens avgjørelse inn for overordnet domstol. Adgangen til overprøving er kommentert i punkt 10.8.

Til § 91:

Bestemmelsen gir regler om forbigåelse ved trekningen til den enkelte sak av andre grunner enn gyldig fravær og allerede utført tjeneste (som er regulert i § 90). *Første ledd* er i stor grad en videreføring av gjeldende § 91 og § 95 tredje ledd, dog slik at regelen om forbigåelse på grunn av en straffesiktelse er endret. Det er ikke avgjørende for spørsmålet om forbigåelse etter bokstav c om forelegget er vedtatt eller ikke. Det vises til punkt 10.9 i de generelle merknadene.

Annet ledd tilsvarende § 90 tredje ledd, og det vises til merknadene til denne. Annet ledd omfatter også det som i dag er regulert i domstolloven § 114, og medfører at denne blir overflødig. *Tredje ledd* regulerer spørsmålet om hvem i domstolen som kan treffe avgjørelse om forbigåelse. Det vises til de generelle merknadene punkt 10.10. *Fjerde ledd* er parallell til § 90 femte ledd, og det vises til merknadene til denne.

Til § 92:

Bestemmelsen gir regler for hva som skal skje når en meddommer ikke kan møte eller gjøre tjeneste. Hovedregelen fremgår av *første ledd første punktum*, og går ut på at et varamedlem av samme kjønn skal gjøre tjeneste. Dette innebærer en endring i forhold til gjeldende rett, hvor utgangspunktet er at det skal trekkes en ny meddommer. Det vises til punkt 10.4.3 i de generelle merknadene. *Første ledd annet og tredje punktum* regulerer tilfeller hvor det er trukket bare ett varamedlem, og dette

enten ikke kan gjøre tjeneste eller ikke er av samme kjønn som den meddommeren som skal erstattes.

Annet ledd regulerer tilfeller der det ikke er trukket meddommere. Utgangspunktet er at det da skal trekkes en ny meddommer av samme kjønn som den som skal erstattes. Dersom det er for liten tid igjen før saken til å trekke og innkalle på ny, vil domstolen kunne benytte hurtigtilkalling etter § 93.

Tredje ledd fastsetter at det kan trekkes et nytt varamedlem når et varamedlem blir innkalt til å gjøre tjeneste.

Til § 93:

Bestemmelsen regulerer domstolenes adgang til å benytte hurtigtilkalling, og erstatter dagens §§ 97 og 98 annet ledd. *Første ledd* gjelder hurtigtilkalling av meddommere, mens *annet ledd* gjelder hurtigtilkalling av lagrettemedlemmer. Det vises til punkt 10.6 i de generelle merknadene. Det er i løpet av nest siste, siste eller samme dag som saken skal starte, at det kan benyttes hurtigtilkalling, jf. første og annet ledd, begges *første punktum*. Behov som dukker opp før den tid, skal søkes dekket gjennom ordinær trekning og innkalling. Har ikke dette lykkes innen nest siste dag før saken skal starte, kan det være aktuelt å benytte hurtigtilkalling. For hurtigtilkalling av meddommere er det som hovedregel en forutsetning at varamedlemmene er forsøkt innkalt, jf. første ledd *annet og tredje punktum*.

Med virkedager menes dagene mandag til og med fredag som ikke er hellig- eller høytidsdager.

Det sentrale kriteriet for om et utvalgsmedlem skal hurtigtilkalles, er at vedkommende kan møte frem til saken. Eksempelvis vil lagrettemedlemmer og meddommere som er innkalt til tinghuset i anledning en annen sak som blir utsatt eller avlyst, kunne gjøre tjeneste.

Første ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilfeller der en meddommer eller et lagrettemedlem får forfall etter at rettsmøtet er begynt. Etter domstolloven § 15 første ledd og § 21 annet ledd siste punktum kan retten, hvis et medlem får forfall etter at rettsmøtet er begynt, i visse tilfeller fortsette forhandlingene med færre medlemmer. Hvis retten ikke ønsker å benytte denne adgangen, men vil tilkalle en ny meddommer eller et nytt lagrettemedlem for snarest å fortsette forhandlingene, kan hurtigtilkalling etter § 93 benyttes. For ordens skyld er det presisert i bestemmelsen at forhandlingene i slike tilfeller må gjentas i nødvendig omfang.

Tredje ledd regulerer hvem som kan beslutte hurtigtilkalling. Det vises til punkt 10.6.3.4 og 10.10.3 i de generelle merknadene.

Også hurtigtilkalling skal så langt råd er skje tilfeldig, jf. *fjerde ledd*. I noen domstoler kan det være hensiktsmessig med «hurtiglister». Uansett hvordan den utformes, må domstolene ha en rutine som sikrer at det ikke blir de samme som tilkalles hver gang. Det følger av § 86 fjerde ledd at den som gjør tjeneste på grunnlag av hurtigtilkalling skal holdes utenfor ved ordinær trekning til nye saker frem til «bunken snus». Denne regelen utelukker ikke at vedkommende kan gjøre tjeneste på ny på grunnlag av hurtigtilkalling, forutsatt at hurtigtilkallingen i rimelig grad er basert på tilfældighet.

Til § 94:

Bestemmelsen gir regler om hvem som kan oppnevnes som fagkyndige meddommere i tilfeller der det følger av annen lovgivning at slike skal oppnevnes, og om hvordan oppnevningen skal skje. Det vises til punkt 10.5 i de generelle merknadene. I tillegg til at den som oppnevnes må ha særskilt kyndighet innenfor det saken gjelder, må vedkommende – med enkelte unntak – oppfylle de samme kravene som for å kunne velges som alminnelig meddommer. Unntakene er at det ikke gjelder noen bestemt øvre aldersgrense, og at det ikke er krav om bostedstilknytning til kommunen. For øvrig gjelder kravene etter §§ 70-72. Det er domstolen som må bringe på det rene om en kandidat oppfyller vandelskravene.

Skal det oppnevnes mer enn én fagkyndig meddommer, skal det så vidt mulig oppnevnes like mange av hvert kjønn. Som hovedregel skal det også oppnevnes varamedlemmer for fagkyndige meddommere.

Til § 95:

Første ledd har regler om melding til den som er trukket ut som lagrettedlem, meddommer eller varamedlem. Det vises til punkt 10.7.2 i de generelle merknadene. Regelen i gjeldende § 95 annet ledd om en ukes (alternativt en dags) varsel er erstattet med en regel om at retten skal melde fra om trekningen «snarest mulig».

Annet ledd har regler om informasjon om trekningen til sakens parter. Det vises til punkt 10.7.3 i de generelle merknadene. Annet ledd første punktum gjelder trekningen av lagrettedlemmer, og er en videreføring av gjeldende § 96. Annet punktum gjelder partenes rett til å gjøre seg kjent med

hvem som er trukket ut som meddommere og varamedlemmer.

Til opphevelsen av §§ 96-99:

Innholdet i bestemmelsene reguleres av andre bestemmelser.

Til § 101:

Henvisningene i *annet ledd* er endret som følge av endringer i lovens struktur.

Tredje ledd er endret som følge av at ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere oppheves.

Til opphevelsen av § 105:

Forholdet reguleres av § 90.

Til opphevelsen av § 114:

Forholdet reguleres av § 91.

12.2 Til endringene i andre lover

Til endring i lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål

Til § 325:

Bestemmelsen er endret som følge av at ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere oppheves, og at det er domstolloven § 94 som regulerer oppnevning av fagkyndige meddommere.

Til endringer i lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker

Til § 14:

Henvisningen i annet ledd til domstolloven er endret som følge av endringer i domstolloven kapittel 4 og 5. Henvisningene innebærer at det, i tillegg til de krav til faglige kvalifikasjoner som følger av skjønnsprosessloven, i hovedsak skal gjelde de samme krav til personlige forutsetninger og formelle forhold for skjønnsmedlemmer som for lagrettedlemmer og meddommere. Den øvre aldersgrensen etter § 70 annet ledd nr. 1 skal imidlertid ikke gjelde for skjønnsmedlemmer. Siden det er fylkeskommunene som oppnevner de fylkesvise utvalgene av skjønnsmedlemmer, skal henvisninger til «kommunen», «kommunestyret» og liknende forstås som henvisninger til de tilsvarende instanser i fylkeskommunen.

Til § 15:

Henvisningene i første ledd til domstolloven §§ 81 og 82 er erstattet med henvisninger til samme lov § 76, idet det nå er denne som har regler om valgorganets sletting og klage.

Til endring i lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister

Henvisningen i § 26 b nr. 2 annet ledd til domstolloven er endret som følge av at det nå er § 94 som har regler om oppnevning av fagkyndige meddommere.

Til endring i lov 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten

Henvisningen i § 3 femte ledd til domstolloven §§ 65 og 67 er erstattet med en regel tilsvarende dagens § 64 i domstolloven og en henvisning til domstolloven (ny utforming) § 74 første ledd. Begrunnelsen for at det er tilføyd en regel som svarer til dagens § 64, er at det ikke i proposisjonen er vurdert om de endringene som foreslås for lagrettemedlemmer og meddommere, herunder innføring av en bestemt øvre aldersgrense, bør gjelde også for lekdommere til trygderetten.

Til endring i lov 21. desember 1979 nr. 77 om jordskifte o.a.

Henvisningen i § 9 fjerde ledd til domstolloven § 88 er erstattet med en henvisning til § 86 tredje ledd annet punktum, idet det er den som skal gi adgang til å gå utenfor det utvalget som det i utgangspunktet skulle trekkes fra. Endringen er utelukkende av teknisk karakter, og medfører således ingen endring i adgangen til å gå utenfor utvalgene etter jordskifteloven § 8.

Til endringer i lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker*Til § 277:*

Første og annet ledd er erstattet med en generell regel om at retten kan oppnevne fagkyndige meddommere i saker der det er behov for det. Endringen er en konsekvens av at ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere etter domstolloven § 72 oppheves, jf. punkt 5.3 i de generelle merknadene. Henvisningen i dagens annet ledd er endret til § 94, da det er denne som regulerer oppnevning av fagkyndige meddommere.

Til § 332:

Henvisningen i siste punktum er endret til å gjelde domstolloven § 94, da det er denne som regulerer oppnevning av fagkyndige meddommere.

Til § 355:

Ordene «eller varamedlemmene» i tredje ledd er sløyfet, idet det etter domstolloven § 87 ikke lenger skal trekkes varamedlemmer for lagrettemedlemmene. Det vises til punkt 10.4 i de generelle merknadene.

Til § 356:

Ordene «og varamedlemmer» i første ledd er sløyfet. Se merknad til endring av § 355.

Til § 361:

Siste del av tredje punktum er sløyfet. Endringen er en tilpasning til at det ved elektronisk trekning av lagrettemedlemmer ikke fremkommer noen bestemt rekkefølge.

Til § 371:

Regelen om at lagrettens medlemmer stemmer i den rekkefølgen som fremkommer ved loddrekningen, er endret av samme grunn som nevnt i merknaden til § 361, og erstattet av en regel om at lagrettens medlemmer skal trekke lodd om rekkefølgen. Loddtrekningen kan gjøres enkel, eksempelvis ved at den enkelte trekker en lapp påført et nummer.

Til § 468:

Endringen er en konsekvens av at domstolloven kapittel 4 er omstrukturert.

Til endring i lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring

Henvisningen i § 2-4 til domstolloven §§ 101-105 a er supplert med en henvisning til domstolloven § 90 første ledd første punktum og annet ledd, idet reglene om gyldig forfall er flyttet fra § 105 til nevnte deler av § 90.

Til endring i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester

Henvisningen i § 7-2 annet ledd til domstolloven § 64 er erstattet med en henvisning til § 66 første ledd, idet det er denne som innholdsmessig tilsvarende § 64.

Til endring i lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.

Henviingen i § 17-7 tredje ledd til domstolloven § 87 er erstattet med en henvisning til § 94, idet det er denne som skal regulere oppnevning av fagkyndige meddommere.

Til endringer i lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister

Til § 9-12 tredje ledd:

Første punktum er endret ved at bestemmelsen ikke lenger gir uttrykk for at de fagkyndige meddommerne skal oppnevnes fra de fagkyndige meddommerutvalgene eller utenfor utvalgene. Endringen er en følge av at ordningen med særskilte utvalg av fagkyndige meddommere etter domstolloven § 72 oppheves, se punkt 5.3 i de generelle merknadene. I saker der det er gitt særskilte bestemmelser om oppnevning av utvalg av fagkyndige, jf. tvisteloven § 36-4 annet ledd, skal oppnevningen skje fra utvalget i samsvar med de særskilte bestemmelsene.

Til § 36-4 første ledd:

Bestemmelsen har fått en tilføyelse om valg av kjønn når retten skal settes med bare én leg meddommer. Det vises til punkt 10.11 i de generelle merknadene.

12.3 Til overgangsbestemmelsen

Bestemmelsen har betydning dersom reglene i §§ 57 og 66 om nye tidspunkter for valget av lekdommere trer i kraft før kommunestyrevalget høsten 2007. Den innebærer at kommunene skal velge lekdommere i henhold til de «gamle» fristene vinteren 2007/2008, og at valgperioden for dem som da velges blir noe lenger enn fire år. Det vises til punkt 5.2 i de generelle merknadene.

Det kan være behov for særskilte overgangsregler om at endringene i domstolloven ikke skal ha virkning for fylkesnemndenes alminnelige medlemsutvalg, jf. barnevernloven § 7-2, valgt for perioden 1. januar 2005 til 1. januar 2009, og at nye alminnelige medlemsutvalg i fylkesnemndene skal oppnevnes fra 1. januar 2009 på bakgrunn av utvalgene av meddommere valgt i 2008. Etter *tredje ledd* kan Kongen gi nærmere regler.

Justis- og politidepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endringer i domstolloven mv. (valg og uttaking av lekdommere).

Vi HARALD, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i domstolloven mv. (valg og uttaking av lekdommere) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i domstoloven mv. (valg og uttaking av lekdommere)

I

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene endres slik:

§ 21 tredje ledd skal lyde:

I saker hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, skal det alene delta dommere som har nødvendig klarering og er autorisert for den aktuelle sikkerhetsgrad. Nærmere regler om klarering og autorisasjon kan gis av Kongen. Om klarering og autorisasjon av meddommere gjelder § 91 første ledd bokstav e.

§ 52 skal lyde:

Ved dommere forstaaes i denne lov, naar ikke andet er sagt eller fremgaar av sammenhængen, alle de medlemmer av en domstol, som kan træffe eller være med i dømmende avgjørelser, baade de som er fast ansat, og de som bare gjør tjeneste for en tid eller i en enkelt sak. *Som dommere regnes også medlemmer av forliksrådet.* Lagrettemedlemmer kaldes ikke dommere.

§ 53 første ledd skal lyde:

Dommere må være norske statsborgere, menn eller kvinner, som er vederheftige, og som ikke er fradømt stemmerett i offentlige anliggender. For meddommere *gjelder kravene etter § 70, og for skjønnsmedlemmer kravene etter skjønnsprosessloven § 14.*

§ 56 skal lyde:

Forliksrådsmedlemmer må ha fylt 25 år. *For øvrig gjelder § 70 annet ledd nr. 1 om en øvre aldersgrense og §§ 71-74 tilsvarende for forliksrådsmedlemmer.*

Som forliksrådsmedlemmer skal bare velges personer som anses særlig egnet til oppgaven, og som behersker norsk skriftlig og muntlig godt.

Den som ikke bor i *kommunen*, kan nekte å ta i mot valg.

§ 57 første ledd skal lyde:

Forliksrådsmedlemmer med varamedlemmer velges av kommunestyret selv. Valget foregår innen 15. oktober året etter hvert kommunestyrevalg og gjelder for fire år fra 1. januar det påfølgende år.

§ 59 første ledd skal lyde:

Når et forliksrådsmedlem eller varamedlem dør eller flytter fra kommunen, eller når det opplyses at vedkommende mangler noen av de betingelser som nevnt i §§ 53 eller 56 første ledd, eller vedkommende ellers blir varig forhindret fra å gjøre tjeneste, foretar kommunestyret nytt valg av medlem eller varamedlem for den tid som er igjen. Valget foretas som flertallsvalg.

Overskriften til kapittel 4 skal lyde:

4de kapittel. Utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere

§ 64 skal lyde:

I hvert lagsogn skal det for lagmannsrettssaker være to utvalg av lagrettemedlemmer og meddommere, ett for kvinner og ett for menn.

Lagmannsrettens leder fastsetter antallet utvalgsmedlemmer slik at det kan forventes at hvert medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år. Deretter fordeler lagmannsrettens leder utvalgsmedlemmene mellom lagsognets kommuner etter folketallet. Hver kommune skal likevel ha minst ett medlem i hvert utvalg. Senest 1. juli det året valget foretas, jf. § 66, underretter lagmannsrettens leder kommunene om fordelingen.

§ 65 skal lyde:

I hvert domssogn skal det for tingrettssaker være to utvalg av meddommere, ett for kvinner og ett for menn.

Domstollederen fastsetter antallet utvalgsmedlemmer slik at det kan forventes at hvert medlem skal gjøre tjeneste i to saker per år. Deretter fordeler domstollederen utvalgsmedlemmene mellom

domssognets kommuner etter folketallet. Hver kommune skal likevel ha minst ett medlem i hvert utvalg. Senest 1. juli det året valget foretas, jf. § 66, underretter domstollederen kommunene om fordelingen.

§ 66 skal lyde:

Medlemmene til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere velges av kommunestyret selv hvert fjerde år. Valget foretas innen 15. oktober året etter hvert kommunestyrevalg, og gjelder for fire år fra 1. januar det påfølgende år.

Er en kommune delt mellom flere domssogn, velges medlemmer til utvalgene særskilt for hver del av kommunen blant dem som er bosatt i vedkommende del. Bestemmelsene i §§ 64 og 65, begges annet ledd, og § 76 får i slike tilfeller tilsvarende anvendelse for så vidt angår de enkelte deler av kommunen. Sletting etter § 76 skal også foretas når noen som er innført i fortegnelsene, ikke er valgbar etter dette ledd første punktum.

Skal deling gjennomføres i løpet av en valgperiode, skal det for den tiden som gjenstår av perioden, foretas særskilte valg som nevnt i annet ledd første punktum. Valget foregår da etter nærmere regler som fastsettes av domstoladministrasjonen. Fra delingen opphører funksjonstiden for dem som tidligere var valgt fra kommunen.

§ 67 skal lyde:

Utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen. Kommunen skal oppfordre allmennheten til å foreslå kandidater til valget.

§ 68 skal lyde:

Formannskapet eller det faste utvalg kommunestyret har tildelt oppgaven, forbereder valget, avgjør begjæringer om fritak fra valg og avgir forslag til valg i samsvar med § 67. Forslaget legges ut til alminnelig ettersyn i minst to uker. I kunngjøringen om dette oppfordres enhver som har noe å innvende mot forslaget, om å melde det til kommunen innen en fastsatt frist.

Etter å ha avgjort innvendinger og fritaksbegjæringer som er kommet inn etter kunngjøringen som nevnt i første ledd siste punktum, velger kommunestyret selv det antallet medlemmer til hvert av utvalgene som er bestemt etter §§ 64 og 65.

Ingen kan velges til mer enn ett av utvalgene.

§ 69 skal lyde:

Fortegnelse over de valgte lagrettemedlemmer og meddommere føres av kommunen. Fortegnelsene skal inneholde utvalgsmedlemmenes fulle navn, adresse, fødselsnummer, telefonnummer, yrke og stilling.

Gjenpart av fortegnelsene sendes vedkommende domstol. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere forskrift om fortegnelsene.

§ 70 skal lyde:

Den som velges, må ha tilstrekkelige norskkunnskaper, og for øvrig være personlig egnet til oppgaven.

I tillegg må vedkommende

1. være over 21 år og under 70 år, ved valgperiodens start,
2. ikke være fradømt stemmeretten i offentlige anliggender,
3. ikke være under offentlig gjeldsforhandling eller konkursbehandling eller i konkursskarentene,
4. stå innført i folkeregisteret som bosatt i kommunen på valgdagen, og
5. være statsborger i Norge eller et annet nordisk land, eller ha stått innført i folkeregisteret som bosatt i riket de tre siste år før valgdagen.

§ 71 skal lyde:

Utelukket fra valg på grunn av stilling er:

1. Stortingets representanter og vararepresentanter,
2. statsrådets medlemmer, statssekretærer, statsrådenes personlige politiske rådgivere og ansatte ved Statsministerens kontor,
3. fylkesmenn og assisterende fylkesmenn,
4. utnevnte og konstituerte dommere og ansatte ved domstolene,
5. ansatte ved påtalemyndigheten, i politiet og kriminalomsorgen,
6. ansatte i Justisdepartementet, Politidirektoratet og domstoladministrasjonen og dens styre,
7. ansatte og studenter ved Politihøgskolen og Fengselsskolen,
8. praktiserende advokater og advokatfullmektiger,
9. kommunens administrasjonssjef (medlemmene av kommunerådet i kommuner med et parlamentarisk styringssystem) og andre kommunale tjenestemenn som tar direkte del i forberedelsen eller gjennomføringen av valget.

§ 72 skal lyde:

Utelukket fra valg på grunn av vandel er:

1. den som er idømt ubetinget fengselsstraff i mer enn ett år,
2. den som er idømt forvaring eller særreaksjoner etter straffeloven §§ 39 - 39 c,
3. den som er idømt ubetinget fengselsstraff i ett år eller mindre, og det ved valgperiodens start er mindre enn 15 år siden dommen var rettskraftig,
4. den som er idømt betinget fengselsstraff, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig,
5. den som er idømt eller har vedtatt bøtestraff for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden dommen var rettskraftig eller vedtakelsen,
6. den som har fått betinget påtaleunntatelse eller domsutsettelse for et forhold som etter loven kan medføre fengsel i mer enn ett år, og det ved valgperiodens start er mindre enn 10 år siden avgjørelsen var rettskraftig.

Dom på samfunnsstraff medfører utelukkelse etter første ledd nr. 1 eller 3, avhengig av lengden av den subsidiære fengselsstraffen. Ved delvis betinget fengselsstraff vurderes hver del for seg etter første ledd.

§ 73 skal lyde:

Kommunen skal kontrollere at ingen velges i strid med §§ 70-72.

§ 74 skal lyde:

En person kan kreve seg fritatt fra valg dersom helsetilstand eller andre særlige grunner tilsier det, eller vedkommende har vært medlem av et utvalg av lagrettemedlemmer eller meddommere i to perioder tidligere.

Avgjørelse om fritak treffes av kommunen.

§ 75 skal lyde:

De fritak for å overta ombud som er gitt i andre lover, gjelder ikke for vervet som lagrettemedlem eller meddommer.

§ 76 skal lyde:

Når et utvalgsmedlem dør eller flytter fra kommunen, skal kommunens administrasjonssjef slette vedkommende fra utvalget. Det samme gjelder dersom vedkommende ikke oppfyller valgbarhetsvilkårene etter §§ 70-72. Når et medlem av utvalgene til lagmannsretten har flyttet til en annen

kommune i lagsognet, overføres vedkommende til fortegnelsen for den nye kommunen.

Den som er kommet i en situasjon som nevnt i § 74 første ledd, kan kreve seg slettet fra utvalget.

Den som mener seg urettmessig innført eller ikke innført i et utvalg, eller som mener seg urettmessig slettet eller nektet slettet fra et utvalg, kan påklage avgjørelsen til den domstolen som fortegnelsen gjelder. Domstolen treffer sin avgjørelse ved kjennelse.

Endelig beslutning om sletting etter paragrafen her meddeles domstolen uten opphold.

§ 77 skal lyde:

Kongen kan gi forskrift om at domstoladministrasjonen hvert halvår skal kontrollere om medlemmene av utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere og skjønnsmedlemmer er innført i fortegnelsen i strid med § 72, herunder om adgang for domstoladministrasjonen til å be om opplysninger fra strafferegisteret.

§ 78 skal lyde:

Når retten finner at noen med urette er innført i fortegnelsen eller skulle vært slettet etter § 76, skal domstolen av eget tiltak slette vedkommende fra fortegnelsen. Beslutningen kan bringes inn for overordnet domstol. Kommunen varsles om slettingen.

§§ 79, 80, 81, 82, 83, 84 og 84 a oppheves.

Overskriften til kapittel 5 skal lyde:

5te kapittel. Uttaking av lagrettemedlemmer, meddommere og rettsvitner

§ 85 skal lyde:

Lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere trekkes til den enkelte sak etter reglene i §§ 86-92, med mindre vilkårene for tilkalling etter § 93 er til stede.

Utfallet av trekningen og de avgjørelser som er truffet etter § 91 nedtegnes og oppbevares blant sakens dokumenter.

Fagkyndige meddommere oppnevnes etter reglene i § 94.

§ 86 skal lyde:

Trekningskretsen er for tingretten domssognet og for lagmannsretten lagsognet. Domstoladministrasjonen kan ved forskrift dele lagsogn og domssogn i flere trekningskretser.

Lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere skal på tilfeldig

måte trekkes blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Domstollederen kan beslutte at varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra den kommune hvor rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner.

Når et lagsogn eller domssogn er delt i flere trekningskretser, og det foreligger særlige grunner, kan en dommer i den enkelte sak beslutte at lagrettemedlemmer, meddommere og varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets eller andre kretser innenfor domssognet eller lagsognet. Når det er nødvendig for å få uholdete meddommere eller lagrettemedlemmer, kan en dommer likeledes beslutte at det skal trekkes fra utvalg utenfor domssognet, lagsognet eller lagdømmet. Retten kan be vedkommende domstol foreta trekning utenfor domssognet eller lagdømmet eller gjøre det selv.

Den som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer, eller som har møtt frem til rettsmøte som lagrettemedlem, meddommer eller varamedlem for slik uten å gjøre tjeneste, deltar ikke i trekningen til andre saker før domstolen neste gang begynner å trekke fra hele utvalget. I trekningen deltar heller ikke den som er trukket ut til å gjøre tjeneste som lagrettemedlem, meddommer eller varamedlem til et rettsmøte som ennå ikke er holdt. Dersom det etter dette ikke er minst dobbelt så mange igjen i utvalget som det antallet som skal trekkes, skal det trekkes fra hele utvalget.

§ 87 skal lyde:

Når en sak skal behandles med lagrette, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke åtte lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene etter § 64.

I saker som nevnt i straffeprosessloven § 355 annet ledd kan det trekkes ni lagrettemedlemmer fra hvert av utvalgene.

Dersom en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye lagrettemedlemmer til saken.

§ 88 skal lyde:

Når en sak skal behandles med meddommere, skal en dommer eller en av domstolens tjenestemenn i god tid før hovedforhandlingen trekke ut meddommere og varamedlemmer for disse, like mange fra hvert av utvalgene etter § 64 for lagmannsretten og § 65 for tingretten. Dersom det skal trekkes et ulikt antall meddommere eller varamedlemmer, skal det trekkes lodd om hvilket

utvalg den siste meddommeren eller det siste varamedlemmet skal trekkes fra.

Det skal trekkes to varamedlemmer for meddommerne. En dommer kan likevel beslutte at det bare skal trekkes ett varamedlem. For saker der hovedforhandlingen antas å kunne avvikles i løpet av én dag, kan en dommer beslutte at det ikke skal trekkes varamedlemmer. Domstollederen bestemmer om varamedlemmer for meddommere skal pålegges å møte til rettsmøtet når de varsles om trekningen. En dommer kan fravike en slik beslutning i den enkelte sak.

Dersom varamedlemmer skal følge forhandlingene, skal det trekkes lodd om personvalget, likevel slik at det så langt mulig blir like mange kvinner og menn.

Dersom det er besluttet at en sak skal behandles med lagrette og lagrettemedlemmene er trukket ut, men det senere besluttes at saken skal behandles i meddomsrett, kan meddommere og varamedlemmer trekkes blant de uttrukne lagrettemedlemmene. Dersom ankeforhandlingen er begynt, kan meddommerne trekkes blant de lagrettemedlemmene som gjør tjeneste. Første ledd annet punktum og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Når en sak omberammes eller utsettes til ny behandling, beslutter en dommer om det skal trekkes nye meddommere og varamedlemmer til saken.

§ 89 skal lyde:

Ved trekningen kan en dommer bestemme at de samme lagrettemedlemmene eller meddommerne skal gjøre tjeneste i flere saker, dersom sakene skal behandles i umiddelbar sammenheng og det må antas at de til sammen ikke vil vare i mer enn ti dager. Dersom det foreligger tungtveiende grunner, kan de samme lagrettemedlemmene eller meddommerne pålegges å gjøre tjeneste i flere saker i umiddelbar sammenheng også når det må antas at sakene vil vare i mer enn ti dager. Domstollederen kan treffe en generell beslutning etter første punktum for foreleggssaker som skal behandles i umiddelbar sammenheng samme dag.

§ 90 skal lyde:

Den som har gyldig fravær, plikter ikke å gjøre tjeneste som lagrettemedlem, meddommer eller rettsvitne. Det samme gjelder den som har gjort tjeneste som lagrettemedlem eller meddommer i 15 dager eller mer i løpet av samme år som saken skal behandles, eller som har gjort tilsvarende tjeneste i 60 dager eller mer i valgperioden. Den som mener å ha gyldig fravær eller rett til fritak etter

denne bestemmelsen, skal straks gi domstolen melding om dette og om begrunnelsen.

Gyldig fravær foreligger hvis sykdom eller andre hindringer gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Offentlige verv, unntatt militærtjeneste og tjeneste for høyere rett, skal vanligvis ikke regnes som gyldig fravær for lagrettemedlemmer og meddommere.

Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 92.

Beslutning om det foreligger gyldig fravær tas av en dommer, eller av en tjenestemann ved domstolen etter retningslinjer gitt av domstollederen.

Avgjørelse av spørsmål om gyldig fravær som er tatt av en tjenestemann, kan kreves forelagt for en dommer. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

§ 91 skal lyde:

Et lagrettemedlem, en meddommer eller et varamedlem skal ikke gjøre tjeneste dersom vedkommende

- a) skulle vært slettet etter § 76,
- b) ikke har tilstrekkelige norskkunnskaper,
- c) er siktet for et straffbart forhold, uten at siktelsen har ført til et forelegg,
- d) er utelukket fra å gjøre tjeneste etter § 106 eller § 107 eller
- e) skal delta i en sak hvor det blir gitt informasjon som etter sikkerhetsloven er skjermingsverdig, og ikke kan klareres og autoriseres for den aktuelle sikkerhetsgrad.

Dersom det ved trekningen er på det rene at det foreligger et forhold som nevnt i første ledd, foretas ny trekning. Ellers gjelder § 92.

Det kan overlates til en av domstolens tjenestemenn å treffe beslutning etter første ledd bokstav a og c. Forøvrig skal beslutning etter første ledd tas av en dommer.

Den det gjelder kan forlange forbigåelsesspørsmålet forelagt en dommer når det er avgjort av en tjenestemann. Dommerens avgjørelse kan bringes inn for overordnet domstol.

§ 92 skal lyde:

Dersom en uttrukket meddommer ikke kan gjøre tjeneste eller ikke møter, skal et varamedlem av samme kjønn innkalles. Er dette varamedlemmet forhindret fra å gjøre tjeneste, eller er det trukket bare ett varamedlem og dette ikke er av samme kjønn som den meddommeren som er forhindret, skal det trekkes en ny meddommer, med mindre dette ville medføre uforholdsmessig ulempe. I

andre tilfeller skal det varamedlemmet som står til disposisjon gjøre tjeneste.

Dersom det ikke er trukket varamedlemmer for meddommerne, skal det i tilfeller som nevnt i første ledd første punktum trekkes en ny meddommer av samme kjønn som den meddommeren som ikke skal gjøre tjeneste.

Hvis domstolen innkaller et varamedlem til å gjøre tjeneste, kan det trekkes et nytt varamedlem.

§ 93 skal lyde:

Dersom det i løpet av de to siste virkedagene før rettsmøtet eller samme dag som rettsmøtet skal holdes, blir klart at en meddommer ikke møter eller kan gjøre tjeneste, og det heller ikke er trukket et varamedlem som kan gjøre tjeneste, kan retten tilkalle en meddommer fra utvalgene som kan møte. Innkalling av varamedlem kan unnlates dersom slik innkalling ville innebære en uforholdsmessig ulempe. Første og annet punktum gjelder også etter at retten er satt, i tilfeller der retten har, men ikke benytter adgangen til å fortsette forhandlingene med færre medlemmer etter § 15 første ledd og § 21 andre ledd siste punktum. Forhandlingene må i så fall gjentas i nødvendig omfang.

Dersom det i samme tidsrom som etter første ledd første punktum blir klart at antallet lagrettemedlemmer som møter og kan gjøre tjeneste i en sak er mindre enn tolv, eller når lagretten skal settes med flere enn ti lagrettemedlemmer, mindre enn fjorten, uten at lagrettelisten i sin helhet er ugyldig, kan retten tilkalle det nødvendige antallet lagrettemedlemmer fra utvalgene som kan møte på kort varsel. Tilkalling kan unnlates dersom partene er villige til ikke å skyte ut flere enn at det blir tilbake minst ti lagrettemedlemmer som kan gjøre tjeneste, eller i tilfelle det nødvendige større antall. Første ledd tredje og fjerde punktum gjelder tilsvarende.

Beslutning om tilkalling etter denne paragrafen kan tas av en dommer eller en av domstolens tjenestemenn. Beslutning om tilkalling etter første ledd tredje punktum tas av den eller de fagdommere som deltar i rettsmøtet.

Tilkallingen skal så langt råd er skje tilfeldig. Det skal så vidt mulig tilkalles et lagrettemedlem eller en meddommer av samme kjønn som den som opprinnelig var trukket ut.

§ 94 skal lyde:

Ved oppnevning av fagkyndige meddommere skal retten oppnevne personer som har særskilt kyndighet innenfor det saken gjelder, og som fyller vilkårene etter loven her for å være meddommer.

Den øvre aldersgrensen etter § 70 annet ledd nr. 1 og § 70 nr. 4 gjelder ikke ved oppnevning av fagkyndige meddommere.

Skal det oppnevnes mer enn én fagkyndig meddommer, skal det så vidt mulig oppnevnes like mange av hvert kjønn. Retten skal oppnevne et eller flere varamedlemmer for de fagkyndige meddommerne, med mindre den finner dette åpenbart unødvendig. Ved forfall gjelder § 92.

§ 95 skal lyde:

Retten sørger for at lagrettedlemmer, meddommere og varamedlemmer snarest mulig gis melding om at de er trukket ut. De skal også få opplyst hvem som er sakens parter, tid og sted for rettsmøtet og forventet varighet av tjenesten. Dersom det er trukket ut varamedlemmer for meddommere, og disse ikke innkalles til å møte, skal de på samme tidspunkt gis melding om å holde seg klare til å møte på kort varsel.

Senest dagen før hovedforhandlingen skal partene meddeles en liste over de lagrettedlemmene som skal gjøre tjeneste i saken. For saker som skal behandles med meddommere, skal partene ved henvendelse til domstolen få opplyst hvem som er trukket ut som meddommere og varamedlemmer.

§§ 96, 97, 98 og 99 oppheves.

§ 101 annet og tredje ledd skal lyde:

Enhver som er oppført i det seneste manntall for kommunale valg i domssognet, plikter å gjøre tjeneste som rettsvitne, herunder vitne ved tvangsforretning og registreringsforretning, med mindre vedkommende vil være utelukket etter § 110 eller har gyldig fravær. §§ 71 og 74 gjelder tilsvarende. Den som har flyttet fra domssognet, kan kreve seg fritatt.

Dersom det trengs særlig kyndighet, kan retten beslutte å oppnevne sakkyndige rettsvitner.

§§ 105 og 114 oppheves.

II

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål endres slik:

§ 325 skal lyde:

Meddommerne skal være fagkyndige om hensynet til forsvarlig behandling av saken tilsier det. Oppnevningen skal skje etter reglene i domstolloven § 94.

III

Lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker endres slik:

§ 14 annet ledd skal lyde:

Ved oppnevningen skal det tas sikte på at utvalget får en allsidig sammensetning, og at de som oppnevnes har kyndighet på et eller flere områder som vanligvis berøres ved skjønn. Reglene i *domstolloven § 66 første ledd, § 70, unntatt annet ledd nr. 1 om en øvre aldersgrense, og §§ 71-74 gjelder tilsvarende. Det samme gjelder retten til fritak på grunn av utført tjeneste etter domstolloven § 90 første ledd annet punktum.*

§ 15 første ledd skal lyde:

Sletting av skjønnsmedlemmer fra utvalget, jf § 14, foretas av fylkesrådmannen når et skjønnsmedlem flytter fra fylket eller for øvrig vilkårene for sletting foreligger etter reglene i domstolloven § 76. Før avgjørelse treffes, skal vedkommende skjønnsmedlem så vidt mulig få høve til å uttale seg, og han skal om mulig gis meddelelse om resultatet. Reglene i domstolloven § 76 om klage over urettelig føring m m i fortegnelsen gjelder tilsvarende. Klagen går til lagmannsretten. Istedenfor et skjønnsmedlem som er slettet, oppnevner fylkesrådmannen et annet.

IV

Lov 5. mai 1927 nr. 1 om arbeidstvister endres slik:

§ 26 b nr 2 annet ledd skal lyde:

Er forslag ikke kommet frem til rettens leder innen den frist han har satt, oppnevner han meddommerne etter reglene i *domstolloven § 94.*

V

Lov 16. desember 1966 nr. 9 om Trygderetten endres slik:

§ 3 femte ledd skal lyde:

Kongen oppnevner for fire år om gangen et utvalg av legmedlemmer. Om lag halvparten av medlemmene skal ha særlig kyndighet i de saksforhold Trygderetten får til behandling. De som oppnevnes skal være pliktige til å gjøre tjeneste som medlemmer av Trygderetten. *Valgbare er menn og kvinner som har fylt 18 år, og som er vederheftige og valgbare ved kommunale valg. Domstolloven § 74 første ledd og § 100 får tilsvarende anvendelse.*

VI

Lov 21. desember 1979 nr. 77 om jordskifte o.a. endres slik:

§ 9 fjerde ledd skal lyde:

Jordskiftedommaren nemner opp jordskifte-meddommarane frå dei utvala som er nemnde i § 8, ubunden av kommunegrensene. Domstollova § 86 tredje ledd *anna punktum* gjeld tilsvarende for jordskiftesaker. Det skal nemnast opp varamedlemmer for jordskiftemeddommarane.

VII

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker endres slik:

§ 277 første ledd skal lyde:

I saker hvor det er behov for det, kan retten oppnevne fagkyndige meddommere etter reglene i domstolloven § 94.

Dagens tredje og fjerde ledd blir annet og tredje ledd.

§ 332 første ledd skal lyde:

Ved ankeforhandling som omfatter bevisbeholdelsen under skyldspørsmålet eller avgjørelse om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr. 1 for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, settes lagmannsretten med fire meddommere. § 321 tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende. I vidløftige saker kan rettens leder bestemme at ett eller flere varamedlemmer for meddommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av meddommerne får forfall. I saker hvor det er behov for det, kan rettens leder beslutte at to av meddommerne skal være fagkyndige. Disse oppnevnes etter reglene i domstolloven § 94.

§ 355 tredje ledd skal lyde:

Før forhandlingen begynner, bringer rettens leder på det rene om noen av *lagrettemedlemmene* er ugilde, jf. domstolloven § 115.

§ 356 første ledd skal lyde:

Partene har rett til å skyte ut så mange *lagrette-medlemmer* som det er til stede flere enn 10, eller flere enn 11 eller 12 i de tilfellene som er nevnt i § 355 andre ledd.

§ 361 skal lyde:

Under ledelse av rettens leder velger lagretten ved lukkede sedler en ordfører. Står stemmene likt, avgjøres valget ved loddtrekning. Lagretten får utlevert en liste over lagrettens *medlemmer*.

§ 371 skal lyde:

Når rådslagningen er slutt, stemmer lagretten under ledelse av ordføreren over de enkelte spørsmål i den orden de er stilt. *Lagrettens medlemmer trekker lodd om rekkefølgen*. Ordføreren stemmer sist.

§ 468 annet ledd skal lyde:

Domstolloven § 70 første ledd og § 72 gjelder tilsvarende.

VIII

Lov 26. februar 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrding og midlertidig sikring endres slik:

§ 2-4 skal lyde:

Til namsmannens forretninger og møter kan namsmannen tilkalle et rettsvitne dersom det av særlige grunner finnes ønskelig. Domstolloven § 90 første ledd første punktum og annet ledd og §§ 101-105 a gjelder tilsvarende.

IX

Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester endres slik:

§ 7-2 annet ledd skal lyde:

Departementet oppnevner utvalg som nevnt i første ledd bokstav b og c. Oppnevningen gjelder for fire år om gangen. Medlemmer til utvalg som nevnt i første ledd bokstav c, skal tas fra utvalget for meddommere som velges i henhold til domstolloven § 66 første ledd.

X

Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. endres slik:

§ 17-7 tredje ledd skal lyde:

Partene foreslår hver sin halvpart av det antall meddommere retten settes med i den enkelte sak. Foreligger ikke partenes forslag innen den frist dommeren har bestemt, kan dommeren oppnevne meddommere etter domstolloven § 94. Det samme gjelder dersom flere saksøkere eller saksøkte ikke blir enige om noe felles forslag.

XI

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister endres slik:

§ 9-12 tredje ledd skal lyde:

De fagkyndige meddommerne *oppnevnes slik* at de har fagkyndighet tilpasset saken. Det kan oppnevnes meddommere med ulik fagkyndighet. Som meddommer med juridisk kyndighet kan bare oppnevnes en person som begge parter har foreslått.

§ 36-4 første ledd skal lyde:

Tingretten settes med to meddommere, hvorav én lek og én fagkyndig. I særlige tilfeller kan retten settes med to fagdommere og tre meddommere, hvorav én eller to skal være fagkyndige. *Når retten skal settes med bare én lek meddommer, avgjøres det ved loddtrekning hvilket kjønn denne skal ha.*

XII

Ikraftsetting

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. De ulike bestemmelsene kan settes i kraft på forskjellig tidspunkt.

XIII

Overgangsregler

Etter kommunestyrevalget høsten 2007, skal det nye kommunestyret selv velge forliksrådsmedlemmer innen 15. januar 2008 og medlemmer til utvalgene av lagrettemedlemmer og meddommere innen 15. februar 2008. Valgene gjelder for perioden 1. mai 2008 til 1. januar 2013. Lagmannsrettens og tingrettens leder skal gi underretning som nevnt i §§ 64 og 65, begges annet ledd, før utgangen av august 2007. Valgene skal forberedes i samsvær med § 68.

Etter fylkestingsvalget høsten 2007, skal det nye fylkestinget oppnevne et utvalg av skjønnsmedlemmer innen 15. februar 2008. Oppnevningen gjelder for perioden 1. mai 2008 til 1. januar 2013.

Kongen kan gi nærmere regler om overgangsordningen.

